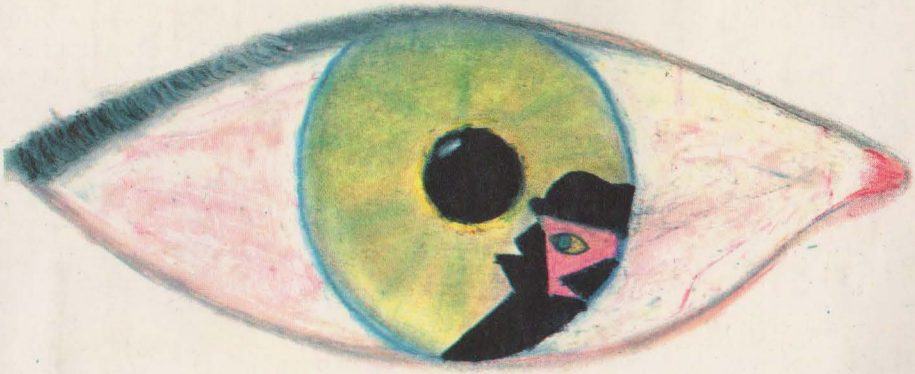
MUHBİR

GORKİ

YALÇIN YAYINLARI

MAKSİM GORKİ MUHBİR

ROMAN/ ÖYKÜ DİZİSİ – 39
GENEL DİZİ – 115

1. Basım – Ocak 1995

MUHBİR (Roman)/ Maksim Gorki/ Türkçesi: Nahit Teoman Ergin/ Kapak: Tomurcuk Bilge Erzik/ Dizgi: Suat Akoğlu/ Papirüs Matbaacılık'ta basılmıştır/ **YALÇIN YAYINLARI:** Ankara Cad. No. 45 Güncer Han Kat.4 Cağaloğlu 34410 İstanbul Tel: 0212 519 11 35

MAKSİM GORKİ

MUHBİR

YALÇIN YAYINLARI

MAKSİM GORKİ'nin
Yayınevimizdeki diğer yapıtları:

* **ANA**
* **ÇOCUKLUĞUM**
* **EKMEĞİMİ KAZANIRKEN**
* **BENİM ÜNİVERSİTELERİM**

Bir orman bekçisi tarafından babası öldürüldüğünde, Evsei Klimkof, on dördünün içindeydi. Yedi yaşına girdiğinde annesini yitirdi. Hasat sırasında tarlada çalışırken ölüvermişti zavallı kadıncağız. Bu ölüm olayı, beklenmedik ve çok garipti. Klimkof, annesini kaskatı ve morarmış görünce korkmamıştı bile.

Bir demirci ustası olan Piotr amca, çocuğun başını okşayarak:

— Şimdi ne yapacağız? diye sordu.

— Klimkof, "Hiç... Bilmiyorum," diye yavaşça yanıtladı ve bir köşede uzanmış annesinin ölüsüne kaydırdı bakışlarını.

Piotr amca gömleğinin koluyla tere batmış yüzünü sildi ve öylece uzun bir süre konuşmadan durdu. Sonra

yeğenini oradan uzaklaştırdı:

— Benim evime gelirsin... Beni üzmeyesin diye seni okula bile verebilirim belki... "Zavallı, Küçük Moruk!"

Evsei Klimkof'un, "Zavallı Küçük Moruk" o günden sonra takma adı olarak kaldı. Doğrusu ya bu ad da ona pek yakışıyordu. Yaşına göre oldukça küçük gösteren Klimkof'un ciddi davranışları, kalın sesi, elmacık kemikleri çıkık yüzünün ortasında eğri burnu, sürekli kirpiklerini kırpan ve çekingen bir anlam ifade eden donuk gözleri, sert fırça gibi saçları, kişiliğini yitirmiş, çökmüş bir görünümü vardı. Okulda çocuklar onu makaraya sarar, bazen de döverlerdi. Uyurgezer, posası çıkmış ihtiyar görüntüsü, iri yapılı ve yaramaz çocukların canını sıkardı. Klimkof, köşe bucak çocuklardan saklanır, onlarla yüzyüze gelmekten kaçınır, okul yaşamını sürdürmeye çalışırdı. Çoğu kez çemberimsi bakışlarını diker, bir an öylece kaldıktan sonra yorulur, gözlerini kapar, çelimsiz gövdesini iki yana sallayarak, uzun süre kalırdı.

Yaşamı amcasının evinde sakin geçiyordu. Ne var ki, amca evinde sığıntı olmak daha güçtü. Öğle ve akşam yemeklerini birlikte yiyorlardı. Piotr amcanın tombul yanaklı küçük oğlu Jakov, onu güldürmek ya da çatmak için olmadık yollara başvururdu. Dilini çıkarır, masa altından tekmeler, çimdik atar, türlü türlü şaklabanlıklar yapardı. Evsei Klimkof, amca oğlunun yaptıklarından sürekli tedirgin olurdu.

Böyle zamanlarda Piotr amca ona:

— Nen var bakalım "Küçük Moruk" diye takılırdı.

Klimkof ikirciklenmeden, donukça:

— Jakov! demekle yetinirdi yalnızca.

Bazen, amca Jakov'un davranışlarından dolayı oğluna bir tokat atacak ya da saçlarını çekecek olursa, Agafiya yenge sinirlenir, yüzünü asar:

— Pis! Fitne!... diye söylenirdi.

Jakov, Klimkof'u bir köşede kıstırır, iyice pataklar, büyük bir kinle midesine, sırtına yumruklar tekmeler atardı. Klimkof bu yediği dayağı yazgısıymışçasına kabullenirdi.

Jakov'u amcasına şikayet etmekte hiçbir kazancı yoktu. Bu gammazlama sonucu amca, oğlunu dövecek olsa, Agafiya yenge misillemesini mutlaka yapardı. Ayrıca canını Jakov'dan daha çok acıtmacasına. Evsei Klimkof, bundan dolayı amcaoğlunun kendisini döveceğini anladığında kaçar, ama çoğu kez Jakov onu yakalardı. Böyle anlarda Klimkof yere yapışır, bacaklarını karnına doğru toplar, başını elleriyle kapar, dertop olup, sağına soluna inen tekmelere katlanırdı. Bu savunma Jakov'u çileden çıkarır, zavallının üstünde tepinirken, bir yandan da:

— Korkak! Budala... Ne sanıyorsun, bağırsana! diye avazı çıktığı kadar haykırırdı.

Bir gün sokakta Evsei bir not buldu. Başbelası amcaoğlunun bunu nasılsa elinden alacağını bildiğinden, ona armağan etti.

Çok sevinen Jakov:

— Bugün canını acıttım mı? diye sordu.

Klimkof da:

— Evet... diye yanıt verdi.

Jakov canı sıkkın, başını kaşıyarak bir an düşündü.

— Zararı yok, geçer! diyerek oradan uzaklaştı.

Onun bu sözleri Klimkof'u umutlandırmış, yüreğini ısıtmıştı. Kendi kendine mırıldandı "geçer" diye.

Bir gün yaptıkları bir yürüyüş sırasında, gezmekten yorulmuş bazı insanların ayaklarını ısırgan otuyla ovaladıklarını görmüştü. O da yediği dayaklardan acıyan yerlerine ısırgan otu sürdü ve sızıların azaldığını duydu. O günden sonra Jakov'un her dayağının ertesinde ısırgan otunu özenerek kullandı.

Yediği dayaklar ve küçük düşürücü sözlerin etkisi onu çekingen yapmış, derslerine çalışamaz olmuştu.

Davranışları o kadar garipleşmişti ki, onun bu tutumu bütün çocuklarda tekme atma isteğini doğuruyordu.

Sesinin kalın olduğunu anlayan öğretmeni, onu kilisede şarkı söyleyecek öğrencilerin arasına ayırdı. Klimkof çoğu kez evden uzakta koro arkadaşlarının yanında öldürürdü zamanını.

Evsei, loş sakin köşelerden hoşlanıyor ve kilise oldukça ilgisini çekiyordu. O, bu kilisede olağanüstü bazı şeyler bulacağını düşlüyordu. Bir zamanlar annesinin anlattığı masallar geçiyordu belleğinden... Kirli kutsal resimler tozdan kararmıştı. Azizlerin resimleri, demirci ustası olan Piotr amcanın, karanlık ve kara suratını andırıyordu. Kilise kapısının altında bir aziz tarafından dövülen bir şeytanın resmi asılıydı. Azizin görünümü, esmer, iriyarı, güçlüydü. Şeytan oğlak gibi sıskaydı, sarışındı. Klimkof önceleri şeytana bakmadı, yüzüne tükürmek geldi içinden... Ne var ki sonraları bayağı acıdı şeytana ve yalnız kaldığında çenesini okşamaktan alamadı kendisini!...

Klimkof'ta ilk acıma duygusu böylece oluştu. Kiliseyi sevmesinin başlıca nedeni; şamatacıların, farfaracıların, en azgın kişilerin, burada saygılı ve durgun olmalarıydı. Onu, gürültü ve patırtılar ürkütüyor, böylesi davranışlar bir köşeye saklanma duygusunu kamçılıyordu.

Bir tatil gününde köylülerin tartıştıklarını ve sonra da bu tartışmanın kavgaya dönüştüğünü görmüştü. Köylülerden biri eline geçirdiği odun parçasıyla diğerine vurmuştu. Köylünün korkunç çığlığı ve iniltisi sonucu diğer köylüler Klimkof'u iterek kaçmışlardı. O, çamurlu bir çukura yuvarlanmış kaçamamıştı. Yüzü tümüyle kan çanağına dönmüş köylünün, yumruklarını sıkarak koca

gövdesiyle üzerine geldiğini görmüştü. Adamın bu korkunç hali onu öylesine ürkütmüştü ki, çığlığı basmış ve uçuruma yuvarlandığını zannetmişti. Yüzüne su serpilerek zorlukla ayıltılmıştı.

Onu, sarhoşlar da ürkütür ve korkuturdu. Sarhoşların karnında cinlerin saklandığını bir zamanlar annesi söylemişti. Sarhoşların karnında sert, kurbağa gibi kaygan, yeşil gözlü yaratıklar düşlerdi.

Kilisenin sessizliğinden, sakinliğinden ayrıca şarkılardan da haz duyuyordu. Koroda şarkı söylerken kendinden geçer ve kalın, hüzünlü sesi hemen ayırt edilirdi. Böylece yarı uykulu haldeyken kendini ayrı bir dünyada sanır, daha mutlu bir yaşantıya kavuştuğunu duyardı tüm benliğinde.

Bir gün Piotr amcaya bir düş üzerine gördüklerini sordu:

— İnsan, her şeyi görebilir, hiç kimseye görünmeden istediği yere gidebilir mi?...

Piotr amca kafasını kaşıdı bir an:

— Yani, dedi... Görünmez bir yaratık gibi mi demek istiyorsun?

Sonra da düşündü bir kez daha ve:

— Yok, olamaz böyle şey... Bu olanaksız...

Evsei'ye döndü, konuşmasını tamamladı:

— Güzel olurdu ama yetimcik!...

Köylüler "Küçük Moruk" dediğinden, amcası artık "Yetimcik" diyordu ona... Kendine has bir adamdı Piotr amca, kafayı bulunca da tatlıydı. Sarhoşlayınca kasketini eline alır, havada sallardı... Güler, ince, çirkin sesiyle başını bir o yana bir bu yana sallayarak şarkı söylerdi çoğu kez. Sonra da bir ağlama tuttururdu... Sessiz gözyaşları dökerdi.

Her konuda tartışılabilirdi demirciyle. Evsei, köyün, ka-

fası en çok işleyen, akıllı kişisi olarak tanımlardı onu. Tebessüm ederdi, ama kahkaha ile katılasıya güldüğü görülmemişti hiç. Anlatılarını, yakınmalarını ölçülü, ağır ağır yapar, bazı kereler Evsei'nin yanında olduğunu unutarak kendi kendine konuşurdu. Onun bu davranışı Klimkof'un çok hoşuna gidiyordu.

Kendi dünyasına dalıp, konuşmaya başladığında, sürekli olarak birisiyle tartışır, onu paylardı. Kızmazdı... Alçak perdeden söylenirdi:

— Pis! İt yüzlü herif! Öyle ha!... Gereğince çalışmıyorum demek!... Bak gözlerime, neredeyse kör olacağım, bakışlarım değişti. Daha ne istiyorsun?... Ah!... Körolası yaşam... Ne güzelliğin, ne tatlı, ne de neşeli yanın var!...

Bu konuşmalarını duyanlar ya bir türkü bestelediğini, ya da karşısındaki bir adamla tartıştığını sanırlardı.

Evsei böyle bir anda sordu ona:

— Kimle konuşuyorsun amca?

Demirci uğraşısını sürdürerek:

— Kimle mi? diye yineledi.

Piotr amca güldü ve hırslı bir içtenlikle sürdürdü!

— Kendi budalalığımla...

Pek yalnız kalmazdı amcasıyla Evsei. Dolayısıyla çok az konuşurlardı. Çoğu kez dolu olurdu dükkanı. Jakov da her zaman oradaydı. Bağırtılarıyla çekiç seslerini bastırır, çın çın öttürürdü ortalığı.

Dükkan bir yokuşun altındaydı. Tüm boş zamanı burada, dükkanda geçerdi. Çevredeki sakinlik kilisenin sessizliğini anımsatırdı ona. Kuşların cıvıltıları, arıların vızıltıları, iç açıcı bir türkü gibi gelirdi. O, bir köşeye oturur, gözlerini yumar, düşünürken iki yana sallanırdı. Ya da dışarı çıkar başıboş dolaşırdı çalılar arasında.

Dükkana dönüşünde Piotr amca küçük gözlerini

kırpıştırarak:

— Nen var Yetimcik? diye takılırdı.

Amcasına bir gün:

— Şeytan geceleri kiliseye gider mi? diye sordu.

Biraz duraladıktan sonra:

— Niye gitmesin! Her yere gidebilir. Onun için bu çok kolay, dedi.

Çekingen bakışlarla dükkanın karanlık köşelerine dikerdi gözlerini Evsei.

Piotr amca, yeğenine; şeytandan korkmamasını salıkladı. Evsei göğüs geçirerek yavaşça:

— Korkmuyorum, dedi.

Amca, kararmış parmaklarıyla terini sildi:

— Sana dedi, hiç bir kötülükte bulunmazlar.

Evsei sordu:

— Peki, ama Tanrı?

— Tanrı mı? Ne olmuş Tanrı'ya?

— Niye kiliseye bırakıyor şeytanları?

— Bundan Tanrı'ya ne? Tanrı, kilisenin bekçisi değil ya!

— Ama Tanrı'nın evi değil mi orası?

— Tanrı mı dedin? Buna gerek yok ki! Her yer onun evidir. Kilise de bizim, hepimizin, halkın!

Amcasının sözünü kesti Evsei:

— Kimin için yaratılmıştır halk?

— Halk... genellikle...sonuç olarak... Evet insanlardan vazgeçilmez... Evet...

Şöyle bir baktı demirci, yeğenine belli etmeden ve kısa geçen bir sessizlikten sonra:

— Elbette, dedi.

Ellerini sildi ve bakışlarını ateşe doğrulttu:

— Benim aklım böyle işlere pek ermez. Papaza ya da öğretmenine sorl

Çocuk, kolunun yeniyle burnunu silerken:

— Korkuyorum onlardan, dedi.

Amcası kendini toparlamıştı:

— Böyle işlerle kafanı kurcalamazsan daha iyi edersin! Henüz çocuksun kuvvetlenmeye, gezip tozmaya bak! Yaşamak kuvvetlilerin hakkıdır. Zayıf olursan, çalışamayacağın gibi, ezilirsin de... Biz insanların yaşam felsefesi budur. Tanrı'nınkine gelince, bak onu bilemeyiz. Sustu. Düşünceye daldı, gözlerini ocaktan ayırmadan. Sonra konuşmasına devam etti:

— Bir yandan bir şey bilmiyoruz, beri yandan da bildiğimizi anlamıyoruz. Tanrı insanı bildiğince yaratmıştır.

Buna rağmen ona koca koca mum yakan insanlar, aslında kara ruhludurlar.

Çevresine bakındı, köşede duran Evsei'ye:

— Orada ne yapıyorsun? diye sordu. Ben sana git dolaş demedim mi?

Çocuk davranırken de demirci:

— Gözüne kıvılcım kaçarsa kör olursun. Sonra ne yaparız, dedi.

Annesi ona kış gecelerinde, dalgın dalgın masallar söyler, sık sık duralar, aynı şeyleri yinelerdi. Evsei de annesinin anlattıklarını düşte görür gibi olurdu.

Amcasının söylediği şeyler annesinin masallarını anımsatıyordu. Demek ki demirci ateşte, Tanrı'yı, iblisleri görüyordu ki, tüm bu hayaller de onun gözyaşlarını açıklıyordu.

Evsei her sözcüğe dikkat kesilirdi. Bunlar onun belleğine yerleşir, yüreğini ürpertici bir bekleyiş sarardı. Ayırdına varmaksızın içine bir umut doğardı. Belki bir gün, köydeki yaşamıyla ilişkisi olmayan, sarhoş köylülerin, kötü kadınların, şamatacı çocukların bulunmadığı bir topluma kavuşabilecekti. Her türlü gürültü, kavga ve kinden ırak,

kutsal bir görev; gösterişsiz, ağırbaşlı bir toplum!

Demircinin komşularından birinin bir kızcağızı vardı. Tania adındaki bu küçük kız kördü. Evsei ona bağlandı.

Kızın elinden tutar, ya köyde gezdirir ya da dereye indirirdi. Gözleri yaşlarla dolu dolu, kısık bir sesle ona gizemli şeyler anlatırdı.

Tüm köyün hoşuna giderdi bu dostluk. Ama, günün birinde kör kızın anası Piotr amcaya dert yandı: Evsei anlattığı öykülerle Tania'yı ürkütüyordu. Kız artık tek başına kalamıyor, sürekli ağlıyor, rahat bir uyku uyuyamıyor, ikide bir bağıra bağıra uyanıyormuş...

— Neler anlatıyor bilmem ama... Kız hep iblisten söz ediyor. Gökyüzü karaymış da, koca koca deliklerden alevler fışkırıyormuş, aralarından da alaycı iblislerin baktığını görüyormuş. Hep bu düşünce içinde. Bir düşünün, küçük bir çocuk kafasına böyle şeyler sokulur mu?

Amca:

— Gel buraya Evsei, diye bağırdı.

Çocuk gizlendiği yerden çıktı. Adam ağır, buruşuk elini oğlanın başına koydu:

— Gerçekten söyledin mi bunları? diye sordu.

— Evet.

— Niye söyledin?

— Bilmem.

Piotr amca çocuğun başını kendine çevirdi. Sert sert bakarak:

— Gökyüzü gerçekten kara mı? dedi.

— Evet. Onun gözleri görmüyor.

— Kimin.

— Tania'nın.

— Evet bir gerçek bu, dedi amca. Az düşündü. Sonra:

— Ateş de mi kara? Niye yalanlar uyduruyorsun böyle? diye ekledi.

Çocuk gözleri yere dikili sustu:

— Söylesene. Dayak atmayacağım. Neden böyle saçmalıklar anlattın kızcağıza. Hadi söyle.

Çocuk usul usul:

— Ona acıyorum da... dedi.

Demirci çocuğu yavaşça itekledi:

— Onunla bir daha konuşmayacaksın. İzin vermiyorum. Anladın mı? Komşum siz de üzülmeyi bırakın. Bu dostluğa son vereceğiz.

Kör kızın annesi ille de çocuğun dayak yemesini istiyordu.

— Bu uydurmalardan önce uslu bir kızdı Tania. Şimdiyse hepimizin rahatını kaçırdı. Üstelik yanından da ayrılamıyoruz, diye üsteledi.

Komşu kadın gitmişti. Demirci, Evsei'nin elinden tuttu, konuşmadan bahçeye çıkardı.

— Niçin kızcağızı korkutuyorsun? Şimdi anlat bakalım, dedi, sert ama alçak bir sesle konuşuyordu.

Bu ses Evsei'yi ürküttü. Kesik kesik sözcüklerle kendini haklı çıkarmaya uğraştı:

— Korkutmadım ki. Zaten o üzgün. Herkes güneşi görüyor, Tania'ysa karanlıklar içersinde. Kimseyi kıskansın istemedim. O yüzden her yer karanlık dedim. Yoksa amacım onu korkutmak değildi.

Çocuk hıçkırıyordu. Piotr amca güldü:

— Aptal, dedi. O üç yıldır kör, çiçek çıkarttığından beri. Ne aptalsın be... Renkleri de, ışığı da hâlâ anımsar.

Gülerek Evsei'yi omzundan itti:

— Ağla, ağla... dayak yediğini sanırlar.

— Olur.

— Peki, peki. Ama alay etme onunla artık.

— Aptal değilim ben. Dediklerime inandıysa n'apayım?

— Sen de ben de soytarının tekiyiz.

Çocuk kollarına atıldı amcasının:

— Niye hep benimle alay ediyorlar, dedi..

— Bilmem ki yetimcik.

O günden sonra Evsei kimselere benzemediği için bunca alaya, bunca saldırıya uğradığı sonucuna vardı. Bundan da acı bir haz duymaya başladı.

Tüm insanlar ona göre kötüydü. Birbirlerini küçümserler, dövüşürler, içerler, birbirlerini aldatırlar. Birbirlerine üstün olmak isterler ama, kendi kendilerinin bile efendisi değildirler. Kişilerin herbirinde çekinilecek bir yan vardır. Tüm yaşamı bir korku etkiler ki, bu korku anlaşmazlıkların tohumudur.

Köy bir tepe üzerindeydi. Irmağın ardındaki bataklıktan sıcak yaz günlerinde boğucu, morumsu bir duman yükselir, köyün üzerine çökerdi. Bir de sinekler vardı. Küme küme, vızıldayarak köye saldırırlardı. Köylüler öfkeden deliye döner, kaşınır dururdu. Ormanın arkasından sisler arasından, kocaman, al renkli, sert bakışlı bir ay doğardı. Evsei bunu iri, uysal bir yüze benzetirdi. Gene de uğursuzluğun, kötülüğün bir ulağı sanır, bu kirli ay yüzden ürkerdi.

Ayın çıktığını görünce hemen bir yana gizlenir, yatınca da korkulu düşler içersinde çırpınıp dururdu.

Gece bataklıktan yükselen morumsu buharı, halk boğulmuş balıkçıların ruhu diye tanımlar, bundan söz ettiklerinde de sinirli sinirli içlerini çekerlerdi.

Klimkof bir gün insanların aşk, mutluluk içinde yaşayabildiklerini de gördü.

Zengin Veretennikkofların ambarında yangın çıktığı geceydi. Çocuk bir söğüt ağacına çıkıp, yangına bakmaya

başladı. Onun gözünde yangın kara renkli, ateş gagalı, sayamayacağı kadar çok kanatlı, çevik, olağanüstü bir kuştu. Parlak kafasını yere eğmiş, sivri, açgözlü pençeleriyle samanları didikliyor, tahtaları kemiriyordu. Sayısız sarı renkli dilleriyle çevresini yalıyor, durmadan gövdesini gökte dalgalandırıyordu. Bazen köyün üstüne iniyor, bazen damlarda dolaşıyordu. Sonra gene çevik bir sıçrayışla göğe yükseliyordu. Derken birden silkinip, çevresine kıvılcımlar saçıp, doymak bilmez gagasından acı sesler çıkarıyordu. Derin derin soluk alıp türküler söylüyor, yükselen bir öfkeyle tahtaları alevleriyle sarıyordu.

İnsanlar küçük kara lekeler gibi görünüyordu bu alevler önünde. Yangına su atıp, uzun çengellerle samanları canavarın pençesinden kurtarmaya çabalıyorlardı. Bu arada ayaklarıyla alevleri bastırıp, haykırıyorlardı. Sesleri ateşin ulumasıyla karışıyordu.

Gitgide yangına yaklaştılar: Bu iğrenç kafayı düğümlemek istiyorlar, çevresini sarıyorlardı. Zaman zaman birbirlerinden kopup canavarı kuşatmak için yine bir araya geliyorlardı.

Soluk soluğa kalan kuş, kafasını köylülerin elinden kurtarmak için çırpınıyor, göğe yükseliyor, kıvrım kıvrım oluyordu.

Sonunda yoruldu. Bitkin, umutsuz ambarların üstünde sürünmeye başladı. Yerleri yaladı, delik deşik olmuştu. Sonunda eridi, gitti.

Halk: "Ha gayret" diye bağrışıp, birbirine destek oluyordu. Kadınlar da: "Su" diyorlardı.

Yangın yerinden dereye kadar bir zincir kurmuşlardı. Dost, düşman; hısım, yabancı; kadın, erkek elden ele su dolu kovaları geçiriyorlardı.

— Hadi, daha çabuk; daha çabuk! Cesur kadınlar, gayret!... diyen sesler biribirine giriyordu.

Bir dostluk, bir dayanışma içersindeydiler ateşle savaşırken. Bunu görmek pek hoştu, etkileyiciydi de. Tümü de birbirlerini övüyor, dostluk gösterilerinde bulunuyorlardı. Kinlerini falan unutmuşlardı.

Sönen yangının ışığı yalnızca insanların iyi yanlarını aydınlatıyordu.

Sonunda ateş söndü. Köylüler neşe içersinde gülüşüp, türkü söylüyor, dalga geçiyorlardı birbirleriyle.

Yaşlılar içtikleri votkadan sızdılar. Gençlerse güneş doğuncaya dek sokaklarda eğlendiler.

Her şey bir düş kadar güzeldi.

Evsei okulu bitirdikten sonra amcası onu kente götürmeyi kararlaştırdı. Çünkü köyde kalsa bildiklerinden başka fazla bir şey öğrenemeyecekti.

Evsei:

— Sen de gelecek misin kente? diye sordu.

Demirci:

— Elbette. Yoksa köyden ayrılmak istemiyor musun?

Evsei:

— Senden ayrılacağım için üzülüyorum yalnızca.

— Niye üzüleceksin. Ben de sıradan bir adamım. Bir köylüyüm, dedi.

— Ama sen öbürlerinden daha iyisin? dedi.

Piotr amca duymamazlıktan geldi. Ya da gerçekten duymamıştı. Ateşten al bir demir parçası çıkarmış, çevresine kıvılcımlar saçarak biçimlendirmeye uğraşıyordu. Derken durdu. Gülümsedi.

— Nasıl yaşanır, bunu bile öğretmedim sana. Ohho, daha çok şeyler öğrenmen gerekir, dedi.

Klimkof dikkat kesildi. Öğreneceklerini dinlemeye hazırlandı. Ama yaşlı gözlerle demirci ocağa döndü. Unutmuştu oğlanı. Sustu. Bir daha da konuşmadı.

Derken tekerleğini onartmak için biri girdi içeri.

Klimkof'sa bunun üzerine dışarı çıktı, ırmak kıyısına indi. Akşama dek amcasının yalnız kalmasını bekledi durdu.

Çocuk köyden ayrılırken pek üzülmedi. Ancak yollar belleğine işlemişti. Bunlar garip, biçimsiz yollardı. İki yanda sıra sıra kara ağaçlar dizilmişti.

Yol boyunca amcasının tersliği üzerindeydi. Çocuğun tüm sorularına kısa, gelişigüzel yanıtlar verdi.

Geceyi geçirdikleri köyden, gün ışımadan ayrıldılar. İki köpek havlayarak uzun bir süre onları izledi. Ormandan çıktıklarında da bir balıkçıl kuşunun acı ötüşünü duydular.

Demirci:

— Dilerim uğur getirir, diye mırıldandı.

Evsei uykuya daldı. Uzun kamçısıyla amcası ayaklarına yavaşça vurana değin uyudu.

Alacalı evler göz alabildiğine uzanıyordu. Kiliselerin altın yaldızlı damları sarı çiçeklere benzediği gibi, kara kara yollar da saban izlerini anımsatıyordu.

Evsei çevresine bakındı.

— Ne kadar kocaman! diye bağırdı. Gördüklerine uzun uzun baktıktan sonra amcasına döndü:

— Ara sıra beni görmeye gelecek misin?

— Ben mi? Tabii. Kente inince önce sana uğrarım. Kazanmaya başlayınca da para isterim senden. Ya... böyle işte... Sana "haydi yetimcik, üç Ruble ver bana" derim.

— Her şeyimi veririm sana.

— Yok, her şeyini istemem.

Kent yaklaştıkça renkleniyordu. Kırmızılar, yeşiller, kurşuni, yaldızlı renkler içinde parlıyordu. İnsana ister istemez bir şeyler veriyor, yükseklerde olağanüstü umutlar uyandırıyordu.

Evsei, eli amcasının omzunda, diz çökmüş önüne

bakıyordu.

Demirci:

— Nasıl yaşayacaksın bak, dedi. Yalnız söz dinlemesini bil, senin olmayan şeylere sakın karışma. Küstahlardan çekin, onlardan kaç. Biri başarılı olsa, inan ki dokuzu harcanmıştır.

Asıl önemli olanı söylemediğini sanıp düşüne düşüne konuşuyor, kafasını daha oturaklı, daha gerekli sözcükler bulabilmek için zorluyordu.

Evsei, kendini tüm çekincelerden koruyacak, yeni yaşamından doğan korkularını dağıtacak güçte gizemli sözcükler duyacağını sanarak, ilgiyle dinlemeye hazırlandı. Oysa demirci içini çekti, sustu. Sonra da tok, daha sağlam bir sesle konuştu:

— Bir gün döveceklerdi beni, yetimcik... Nişanlıydım. Ben evlenmek istiyordum, onlarsa dayak atmak... Onlar için her şey birdi. Özel işlerle ilgilenmiyorlardı. Valiye yakındım. Üç ay içeri attılar, sürekli dövmecesine! Yediğim dayakları Tanrı Bilir!... Kan kustum. Gözlerim işte o zamanlardan beri sulanır.

Evsei yavaşça:

— N'olur anlatma bunları, dedi.

Amca gülümsedi:

— Ya ne anlatayım? diye bağırdı. Hem anlatsam ne var yani, yetimcik?

Çocuk sustu. Üzüntüyle başını önüne eğdi. Sandı ki leş kokulu pis evler karışık ağlarını atmış, amcasını, atı, arabayı yakalamak istiyordu. Çevresini bir duman bulutu sarmıştı, mavi, kurşuni, kara... Kulaklarını dolduran uğuldamalar, düdük sesleri, madeni çınlamalar, gizemli kısık soluklardan kendini kurtarıp, alçak sesle:

— Gelmedik mi daha? diye sordu.

Amcası:

— Geliyoruz, geliyoruz. Bak fabrikaları geçiyoruz.

İki yanında eski, tahta, çeşitli renklerle boyalı, rahat görünüşlü evler bulunan geniş bir sokağa girdiler.

Amcası:

— Geldik, dedi. Korkmuyorsun değil mi yetimcik?

Araba, kapısı açık büyük bir evin önünde durdu, amcası yere atladı. Eski, dökük binanın sıkıntı verici pencerelerinin altından tahtalar fırlamıştı. Bakımsız bahçede birçok araba göze çarpıyordu. Dört köylü, bağrışarak beyaz bir atı arabaya koşabilmek için didiniyorlardı. Uzun sakallı, saçsız şişman olan adam Piotr amcayı görünce elini sallayarak selamladı.

Dar, karanlık bir odada çaylarını içtiler. Amca köyde olanları anlatırken, saçsız adam o denli gülüyor, gürültülü yanıtlar veriyordu ki tabaklar yerlerinden oynuyordu.

Evsei zorlukla soluyordu. Fırında yeni pişmiş ekmek kokusundan tıkanmış, uykusu gelmişti. İkide bir kirli perdelerin gizlediği üstü yastıklarla dolu geniş karyolaya kayıyordu gözleri. Terlemiş, yüzüne konan iri sinekleri kovalayacak hali bile kalmamıştı.

Kel adam neşeyle bağırdı:

— Piotr, sana hemen iş buluruz... Natalia Matveiç mi çağırtmıştı?

Bu soruya karşılık veren iri göğüslü bir kadındı. Usul ama gür bir sesle konuşuyordu. Kara kaşlı, küçük ağızlı... Başını gururla havaya kaldırmıştı. "Ne çok soruyorsun bunu," diye terslendi. Pembe renkli basma gömleğiyle bir düşe, bir periye benziyordu.

Kel adam yalancıktan kızmış gibi:

— Piotr bak da gör, Natali nasıldır! Bal kutusu sanki, dedi.

Piotr amca başını kaldırmamıştı. Korkuyordu sanki kadına bakmaktan. Kadınsa, Evsei'nin önüne sıcak yemek

koymuş, yemesi için zorluyordu.

Masada yiyecek çok şey vardı: Reçel, bal, anasonlu peksimet, jambon, hıyar, votka. Kokular birbirine karışmış, ağır bir hava çökmüştü ortalığa. Tıka basa doymuştu. Yine de "ye" denirse yiyordu.

Yiyordu ya ikide bir kel adam "ye" diye bağırmaktan geri kalmıyordu. Arkasından ekliyordu:

— Hadi, hadi tam zamanında geldiniz. Üç beş gün önce bizim çırağı, meyhaneye giderken at çiğnedi.

Yine birinin odaya girmesiyle sözü yarıda kaldı.

Adamı görmemişti, ancak sesini duyunca irkilip, sözünü kesmişti.

Yaşlı, sıska, kısa birisiydi yeni gelen. Onun da tepesi keldi. Koca burnunun üzerinde kara gözlükleri vardı.

Kalın, tok bir sesle:

— N'aber çocuklar? dedi.

Yaşlı adam, istemeden herkesi, hele Evsei'yi pek korkutmuştu. "Çocuklar" sözcüğü de evdekilerle kendi arasına set çekmişti, uzaklarında bir yere oturdu.

Çöp gibi boynunu uzatmış, çevresine bakınıyordu. Kar gibi saçları, kulaklarını örtmüştü. Ama alnındaki ur ortadaydı.

Evsei boşuna uğraşıyordu, bu durgun, soluk renkli adamın gözlerini görmek için. Yok, gözler de gözlüklerin ardına gizlenmişti Daha çok korktu.

Ev sahibi kendini toparlamıştı artık. "Bak o yetim ha!" diye bağırdı.

Yaşlı adam sakin sakin: "Bu bir kozdur" diye yanıtladı.

Elleri kirliydi, kemikli dizlerinin üstünde duruyordu hep. Az konuşuyordu, ama Evsei bunları da anlamıyordu.

Sonunda: "Oldu anlaştık," dedi.

Piotr amca yerinden doğruldu:

— Yetimcik, bak senin efendin bu artık. Yanında

çalışacaksın, dedi.

Yaşlı adam:

— Garip kişilere iş gördürmem, diye homurdandı, başını sallayarak.

— Ama çok usludur, köyde bile ona "Küçük Moruk" derler.

Urlu adam:

— Hele bir deneyelim bakalım, dedi. Gözlerini Evsei'ye dikti:

— Benim adım Matvei Raspopof'tur, dedi.

Çayını içtikten sonra, çevresini selamlayıp çıktı. Bahçede, ahırın yanındaki gölgelikte oturuyordu Evsei ile amcası.

Piotr kelimeleri özenle seçiyordu ya, kendisi de pek anlamıyordu ne dediğini:

— Yaşlı adam iyi birine benzer. Yanında rahat edeceksin eminim. Ye, iç keyfine bak.

Çocuk:

— Büyücü mü acaba? diye sordu.

— Saçmalama bu koca kentte bile büyücü bulamazsın.

Sonra konuşmasını sürdürdü:

— Hem olsa, sana ne bundan? Üstelik büyücüler çok akıllıdır da. Ama şunu da aklından hiç çıkarma: Kent çekincelidir. İnsanları da erdemli değildir. Bu yaşlı herifse sana kötü örnek olamaz. Doğrusu onun yanında kalırsan içim rahat edecek. Sırtını dayayabileceğin sağlam bir duvar o.

Birden Evsei korkuyla:

— Ya ölürse, dedi.

— Yok canım şimdilerde ölmez. Sen bu arada saçlarını yağla ki kabarmasınlar.

Öğle zamanı, amcası Evsei'nin elinden tuttu, kente in-

diler. Sora sora alanı buldular. Hava sıcaktı, boğucuydu. Kent ise gürültüyle kaynaşıyordu. Evsei iyice amcasına sokuldu. Korkmuştu. Yorulmuştu. Gözlerini kapıyor, açıyor; ikide bir ayağı tökezliyordu.

Küçük alanın çevresinde eski tahta evler vardı.

Birbirinin üstüne yığılmış gibiydi hepsi de. Ortada gölgelikler altında bir çeşme görünüyordu. Burada sanki gürültü daha tatlıydı.

Evsei çevresine bakındı; hiç bahçe göremedi... Yalnızca üst üste evler...

Demirci, çocuğa yardım etmek için:

— Hep ev var, onlar da üst üste yığılmış değil mi? Çünkü yer yok. Hadi isimleri okuyalım da Matvei Raspopof'un dükkanını bulalım.

Çeşmenin yanında durup, çevredeki tabelaları okumaya başladılar. Tabelanın üzerinde durduğu kapı, paslı küçük bir şeydi. Kara bir deliği kapıyordu sanki. Her katı, üç pencereli koca sarı ev, iki yüzlü; ters bir yapıydı.

Amcası, "buldun mu?" diye sordu.

Çocuk, "evet" anlamında başını salladı.

— Haç çıkar da girelim içeri.

Demirci kasketini başından çıkardı, kapıya vurdu:

— Girin!

Usta camın yanında çay içiyordu. Başında kara ipekten bir kasket vardı.

— Çek bir iskemle de otur ihtiyar. Çay içer misin? Hey küçük, oradaki raftan bir fincan ver bakalım, dedi.

Evsei adamın eliyle gösterdiği yana baktı, bir şey göremedi.

Yaşlı usta:

— Ee... Ne bekliyorsun? Sen küçük değil misin?

Piotr amca usulca söze girdi.

— Daha alışamadı da... dedi.

Yaşlı adam:

— Bak sağdaki ikinci raf, dedi.

— Ustan, leb demeden leblebiyi anlayacaksın.

Piotr amca içini çekti.

Evsei, ayakları birbirine dolaşarak fincanı buldu, çabucak getirip ustasına verdi.

— Koy şuraya! Hani bunun tabağı?

Artık Piotr amca da dayanamamıştı:

— İnsan tabağı unutur mu be?

Usta, amcaya yan gözle baktı:

— Epey uğraşacağız, dedi. Hadi bakalım, Dükkanı dolaş, iyice bak ki her şeyin yerini tam belle.

Evsei sanki dışardan gelen bir güçle yönetiliyor sandı. Büzüldü. Başını omuzlarına gömdü, ustasının sözü üzerine çevresine bakınmaya başladı.

— Serin dükkanın alaca karanlığı çocuğa rahatlık veriyordu. Şimdi kentin gürültüsü de uzaktan uzağa duyuluyordu. İçi kitap yüklü bir mezara benziyordu dükkan. Yerlerde bile dergi balyaları vardı.

Evsei hepsi bu kadar sanıyordu ki gözüne bir merdiven, bir şemsiye, lastikler, sapı kırık beyaz bir kova ilişti.

Havada garip bir koku vardı. Besbelli ortalığı kaplayan tozlardan geliyordu.

Raspopof'un sesi duyuldu:

— Ben, tek başına yaşayan yaşlı, iyi bir adamım, diyordu, işime yarasın, bak nasıl mutlu ederim onu.

Demirci:

— Keyfiniz nasıl isterse öyle yaparsınız elbette, dedi.

Raspopof konuşmasını sürdürüyordu:

— Tam elli dokuzumdayım. Bu yaşıma dek, son derece dürüst yaşadım. Namussuzları hiç affetmem. Ufak bir sapma göreyim, hiç şakam yoktur mahkemeye veririm. Günümüzde çocukları da yargıç karşısına çıkarıyorlar. Ha-

pishaneleri bile var. "Katil Çocuklar Hapishanesi" diyorlar adına.

Evsei bu katı sözleri duydukça sarsılıyor, yaşlı adama yaranmak istiyordu. Raspopof, amcayı uyarmak zorunda kaldı.

— Hadi çocuğa hoşçakal de, bizim işimiz var daha.

İçini çekerek yerinden doğruldu amca:

— Eh yetimcik, şimdilik hoşça kal bakalım. Rahatın yerinde olsun. Ustanın sözünü dinle, ne derse yap. Senin kötülüğünü istemez o. Hem niye istesin ki? Bak sana yeni giysiler de alacakmış. Hadi sil gözünü...

"Peki" derken çocuğun sesi titriyordu.

Demirci koca elleriyle çocuğu sarsaladı:

— Hoşçakal yetimcik, dedi. Daha fazla konuşamadı, birşeyden ürkmüş gibi çabucak çıktı, gitti.

Çocuk pek bitkindi, içi üzgünlük doluydu. Bir ürperdi, kapıya doğru atıldı. Derken gözleri ustasına kaydı. Gözleri kocaman kocaman oldu.

Soluk yüzlü usta kırçıl bıyıklarını ısırıyor, dik dik kendisine bakıyordu. Kara, donuk bakışlardı bunlar. Ama, bir şey beklermiş gibiydi. Evsei'nin yüreği yerinden fırlayacaktı sanki, korkmuştu.

Derken ustanın yüzü değişti. Döndü, raftan bir kitap aldı. Üzerini gösterip "hangi sayı bu?" dedi.

— 1873.

— Peki.

Uzandı çocuğun çenesine dokundu. Çocuk hemen başını kaldırdı, gözleri sımsıkı kapalıydı.

— N'olur, iyi efendim, n'olur beni dövmeyin. Ne derseniz onu yapacağım, hep sözünüzü dinleyeceğim. Sesi mırıltı halinde çıkıyordu.

Yaşlı adam gitti, iskemleye oturdu. Kasketini çıkardı. mendiliyle terli alnını kuruladı. Burnunun üzerine düşen

gözlüklerinin üstünden çocuğa baktı. Çift gözlü gibiydi. Kendi gözleri kızarmıştı; küçük, durağan, karaya yakın, kurşuni görünümleri vardı. Kendilerini örtecek camlar olmayınca daha çirkin daha kırışmış gibiydiler. Adamın hiç de kızmış bir görünümü yoktu. Tam tersi üzgündü:

— Çok mu dövdüler seni?

— Çok.

— Kim döverdi?

— Arkadaşlarım.

Usta gözlüklerini yerine kaldırdı. Söze başlamadan dudaklarını ısırdı:

— Kentte kavgacı çocuklar vardır. Onlarla arkadaşlık etmekten kaçınmalısın. Tamam mı?

— Tamam.

— Kaçarsın onlardan. Tümü de küçük hırsız, uğursuz takımındandır. Bak bense iyi bir adamım. Benden çekinme, sev beni. Zaten gerekli bu. Yoksa burada mutlu olamazsın.

— Sizi çok seveceğim efendim.

Yaşlı adam ayağa kalktığında, yüzü gene aksileşmişti. Evsei'nin elinden tutup, dükkanın arkasına götürdü.

— Senin çalışacağın yer burası. Kitaplara bak bakalım... Gördün mü? Tümünün arkasında bir yıl, bir yılın da, on iki ayı yazılı. Şimdi bunları nasıl sıralarsın ha?

Üzgün üzgün başını iki yana salladı Klimkof, bilmiyordu.

— Hah... Sanma ki ben öğreteceğim sana. Okula yollamışlar seni, kafanı kullan belle kendin.

Yaşlı adamın aksi sesi, katı davranışı Klimkof'u uyandırdı. Amcasından ayrılmanın verdiği üzüntüyü üzerinden silkeledi, çalışmak, göze girmek istiyordu.

Gözyaşlarını gene de zor tutuyordu. Çabuk çabuk paketleri açmaya koyuldu.

Kitap düşse, gürültü yapsa hemen arkasına dönüp bakıyordu. İhtiyar ise masaya oturmuş, bir şeyler yazıyordu.

Oğlancık bir ara gözyaşlarını tutamadı. Sonra hemen toparlandı, içi korku doluydu. Kitapları düzenlemeye başladı gene.

İş önce güç gelmişti. Derken o tatlı boşluk onu sardı. Çok iyi bilirdi bu duyguyu. Eskiden dayak yiyince ya da kendisiyle alay edildiğinde bir köşeye sinerdi. İşte o zamanlar tatlı bir boşluk sarardı benliğini.

Oturduğu yerde o yana bu yana sallanıyor, makine gibi kitapları yıllarına, aylarına göre rafa sıralıyordu. Gitgide kendini unuttu. Gözleri açık, uykudaydı sanki, içinde hep bu durumlara düştüğünde olduğu gibi bir umut ışığı vardı.

Çevresinde olagelen, bildiği, tanıdığı şeylerden bambaşka bir şeyin olacağı umuduydu bu. Kafasının içinde iki sözcük belirdi. "Her şey geçer." Bu iki sözcük o kadar çok şey anlatıyordu ki...

Şimdi daha çabuk yerleştiriyordu kitapları.

Ustasının sesiyle kendine geldi.

— Gördün mü yerleştirme düzenini nasıl buldun?

— İstediğiniz gibi oluyor mu?

— Oluyor, oluyor... Çay içer misin?

— Yok.

— Böyle, "yok" diye karşılık verilmez. "Teşekkür ederim, hayır istemem efendim" denir. Öğren bunları. Hadi işine bak artık.

Klimkof gene işine koyuldu. Bir ara başını kaldırdığında, dükkanda bir adamın daha olduğunu ayırt etti. Bu da yaşlı bir adamdı. Şapkasını başından geriye itmişti. Masa başına oturmuş, karalı beyazlı bir şeyle uğraşıyordu.

Klimkof işinin arasında iki yaşlı adamın konuşmalarını

duyuyordu. Duyuyordu ya tek sözcüklük bu konuşmalar ona hiçbir şey anlatmıyordu.

— Kale...

— Vezirine kış...

— Daha değil...

Çocuk adamların ne yaptıklarını ilgiyle izliyordu. İçini çekti. Beklemediği ilginç şeylerin kendini sardığını duydu. Yüzü gözü toz içinde kalmıştı. Ağzının içi bile toz doluydu. Derken amcasının sözlerini anımsadı. "Sırtını sağlam bir duvara yaslıyorsun" demişti, yaşlı adam için. Artık dükkanın içi alaca karanlık olmuştu. Yabancı adamın sesi yükseldi: "Vezire kış ve mat..."

Az sonra da ustası seslendi. Dükkanı kapama saati gelmişti.

Yaşlı adamın evi de oradaydı. Yukarıdan iki oda kiralamıştı. Odalardan birinin tek, ötekinin iki penceresi vardı. Çocuğu ilk odaya soktu. "Burada yatacaksın sen." dedi. Gösterdiği yer bir sandık üzeriydi. Odada fazladan bir de dolap vardı.

Öbür odadan ancak damlar ve gökyüzü gözüküyordu, ama bu oda süslüydü. Duvarda Çar'ın generallerinin resmi vardı. Bir köşeye yatak konmuştu. Üzerine kırmızı bir battaniye örtülmüştü. Küçük temiz odayı yine küçücük bir kandil aydınlatıyordu. Havada kilise kokusuna benzer bir koku duyuluyordu.

Usta Klimkof'a döndü:

— İyice bak. Ne nerede duruyor belle! dedi. Odayı her zaman böyle isterim.

Klimkof bir kez daha baktı. Duvarın önünde geniş bir koltuk, ortada yuvarlak bir masayla üç iskemle gördü. Bu eşyaların durduğu köşenin yaşlı bir hali vardı. Kara, yorgun bir köşe.

Birden tatlı bir sesle irkildi:

— Yemeği getireyim mi?

Tatlı sesin sahibi bir kadındı. İri kara gözleri, duru beyaz yüzünde daha da belirli duruyordu. Uzun boylu hoş bir kadındı. Usta ters bir sesle, "Getir," dedi.

— Yeni çırağın mı bu küçük?

— Evet, adı da Evsei.

Kadın çıkınca yaşlı adam:

— Bu kadın Raisa Petrovna'dır. Odaları ondan kiraladım. Öğle ve akşam yemeklerini de o verir? dedi.

— Ya!

— Bak bana. Burda senin efendin benim, anladın mı yalnız ben... Duydun mu?

— Evet.

— Beni dinlemelisin. Şimdi git yıkan.

Ustasının soğuk sesi korkutuyordu çocuğu. Bazı sakıncaları söylemekten çekiniyor gibi geldi bu ses ona. Yıkanırken kadını inceledi. Her şeyi sessiz ve çabuk yapıyordu. Yuvarlak iri yüzü ince kaşları, siyah saçları, çekik gözleri, küçük bir burnu vardı.

Çocuk birden "iyi bir kadın olmalı" diye geçirdi içinden. Kadının da kendisine baktığını görünce heyecanlandı, suyu döktü.

Kadın:

— Sandalyenin altında bez var. Al da kurula, dedi.

İhtiyar odaya gelince;

— Ne dedi sana? diye sordu.

Evsei karşılık veremeden kadın elinde tepsiyle geldi:

— Ben gidiyorum, dedi.

— Peki, dedi ihtiyar da.

Kadın çıktı, Evsei ile adam sofraya oturdular. İhtiyar şapırdata şapırdata yiyor, arada içini çekiyordu. Evsei'ye:

— Güzel değil mi? dedi. Ben hep iyi şey yerim.

Yemek bitince tepsiyi mutfağa gönderdi.

— Haydi git yat. Dolapta yastık, yorgan var. Sandığın üzerine ser. Yarın sana yeni giysiler alacağım, dedi.

Çocuk bitkin, yatınca yanına geldi.

— İyi misin? diye sordu.

Yattığı yer sertti ama Evsei, "evet" dedi.

— Sıcaksa camı aç.

Oğlan camı açtı. Komşunun damını gördü karşısında. Bacaları saydı, dört taneydi. Hep bir örnek. Kapatılmış bir hayvan gibi gözlerini kaldırıp yıldızlardan umut diledi, ama karşılık alamadı.

Sandığa atıldı, yorganı kafasına çekti. Boğuluyor sandı, biraz araladı. Ustanın odasından sesler geliyordu. Dinledi. Kuru bir ses, "Tanrı'nın rahmetine sığınıp..." diyordu. Adamın İncil okuduğunu anladı. Bildiği ama anlamadığı sesler kulağında, uykuya daldı.

Günler sessiz geçiyordu. Evsei, ustasına yaranmaya çalışıyor, başardığını sezdiğinde de bunun yararlı olacağını sanıyordu. Ama yine de ihtiyarı sevemiyor, tedirgin davranıyor, kaçınıyordu. İnsanlardan korkuyordu, korktuğu için de hoşa gitmek istiyordu. Kendini koruyabilmek için her istenileni yerine getirecekti. Sürekli korku, her şeye karşı güvensizliğini artırıyordu.

Evde de her yer tıklım tıklım insan doluydu. Kentte halk, köydekinden çok didiniyor, kavga ediyor, sanki herkes bütün uğraşılardan kurtulup yeni giysilerle kutlayacakları yortu gününü iple çekiyorlardı. Çocuk arada bir bugün gelmedi diye sabırsızlanır dururdu. Yortu günü uzadıkça uzadı. İtişip kakışmalar, kavgalar, dedikodular sürüp gidiyordu.

Sabahları usta indikten sonra Evsei evi toplar, işini bitirince yıkanır, aşağı inerdi. En sonunda da ustasıyla bir-

likte çay içerlerdi. Hep aynı şeyı sorardı ihtiyar:

— N'aber?

— Hiç!

Ama Evsei bir gün:

— Kürkçünün aşçısı saatçiden sizin çalınmış eşya aldığınızı söylüyor, dedi.

Hiç düşünmeden konuşmuştu, sözcükler ağzından çıktığı anda korktu, başını eğdi.

Raspopof, "çapkın!" diye bağırdı. Kurumuş mor dudakları titriyordu.

— Sağol, İyi ki haber verdin... Gördün ya hiç çekemezler beni.

Evsei o günden sonra bütün dedikodulara kulak kabartıyor, ustasının yanına koşup, gözlerini gözlerine dikerek birer birer anlatıyordu.

Birkaç gün sonra odada buruşuk bir Ruble buldu. Kahvaltıda ihtiyar: "N'aber?" diye sorunca:

— Bir Ruble buldum, dedi.

Adam güldü:

— Sen bir Ruble buldun ama, ben altın bir piç kurusu, dedi.

Evsei bir başka gün, kapının önünde yirmi Kapik buldu. Onu da ustasına verdi. O da düşünceli düşünceli:

— Aslında bulunanın üçte biri bulanındır, senin hakkın da altı Kapik, dedi. Ama, parayı kendi cebine yerleştirdi.

— Evet, sen gerçekten olağanüstü bir çocuksun, dedi.

Sessiz yaratılışlı Evsei, ortalarda görünmemeye çalışır, başaramazsa da boyun eğerdi. Çevrenin bakışlarından kaçmak ister, ama onları sinsi sinsi incelerdi. Bakışlarına hedef olanlar görmezlerdi bile onu.

İlk günden beri sessiz, uysal Raisa Petrovna'yla ilgileniyordu. Kadın her akşam koyu renk hışırtılı şeyler gi-

yer, başında şapkasıyla çıkar giderdi. Sabahları Evsei odaları toplarken o uyurdu. Yalnız arada akşam yemeklerin-den önce, gözükürdü. Bu kadının gizemli yaşantısı Evsei'de birtakım kuşkular uyandırdı. Kendisinin ulaşamadığı bambaşka dünyalarda yaşadığına inanıyordu onun.

Yavaş yavaş bu tuhaf yaratığa karşı anlamadığı bir sevgi doğdu içinde. Onu gittikçe güzel buluyordu.

Bir sabah güneş doğarken Evsei susayarak uyandı, mutfağa gitti. Birden sokak kapısının açıldığını duydu. Korkuyla odasına kaçıp yatağına girdi. Sonra da kulağına ayak sesleri ve Raisa'nın etek hışırtıları geldi.

Kalktı, parmaklarının ucuna basarak kapıdan mutfağa baktı. Kadın camın yanında şapkasını çıkarıyordu, yüzü solgundu. Yanaklarından iri yaşlar süzülüyordu, iri gövdesi sarsılıyordu!

Kendi kendine; "sizi tanırım" diyordu. Sonra birden kalktı.

Ustasının odasında yatak gıcırdadı. Evsei gerisin geri koşup yorganı kafasına çekti. Acıyarak "ona bir şey yaptılar galiba" diye geçirdi kafasından. Ama o anda Raisa ağlıyor diye sevindi, çünkü aralarında ortak bir yan buldu. Odadan biri geçti gibi geldi. Başını çıkardı ve tokat yemiş gibi fırladı.

— Defol!

Tiz bir ıslık çalındı. İhtiyar, arkasında geceliği, sırtı kamburlaşmış, mutfaktan çıktı. Geldi Evsei'nin yanına durdu.

— Ne var? Uyusana, dedi.

Ertesi sabah dükkanda;

— Akşam korktun mu? diye sordu.

Evet...

— Sarhoştu. Çoğu zaman böyledir.

Kadının ne iş yaptığını sormak istedi Evsei, ama korkudan bir şey soramadı.

— Hoşlanıyor musun?

— Hoşlanmak mı?

Usta terslenerek:

— Bil ki malın gözü bir kadındır. Sessiz sesiz durur, aslında tilki gibi kurnazdır. Günahı da çoktur. Ne iş yapar bilir misin? Genelevde piyano çalar.

Sonra da bütün ayrıntılarıyla "piyano" ve "genelev" sözcüklerini açıkladı. "İşte böyle" diye ekledi.

— Bu evlerden birinde piyano çalar. Yaşamlarını çıkmaza sokmuş birçok kız da sarhoşlarla dans eder... Ah o sarhoşlar. Hepsi hırsız uğursuzdur, yüzünü sildi:

— Ona inanma. Kurnazdır dedim sana. Hem de kötü.

Evsei ihtiyarın genelevleri anlatmasına inanmıştı da, beğendiği kadınla ilgili sözlerine aldırmamış, tam tersine bunca acı eleştiriler ustasına karşı zaten var olan güvensizliğini iyice çoğaltmıştı. Raisa Petrovna büsbütün gözünde büyüyor, bütün varlığını büyük bir gizemlilik içinde tutuyordu.

Camcının çırağı Anatol da Raisa'yı beğeniyordu. Soluk benizli yağ kokulu, küçük burunlu, fırça saçlı, pis bir çocuktu Anatol. Evsei onun tiz perdeden çınlayan sesini severdi.

Evsei bir gün merdivenleri silerken çağrıldığını duydu:

— Bana bakar mısın sen kurbağa suratlı? Nerelisin sen?

— Buralıyım, dedi, Evsei.

— Ben Kastroma'danım. Kaç yaşındasın sen?

— On dört.

— Ben de. Gelsene benimle.

— Nereye?

— Irmağa gidip yıkanalım.

— Dükkana gidelim önce.
— Ama bugün pazar.
— Benim pazarım yok.
— Allah belanı versin, dedi fırladı gitti çocuk.

Evsei aldırmadı. Anatol bütün gün sırtında camlarla sokak sokak dolaşırdı. Dükkan kapanırken geri dönerdi. Bütün gece kahkahaları, şarkılarıyla çın çın çınlatırdı tüm mahalleyi. Onu küçümserlerdi ama, gene de gülmesine katılırlardı. Evsei bu üstü başı dökülen, yassı burunlu oğlanın büyüklere karşı arsızca davranışı karşısında taş kesilirdi. İşçi kızların onun peşinde koşmasına özenirdi. Onun kendisinden üstün olduğunu seziyor, bu da çekiyordu onu. Sakin bir yaşamın kaypak düşlerine daldığında, düşler arasında bu azgın yaratığı da bir köşeye yerleştirirdi. Bazı akşamlar yemekten sonra ustasına, "Dışarı çıkabilir miyim?" diye sorardı. Usta da suratı asık, "Çık ama, geç kalma" derdi. Arada bir de. "Ne işin var dışarda?" diye sorardı.

Evsei çabucak aşağı iner, bahçenin bir köşesinde gözleriyle Anatol'u izlerdi. Küçük avlu, evlerin yüksek duvarları ile çevriliydi. Bu duvarların dibindeki çöplüklerde işçiler, uşaklar, postacılar dinlenmek için otururlardı. Anatol da orada onları eğlendirir, taklitler yapardı.

— Şimdi kürkçü İvorik kiliseye gidiyor, diye duyuruda bulunurdu. Anatol karnını şişirir, salyaları akardı. Arada bir durup göğsünü yumruklar, sonra acıklı tiz sesiyle:

— Tanrım, ne kadar mutluyum. Bütün işler yolunda. İvorik kulun dünyayı toz pembe görüyor, diye bağırırdı.

Evsei'den başka çevresindekiler gülmekten katılırlardı. Şaşkınlık ve imrenme karışık bir şeyler dolardı içine. Numaraları bitsin diye beklerken onun da kendisi kadar mutsuz olmasını dilerdi. Anatol'un hep halkın gülünçlü yanlarını görmesine üzülürdü. Zavallı çocuk budala budala

ağzını açar, gözlerini çevresinde gezdirirdi.

Anatol gene:

— İşte bizim usta Kuzin! derdi.

Sonra da ortaya çıkardı. Halk sanki karşılarında koyu renk sakalını iki yana ayırmış, gömleğinin yenlerini kıvırmış, ağır ağır yürüyen, bir yandan sakalını ovan, bir yandan da çatlak sesiyle:

— Gene yemin ediyorsun ha, domuz! Çenen tutulsun, Allah kahretsin, diye bağıran bu zayıf köylü var sanırdı. Sonra oğlan, "Sıra cenaze kılıklı Raspopof'ta." dediği zaman, titrek titrek yürürken sakalıyla oynayan bir ihtiyar taklidi yapardı. Evsei alınırdı bundan. Ustasının bu kadar gülünecek durumda olmadığını bilirdi. Taklitler bitince Anatol izleyenlerden birini parmağına dolar, onunla uğraşırdı. Birisinin can noktasına dokununca kızgın adam onu kovalamaya başlardı. Evsei o zaman hep Anatol'un yakalanıp dayak yemesini arzulardı. Arada Evsei'yi görürse onu kolundan tutar ortaya çekerdi. "İşte Raspopof'un aptal sümüklüsü" diye halka tanıtırdı.

Evsei kendini kurtarmak için bir yandan çabalar öte yandan yalvarır bir sesle, "Bırak beni," diye sızlanırdı. Halka rezil olma korkusuyla umutsuzca çabalarken, çevreden "Bırak onu" sesleri yükselirdi.

Anatol kurbanını kaçırmamak için durmadan oğlanı iteleyip, kakalardı.

Bu sırada erkeklerden yükselen, "düvüşün, kim kuvvetli bakalım" seslerini kadınlar da desteklerdi. Evsei gene sıkıntıya düşer, Anatol da daha uzatmamak için, onu iter, "Defol git sersem," derdi.

Yine bu tip bir olayın ertesi günü Evsei, Anatol'a rastladı. Oğlanın sırtında gene camlar vardı. Evsei pat diye:

— Neden alaya alıyorsun beni? dedi.

— Niye alaya almayayım, diye yanıtladı öteki.

Evsei şaşırdı, Anatol:

— Dövüşelim istersen, dedi.

— Hayır dövüşmek istemiyorum.

— Tabii istemezsin dayak yiyeceğini biliyorsun.

— Niye alay ediyorsun benimle?

Anatol'un kafası kızmıştı artıkl

— Defol git ulan, yeter be, dedi.

Evsei dükkana koştu, akşama dek küçük düşmenin sızıntısı içinde kendini yedi durdu. Bundan sonra da Anatol'u düşlerinin içinden çıkarıp attı.

Kendi yaşındakilerle arkadaşlık kurma çabası da boşuna gitmişti.

Evsei, bir gece ustasının odasından gelen seslerle irkildi. Dinledi. Raisa Petrovna'yla konuşuyordu ihtiyar. İyice anlamak için kapıya gitti, anahtar deliğinden baktı.

Önce uykulu gözleriyle mumun alevini gördü. Sonra da sedirin üzerindeki iri çıplak bir kadın biçimine bakakaldı. Önüne aldığı saçlarını yavaş hareketlerle örüyordu. Işık teninde dolaşıyor, bedeni ağırlıksızmış gibi duruyordu. Kadın konuşuyordu, ama Evsei sözcükleri tek tek anlayamıyordu. Yalnızca arada şarkılı, yorgun, yakınan sesler seçilebiliyordu. Ustası geceleği arkasında oturuyordu. Yatağın yanına bir sandalye çekmişti. Elleri titriyordu. Ak sakalları da. Gözlükleri de yoktu. Bu gürünüşü ile kusturuyordu insanı.

Kadına dönmüş:

— Sen hep böylesindir zaten, diyordu.

Klimkof, yatağına dönünce düşünmeye başladı. "Besbelli evlenmişler." diyordu. "Ama niye bu adamla? Ustam onun için öyle kötü şeyler söylüyor ki? Evlenmemeliydi. Hem üşüyüp hasta olacak. Çırılçıplak yatmış. Üstünü giyse ya?"

Birden yatağında doğruldu. Aklına kötü şeyler gel-

mişti. Acaba Raisa, ustasının dediği gibi miydi... Yok, yok, olamaz. Hemen kovdu bu düşünceyi aklından.

Ertesi gün akşam olmuştu. Raisa yemek getirdi. Sonra:

— Gidiyorum ben, dedi.

Usta her zaman yaptığı kaba homurdanmalarla uğurladı kadını.

Günler geçiyor, Klimkof değişik bir şeyler göremiyordu. Belli ki o çıplak kadını düşünde görmüştü. Gerçek olamazdı. Ustası, Raisa için kötü yalanlar uyduruyordu zaten.

Gene bir akşam üstüydü. Beklenmedik bir olay oldu. Piotr amca geldi. İyice ufalmış, saçlarına ak düşmüştü. Yüzü de kırış kırıştı.

Çayını höpürdete höpürdete içerken anlatıyordu:

— Sorma yetimcik. Başıma neler geldi. Bir bilsen. Kör oluyorum galiba. Çalışmamı engelliyor bu gözler. Çekilmem gerek işten. Üstelik Jakov da bir bela başımda. Adam olmadı gitti. İlla tutturdu kentte oturacakmış. Engelleyemiyorum... Engel olsam kaçacak. Sorma... İşler kötü anlayacağın!

Klimkof'un içi paralandı, amcasının anlattığı kadarına... Bir de ustasının yanında demirciyi bu kadar düşük görmekten utandı. Üzüldü. Adam aptallaşmıştı sanki. Ne yapacağını şaşırmıştı. Giderken de Klimkof eline üç Ruble koyuverdi. Gözleri parladı amcanın.

Adam gittikten sonra Klimkof işine döndü. Her gün biraz daha çaba gösteriyor, ihtiyarı hoşnut etmek için daha çok çalışıyordu. Ne var ki içinde bir korku yerleşmişti. Dükkanda da güvenemediği bir hava vardı. Onu asıl düşündüren, kuşkularını artıran ustasının davranışlarıydı. Alıcılara bir tuhaf davranıyordu. Zaten gelen giden pek olmazdı ya. Bir de dükkana gelen eşyaların niteliği onu iyice

şaşırtıyordu.

Usta, dededen kalma kitapları eline alınca, bir çocuk severmişcesine, sayfaları karıştırırdı. Tatlılıkla okşardı ciltlerini. Kitaplar onun için bir kedi ya da köpek yavrusuydu. Onlarla tatlı tatlı oynardı.

Amcasını anımsadı bir an. Ustasının kitaplarıyla konuştuğu gibi, o da ateşiyle konuşurdu.

Usta kendi kendine konuşurken, sesi alçalır, kızgın mırıltılar çıkarırdı. Bazen gülümser, başını sallar, dudakları titrerdi.

— Ya gördün mü? Böyledir işte. Şunu görüyorsun? Ne küstahlık bu? Ah, ah. Hayır, olamaz. Evet, evet. Hah, hah!

Klimkof bu gizli anlamlı garip konuşmaları duydukça korkudan korkuya düşüyordu. Besbelli yaşlı adamın kendi bildiğinden başka bir yaşamı vardı. Gizemli bir ikinci yaşam.

Bir gün ustası ona kitap okuyup okumadığını sordu.

Çocuk, "Hayır." dedi.

— İyi ediyorsun okumamakla. Kitaplar, uğursuz, kötü akılların ürünüdür. Didik didik eder herşeyi. Bilmediğin şeyleri düşünmeye zorlar seni. Aklını çeler. Ne güzel eskiden tarihi kitaplar vardı. Yeni kitaplarsa, insanı iğrendiriyor yaşamaktan. Ancak benim gibi yaşlı bir adama kötülük edemezler. Benim gibilerin görüp geçirdikleri böyle tehlikelere set çeker.

Yaşlı adam her sattığı kitaba acırdı. Alıcıyı da baştan ayağa süzer, içini görmek istermişçesine kara gözlerini insana dikerdi.

Çoğu kez yüksek okul öğrencileri gelirdi kitap almaya. Bunların ardından alaylı alaylı bakardı. Bir keresinde genç bir oğlanın arkasından korkutucu bir bakışla parmağını sallamıştı.

Öğrencilerin yanı sıra rafları didik didik eden, sıkı sıkı pazarlığa girişen yaşlı adamlar vardı.

Ustasıyla satranç oynayan adam her gün gelirdi dükkana. Adamın adı Dorimedont Lukiç'ti.

Lukiç her gün sinekkaydı tıraş olurdu. Sağlıklı bir yüzü vardı. Sağ eline iri bir altın yüzük takardı. Satranç oynarken derin soluklar alır, bir yandan da kulak memesini çekiştirdi. Çoğunlukla yanında kitaplar ve müsvedde kağıtları getirirdi. Ustası bunları alır, ya masanın gözüne, ya arkasındaki rafa, kıvançla başını sallayarak, sırıtarak yerleştirirdi. Bu kitapları bir süre sonra satardı. Klimkof arkadaşına para verdiğini hiç görmemişti.

Bir süre sonra mavi gözlü, ince sarı bıyıklı, dar alınlı bir öğrencinin sık sık geldiğini ayırt etti. Kalın sesli delikanlı hep kahkaha atardı. Genellikle gazete kolleksiyonları alırdı.

Usta bir gün bu delikanlıya Lukiç'in getirdiği kitaplardan birini verdi, sonra da eğildi oğlanın kulağına bir şeyler fısıldadı.

Öğrenci tatlı bir gülümseyişle:

— İlginç bir kitap, dedi. Aklımı çeliyorsunuz. İyi ama korkmuyor musunuz siz?

Usta hafifçe içini çekti:

— Kişi kesin gerçeği bulunca elinden geldiğince desteklemelidir, yardımda bulunmalıdır, dedi.

Uzun bir süre alçak sesle konuştular. Öğrenci:

— Oldu, dedi. Adresimi yazacak mısınız?

Usta küçük bir kağıt parçasına yazdı adresi. Akşam Lukiç gelince de alayla ona uzattı:

— Ah işte bir tane daha, dedi.

— Ver bakayım. Nikodini Arkangelsky. İyi. Neyin nesiymiş bakalım.

Aradan birkaç gün geçmişti. Lukiç geldi, satranç oy-

narlarken.

— Arkangelsky iyi bir parçaymış meğer. Evinde işimize yarayacak çok şey bulduk. Çeşit çeşit, dedi.

Yaşlı kitapçı bir piyonunu ileri sürerken:

— Geri ver kitaplarımı! dedi. Adam derin bir soluk aldı.

— Hemen, dedi. Hem de sevinçle.

Klimkof mavi gözlü öğrenciyi bir daha görmedi. Kara bıyıklı genç adamsa adresi almış, gözden yitmişti. Bu işler aklını altüst ediyor, kuşkularını artırıyordu. Çözümlemek istediği çok düğüm vardı.

O gün usta gelmemişti. Klimkof toz alıyordu. Gözüne Lukiç'in getirdiği kitaplar ilişti. İnce kitaplardı. Çok okunmaktan kirlenmiş, yıpranmışlardı. Hemen yerlerine koydu. Elini dokundurmaya bile çekiniyordu, bu ince kitaplara. Hoş, kitaplar ona ilginç de gelmiyordu ya. Kaç kere denemeye kalkmış ama düşüncelerini toplayıp da okuduklarını anlayamamıştı.

Zaten kafasının içi gözlemlerle doluydu. Bunlar darmadağınık ediyordu düşüncelerini. Toparlanamıyordu bir türlü.

Garip bir çocuktu Klimkof. İşini yaparken, oraya buraya gidip gelirken hiç düşünemezdi. Sanki iş görmek düşünme yeteneğini de düşüncelerini de köreltiyordu. Görevlerini hakkıyla yerine getirirdi. Ağır ama zamanında.

Dinlenmeye gelince, bir yere oturur, artık kıpırdamazdı. Tüm yaşamı çevreleyen saydam bir sisler evreninde uçmak isteği vardı içinde. Bunun güzelliği üzünçlerini hafifletiyordu. Üstelik de gerçekleri sakin, tatlı bir yarı düş durumuna sokuyordu. Bu tür düşüncelere dalınca günün nasıl geçtiğini anlamıyordu.

Tekdüze, sıradan bir yaşantı, düşünme yetisini uyaramayacak kadar yoksuldur, olaylar bakımından. Böyle olunca da, insan beyni usul usul o sıradanlığın yapışkan, iğrenç çamuruyla dolar. Klimkof da kent yaşantısına karışmaktan hiç mi hiç hazetmezdi.

En küçük hareket gözlerine dokunuyor, yoruluyordu. Gürültü ise kulaklarını sağırlaştırıyor, kafasını şişiriyordu. Kent onun için bir canavardı. Tıpkı masallardaki gibi yüzlerce ağzı olan hiç doymak bilmeyen, susuzluğunu gideremeyen bir canavar. Sonradan alıştı. Sokaklar insan almıyordu. Bir kargaşalıktır gidiyordu. Kentin tekdüze, can sıkıcı bir şey olduğunu anladı. Korkusu geçti.

Her sabah ustasının odasını toparlarken pencereden dışarı bakardı. Uzun, dar sokaklarda gezinen insanlar bir gün öncesinin aynıydı. Öğleyin ya da akşama ne yapacaklarını bilirdi. Aynı tip faytonlar, birbirinin eşi arabacılar... Herkes işine bağlıydı, kulübesine bağlı bir köpek gibi. Arada bir kıpırdanmalar oluyordu. Ne varki bu canlanmalar, o hoşa gitmeyen gündelik olaylar içinde boğuluyordu.

Kentteki kiliselerden de hoşlanmıyordu. En küçük bir huzur duymadığı gibi kiliseyi dolduran günlük, tereyağ kokuları karışımı içini bulandırıyordu. Zaten keskin kokular Klimkof'a pek dokunurdu. Başı döner, içinde korkunç tutkular canlandırırdı.

Yortularda dükkan kapanırdı. Ustası alır çocuğu kente götürürdü. Yavaş yavaş sokaklarda yürürlerken ustası anlatırdı:

— Şu evde şu soylu oturur, şu evde de şu zengin oturur. Yaşam öyküleri pek sarıcı değildi. Zina, ölüm, cenaze töreni, bu öykülerin içerdiği olaylardı.

Ustası kuru bir sesle anlatırdı bunları. Gene tartışır gibi konuşuyorlardı. Sürekli olarak da eleştiriyordu o zengin soyluları. Ölüm en ateşli söz ettiği konuydu. Ona göre has-

talık ve ölüm yeryüzünün en önemli, en ilginç olaylarıydı.

Gezilerinin sonunda bir kafeye giderlerdi. Kafelerde sabahtan akşama dek piyano çalardı. İçeri girerken yaşlı adamı selamlayan sesler duyulurdu. Evsei de yorgunluktan bitkin bir durumda, gözleri kapanır, ancak piyanonun akortsuz sesleri ve yoğun pis dumanla kendine gelirdi.

Günün birinde de ustası onu altın ve gümüş nesneler, güzel silahlar, ipekli işlemeli giysiler dolu bir yere götürdü. Birden anasının masallarını anımsadı çocuk. İçini coşkun bir umut kapladı. Gözleri pırıltılar saçarak, ses çıkarmadan salondan salona dolaştı. Eve geldiklerinde ustasına:

— Kimindi o ev? diye sordu.

İhtiyar bilgiç bilgiç:

— Devletin. Çar'ın, dedi.

— Kim kullanırdı o süslü giysileri, o kılıçları?

— İmparatorlar, soylu adamlar... Devlet adamları.

— Onlar nerde şimdi?

— Gene burdalar. Onlar olmadan olur mu? Ama şimdi giyinişleri başka.

— Neden?

— Daha ucuz da ondan. Eskiden çok varlıklıydı Rusya. Ama hep yabancılar soydular; Yahudiler, Polonyalılar, Almanlar.

İhtiyar konuştu durdu. Ona kalırsa kimse Rusya'yı sevmez, hep tırtıklamaya çalışır, kötülüğünü isterdi. Ustası çok konuşursa, Evsei söylediklerinden bir şey anlamaz, onun için de pek güvenemezdi. Ama dayanamadı:

— Ben de İmaparator'un muyum? dedi.

— Tabii Rusya'da her şey onundur. Yeryüzü Tanrı'nın olduğu gibi, Rusya da Çar'ındır.

Evsei'nin gözünün önünden süslü giysili, çarpıcı bir küme insan geçti. Kafasında masallardaki gibi bir yaşam belirdi. Uykuya yattığında düşler içinde kendisini mavili

yaldızlı bir palto ve al deri çizmelerle gördü. Raisa'nın da üstünde altın yaldızlı giysiler vardı.

Sonra, başka olaylar da geldi Evsei'nin başına.

Gene dükkanı kapadıkları bir akşam saatinde çığlık duydular. Anatol'du bu:

— Söz, bir daha yapmam.

Evsei irkildi, bilinçsiz kıvanç dolu bir sesle, "Oooo!" diye bağırdı. Herkesin bayıldığı bu hınzır oğlanın böyle haykırması sevindirmişti onu. Ustasına:

— Burada kalayım mı? dedi.

— Tam da yemek yiyecektik, ama ben de göreyim bu sırnaşığın cezalandırılışını.

Tam ambarın önüne insanlar birikmişti. İçerden dayak şakırtılarıyla karışan Anatol'un ağlamaları geliyordu.

— Bırakın beni. Tanrım yapmayacağım bir daha.

— İyi oldu bu dayak. Vur daha vur, dedi.

Nakış işleyen şaşı Zina, saatçiyi destekledi. Soluk benizli, gençten, iri yarı birisi:

— Bu ona ders olur, bir daha yapmaz, kimseye rahat vermiyor, dedi. Evsei'nin ustası:

— Herkesin taklidini yapıyormuş, öyle mi? diye sordu.

Kürkçünün hizmetçisi,

— Tabii ya. Herkesle alay eder bu hınzır, dedi.

— Döven ustası mı?

— Evet, Kuzin.

Bu sırada sesler boğuklaşmıştı, yerde çuval çekiliyormuş gibi bir şeyler oluyordu. Kuzin'in öfkeli, kısılmış sesi Anatol'un iniltilerine karışıyordu.

— Ah yapmam, dedi. Bağışlayın beni.

Sonunda sözler anlaşılmaz, duyulmaz oldu. Evsei dayakların düşüncesiyle irkildi. Halka şaştı. Ürktü bile on-

lardan. Aslında, acısına sevindiği camcı oğlanla daha dün ne güzel eğlenmişlerdi. Biraz acısa da oğlana, bu dayak gene de hoşuna gitti. "Burnu kırıldı, benimle konuşur artık," diye geçirdi kafasından.

O anda kürkçü Nikola çıkageldi. Uzun kolları kıvırcık saçları vardı bu esmer adamın. Kaba, sert yumruklarla kendine yol açarak ambara girdi. İçerden gelen gür sesini herkes duyabiliyordu.

— Çabuk bırak onu bakayım... Alçak! Al...

Herkes kapıdan ötelere kaçıştı. Kuzin dışarı fırladı. Yere çöktü, başı ellerinin arasında avazı çıktığı kadar:

— İmdat, diye bağırıyordu.

Raspopof kenara çekildi.

— Gel gidelim, Evsei, dedi.

Çocuk merdiven kenarından herşeyi görüyordu.

Nikola cansız gibi sallanan küçük çocukla dışarı çıktı. Yükünü yere bıraktı.

— Su getirin kadınlar! diye bağırdı.

Zina ile aşçı kadın suya koşuştular. Kuzin hâlâ inliyor, bağırıyordu:

— Ölüyorum, Katil!

Bu kez Nikola döndü, göğsüne bir tekme attı, adam yuvarlandı. Sonra ateş püsküren gözlerle halka döndü:

— Alçaklar... herif çocuğu gebertirken siz eğleniyorsunuz ha, hepinizin canına okuyacağım.

Çevreden sövdüler Nikola'ya, ama yanına kimse yaklaşamadı. Ustası Evsei'yi kolundan çekti:

— Hadi yürü, dedi.

Giderlerken Kuzin iki büklüm avlu kapısından çıktı. Usta:

— Polise gidiyor, dedi.

Evsei yalnız kaldığında, birden Anatol'u artık kıskanmadığını anladı. Yorgun kafasını bunun nedenini

anlamak için zorladı. Demek ki oğlanı herkes sevmiyordu. "İnsanlar dövüşmekten, kavga izlemekten zevk alırlar. Ruhları acımasızdır."

Hemen her yortu günü dövdüğü Kuzin'i çekemediğinden Anatol'dan yana olmuştu Nikola. Aslında kuvvetli, ters olan Nikola da jandarmalardan dayak yerdi. Dayak atılıp küçümsendikten sonra iyi olmuşsun, terbiyeli olmuşsun fark eder miydi? Birkaç gün sonra, hastanede olan küçük camcının taklitleri yaparken parıldayan gözlerini, sinirli davranışlarını, mimiklerini anımsadı. Belki Anatol öteden beri delidir diye kafasından geçirirken titredi, ama sonra tümüyle unuttu onu.

Açık pencereden, dama çarpan sonbahar yağmurunun seslerini dinlemek Evsei'yi ürkütüyor, uyutmuyordu. Gene böyle yağmurlu bir gecede ustasının sesi kulaklarına geldi:

— Alçak!

— Hayır, hayır izin vermiyorum size!

Karşılık veren Raisa Petrovna'nın sesiydi:

— Avuç dolusu para verdim sana.

Ustanın kapısı aralıktı. Sesleri olduğu gibi duyabiliyordu! Dışarda yağmur şarkısını sürdürüyor, rüzgar damda uğulduyor, camlara çarpıyordu. Çocuk yatağın içine oturdu, kollarını dizine doladı. Bir yandan dinliyor, bir yandan tir tir titriyordu.

— Hırsız karı... Ver yirmi beş Rublemi. Nerden aldın onları?

— Parayı Dorimedont Lukiç verdi...

— Gördün mü? İt.

— Affetmişsin sen... Hiç de değil... Sen demedin mi onu kolla diye?

— Sus niye bağırıyorsun?

Kapı birden kapandı. Ama gene de sesler duyulabiliyordu. İhtiyar:

— Unutma ki benim elimdesin, dedi.

O anda da galiba masaya bir yumruk indirdi.

— Dorimedont'la bir olup bana oyuna kalkışma, dedi.

Kadının sıcak yumuşak sesi, duyulmayan adımlarla Evsei'ye ulaşıyor, ihtiyarın öfkeli karşılıklarını bastırıyordu. Haklıydı Raisa, Evsei onun kendinden emin ağır konuşmasından anlamıştı bunu.

Evsei artık on beş yaşındaydı. Bu çekici güzel kadına hoş, heyecanlı bir duyguyla bağlanmıştı. Ara sıra da olsa, onu görünce karışık ve gizemli coşkunlukla yüzünü izlerdi. Kadın onunla tatlı tatlı konuşur, duygularını körükler, bağlılığını artırırdı. Köydeyken öğrenmişti cinsel ilişkileri. Kentte de bu bilgisi çamurlaşmış, ama çekingenliğini dağıtamamıştı. İğreniyordu bu tür sözlerden.

Evsei yatağında oturmuş, Raisa'nın o güzel gülüşünü, okşayıcı konuşmalarını kafasından geçiriyordu. Yatmayı bile unutmuştu. Birden bire kapı açıldı. Raisa'ydı. Saçları iki yanına dökülmüş, arkasında gecelik, bir eli de göğsünde duruyordu.

Çocuk korktu, hareket etmeden öylece durdu. Kadın önce geri döner gibi yaptı, sonra vazgeçti. Evsei'ye gülümsedi, azarlar gibi parmağını salladı, odasına gitti. Evsei mutlu, uykuya daldı.

Sabahleyin mutfağı temizlerken kapısının önünde gördü Raisa'yı. Elinde süpürgeyle doğruldu. Kadın:

— Günaydın, gel de beraber kahve içelim, dedi.

Evsei hem sevinçli hem şaşkın:

— Daha yıkanmadım ama geliyorum, dedi.

Birkaç dakika sonra Raisa'nın masasındaydı. İçi gülen parlak bir çift göz ve ince kaşlı beyaz bir yüzden başka hiç

bir şey görmüyordu. Raisa:

— Hoşlanıyorsun benden, dedi.

Evsei:

— Evet... Çok, diye yanıtladı.

— Neden?

— Hem güzelsiniz, hem de iyi, onun için.

Düş içindeymiş gibi konuşuyordu. Bakışlarının etkisinde kaldığı kadının sorularına karşılık vermeyi garipsiyordu. "Yemin ederim ki bu kadın insanın içinden her geçeni biliyordur." dedi kendi kendine. Kadın sesini alçalttı:

— Ustanı da seviyor musun? diye sordu.

— Hayır, dedi Evsei.

— Gerçek mi bu? O seni seviyor ama. Kendi söyledi bana...

— Hayır, dedi Evsei gene.

Genç kadın şaşırmıştı. Evsei'ye yaklaştı:

— İnanmıyor musun bana? dedi.

— Size değil; ustama inanmam. Zaten hiçbir şeye inanmam.

Kadın biraz daha yaklaştı:

— Niçin, niçin? diye üsteledi.

Saçlarının parıltısı Evsei'nin içine işliyor, kimseye söyleyemediği, ama Raisa'dan saklayamadığı düşünceler içinde kıvranıyordu.

— Korkuyorum ondan. Herkesten korkuyorum. Sizden başka...

— Neden korkuyorsun?

— Biliyorsunuz.

— Neyi?

— Sizi de küçümsüyorlar... Ustadan başkaları da... Ağlıyordunuz bir gördüğümde... Ama içkili olduğunuzdan değil... Biliyorum... Anladığım çok şey var ama hepsini birden anlayamam değil mi? Bazı şeyleri küçük ayrıntılarıyla

anlıyorum da ne oluyor? Her yerde birbiriyle çatışan bir yaşam var... Ondan başka bir de daha başka bir yaşam...

Raisa şaşırdı;

— Neler söylüyorsun? dedi.

— Gerçeği.

Birkaç saniye gözleri birbirine takıldı. Evsei'nin kalbi çarpıyor, yanakları alev alev yanıyordu. Raisa yavaşça kalktı.

— Haydi istersen git artık... Geç kalırsan meraklanır. Sakın benimle olduğunu söyleme, olur mu?

— Peki.

Evsei genç kadının sevgi yüklü okşayıcı sesiyle dopdolu gitti. Gün boyunca Raisa'nın sözlerini kendi kendisine yankılarken, içi temiz bir sevinçle çalkalanıyordu. Sisli karanlık olan bu gün bitmek bilmiyordu. Yemekten sonra iki alıcı geldi dükkana. Biri, kamburumsu aklaşmış bıyıklı, zayıf; öteki sert sakallı, gözlüklüydü. İkisi de uzun süre rafları araştırdılar. Kamburumsu olan arada bir ıslık çalıyor, bıyıklarını oynatıyor, öteki de ustayla konuşuyordu. Evsei kitapları düzeltiyordu, ama kulağı Raspopof'taydı. İhtiyar yapmacık bir kibarlıkla:

— Kütüphane için mi, dedi.

— Öğretmenler Kurumu Kitaplığı için, neden sordunuz?

— O kadar anlayışla seçiyorsunuz ki... Kitapların anlayanına düşmesi sevindiriyor insanı. Alışılıyor onlara... Tahta mı bunlar? İnsan aklının yarattıkları. Eh, müşteri de bunları değerlendirirse hoşuma gidiyor. Ne gariptir, gelenler alacakları kitabın yararlı olup olmadığına aldırmadan eğlendirici olup olmadığını sorarlar. Bazen de yasaklanmış kitaplardan isterler.

Sert sakallı gözlerini kıstı:

— Yasaklanmış mı, ne demek o, diye sordu.

— Ya dışarda ya da Rusya'da gizlice basılmış, satışı yasak olan kitaplar.

— Nasıl satılır bunlar?

— Tabii bazen bu kitaplar için koca bir kütüphaneyi satın alırlar.

— Sizde var mı bunlardan?

— Evet birkaç tane.

— Gösterebilir misiniz?

— Ama kimse duymasın, anlarsınız ya... Bana bir kâr yok bunlardan. Müşterilerimi memnun etmek için bulunduruyorum.

Şimdi öteki adam da ihtiyarı inceliyordu. Evsei o gün ustasından daha çok tiksindi. İhtiyar sert sakallıya kitapları gösterirken, çocuk bilinçsiz bir davranışla öteki adama:

— Aldırmayın o kitapları, deyip titredi korkudan.

— Adam gözlüklerinin üstünden ona bakıyordu.

— Neden?

— Evsei zar zor; "Bilmiyorum." dedi. Adam gözlüklerini düzeltti, bıyıklarıyla oynayarak arkadaşına yaklaştı, elindeki kitabı aldı baktı, masaya fırlattı. Evsei başına gelecekleri biliyordu. Adam yalnızca arkadaşının kolunu tuttu:

— Hadi gidelim dedi. Beriki:

— Kitaplar? dedi.

— Gidelim, dedi gene kamburumsu adam.

Raspopof, "almıyor musunuz?" dedi. Evsei ihtiyarın şaşkın ve heyecanlı olduğunu sezdi.

— Hayır, dedi adam.

Usta masasına gitti:

Siz bilirsiniz... Nasıl isterseniz... Ama neden? dedi.

— Neden mi? diye sordu kamburumsu adam. Kimbilir belki de o çirkin burnunuzu tanıdım. Hâlâ zıbarmamışsınız, ne kötü.

Alıcı yavaş açık bir sesle sözlerini bitirdi, gene yavaş adımlarla dışarı çıktı.

İhtiyar bir süre arkalarından baktıktan sonra, Evsei'nin yanına koştu:

— Çabuk, dedi. Arkalarından git, nerde oturduklarını anla. Haydi, ama görünme onlara.

— Evsei durduğu yerde sallandı. Ustasının sözleri beyninde öttü, göğsü boşalıyor gibi geldi. İhtiyar omzundan tuttu:

— Sana söylüyorum aptal, ne titriyorsun, dedi.

Elini çekince Evsei soluğu kapıda aldı.

— Dur salak, diye bağırdı usta. Anlaşıldı yapamayacaksın. Defol, git.

Evsei gizlendi. Hiç bu kadar sinirli görmemişti ustasını. Ama, bu öfkenin korkudan olduğunu biliyordu. Kendisi de korkmuştu ama, ihtiyarı böyle görmekten hoşlanmıştı. Kapana kısılmış gibi çırpınıyordu. Arada bir burnunu kapıdan uzatıyor, sonra dönüp gelip çevresine bakınıyor, kafasını silkeliyordu.

— Ah, alçak. Tabii yaşayacağım. İntikam alacağım. Biraz sonra da Evsei'ye, "kapa dükkanı" diye seslendi.

Odasına girip haç çıkardı, kendini kanapenin üstüne attı. Giysilerinin içinde küçülmüş gibiydi:

— Git biraz votka iste ev sahibinden.

Evsei gitti getirdi, bir dikişte içti ihtiyar, sonra çocuğa uzun uzun baktı:

— Neden beni küçük düşürücü sözler etti biliyor musun?

— Hayır.

— Ben biliyorum... daha neler biliyorum ben.

Kara takkesini çıkardı. Ellerini kel kafasında gezdirdi. Sonra çevresine bakınıp gene yattı kanapeye. Raisa yemeği getirdi, sofrayı kuruyordu.

— Yorgun musun? dedi.

— Galiba ateşim var. Biraz daha votka ver bana, hem daha erken, otur biraz.

Telaşla bitirmişti sözünü. Kadın oturunca usta gözlüğünü indirdi, kaçamaklı bir bakışla onu süzdü, sonra da:

— Ben yemeyeceğim, size bir şey anlatacağım, dedi.

Uzun süre sustu, konuşup konuşmamak arası bocalıyordu sanki. Neyse, bir iç geçirdi anlatmaya başladı:

— Eskiden, önünde küçücük bir bahçesi olan kendi evinde karısıyla yaşayan bir adam vardı. Çalışıp kazanmıştı bütün bunları. Günün birinde veremli bir genç gelip, tavan arasındaki odayı kiralamış; ondan sonra da yemeklerini ev sahibi ve karısıyla yemeye başlamıştı.

Raisa ses çıkarmadan dinliyor, Evsei sıkılıyor, kadına bakıyor, olup bitenleri anlamaya çalışıyordu. Sanki elinde olmadan eski anılara kibrit çakmış, küçük bir alevle beklenmedik büyük bir yangın çıkmıştı. Raisa:

— O siz miydiniz? diye sordu.

— Neden ben olacakmışım, diye bağırdı ihtiyar, sonra öfkeyle göğsünü yumrukladı:

— Ben değil önemli olan kanun. Evet! Kanunsuz yaşanmaz, çünkü insanlar hayvanlara benzerler; kötü, acımasız, açgözlüdürler.

Sözlerini Raisa'nın suratına bağırıyordu. Kel kafası kıpkırmızı olmuştu. Evsei ustasının sözlerinin gerçekliğine inanmıyordu. Kendi kendine, "insanları bağlayan zaten incecik pamuk iplikleri, ama bunlara rast gele dokunmaya görün..." diye düşünüyordu.

Dinlemezseniz sözlerin zararı dokunmaz. Ama bu delikanlı biraz saf ve genç kadının aklını çelmeye başlayınca... Öteki, bugün gelen var ya...

Döndü Evsei'yi gördü, bir an sustu, sonra:

— Ne düşünüyorsun? dedi.

Evsei ayağa kalktı utançla:

— Hiç, dedi.

— Yallah o zaman... Sofrayı da topla.

Evsei ustasını çıldırtmak için, çok ağır hareket etti. Adam dayanamadı:

— Çabuk ol diyorum, haydi, diye çıkıştı.

Evsei dışarı çıktı, sandığın üzerine ilişti, Raspopof'u dinlemeye başladı. Kapıyı aralamıştı:

— Genç adamı bir gece hapse götürmeye geldiler. Kadın ürktü. İnsanların onu ne yola itmek istediğini anladığından şaşırmıştı. Ona şöyle söyledim...

— Sizdiniz demek, dedi Raisa yüksek sesle.

İhtiyar senini alçalttı, bir şeyler fısıldadı, Raisa:

— Öldü mü? diye haykırdı.

İhtiyar:

— Ne olacak, veremden kurtuluş var mı? dedi.

Birdenbire yat ve uyu diye bir ses kulağında öttü Evsei'nin. Ustası başını kapının arasından uzatmış, ona bakıyordu. İhtiyar gitti, çocuk da, "acaba kim öldü?" diye düşünerek yattı. İhtiyarın kuru kuru sözleri hâlâ duyuluyordu. Çocuk kendini kuşatan kara bulutun gittikçe daha kalınlaştığını seziyordu. İhtiyar kızıp bağırınca Evsei uyuyamıyor, düşünme yeteneğini yitiriyordu. İhtiyarı hâlâ dinleyen Raisa'ya acıyordu. Sonunda kadın da odasına çekildi. Bir süre ses çıkmadı, sonra gene Raspopof başladı:

— Kötülere inanmayanlar, günahkarların yolundan gitmeyenler, mutludurlar.

Evsei uyuyakaldı. Sabahleyin gene Raisa odasına çağırdı onu. Oturdular, kadın gülümsedi:

— Neler oldu dün dükkanda anlatsana.

Evsei bütün ayrıntılarıyla anlattı. Kadın hâlâ

gülümseyerek dinliyordu. Birden kaşlarını çattı:

— Sen ustanın kim olduğunu biliyor musun, diye sordu.

— Hayır.

— Bir muhbir o! diye fısıldadı.

Hiçbir şey demedi Evsei, kadın yerinden kalktı, gelip başını okşadı, düşünceli bir sesle.

— Ne kadar acıyorum sana bilsen. Hiçbir şeyden haberin yok. Aptalsın... Neler anlatmıştın bana... Hani öteki yaşamla ilgili...

Evsei canlandı. Bu konuda konuşmak istiyordu. Sonsuz, derin bakışlı gözlerini kadına dikti, anlatmaya başladı:

— Tabii var başka bir yaşam... Öyle olmasa masallar olur muydu? Hem yalnız masallar mı?

Raisa hem gülüyor, hem Evsei'nin saçlarını parmaklarıyla okşuyordu.

— Küçük sersem, dedi. Seni assalar da, başka yere götürseler de gene herkes eğlenir seninle.

Çocuk, Raisa'yı haklı buluyordu. Kadın içini çekti, camdan dışarı baktı. Yeniden yüzünü odaya çevirdiğinde Evsei yanaklarının kızardığını, gözlerinin koyulmuş, kısılmış olduğunu gördü. Raisa derin bir sesle konuşuyordu:

— Biraz daha akıllı, biraz daha canlı olsaydın, sana anlatacaklarım vardı, her şeyi de söyleyemem ki sana. Utan... Hele o... Boğmak gerek onu... Her şeyi yetiştiriyorsun ona, git bunları da söyle.

Evsei donup kaldı, hemen yerinden kalktı:

— Sizin söylediklerinizi kimseye anlatmam ben... Çünkü çok seviyorum sizi... Çok... Onu boğsanız da umrumda değil.

Halsiz bitkin kapıya yöneldiği sırada, kanat gibi iki sıcak el onu yakaladı geri çevirdi. Raisa:

— Darıldın mı? Özür dilerim... Nasıl bir şeytandır bu adam bilemezsin... Ben de korkuyorum ondan, iğreniyorum. Ah çocuk, dedi ve Evsei'yi bağrına basıp iki kez öptü.

— Demek seviyorsun beni?

Korkunç bir coşkunluk dalgasına kapılan Evsei:

— Evet, dedi.

— Nasıl seviyorsun?

— Bilmem, çok!

Kadın güldü, okşadı onu.

— Bir gün anlatırsın bana, dedi, olur mu?

Merdivenleri inerken, arkasından Raisa'nın mutlu kahkahalarını duydu. Kendi de gülümsedi. Başı dönüyordu.

Her yanını hoş bir yorgunluk kapladı. Son derece dikkatlı yürüyordu. Yüreğini dolduran kaynayan mutluluğu söndürmekten ürküyordu.

Usta sabırsız bir sesle:

— Neden bu kadar geç kaldın? diye sordu.

Klimkof ustasına baktı. Gördüğü şey çevresi belirsiz, kara bir lekeydi sanki.

Cansız bir sesle:

— Başım ağrıyordu da... dedi.

— Benimki de ağrıyor. Kalktı mı... Raisa'yı soruyorum.

— Evet.

— Sana bir şey söyledi mi?

— Evet.

— Ne söyledi? Ne söyledi? Birden telaşlanmıştı.

Klimkof bu sorgudan vurgun yemişe döndü.

Ama belli etmedi. Yavaş yavaş konuştu:

— Mutfağı iyi temizleyememişim de...

Az sonra yaşlı adamın kendi kendine konuştuğunu

duydu. Sızlanır gibi bir sesle:

— Kadın tehlikeli oluyor artık. Ya, evet... Hep soruyor... Üstelik de onun bilmemesi gereken şeyleri de söyletmesini iyi biliyor...

Uzaktan uzağa Klimkof içinden, "artık yok olsan, ortadan bir kalksan" diye söyleniyordu.

Günler bir bir geçip gidiyordu. Hızla hem de... Sanki onlar tükenirken bir sevinç karşılayacakmış gibi. Aksine günler geçip gittikçe getirdiği sıkıntılar oldukları yerde kalıyordu.

Son günlerde yaşlı adam iyice aksileşmiş lanetleşmişti. Çevresine kötü, tuhaf bakışlar atıyor, yok yere öfkeleniyordu. Bağırıyor, ürkek, hasta köpekler gibi uluyordu. Sürekli başı ağrıyordu. Midesi bulanıyor, sızıldanıp duruyordu.

Yemek yemesi de bir sıkıntıydı. Önüne konan her şeyi kokluyor, ekmekleri küçük küçük parçalıyordu. İçkisiyle, çayını da ışığa tutmadan önce içmiyordu.

Klimkof kadına büyük bir aşkla bağlanmıştı. Ona kötü davranan ustasına da aşkıyla eş değerde bir kin besliyordu.

— Ah kötü kadın. Orospu. Aldattığını mı sanıyorsun beni? Neden hastalanıyorum bilmiyor muyum! Zehirliyorsun beni, zehirliyorsun, diye bağırıyordu Raspopof.

— Siz yaşlı bir adamsınız. Deli misiniz nesiniz? Neden zehirleyecekmişim sizi. Söylemeyin böyle, diye karşılık veriyordu.

— Sus. Yalan söylüyorsun.

— Sizin hastalığınız korkudan...

— Yeter, uğursuz yaratık...

— En tehlikeli yaşlardasınız...

— Yeter diyorum, yalan söylüyorsun...

— Sizin ölümü düşünme yaşınız geldi artık...

— Biliyorum, biliyorum... bütün isteğin bu senin. Ama yağma yok, benden hiçbir şey koparamayacaksın. Hem öykünü benden başkası da biliyor. Lukiç'e de anlattım... Gözlerinden yaşlar akıyordu. Senin aşığın o ama. Beni zehirlemeni de o istiyor. Sanıyor musun ki onun yanında rahat edeceksin. Hah... Kesme umudunu, kesme...

Gene akşamın birinde büyük bir kavgaya tutuştular. Az sonra da Raisa yaşlı adamın odasından çıktı. Yarı çıplaktı. Elindeki mum, yüzünü, gömleğinin arasından görünen göğüslerini aydınlatıyordu. Ayaklarını sürüyerek, bir düş içindeymişçesine dalgın mutfağa girdi. Arkasından Evsei de fırladı yatağından. Kapıya yanaşıp içeriyi gözetlemeye başladı. Korkudan kanı başına sıçradı birden. Raisa mumu masaya koymuş elindeki koca bıçağın keskin yanını inceliyordu.

Kadın başını geriye atmış, eliyle tombul boynunu, kulaklarını yokluyordu. İçini çekti. başını eğdi. Birden bıçağı masaya koydu. Kolları iki yanına sarktı, kaldı. Evsei kapıya yüklenince döndü, buz gibi bir sesle:

— Ne var? diye sordu.

Soluk soluğa kalmış olan Klimkof:

— N'olur yapmayın. Kısa bir süre sonra ölecek nasılsa. Niye canınızı tehlikeye atıyorsunuz?

Kadın oğlana yaklaştı, iyice yaslandı çocuğa "Hişşt" dedi. Az sonra ihtiyarın odasına dönüyordu.

Bir süre sonra Raspopof yatalak oldu. Gırtlağını sıkıyorlarmış gibi garip sesler çıkarıyordu. Yüzü de iyiden iyiye solmuştu. Boynunu bile oynatamıyordu.

Her gün doktor geliyordu. Yazdığı ilaçları yaşlı adama

içirmeye çalışan Raisa da her gün azar işitiyordu.

— Orospu, gene içine zehir kattın değil mi?

Raisa da her kezinde:

— İsterseniz dökeyim, diye karşılık veriyordu.

— Yok, yok içeceğim. Yarın da polis çağırtacağım. Bakalım, öğrenelim beni ne ile zehirliyorsun.

Klimkof bu konuşmaları kapı ardından dinliyordu hep. Ya kulağı ya gözü dayalıydı. Gözleri doluyor, içi parçalanıyordu Raisa için. Nasıl da dayanıyordu bunca ağır söze. Sık sık içinden iki kuvvetli duygu yükseliyordu. Yaşlı herifin ölüsünü görmek isteği ile genç kadına duyduğu sevgi.

Bir gün içerden ustasının homurtularını duydu. Adam:

— Canavar kadın, karıştır zehiri iyice, karıştır. Birden sesi emreden bir hava aldı:

— Beni sedire taşı.

Raisa çocuk taşırmış gibi, yaşlı adamı kucakladı, sedire götürdü.

Yaşlı adam kara-sarı yüzünü kadının pembecik omuzlarına dayamıştı. Kara renkli bir sopaya benzeyen bacakları da etekliğin üstünden sallanıyordu.

Uzandığı yerden:

— Tanrım! Tanrım neydi benim günahım. Beni bu can düşmanlarımın eline bıraktın, diye inledi. Ölüm saatim çaldı mı?

Soluğu tıkanmıştı. Hırıltılı sesler çıkarmaya başladı. Sonra tıslar gibi:

— Defol yanımdan. Beni de o adamı zehirlediğin gibi zehirledin değil mi? Ne ettim de seni hapisten kurtardım? Beni zehirlemen için mi? Ha? Ama, göstereceğim sana gününü...

Raisa adamın yanından ayrılınca, Klimkof onu görebildi. Raspopof öylesine güçsüz, öylesine sıskaydı ki,

soluk alıp verdikçe karnı inip kalkıyordu. Belli ki sancısı vardı. Çünkü bacaklarını bir kıvırıyor bir açıyordu. Dudakları büzülmüştü. Derken soluk alabilmek için var gücüyle ağzını açtı, yalandı. Terden ıslanmıştı bütün yüzü. Çukura kaçmış, yerinden fırlayacakmış gibi duran donuk gözlerini kadının üzerinden çekmiyordu:

— Ah, şu dünyada tek bir yakınım, tek bir arkadaşım yok... Neden Tanrım neden?

Yaşlı adamın sesi bir iniltiye benziyordu. Sonunda kısıldı. Gene de: "Orospu" diye bağırmaktan kendini alamadı.

— Tanrı adına beni zehirlemediğine yemin edebilir misin?

Raisa döndü, yüreğinin üzerinde haç çıkardı. Yaşlı adam inanmıyordu. Tırnaklarını gömleğine geçirdi. Bir süre sonra sediri tırmalamaya başladı.

Kadın bir bardak uzattı:

— Bunu içseniz... İyi gelebilir, dedi.

Yaşlı adam ağlıyordu!

— İyileşmek mi? Güzel Raisa'm, kadınım benim. Neyim var, neyim yok sana bırakacağım. Canımsın benim. Benim için yalnız sen varsın.

Bir deri bir kemik kalmış elini uzatıp, kadını yanına çekmeye çabaladı.

Birden Raisa'nın boğuk sesi duyuldu:

— Yeter artık geberesice, diye bağırıyordu. Yaşlı adamın yastığını başının altından çekti, adamın yüzüne bastırdı. Boşuna çırpınmaya çalışan kuru ellerini kavradı, göğsünün üzerinde kıvırdı. Kendi de yastığın üstüne abandı.

Klimkof gördüklerinden sonra yere çöküp kalmıştı. Hâlâ içerden boğuk sesler, inlemeler, tekme sesleri geliyordu. Raisa adamı boğuyor, adam da kurtulmak için

yattığı yeri tekmeliyordu. Klimkof artık her şeyin bitmesini istiyordu. İçinde korku ya da acı yoktu. Gözlerini yummuş, elleriyle de kulaklarını tıkamıştı. Kapı birden açıldı; Klimkof yere yuvarlandı. Darmadağınık saçlarıyla Raisa karşısındaydı.

— Gördün mü? sesi sertti ama, yüzü durgundu. Elleri de titremiyordu.

— Evet, diye başını salladı, Klimkof.

— Canın isterse git, beni polise ihbar et. Başka bir şey eklemeden, döndü, odaya girdi.

Klimkof yaşlı adama bakmamaya çalışarak, Raisa'nın ardı sıra içeri girdi:

— Gerçekten öldürdün mü?

Kadın yalnızca "Evet" dedi.

Klimkof sedirde devinimsiz yatan ustasına baktı. Gözlerinden hiçbir şey okunmuyordu. Üzerinden bir yük kalkmışçasına derin derin soluklandı.

O sırada yatağın arkasındaki saat çalmaya başladı. Kadın irkilmişti. Gitti, saati durdurdu. Sonra yatağın üzerine çöktü. Başını elleri arasına aldı. Gür, kara saçları yüzünü, omuzlarını bir örtü gibi kaplıyordu.

Klimkof ayaklarının ucuna basarak Raisa'nın yanına geldi, durdu. Onun çıplak, beyaz omuzlarına sevgiyle baktı. İçi acımıştı. Kadını avutmak için ciddi bir sesle:

— Bunu yaptığına iyi ettin...

Ortalıkta bir ölüm sessizliği vardı.

— Git, pencereyi aç. Raisa ters bir sesle konuşmuştu. Evsei yanından uzaklaşınca da:

— Korkuyor musun yoksa? diye sordu.

— Hayır.

— Oysa öylesine çekingensin ki!

— Sizinle birlikteyken korkmuyorum.

— Ustana hiç acımadın mı?

— Hayır.

Klimkof pencereyi açtı. Odayı gecenin serinliği doldurmuştu. Esintiyle canlanan lambanın alevi odada gölgeler yaptı. Kadın saçlarını geriye savurup, ayağa kalktı. Klimkof'a bir baktı. Gözleri iri iri açılmıştı. Uzaklardan gelir gibi bir sesle:

— Neden kendimi mahvetmek için böylesine uğraştım? Zaten yaşamım boyunca bir uçurumdan bir uçuruma yuvarlandım. Gitgide daha derinlere düştüm, diye mırıldandı.

Klimkof gene kadının yanına döndü. Sesini çıkarmadan öyle durdu. Sonunda kadın yumuşacık eliyle oğlanı elinden tutup, kendine çekti. Elleri buz gibiydi. Usulca:

— Dinle, dedi. Bunu kimseye anlatmayacaksın değil mi?

— Hayır.

— Ama hiç kimseye...

Çocuk kesin, alçak bir sesle:

— Hiçbir zaman, hiç kimseye anlatmayacağım, dedi.

Kadın çocuğun yanağını okşadı.

— Aferin! Sen susmasını bil, ben de seni hoş tutarım. kalktı, çevresine bir göz attı:

— Git giyin, çok soğuk oldu. Şimdi benim odayı düzenlemem gerekiyor.

Klimkof gitti, üstünü başını giydi, döndü. Raisa ölüyü yatağına yatırmış, üstünü de örtmüştü. kendi hâlâ yarı çıplaktı. Klimkof da ona yardım etmeye başladı.

Klimkof bu tuhaf işte yardım ettiği, kendisi gibi kimsesiz olan kadına iyice bağlanmıştı. Ölüye bakmıyor, kadının burnunun dibinden ayrılmıyordu. Gün doğmuş, kent uyanmaya başlamıştı. Raisa:

— Artık sen yat uyu. Ben seni uyandırırım. Sonra da

Lukiç'e bir mektup götürürsün, dedi. Elinden tutup, çocuğun yatağım dediği sandığa götürdü. Eli yatağa dokununca:

— Aman ne sert şey bu! diye bağırdı.

Çocuğu yatırıp kendi de yanına oturdu. Başını, omuzlarını okşamaya başladı. Elleri artık ısınmıştı.

— Mektubu Lukiç'e vereceksin. Sana ustan nasıl öldü diye sorarsa, ben bir şey bilmiyorum, uyuyorduk, hiçbir şey duymadık diyeceksin. Anladın mı?

Birden sustu. Kaşlarını çattı:

— Hayır, hayır. Öyle söyleme. De ki...

Klimkof'un iyice uykusu bastırmıştı. Kadının gövdesinden taşan sıcaklık, biteviye bir sesin konuşması, içini uyuşturuyordu. Kadın anlatıyordu. Okşanmak ise anasını anımsattı ona. Mutlu oldu.Tatlı tatlı güldü. Kadın da şimdi daha çekici bir sesle konuşuyordu.

— Lukiç de polis biliyor muydun. Dikkatli olmalısın. Saçmalayıp da fazladan konuşursan, senin de bana yardım ettiğini söylerim... Seni de hapse tıkarlar. Güldü, sözlerini sürdürdü:

— Küreğe de mahkum ederler... Duyuyor musun?

Klimkof'un gözleri kapalıydı. Zorla duyulabilen bir sesle "Evet" dedi.

— Senin iyice uykun gelmiş. Peki, peki uyu. Ama sözlerimi unutmayacaksın değil mi? Ne de çelimsizsin... Hadi uyu...

Oğlan kısa bir süre daldı. Birden sert bir bağrışla uyandı.

— Hey küçük... Uyansana... Hey küçük!

Birden yattığı yerden doğruldu. Korkuyla kollarını öne uzatmıştı. Uyku sersemliğiyle çevresine bakındı. karşısında Lukiç duruyordu.

— Sen hâlâ uyu. Ustan ölmüş be!

Raisa göründü kapıda o sırada. Giyimliydi. Elinde de şemsiyesi vardı.

— Bırak çocuğu. Bütün gece gözümüzü kırpmadık. Çok yorgun...

— Böyle zamanda yorgunluk olur mu? Ustası ölmüş, o uyuyor. Şimdi onun ağlaması gerekir... Kalk giyin hadi...

Klimkof onun elinde söz dinleyen, iyi bir attı, sözler de dizginliydi. Çocuğu istediği yöne çeviriyordu:

— Giyindin mi? Al bu pusulayı, merkeze götür. Düşürüp yitireyim deme...

Klimkof şaşkın, sarsak adımlarla merdivenden indi, sokağa çıktı. Uykusunu alamamıştı daha. Gelen, geçene çarpıyordu. Kafasının içinde binbir düşünce vardı. Yüreği korkuyla doluydu. "Ah, bir gömseler ustamı. Lukiç, Raisa'yı korkutur, o da her şeyi anlatır. Hadi beni de hapse tıkarlar o zaman, Raisa'yla aynı yere koysalar sesimi çıkarmam ama... Beni uyandırmamış, kendi gidip çağırmış. Acaba korktu mu... Beni n'aparlar ki!...

Döndüğünde ölünün yanında birtakım adamlar vardı. Kara sakallı bir polisle ak saçlı bir adam. Yaşlı adam uzun bir redingot giymişti.

Lukiç gürler gibi:

— İvan İvanoviç, duyuyor musunuz, doktor ne diyor? Kansermiş... Hah, küçük de geldi. Hadi oğlum bir koşu git bize bira al, gel...

Raisa mutfaktaydı. Rahat, çabuk hareketlerle kahvaltı hazırlıyordu.

— Dönüşte mutfağa gel de kahve vereyim.

Klimkof bütün gün ordan oraya koştu... İyice sersemlemişti. Evde olup bitenlerden hiçbir şey anlamıyordu. Anladığı tek şey, Raisa'nın başı belada değildi. Her zamankinden de daha güzeldi bugün. Evin içindekiler de görüyordu bunu. Keyifle ona bakıyorlardı. Akşam olup da

odasına çekildiğinde Klimkof'un yorgunluktan canı çıkmıştı. Yattığı yerden Lukiç'in sesini duyuyordu.

— Onu gözden kaçırmayalım... Öyle sersem ki...

Kapı açıldı. Lukiç'le Raisa onun yanına girdiler. Adam kolunu uzattı "Kalk" diye emretti.

— Bundan böyle ne yapmak niyetindesin?

— Bilmiyorum.

— Sen bilmezsen kim bilecek?

Adamın göz kapakları şişmişti. Burnu, yanakları al aldı. Sık sık derin soluklar alıyor, kırmızı renkli bir bacaya benziyordu. Raisa söze karıştı:

— Burada, bizle kalsın. Benimle.

Lukiç:

— Tamam, burada kalırsın. Sana iş de bulurum, dedi.

Klimkof'un sesi, soluğu çıkmıyordu.

— Eee, ne susuyorsun?

Çocuk bir süre daha durakladı. Sonra:

— Peki burada kalırım, dedi.

İyice kasılan Lukiç:

— Küçük budala, bana teşekkür et, dedi.

Küçük, kurşuni gözleriyle sanki Klimkof'u bir felakete çiviliyordu. Oğlana öyle gelmişti. Tam çıkıyorlardı ki, Lukiç geri döndü:

— Bundan böyle sana analık, babalık yapacağız, dedi.

Adamın bira ve yağla karışık kokusu odaya sinmişti. Onlar çıktıktan sonra Klimkof da yerinden kalktı. Gitti, pencereyi açtı. Kent, homurdana, inildeye uyumaya hazırlanıyordu. Birden içinde bir acı duydu. Eli, ayağı kesildi. Soluk alamıyordu. Kendini yatağa attı inlemeye başladı. Birden ona her şey yerinden oynuyormuş gibi geldi. Duvarlar, dolaplar, bavullar sallanıyordu sanki!... Çok korkuyordu. Dayanamayacaktı artık. İçerden yüksek sesle

gülüp, konuşan polisi duydu.

— Oh... ah... Ziyan yok Raisa alışırsın. Geçer.

Klimkof başını yastığının altına soktu. Duymak istemiyordu. Umutsuzluk içersindeydi. Birden başını kaldırdı. Soluk soluğaydı. Ustasını görmüştü. Kuru bacaklarını sallıyor, kırmızı, hasta gözleri parlıyordu. Korkuyla bağırmaya başladı. Yerinden fırladı. Raisa'nın kapısını açıp, içeri daldı.

— Korkuyorum, diye inler gibi konuştu. Odadaki iki biyaz gövde birbirlerinden ayrıldı. Şaşkın, kızgın bir ses duyuldu:

— Çık odadan, korkak herif, çık!...

Klimkof olduğu yere yığıldı. Uzandı, adamla kadının ayaklarına sarıldı:

— Çok korkuyorum! diye inledi, çok korkuyorum!...

Sonraki günlerde evde büyük bir devinim göze çarpıyordu. Yaşlı adamın gömme töreni yapıldı. Lukiç de Raisa'nın yanına taşındı. Klimkof sürekli bir korku bulutu içindeydi. Karanlıklarda çırpınan küçük bir kuşa benziyordu. Düşünmeden, anlamadan yapıyordu her şeyi Bazı bazı içinde bir soru filizleniyordu. "Ben n'olacağım?" Yüreği korkuyla doluydu. Gizlenmek kaçmak istiyordu. Ama Lukiç'in keskin gözleri onu her yerde yakalıyordu. O emreden sesi de her an işitiyordu. "Hadi çabuk ol küçük..." İçine kadar işleyen bu ses, bu sözcük ile kendini bir yandan bir yana çarpıyordu. Sabahtan akşama dek koşturuyordu. Geceleri de kötü, korkunç düşler uykusunu parçalıyordu.

Kendine geldiğinde basık tavanlı, büyük bir odadaydı.

Üzeri pis bir muşambayla kaplı masanın başında oturuyordu. Önünde bir dosya, bir sürü çizgili kağıt vardı. Kalem tutan elleri titriyordu. Neden buradaydı... Bir türlü kafasını toplayamıyordu. Umutsuz gözlerle çevresine bakındı. Tıpkı kendi masasının benzeri bir sürü masa daha vardı. Hepsinin başı doluydu. Adamlar harıl harıl yazı yazıyorlardı. Arada bir sigaralarından birer soluk alırken tek tük söz ediyorlardı. Sigara dumanı bir sis gibi açık pencereden süzülüp çıkıyor, karşılığında içeriye kentin gürültüsü doluyordu. Her yerde sinek vardı. Tembel devinimlerle ordan oraya konuyorlardı. Arada bir de pencerelere çarpıyorlardı. Tıpkı bu kokmuş, pis kafesin içindeki kişiler gibi.

Kapıda polisler vardı. Nöbet tutuyorlardı. Çeşit çeşit adamlar, subaylar girip çıkarken, alçakgönüllülükle gülümsüyorlardı. Ya da içlerini çekiyorlardı. Sürekli dert yanıyorlar, yakınıyorlardı. Arada polislerin sert sesleri duyuluyordu. O zaman yakınmaları kesiliyordu.

Klimkof masaya eğilmişti. Boynunu uzatmış, gözlerini dört açmış, iş arkadaşlarının yüzlerini belleğine yerleştirmeye çalışıyordu. Kendisine yardımcı olabilecek birini araştırıyordu. Gene içinde korunma duygusu uyanmıştı. Bütün istediği tüm gizli duyguları, karmakarışık düşünceleri tek yöndeydi; iş arkadaşlarına alışmak, göze batmadan yaşamak.

Çevresindeki yabancı yüzlere baktı. Yaşlı, genç tümü solgun, yıpranmış, üzüntülüydü. Durup dururken öfkeleniyorlardı. Ellerini kollarını sallayıp, bağrışıyorlardı. Çoğu keldi. Birisi ak, birisi de sarı saçlıydı. Biri de vardı ki papaza benziyordu. Uzun boylu sarkık bıyıklı, yüzü traşlı bir adamdı. Bir diğeri al yanaklı, kel kafalı, sakalına ak düşmüş bir ihtiyardı.

Al yanaklı adam Klimkof'un elinden tutup, yerine

götürmüş, önüne bir kitap koymuştu. Ne anlama geldiğini anlamadığı bölümleri kopya edecekti Klimkof.

Karalar içersinde, yaşlı bir kadın yayık yayık sızlanıyordu:

— Efendiciğim... Benim iyi efendiciğim...

Al yanaklı yaşlı adamsa kadının yüzüne bile bakmadan homurdandı:

— İşimi engelliyorsun hanım! Çekil!...

Kapının yanındaki sırada bir genç kadın oturuyordu. Pembe bir giysisi vardı. Durmadan ağlıyordu. Suçsuz olduğunda ayak diriyordu:

— Kim zırlıyor? diye ters bir ses duyuldu. Odadakiler ikiye ayrılmıştı. Masaların önündekiler ağlıyor, sızlanıyor, yalvarıyor, şikayet ediyorlardı. Masaların arkasındakiler ise kızgın, azarlayıcı, kırıcı karşılıklar veriyorlardı. Bu arada kalem, kağıt, ağlama sesleri birbirine karışıyordu.

Al yanaklı adamın gözleri Klimkof'a ilişti o sırada.

— Ne yapıyorsun sen orada? Niye yazmıyorsun? Alisa sen de şu kadını al, götür buradan!

Klimkof hemen işine eğildi. Yaşlı adam söylenmeyi sürdürdü:

— Kör olası, bula bula armağan diye bu budalayı mı getirdiler bize! Hey Zarubin!

Az sonra zarif davranışlı olan genç bir adam geldi, çocuğun yanına oturdu. Kara, kıvırcık saçları, parlak gözleri vardı. Dirseğiyle dürtüp sordu.

— Ne var?

Klimkof:

— Anlayamıyorum, diye korkuyla fısıldadı. Zarubin tuhaf bir ses çıkardı. Sanki karnı guruldamıştı. Ardından Klimkof'un kulağına eğildi, sanki bir sır verirmişçesine alçak bir sesle:

— Bana elli Kapik ver, öğreteyim ne yapacağını. Ha...

var mı elli Kapiğin...

— Yok;

— Peki. Aylığını alınca verirsin. Tamam mı?

— Oldu.

Zarubin, gizli iş yapar davranışıyla kağıdı eline aldı, anlatmaya başladı:

— Şu yanlarında kırmızı nokta olan adları görüyor musun. Bunları bu kağıda geçireceksin. Bitince beni çağır ki bakayım doğru mu yaptın. Benim adım da Zarubin'dir, unutma.

Çabuk çabuk uzaklaştı. Kara kıvırcık saçlı başını salladı. Çekik gözleri parlıyordu. Klimkof arkasından baktı. Mutlu bir yüzle işine döndü. Az sonra da her zaman olduğu gibi çevresiyle ilgisi koptu, onun için her şey yitiverdi. Şimdi duraklamadan işini görüyordu.

Klimkof son derece düzgün çalışıyordu. Ona başvuranlardan bir an önce kendini kurtarmak için hemen herkese yardımcı olurdu. Söz dinler, uysal; iş arkadaşlarının soğuk, sorgulayan bakışlarından ancak işinin arkasına ustalıkla gizlenerek kurtuluyordu. Gün boyunca kulağını çeşitli sesler doldururdu: Halkın yalvarmaları, yakınmaları, korkuları, karşılığında polisin terslenmeleri.

Başvuranların çoğu dayak yerdi. Sonra da kapı dışarı edilirlerdi. Kan aktığı bile olurdu.

Türlü çeşit insanlar gelirdi oraya. Polisten dayak yemiş, elleri bağlı, acıyla bağıran adamlar. Ekşi birer yüzle içeri girip, arkadaşlarını görmüş gibi sırıtan hırsızlar. Orospular! Ki bunların ilgi çekmek için yapmayacakları şey kalmazdı. Ancak belgesizler somurtup oturur, umutsuz bakışlar atarlardı çevrelerine. Memurları en çok eğlendiren ve en çok kızdıranlar ise siyasi tutuklulardı. Burunları havada içeri girerler, bağıra çağıra tartışırlardı. Ne kimseye merhaba, ne kimseye hoşçakal derlerdi. Ancak Klimkof bir

şey anlamıştı: Kendilerine kafa tutan bu adamlara, ettikleri tüm alaylara, tüm aşağılatıcı sözlere karşın kuşku dolu bir saygı da besliyorlardı.

Klimkof'un en çok ilgisini çekenler siyasi polislerdi. Bunların yüzlerinde anlaşılmaz anlamlar vardı. Hep karanlık, asık bir yüzle dolaşırlardı. Çevresindekiler onlara gizlemedikleri bir hınçla bakarlardı. Nasıl bakmasınlar ki... En çok parayı onlar alır; her şeyi bilirler; sınırsız bir güçleri olur, üstelik de halkın özgürlüğünü kendilerince kısıtlayıp, açarlar.

Günler geçtikçe Klimkof'un deneyimleri arttı. Derin, her şeyi gören bakışları sürekli çevresini tarıyordu. Toy, zayıf beyni, gelişmiş düşüncelerle doldu. Gitgide yeni şeyler görmeye başladı. Gözetleme huyu iyice bilendi. Aldığı bazı sonuçlar kendini bile korkuttu. Çevresindekiler birbirlerine hiç acımıyorlardı. O da acımaz oldu. Şuna inanıyordu ki kişiler gerçek duygularını gizliyorlardı. Dayak yiyorlar, ağır sözler işitiyorlar, ağlıyorlar, inliyorlar ama, duygularını belli etmiyorlardı. Her bakışta gizlenen bir şey görmeye başladı. Sözler de öyleydi: "Bekleyin benim de sıram gelecek" diyorlardı, içlerinden. Akşam eve gelince o gün olup bitenleri düşünürdü. Her şeyi gereksiz, yapmacık bulurdu. Kendi varlığı bile anlaşılmayan, üzüntü verici kötülüklerle doluydu. Ona göre herkes iyi, huzur dolu bir yaşamın sırrını biliyordu. Ama bilinmeyen bir nedenle bunu başkasına açmıyordu. Kendi de bu hayatı yaşamıyordu. Tüm insanlar komşusundan bile çekiniyordu. Yalan söylüyor, kötülük yapıyordu. Sonuçta yaşantısından mutlu olmuş kimse yoktu. Tüm ruhlar karşısındakinden korktuğu için, ona kızdığı için karanlıktı. Klimkof çevresinde yapılagelen şeylerin acı, kötü bir biçimde düzenlendiğini açıkça seziyordu.

Bazı kez çok sıkılıyordu. Boğulacak gibi oluyor,

gücünü yitiriyordu. O zaman kalemini bırakıp, başını masaya dayıyordu. Havayı dolduran dumana bakıp, düşlere dalıyordu. Ta ki al yanaklı şefi kendisine seslenene dek:

— Hey Klimkof, uyan!

Evsei gene kalemini eline alıp, kendi kendine "bu da geçer" diye söylenirdi. Gerçekten, hep ettiği bu söze inanıyor muydu?... Yoksa yalnızca kendini mi oyalıyordu! Bilmiyordu...

Evde daha çok sıkılıyordu. Acı çekiyordu çünkü. Her sabah Raisa kahvesini getirirdi. Dalgın bakışlarla, yarı çıplak, yüz hatları gergin. Lukiç ise odasında öksürür, tükürürdü. Sesi her zamankinden daha gür, daha sert olurdu. Şapırtıyla yemeğini yer, dolgun diliyle ağzının çevresini yalardı. Zaman zaman kurşuni renkli küçük gözlerini Klimkof'a dikerdi!

— Küçük kardeş, ben bu yaşamın yükünü taşıdım. Yapılan iyiliğin de kötülüğün de nasıl ödendiğini iyi bilirim. Evet... Ne var ki sen birdenbire mutluluğa kavuştun. İyi bir iş buldum sana. İlerlemene de elimden geldiğince yardım edeceğim. Ancak, budalalık yapmayacaksın sen de...

Konuşurken olduğu yerde sallanır, ağır gövdesinin altında iskemle gıcırdardı. Klimkof, dinlerdi. Bu adamın üzerinde büyük etkisi olduğunu içinde duyardı.

Bazen Lukiç övünmeye başlardı. Şefimiz Filip Filipoviç beni gene kutladı, elimi de sıktı.

Bir akşam da kulağını kaşıyarak anlatmaya başladı:

— İki ay kadar önce istasyon lokantasındaydım. Bir adam ilgimi çekti. Yemeğini yediği kadar, çevresini gözlüyordu. Sık sık da saatine bakıyordu. Şunu belleğine iyi yerleştir Klimkof; vicdanı rahat bir kişi sürekli olarak çevresine bakmaz. Hem o adam saatinin de kaç olduğunu bilir. Ancak polislerle, katiller çevrelerinde olup bitenle ilgilenirler. Hemen kuşkulandım adamdan, gözetlemeye

başladım. Derken bir tren geldi. Yolculardan birisi lokantaya girdi. Yahudiye benziyordu. Ufak tefek, kara saçlı, sakallı bir adamdı. Yakasına da kırmızılı beyazlı bir çiçek takmıştı. Bir işaretti bu. Az sonra da adamların gözleriyle selamlaştıklarını gördüm. Yeni gelen kendine yemek söyledi. Bitirir bitirmez de çıktı. Arkasından da ilk adam, yavaş yavaş lokantadan çıktı. Ben de arkalarından.

Lukiç avurtlarını şişirdi. Sonra da bira, et kokan soluğunu Klimkof'un yüzüne püskürttü. Çocuk iskemlesinde sallanınca da güldü. Sözlerini sürdürdü.

— İki ay o iki adamı izledim. Sonunda kuşkulanmamız gereken kişiler olduğunu rapor ettim. Evlerini bastılar. Önce gördüğüm adam bu –sarı saçlıydı– tek sözcük söylemedi. Yahudiye benzeyense gerçek adını açıkladı. Bir araştırdık, işimize yarayacak biri olduğunu öğrendik. Evlerinde bir de kadın vardı ki üç kez hapse girmiş, çıkmış. Daha sonra başka yerleri de bastık. Armut gibi bir sürü adam topladık. Neyse dün sarışını da konuşturduk. Sibirya'dan kaçan bir tutukluymuş. Doğrusu iyi iş gördüm. Yeni yılda bir üst dereceye yükselirim artık.

Raisa bir yandan ekmek kabuğu çiğniyor, bir yandan da dalgın dinliyordu. Umursamaz bir sesle:

— Başkaldıranı yakalıyorsunuz ama, ardını alamıyorsunuz, dedi.

Polis güldü. Ama konuşurken sesi ciddiydi:

— Şekerim, siyasetten anlamadığın için saçmalıyorsun. Bunların tümünü yok etmek işimize gelmez. Onlar ateşin nerde olduğunu belli eden kıvılcımlardır. Yahudi Filip Filipoviç böyle der. Başkaldıranların arasına girmeyi de başardı o. Anlıyorsun yani... bizim iş çok kurnazlık ister.

Klimkof sıkılmıştı. Sarı kağıt kaplı duvarlara bakıyordu. Çeşitli resimler vardı. İmparator, general resimleri yanında çıplak kadınlar. Eşyalar da kişiler onlara dokunmasın diye

sanki duvarlara yapışmışlardı. Ağır bir koku vardı. Yemek, yağ, alkol birbirine karışmıştı. Derken Klimkof yaşlı dilenciyi anımsadı. İşe gidip gelirken görürdü onu. Hasta bir adamdı. Gene de yapmacık da olsa neşeyle bir türkü söylerdi.

"Tanrı'nın çiçekli cüppe giymiş duacısı küçük adımlarla içki almaya gidiyor... Verin ona iyi insanlar... Verin de içsin."

Birden Klimkof acıyla yüzünü buruşturdu. Lukiç masanın üzerinden uzanmış, saçlarını çekiştiriyordu:

— Ben konuşurken dinle...

Sık sık dayak yerdi adamdan. Canı çok acımazdı, ama pek ağrına giderdi. Yediği tokatlar ruhuna vuruluyormuş gibi gelirdi ona. Lukiç yüzüğüyle vurmasını çok severdi. Kalın, altın halka ile çocuğun alnında tok sesler çıkardı. Her dayak yiyişinde Raisa umarsamaz bir sesle dövmemesini söylerdi.

Raisa son zamanlarda çok incelmiş, bakışları da değişmişti. Şimdi boş, durağan gözlerle bakıyordu. Lukiç'in gelmediği akşamlar oğlanı gönderir votka aldırırdı. içtikten sonra saçma sapan laflar etmeye başlardı. Sonra soyunur, kendini koltuğa atardı.

Başını sallayarak:

— Çok sıkılıyorum, derdi. Keşke biraz daha yakışıklı ya da yaşın biraz büyük olsaydı. O zaman avutabilirdin belki beni!... Tanrım, ne gereksiz bir insansın sen!

Evsei bu sözlere bir yanıt veremez, başını önüne eğerdi. Kadın gene:

— Niye bu kadar budala, bu kadar yumuşaksın. Senin gibiler çoktan kızlarla dalga geçmeye başladılar. Ama sen... gerçekten çok aptalsın.

Çok içtiği zamanlarda çocuğu kendine çeker, okşardı. Böyle anlarda Klimkof utanır, korku duygularıyla çırpınır, için için yanardı. Gözlerini yumardı. İstemeye istemeye kendini kadının çıplak ve kuvvetli ellerine bırakırdı. Kötü, yıkıcı duygulara kapılırdı bir süre sonra. Kadın da hoşnutsuzlukla onu iterdi. Bağırarak:

— Git bari git... Tanrım! derdi.

Klimkof yatağına geçince, Raisa'dan uzaklaştığını, gitgide ondan soğuduğunu düşünürdü. Hayvani duyguları kabarırdı ama, kendini de pek aşağılık görürdü. Yattığı yerden kadının acıklı şarkılarını, şişe şakırtılarını dinlerdi.

Sonunda bir gece Raisa, genç çocukta beklediği tutkuyu uyandırmayı başardı.

Sarhoş ve budalaca bir gülümseyişle:

— İşte dedi, şimdi benimsin. Klimkof'un dizleri titriyordu. Soluğu kesilmiş, yatağın yanında o da sarhoş olmuş gibi duruyordu. Kadının iri, yumuşak gövdesine, gülmekten gerilmiş yüzüne bakıyordu. Utanmıyordu artık. Ancak yüreği acıyla sıkışıyor, ağlamak istiyordu. Kadını kendine yabancı buluyor, ondan tiksiniyordu. Bu aç gövde, içindeki tüm temiz duyguları silip süpürdüğü için üzülüyordu.

— Lukiç'i atlatır, seninle birlikte yaşarız.

— Ya anlarsa.

— Ah korkak piç kurusu...

Sabahleyin Raisa bir gece önce hiçbir şey olmamışçasına, kahvesini getirdi. Klimkof da içi rahatlamış olarak işine gitti. O günden sonra akşamları da çalıştı. Eve dönerken de ağır adımlarla yürüyordu. Raisa'yla karşılaşmaktan kaçınır, o geceyi, temiz aşkının öldüğü geceyi, anımsatacağından korkardı. Akşamları Klimkof'la birlikte Boru adını taktıkları alyanaklı, kırçıl sakallı Kapiton İvanoviç'le Zarubin'de kalırlardı. Kapiton'un mutsuz

gözlerini ak kaşları, sarkık kirpikleri örterdi. Sürekli homurdanır, kalın sigaralar içerdi. Her mavi bir duman tabakasıyla çevrili olan beyaz başını, ötekilerin arasından seçmek zor olmazdı. Bir gün Klimkof, Zarubin'e:

— Ne ciddi adam!... dedi.

— Yalnız kafadan çatlaktır biraz. Bir yıl da akıl hastanesinde yatmış. Ama zararlı değildir.

Bazen Boru, cebinden kara kaplı bir kitap çıkarır, yüzüne yaklaştırıp, dudaklarını oynatarak bir şeyler okurdu.

Klimkof bir gün sordu:

— Dua kitabı mı o?

— Bilmem?

Bir başka gün Zarubin Klimkof'a eğildi, gözleri parlayarak:

— Kızlara gidiyor musun? diye sordu.

— Hayır.

— Niye?

— Korkuyorum!

Klimkof güçlükle konuşabilmişti.

— İstersen benimle gel. Ama yirmi beş Kapik bira parası vereceksin... Hele polis olduğumuzu da söylersek, korkudan içeri alıverirler.

Sonra daha da kızışıp:

— Ne kızlar var, ne kızlar bir bilsen! Tanrı'nın yarattığı en güzel şey kadındır inan. Bazıları ana gibi okşar, mutluluktan uyutuncaya dek saçlarını sıvazlar, dedi.

— Annen sağ mı?

— Sağ. Ama, ben onunla oturmam. Teyzemle kalırım. Annem bir kasapla yaşıyor. Herif beni görmesine izin vermiyor. Bir kere ben gittim, kıçıma bir tekme yedim, bir daha da kapılarını çalmadım.

Zarubin çok heyecanlıydı. Fareninkine benzeyen ku-

lakları oynuyor, çipil gözleri yuvalarında dönüyor, her yanı titriyordu. Arada seyreksepelek çıkmış kara bıyıklarını ısırıyordu.

— Ne var bu kadar utanacak. Daha açıkgöz olmalısın. Yoksa bütün işler sana yüklenir. İlk önceleri ben de korkardım. Herkes de yararlandı bundan. Neyse... Şimdi biz seninle ömür boyu dost olalım, ister misin?

— İsterim.

Boru'nun yanlarına geldiğini görmemişlerdi. Birden onun azarlayan sesini duydular:

— Ne o Zarubin, kim yendi?

Zarubin'in yüzü asılmıştı. Arsız arsız:

— Kavga etmediğimizi görüyorsunuz, dedi.

Boru:

— Yalan söyleme. Klimkof sen de ona uyma. Anlaşıldı mı? dedi.

Klimkof, şefi konuşurken saygıyla ayağa kalmıştı. "Peki" dedi. Bu adam onda saygıyla karışık bir ilgi uyandırıyordu.

Bir gün, kendisi de gösterdiği bu yürekliliğe pek şaşmıştı ya, Kapiton İvanoviç'e gitti.

— Size bir şey sormak istiyorum, dedi.

— Peki sor ama, çabuk? Şefi yüzüne bile bakmadan konuşmuştu.

Klimkof güç bela tümcesini tamamladı:

— Niye insanlar bu kadar kötü yaşıyorlar?

Yaşlı adam ağır ağır gözkapaklarını kaldırdı:

— Üzüntüsü sana mı düştü? dedi, çocuğun yüzüne bakarak.

Klimkof sarsıldı. Yaşlı adamın yanıtındaki o anlaşılmaz yalınlık içine işlemişti. Boru usul bir sesle: "Hm..." dedi. Cebinden kara kaplı kitabını çıkardı. Klimkof'a gösterdi:

— İncil'i okudun mu? diye sordu.

— Evet efendim.
— Okuduklarını anladın mı?
— Hayır efendim.

Klimkof bu karşılığı verirken çok utanmıştı. Kapiton, bıyıklarını oynattı, kitabını cebine geri koydu:

— Bir kez daha oku. Ben üç yıldır okuyorum, tam üç yıldır. Kimse bu kitabı anlayamaz. Ancak çocuklarla temiz yürekliler anlar...

Sevgi dolu bir sesle konuşuyordu. Klimkof'un soracağı daha çok şey vardı. Ama düzene koyamıyordu ki soracaklarını. Kapiton bir sigara yaktı. Çevresini duman bulutu sardı. Besbelli çocuğu unutmuştu. Oğlan yavaşça uzaklaştı. Şimdi yaşlı adam ona daha çekici geliyordu. "Onunla birlikte olsam ne rahat ederdim, kimbilir" diye düşündü.

Bu bir düştü... Zarubin daha gerçekçiydi. Daha aç gözlüydü. Tutku dolu bir sesle bir gün Klimkof'a:

— Klimkof, dinle beni, Siyasi işlerle uğraşan polislerden olmaya çalışalım emi!... Gizli örgütte çalışalım. İşte o zaman zengin oluruz, hem de çabucak, diye fısıldamıştı.

Klimkof hiç karşılık vermemişti. Siyasi polislerin sert bakışları, karanlık işleri, onları örten giz perdesi onu ürkütüyordu.

Olağanüstü bir durum oldu: Lukiç eve bir akşam kanlar içinde geldi. Üstü başı paramparça olmuş, şapkasını, bastonunu yitirmişti. zangır zangır titriyor, yüzü gözyaşlarıyla yıkanıyordu.

Boğuk bir hıçkırık yükseldi gırtlağından:

—Bitti artık, diyordu, çabuk çok çabuk başka bir yerlere gitmeli.

Lukiç kendi kendine sızlanırken Raisa yavaş hareketlerle alkolle su karıştırıyordu. Gene aynı yavaşlıkla adamın yüzünü, gözünü silerken adam:

— Dikkat et... ah alçaklar... ne kötü vurdular. Sopalarla vurdular inanmazsın... insana vurulur mu bunlarla... ahh! Dikkat etsene... yavaş... lütfen... duymuyor musun?

Klimkof gitti su getirdi, sonra da ayakkabılarını çıkardı. Bir yandan da sızlanmalarını dinliyordu. Adamın gözyaşlarına, orasından burasından akan kana gizli bir sevinçle, zevk duyarak bakıyordu. Alışmıştı dövülmüş insan görmeye. Arada kendi yediği dayakların acısını anımsıyordu ama, dövülenlerin incelemeleri onu etkiliyordu.

Lukiç yatınca Raisa'ya:

— Başkaldırıcılar... sardılar çevremi... fabrikaların orda. Şimdi başka bir yere gitmek gerek... Öldürürler beni burada kalırsam. Başka yere atanmamı isteyeceğim.

Klimkof yatınca, Raisa ile polis tartışmaya başladılar. Genç kadın beklenmedik bir direnişle:

— Gitmek istemiyorum ben, diyordu.

Lukiç:

— Sus, dedi. Hasta hasta adamı kızdırma!

— Gitmem.

— Ben götürmesini bilirim.

Ertesi gün adamın hırçınlığı, Raisa'nın soğuk davranışları hâlâ kavgalı olduklarını gösteriyordu. Yemek sırasında tartışma gene başladı. Akşama oranla Lukiç biraz durulmuştu, ama gene de sövüp sayıyordu. Yüzü korkunçtu. Şişmiş, yer yer morarmıştı. Raisa'nın durgun yüzü sapsarıydı. Gözleriyle erkeğinin davranışlarını izliyor, durmadan kısa, kesik tümcelerle direniyordu:

— Bir yere gitmem.

— Neden?
— İstemiyorum.
— Gebertirim seni.
— Umurumda değil.
— Geliyorsun benimle.
— Hayır.
— Görürüz... Biliyor musun ne olduğunu? Unuttun mu?
— Ne olurmuş?
Yemekten sonra Lukiç kafasını sardı, gitti. Raisa da çocuğu içki almaya gönderdi. Klimkof'un getirdiği votka ile kara likörü karıştırıp içiyordu. Bir süre sonra ayağa kalktı. Gözlerini kırpıştırarak Klimkof'a baktı. Başıyla şişeyi gösterdi.
— İçer misin? Boşuna karşı koyma, bir gün içeceksin nasılsa.
Klimkof kadının sarkmaya yüz tutmuş dik göğüslerine, küçük ağzına, eskisi gibi parıldamayan gözlerine baktı. Güzelliğini yitiriyordu. İçi sızladı, acıdı...
Raisa:
— Ah Evsei, gönül rahatlığıyla yaşayabilse insan! dedi. Dudakları titredi sinirli sinirli. Bardağını bir kez daha doldurdu. Klimkof'a uzattı.
Oğlan başıyla hayır, dedi. Güldü kadın da.
— Korkaksın! Biliyorum. Zor senin için yaşamak. Ama neden, niçin yaşıyorsun? Söylesene, ha?
Klimkof dudak büküp:
— Hiç işte. Elimden başka ne gelir ki! dedi.
Kadın yan gözle baktı ona:
— Bir gün gelir, sen kendini asarsın, dedi.
Oğlan bozulmuştu bu sözlere. Olduğu yere büzüldü. Raisa hiç aldırmadı, aynaya bakmaya gitti. Uzun uzun yüzünü inceledi. Ellerini boynunda gezdirdi. Omuzları tit-

redi. Kolları iki yana sarktı. Dudaklarında bir türkü, kalçalarını sallaya sallaya odada gezinmeye başladı. Sesi inler gibiydi.

Masanın üzerinde yeşil bir lamba yanıyordu. Dışarda bomboş duran gökyüzünde yusyuvarlak ay görünüyordu. Odayı dolduran gölgeler gibi yeşil, durağan ışık da bir uğursuzluk müjdecisi gibiydi.

Klimkof yerinden doğruldu:

— Ben yatmaya gidiyorum dedi.

Raisa ses çıkarmadı. Dönmedi bile. Klimkof gene:

— Ben gidiyorum. İyi geceler, dedi.

Kadın:

— Tutan yok ki. Git! dedi.

Klimkof uzun süre onun dolaşıp durduğunu duydu. Eteklerinin hışırtısı, türkü söylemesi, tabak, şişe şangırtıları kulağına geliyordu. Arada bir kesik kesik öksüyordu. Yüreğinde ise kadının büyük bir dinginlikle söylediği sözler yankılanıyordu! "Bir gün gelir, sen kendini asarsın!" Sözcükler bir yığın taş gibi onu eziyordu.

Lukiç'in dürtmesiyle uyandı. Gece yarısı olmuştu. Adam kısık bir sesle:

— Raisa nerede? Nereye gitti, çok oldu mu?... Bilmiyor musun!... Ne salak şeysin sen... diye soruyordu.

Adam içeri koştu, sonra kapıdan seslendi:

— Ne yaptı bu? İçti mi gene?

— Evet.

— Ah alçak!

Kulağını kaşıyarak çekildi. Klimkof "niye bu kadar merak ediyor" diye düşündü. Az sonra lambanın alevini tazelemiş, geri geldi. Bir gözü şişten kapanmıştı. Diğeri ile çabucak duvarları taradı sonra bakışlarını oğlana dikti:

— Raisa bir şey demedi mi?

— Hayır?

— Ne ters kadın bu böyle!

Klimkof yatmaktan utandı, doğruldu. Lukiç:

— Kalkma, kalkma dedi. Kendi de geldi, yatağın ucuna oturdu.

— Yaşın az daha büyük olsaydı, seni siyasal işler bölümüne aldırırdım. Rahattır orası... Parası çok değildir ama, başarı gösterirsen yüksek ödüller verirler. Sonra her davranışında da özgürsündür... Raisa güzel değil mi?

— Evet.

Lukiç, tuhaf tuhaf güldü:

— İnsan kadına doyamaz hiç. Kadın günahın anasıdır. Ne dersin, nereye gitti acaba?

— Bilmem. Korkulu, yavaş bir sesle konuşmuştu.

— Besbelli başka bir sevgilisi yok. Kimse gelmiyor onu görmeye. Klimkof, benden öğüt olsun sana, kadınları tanımak için acele etme. Çok tuzluya mal oluyorlar insana. Örneğin beni al, milyonlarca Ruble kazandım. Şimdi ne elde var, ne avuçta... durmadan konuşuyor, orasını burasını yokluyordu. Koca gövdesi yıkılacakmış gibi sallanıyordu.

— Çok eğlendim bu kadınlarla. Ama çok da üzdüler beni. Gene de vazgeçmem onlardan. Yeryüzünde daha iyi ne var ki! Ne oyun, ne kağıt, kadının yerini tutamaz.

Klimkof sabah kalktığında, Lukiç kanepede uyuyordu. Oda, isle karışık gaz kokuyordu. Kolları yana sarkmış, horuldayarak uyuyan polise bir baktı. İğrenmeyle karışık bir acıma duydu.

Gün doğmuştu. Sinekler odaya doluşuyordu. Klimkof gaz kokusu yanında leş gibi bir koku daha duydu. Çabuk çabuk giyinip, işine gitti.

Öğlen vakti Zarubin seslendi:

— Hey Klimkof! Ev sahibin Lukiç'in metresinin adı Raisa Petrovna'ydı, değil mi?

— Evet.

— Öyleyse...

— Ne öyleyse ne? Heyecanla sordu.

— Boğazını kesmiş.

Klimkof sapsarı kesildi.

— Samanlıkta bulmuşlar. Gel gidip bakalım.

Klimkof olduğu yerde kalakalmıştı. "Hayır, istemem", diye haykırdı.

Zarubin arkadaşlarına döndü:

— Ben size söyledim. Lukiç'in metresiymiş diye.

Klimkof'un gözleri yerinden uğramış, arkadaşına bakıyordu. Şimdi karşısında Raisa'nın başını görüyordu. Uzun, güzel saçlarının çevrelediği yüzü yeşermiş, dudakları sımsıkı kapanmıştı. Gözlerin yerinde iki koca leke vardı. Oğlan korkudan donmuştu. Bu korkunç sahne gözlerinin önünden gitmiyordu.

Boru:

— Yemeğe gelmiyor musun? diye sordu.

Klimkof çevresine bakındı. Kimse kalmamıştı.

— Ev sahibim kendini öldürmüş, dedi.

Boru:

— Yaa... lokantaya gel öyleyse diyerek uzaklaştı.

Klimkof yerinden fırladı, bir sıçrayışta adamı kolundan yakaladı:

—- Beni de alın, dedi.

— Gel...

— Hayır, öyle değil. Beni bütün bütün alın.

— Bütün bütün mü, ne demek istiyorsun sen?

Çocuğun ne demek istediğini bir türlü anlamamıştı.

— Yani evinize alın beni. Sizinle birlikte oturayım.

— Hah! Şimdi oldu. Hele bir yemeğe gidelim de...

Lokantada yaşlı adam tek söz etmedi. Kızarmış patatesini yedi. Klimkof'un boğazından bir lokma bile inmemişti. İçi titreyerek, kuşkuyla şefine bakıyordu.

— Benimle birlikte oturmak istiyorsun demek. Peki... Peki.

Klimkof bu sözlerden yaşantısının iyi bir düzene kavuşacağını anlamıştı. İçi şükranla dolu:

— Ayakkabılarınızı boyarım, dedi.

Boru bu sözleri duyunca, masanın altından yıpranmış, koca çizmelerine bir baktı.

— Değmez be oğul, dedi, gerçekten senin ev sahibin güzel miydi ha?... Yaşlı adamın bakışları içtenlik, sevgi doluydu.

— Bilmiyorum.

Klimkof birden bu sözcüğü ne kadar çok kullandığını anladı. Kendinden hiç hoşnut değildi. Utangaç bir yüzle:

— "Bir şey bilmiyorum" diye mırıldandı. Birden bir yüreklilik geldi üzerine, sözlerini sürdürdü:

— Çok şey görebiliyorum ama, anlayamıyorum. Başka bir yaşantı gerekli!

Yaşlı adamın gözleri yarı kapalıydı, konuşurken:

— Başka bir yaşantı mı?

— Evet. Herkesin böyle yaşaması olanaksız...

Boru güldü. Sonra lokantacıyı çağırıp, bir şişe bira daha söyledi.

— Demek böyle yaşamak olanaksız ha? Çok önemli bu. Bakalım kim kazanacak... göreceğiz...

Klimkof bir kez daha sordu:

— Sizinle birlikte oturmama izin vereceksiniz değil mi?

— İzin verdik ya. Birlikte oturacağız.

— Hemen bugün gelebilir miyim?

— Sen nasıl istersen öyle yap... Birasını yudumlamaya başladı. Artık susmuştu.

İşe döndüklerinde, Lukiç'i gördü. Gözleri kan çanağına dönmüştü. Pansumanları da bozulmuştu. Çabuk adımlarla

Klimkof'a doğru geldi, gizlilik dolu bir tavırla:

— Raisa'yı duydun mu? diye sordu.

— Evet.

Aynı gizlilik içinde:

— Çok içmişti... Ondan kıydı canına, diye fısıldadı.

— Ben artık o evde oturmayacağım.

— Anlamadım... Nereye gideceksin peki...

— Kapiton İvanoviç'le oturacağım.

— İyi... iyi... Duraladı, çevresine bir baktı:

— Yalnız tetikte ol. Aklı tam değildir onun. Zaten burada da acıdıkları için tutuyorlar. Söylemedi deme, tehlikeli bir adamdır da... Çok dikkatli olman gerekir. Bildiklerini de kimseye anlatma sakın.

Klimkof işitmeyi beklediği ağır sözler yerine bu öğütleri duyunca şaşkına döndü.

— Bu kentten ayrılıyorum. Hiç kuşkulanma, senden şefe söz edeceğim... Birini ararlarsa seni çağırırlar. Sonra eve git, kendi eşyalarını al. Ben otelde geceleyeceğim. Dur, beş Ruble vereyim sana. Bakarsın gerekir. Ancak çeneni tutmasını bil... anlaştık mı?

Konuştuğu kadar çevresini gözlemişti. Her kapı açılışında iskemlesinden fırlıyor, gövdesi büzülüyordu. Sanki küçülmüştü. Yetkisi de kalmamıştı besbelli.

Klimkof'un omuzlarına ellerini koydu:

— Hoşça kal. Kendine iyi bak. Kimseye, hele kadınlara hiç inanma. Paranın değerini bil. Bir Kazak atasözü vardır. "Gümüşle satın al, altını biriktir, bakırı hor görme, kendini demirle koru" der. Ben de kazak'ım zaten..

Klimkof sıkıntıdan patlayacaktı. Sözlerine inanmıyor, üstelik de adamdan hâlâ korkuyordu. Lukiç gidince bir soluk aldı. Raisa'nın anılarından, kara düşüncelerden kurtulmak için işine sarıldı. İçinde bir şeylerin kıpırdadığını, yeni bir yaşama gireceğini duyuyordu. Belli etmeden, Bo-

ru'yu inceledi. Elinde olmayarak: "Ne de çabuk, ben de kendimi asacağım..." öyle söylemişti bana...

Akşam olup da Kapiton'la birlikte giderken, durulmuştu. Artık Raisa'nın o feci görüntüsünü anımsamıyordu. Sessiz, huzur dolu bir yaşantıya kavuşma umudu, içinde filizlenmeye başlamıştı gene. Kapiton geniş, ama ağır adımlarla yürüyordu. Gövdesi öne eğikti. Kuşlar gibi kafasını oynatıyordu. Ellerini de arkasına kavuşturmuştu. Birden:

— Adın neydi senin diye sordu.

— Evsei Klimkof.

— Güzel isimdir Evsei. Benim oğlumun adı da Evsei'ydi.

— Oğlunuz nerde şimdi?

— Seni ilgilendirmez. Son derece sakin bir sesle konuşuyordu.

— Evsei'ydi deyince, artık yok demektir. Dudakları sarkmıştı. "Göreceğiz bakalım, kimler kazanacak?"

Klimkof'a döndü, başını eğmişti. Parmağını havaya kaldırdı:

— Bugün beni görmeye bir arkadaşım gelecek. Tek dostumdur o. Tek. Ne yaparsak, ne söylersek sen ilgilenme. Ben de senin ne yaptığını, ne bildiğini öğrenmek istemem. Sen de benim gibi ol.

Klimkof, olur gibilerden, başını salladı.

— Sana öğüdüm olsun. Herkesten çekin. Kimse senin ne olduğunu bilmiyor, iyi bir şey bu. Sen de kimseyle ilgilenme. Bilim felaketin yoludur, cahillik ise mutluluğun. Anladın mı?

Çocuk gözlerini kırpmadan, ilgiyle dinliyordu. Yaşlı adam gördü bunu:

— Görüyorum ki sende insani bir yan var, diye homurdandı. Birden durdu:

— Köpeklerde de insani bir yan vardır! diye ekledi.

Tahta, dar bir merdivenle karanlık tavanarasına çıktılar. Klimkof kibriti yakarken Boru da kapıyı açmaya uğraşıyordu. Kapının üstü muşamba, parça parça çuha ile kaplanmıştı. Her yer toz kokuyordu. Boğucu bir hava vardı. Kibritler oğlanın parmaklarını yaktıkça yüreğinde de umutlar canlanıyordu.

Yaşlı adamın odası dar ve uzundu. Tavanı tabut kapağına benziyordu. Kapının tam karşısında geniş bir pencere vardı. Sol yanda bir yatak, yanında küçük bir soba görülüyordu. Gene karşı duvara eski bir divan dayanmıştı. Kuvvetli bir kafuru kokusu, çeşitli ot yanıklarının kokusuna karışıyordu.

Yaşlı adam pencereyi açıp, derin derin soluk aldı.

— Temiz hava gibisi yoktur. Sen divanda yatarsın. Aaa adını unuttum, neydi:

— Klimkof.

— Evet Evsei Klimkof.

Masanın üzerindeki lambayı yukarı kaldırdı, parmağıyla duvarı gösterdi:

— Bak. Oğlum...

Dar, beyaz bir çerçeve içinde belli belirsiz seçilen bir resim vardı. Kalemle yapılmıştı. Zamanından önce olgunlaşmış bir genç adamın resmiydi bu. Geniş bir alın, sivri burun, inatla büzülmüş dudaklar.

Kapiton lambayı masaya koydu.

— Evsei. Bir kişinin adının büyük anlamı vardır diye konuştu. Gene pencereye gidip, derin soluklar aldı. Sonra başını bile çevirmeden, Klimkof'a çaydanlığı hazırlamasını söyledi.

Oğlan sobadan kömür alırken içeri yaşlı, kambur bir adam girdi. Hasır şapkasını çıkarıp, kendini yellerken tatlı bir sesle:

— Sonbahara girdik ama, hava hâlâ boğucu dedi.

— Aaa. Geldin miydi sen?

Pencerenin yanına çekildiler. Alçak sesle konuşuyorlardı. Klimkof kendinden konuştuklarını anlıyordu. Ama, kulaklarını dört açmasına karşın tek söz duyamadı. Sofraya oturunca oğlan yeni geleni incelemeye başladı. Boru çay koyuyordu. Adamın tıraşlı, mor renkli bir yüzü vardı. Ağzı büyük, dudaklarıysa inceydi. Yüksek, düzgün alnının altında kara gözleri çukura batmış gibi görünüyordu. Köşeli, güçlü başında saç yoktu.

Derken yeni gelen adam parmaklarıyla masaya vurmaya başladı. Kapiton da "hadi, oku" dedi.

— Baştan mı başlayayım?

— Evet.

Ceketinin cebinden bir deste kağıt çıkaran kambur:

— Başlıkları atlıyorum, deyip okumaya başladı. Okurken gözleri kısılıyordu.

— Aşağıda imzası bulunan biz kara bahtlılar, kimselerin bilmediği, tanımadığı alçakgönüllü insanlar, ayaklarınıza kapanıyoruz. Yaşamın delik deşik ettiği, ama yüksek kişiliğinizin acıma ve yüceliğinize tam ve kesin bir inançla bağlı yüreklerimizin en derin köşelerinden fışkıran yakınmalarımıza kulak vermenizi hep birden diliyoruz.

— İyi mi?

— Oku, oku...

— Bizim için siz Rus ulusunun babası, aklımızın kaynağısınız. Yeryüzünde en yetenekli güç...

— Dur. En yetenekli değil de yeteri derecede güçlü, koy.

— Dur hele... şöyle diyelim. "Yeryüzünde, Rusya'nın huzurunu, adaletini koruyacak tek, en yetenekli güçsünüz..." Burada uyumu sağlamak için bir sözcük daha bulmak gerekiyor ama, ne bulmalı?

Kapiton alçak bir sesle:

— Sözcükleri çok ince eleyip, seçmek gerekir. Bilirsin ya her kişi için sözcükler başka başka anlamlar taşır.

Kambur gözlüklerini düzeltti:

— Sonra gene bu kısma döneriz... "Büyük Rusya yıkılıyor. Bütün ulusun gözleri önünde inanılmaz derecede korkunç olaylar oluyor. Halk perişan, çökmüş. O sakin, sabırlı Rus ulusu can çekişiyor, ölüyor. Onun yerini yabani, açgözlü, kurt-insan soyu alıyor. Dine karşı inanç sarsılıyor, çoğunluk kiliseyi bile tanımıyor. Bu kötü kişiler her yerde zayıflara saldırıyorlar, iblisçe kurnazlıklarıyla onları cinayete, dolayısıyla da yasalarınızı çiğnemeye sürüklüyorlar. Ah... Yaşantımızın hakimi..."

Boru da iki kez:

— Yaşantımızın hakimi, yaşantımızın hakimi... diye söylendi.

— Ne o? Bu sözcükten hoşnut kalmadın mı?

— Gitmedı ya, başka bir şey bulmak yerinde olur.

— Peki ama, ne?

— Bence açıkça şöyle demeli: "Halk yaşantısına karşı başkaldırıyor. Bu yüzden, siz Tanrı'nın seçtikleri..."

Kambur diretti:

— İzlenecek yolu göstermek elimizdeyse de, kimseye bir şey salık vermeye hakkımız yok...

— Kim ki düşmanımız? Adı ne? Sosyalist, dinsiz, devrimci!... Kısacası bir üçlü. Aile bozguncusu; çocuklarımızın düşmanı, iblis.

Kambur usulca:

— İyi ama, ikimiz de iblise inanmıyoruz ki dedi.

— Ne zararı var! Biz burada büyük bir insan kitlesi adına konuşuyoruz. Kötülüğün, gerçek kökünü göstermemiz gerekir. Kötülüğü nerde görüyoruz? Yıkıcı mezheplerde değil mi?

— Bunu imparator da bilmez, neyse...

— Evet ama, ona gerçeği kim söyleyebilir ki!... Başkaldıranların inancı nelere dayanıyor sanıyorsun?... Yoksulluğa, yoksulluğun doğurduğu hoşnutsuzluğa değil mi? Bence Çar'a şöyle demeli açıkça: "Sen babası sayılırsın bu ulusun. Varlıklısın. Topladığın serveti halkına dağıt! Ancak böyle yaparsan kötülüğün kökünü kurutabilirsin. Ülkeyi de kendi ellerinle kurtarmış olursun..."

Kambur dudaklarını büzerek, geniş omuzlarını silkti. Sonra Klimkof'la yaşlı adama baktı.

— Az daha konuşursan tümümüzü küreğe yollayacaklar, dedi.

Klimkof iki arkadaşın okuduklarını da, söylediklerini de masal dinler gibi dinledi. Söylenen her şey yer etmişti belleğinde. Bir kez daha bunları aklından geçirdi. Unutmayacaktı hiçbir sözcüğü. Koca koca açılmış gözlerle, ağzı aralık, bir birine, bir ötekine bakıyordu. Duyduğu şeylerden büyülenmişti sanki. Öyle ki, kambur gözlerini kendine dikince, aldırmadı bile.

Kambur:

— Ne derseniz deyin, bence çok can sıkıcı şeyler bunlar, dedi:

Boru yüzünü buruşturmuştu. Klimkof'a döndü:

— Ne yapıyorsun diye sordu.

Klimkof'un boğazı kurumuştu. Yanıt vermeden önce duraladı:

— Dinliyorum...

Birden iki arkadaşın yüzlerindeki anlam ilgisini çekti. Kendisine güvenmediklerini anladı. Yerinden kalktı, karmakarışık bir dille konuşmaya başladı:

— Hiç kimseye bir şey söylemeyeceğim, söz veriyorum... Bunları işitmek benim için de gerekli. Bırakın, dinleyeyim ben de. Kapiton İvanoviç, size söylemiştim, her

şeyi başka bir biçimde düzeltmek gerekiyor.

Boru, Klimkof'u gösterip:

— Görüyor musun Anton, görüyor musun? dedi. Bacak kadar çocuk daha. Ama, bugünkü durumun değişmesi gerektiğini anlayabiliyor... Başka bir yaşantı gerekliymiş... İşte dayanağının kökü burdan geliyor.

Kambur:

— Öyle diye söze girdi.

Klimkof çekingen bir şekilde yerine oturdu.

Boru gene kaşlarını çattı. Ciddi bir anlam geldi yüzüne. Sonra eğildi:

— Çar'a mektup yazıp, polisin kuşkulu bulduğu kişilere karşı kesin önlemler almasını istiyoruz. Anlaşıldı mı?

Klimkof:

— Evet, dedi.

Kambur da duru bir sesle, ağır ağır açıklamaya girişti:

— Bu kimseler yabancı ulusların adamı. Rus ulusunu ayaklandırmak istiyorlar. Böylece hükümetin gücü tükenecek. Bu iş için de sürüyle para alıyorlar.

Biri susunca öbürü başlıyordu. Sürekli anlatıyorlardı. Klimkof dinliyordu. Hem de can kulağıyla. Tüm söylenenleri belleğine yerleştirmeye çabalıyordu. Ne var ki, her şeyi tutmaya alışık olmayan belleği gitgide yoruluyordu. Ne yapacağını şaşırmıştı.

Bir süre sonra Boru:

— Hadi git yat. Uyu biraz, dedi.

Klimkof her zamanki uysallığıyla söz dinledi. Hemen kalktı. sessizce soyundu. Sedirine uzandı. Odanın içi sonbahar gecesinin kokusuyla, ıslaklığıyla doluydu. Gökyüzü kararmış ama, milyonlarca yıldız vardı. İki adam birbirlerine eğilmiş, ağırbaşlı bir sesle okuyup, konuşuyorlardı. Klimkof'un çevresini esrar dolu, heyecanlı bir hava kuşatmıştı

sanki. Usulca olağanüstü bir şeye doğru sürüklenmekte olduğunu sezinledi.

Klimkof bir süredir Kapiton'la birlikte oturuyordu. İyice değişmeye başladığını anlıyordu. Eskiden işinde odacılarla, saygılı utangaç bir sesle konuşurdu. Derken geçenlerde bir sabah yaşlı Butenko'yu çağırıp, sert bir sesle:

— Dikkat etsene biraz çevrene. Bak! Hokkam sinek dolu. Yazı yazamıyorum, diye bağırdı.

Göğsü madalyalarla kaplı, emekli bir asker olan Butenko kılını bile kıpırdatmadan, gevezeliğe başladı:

— Odada topu topu otuz dört mürekkep hokkası var. Sineklerse onu geçiyor... Eh, hepsi de içmek istiyorlar. Hokkanızda sinek olmasın da ne olsun?...

Klimkof:

— Mürekkebi dök. Yenisini doldur, diye buyruk verdi. Sonra da yerinden kalktı. Yüznumaraya indi. Aynada incecik yüzünü, soluk renkli tenini, küçük sivri burnunu, ince dudaklarını iyiden iyice inceledi. Daha bıyıkları çıkmamıştı. Hep dik duran sarı saçlarına bakıp "kestirmeliyim" dedi. Sonra gözü boynuna ilişti. Çöp gibiydi. Ona da bir umar buldu. "Kolalı yaka takarım."

Hemen o akşam berbere gidip saçlarını kestirdi. Sonra da kolalı yakalar aldı.

Boru'yla arası iyiydi. Yalnız zaman zaman şefinin gözlerinde alaycı bir ışık parlıyordu. İşte o zaman çocuk şaşırıyor, utanıyordu.

Kambur gelince Kapiton değişiyordu. Kaygılı bir duruma giriyordu. Sesi ciddi çıkıyor, sorulara kesik kesik yanıtlar veriyordu.

— Böyle olmaz... hiç olmaz... Ben daha akıllıyım sen-

den. Bozuk silah gibisin, düşüncelerin her yana saçılıyor. Tam ortasından vurmak için iyi nişan almak gerekir.

Kambur başını eğip, tatlı bir sesle:

— Beklemeyi bil... Acele işe iblis karışır. Yapılacak şeylerin gene gözden geçirilmesi iyi olur, dedi.

— Daha ne kadar bekleyeceğiz? Vakit geçiyor... Her geçen gün düşmanlarla birlikte yoksulluk da artıyor. Yoksulluk ve sonucu sersemlik yasaların korunmasını engelliyor. Halk tanımıyor yasaları artık. Çara duyulan kini, deliliği doğuran yoksulluktur. Niye buna karşı savaşmıyor Çar? Niye?...

Klimkof yaşlı adamın her dediğini doğru buluyordu. Apaçık bir şeydi bu: Bütün kötülükleri doğuran yoksulluktu. Boru'nun bulduğu çözüm de ne kolaydı. Çar zengin, halkı yoksuldu. Yapacağı bütün iş elindekini, avucundakini halkına dağıtmaktı. İşte o zaman herkes mutlu olacaktı.

Bundan böyle Klimkof çevresine daha bir ilgiyle daha bir candan bakmaya başladı. Gövdesi gelişmemişti belki, ama kendini kudretli buluyordu. Yaşamın gizemini anlamış, rahat, huzur dolu günler geçirmenin yolunu bulmuş kişiler gibi bakıyordu artık...

Bir gün bildikleriyle övünmek istedi. Zarubin'le oturmuş yemek yiyorlardı. İki yaşlı adamdan öğrendiklerini kıvançla anlatmaya başladı.

Duyduklarından sonra Zarubin'in küçük gözleri parlamıştı. Ellerini saçlarının arasından geçirdi, alçak bir sesle:

— Doğru be... Niye olmasın. Çar zengin, hem de ne zengin. Bizimse açlıktan nefesimiz kokuyor, dedi. Sonra:

— Baksana bana! Kimden öğrendin sen bunları? diye sordu.

Klimkof kesinlik dolu bir sesle:

— Kimseden, dedi. Kimseden öğrenmedim. Kendim buldum.

— Yok canım... Hadi gerçeği söyle. Nerden duydun bunları?

— Ben, kendim buldum diyorum sana...

Zarubin'in bakışlarında bir özenme vardı.

— Doğruysa bu söylediklerin hiç de aptal değilsin demektir. Ama, gene de sana inanmıyorum.

Klimkof pek kızmıştı:

— İnanmazsan inanma. Sen çekersin acısını.

Zarubin pek keyiflenmişti. Neşeyle ellerini oğuşturmaya başladı.

İki gün sonraydı. Klimkof masasına doğru iki adamın geldiklerini gördü. Birisi komiser Komof'du. Diğeri ise başı usturayla tıraş edilmiş, genç yüzlü bir adamdı.

Komiser alçak, gene de korkutucu bir anlam taşıyan bir sesle:

— Klimkof, siyasi bölüme gel, masanın gözleri kilitli mi?

— Hayır.

Klimkof ayağa kalktı. Kalkmasıyla oturması da bir oldu. Dizleri titriyordu. O arada başı tıraşlı adam yaklaştı, çocuğa:

— Şöyle yana çekil dedi. Sonra da çekmecedeki bütün kağıtları toplayıp aldı.

Klimkof bitmişti. Kafasının içi bomboştu. Şimdi alacakaranlık odadaydı. Yeşil çuha kaplı bir masanın önünde oturuyordu. Korkudan yüreği paralanır gibi oluyordu. Karşısında mavi gözlü biri oturuyordu. Sık, kara bir sakal adamın beyaz yüzünü kaplıyordu. Derinlemesine karşısındakinin gözlerine bakan gözleri vardı. Klimkof'un kanını dondurmuştu bu gözler.

Boru'yla arkadaşının bütün konuşmalarını, onlar

hakkında neler biliyorsa her şeyi, her şeyi anlattı. Yüreğinin üstündeki ince bir zarı yüzermişçesine konuştu, durdu. Oysa ona daha bir soru bile sormamışlardı.

Tiz bir ses duyunca konuşmasını kesti. Sesin sahibi:

— Bu hayvan herifler demek bütün suçu Çar'a yüklüyorlar, her kötülüğün başı diye onu tanıyorlar ha?... dedi.

— Evet.

Mavi gözlü adam telefona uzandı, bir numara çevirdi. Alay dolu bir sesle konuşuyordu karşısındakiyle.

— Balkin? Dostum size bir iş çıktı. Polis müdürlüğünde yazman Kapiton İvanoviç ile Adliye'de memur Anton Driagin kuşkulu kişiler. Evlerini arama için gerekeni yapın. Tutuklanacaklar tabii. Evet... evet... tamam...

Klimkof'un içindeki acı dayanılmaz olmuştu. Masaya tutundu. Gözkapakları ağırlaşmıştı sanki.

Kara sakallı adam arkasına yaslandı. Bir yandan sakalını sıvazlıyordu. Bir süre sonra kalemiyle oynamaya başladı. Ondan da sıkılınca ayağa kalktı, ellerini ceplerine soktu. Sert, ezici bir sesle:

— Şimdi ne yapayım seni? diye sordu. Evsei Klimkof... bu adı ben bir kaz daha duymuştum, ama nerden?... Ne yapayım seni, söyle.

Klimkof:

— Beni bağışlayın, dedi.

— Evet.

— Ya... peki neden suçlu buluyorsun kendini?

Klimkof hiç sesini çıkarmadan oturuyordu. Mavi gözlü adam son derece rahat, sakin arkasına yaslanmıştı. Belli ki Klimkof öyle sanıyordu, oğlanı odadan dışarı bırakmayacaktı.

Adam:

— Seni ne ile suçladığımızı bilmiyorsun, değil mi? Bir

düşün bakalım. Bulabilecek misin? dedi.

İşte o zaman Klimkof derin bir soluk alıp anlatmaya başladı. Raisa'nın yaşlı kitapçıyı nasıl boğduğunu anlatıyordu.

Mavi gözlü adam:

— Haa.. Lukiç... ya, senin adını vermişti bana. Şimdi niçin bu adın bana yabancı gelmediğini anladım, dedi.

Ayağa kalktı. Klimkof'un yanına geldi. Çocuğun çenesini tutup, kaldırdı. Uzun bir süre yüzüne baktı. Sonra zil çaldı.

Uzun boylu, genç bir adam kapıda göründü. Kocaman elleri, kıpkırmızı parmakları vardı. Bu parmaklar ürküntü verecek biçimde oynuyordu. Klimkof'a baktı.

— Semenof, al götür bunu...

— Köşedeki odaya mı? Boğuk bir sesle sormuştu.

— Evet.

— Gel benimle...

Klimkof çökmek istedi. Bacakları bükülüyordu. Ama Semenof onu koltuk altlarından yakaladı, sürüklemeye başladı. Uzun bir koridordan geçtiler. Taş bir merdivenden inip, küçük bir kapıya geldiler. Genç adam Klimkof'u içeri itti. Alaylı alaylı güldü:

— Korkarsın değil mi? Tabansız herif... Daha ağzın süt kokuyor. Bir de kalkmış Çar'a karşı geliyorsun.

İşte bu sözler Klimkof'un sonu oldu. Kollarını uzattı, bir iki adım atmaya çalıştı, bir duvara çarptı. Kapı korkunç demir şakırtılarıyla arkasından kapandı. Çocuk yere çöktü elleriyle dizlerini sardı.

Korkunç bir sessizlik vardı. Bu da oğlanı bitirmeye yetiyordu. Bir an öleceğini sandı. Yerinden fırladı; odanın içinde koşuşmaya başladı. Fareye benziyordu. Koşuşturduğu kadar odada bir masa, bir iskemle, açılırkapanır bir yatak olduğunu anlamıştı. İkide bir bunlara

çarpıyordu da. Kapıyı yokladı. Birden karşı duvarda küçük bir pencere gördü. O yana koştu. Topraktan aşağıdaydı. Bir bodruma kapatmışlardı onu. Pencere kalın demir parmaklıklarla örtülmüştü. Dışarda kar yağıyordu. Klimkof ayaklarının ucuna basa basa kapıya geldi gene. Ellerini dayadı. Yürekler parçalayıcı bir sesle yakarmaya başladı:

— Beni bağışlayın... Bırakın beni çıkayım... bağışlayın beni... diye inliyordu. Yere çöktü. İçi geçmişti.

Ağır ağır günler geceler geçiyordu. Ama, geçen her an oğlanın ruhunu zayıflatıyor, zehirliyordu. Klimkof'un yüreğindeki her şey susmuştu. Uyumuştu. Hiçbir şey düşünmüyordu. Aslında düşünmeye de korkuyordu. Yürürken bile gürültü yapamıyordu.

Onuncu gün Klimkof'u yukarı çıkardılar. Mavi gözlü adam, Komiser Komof, onu oturduğu yerden almaya gelen adam vardı odada.

Mavi gözlü adam; etli, kırmızı dudaklarını şapırdata şapırdata:

— Eee... Klimkof, delikte rahat ediyor değil mi, diye sordu.

Tiz bir sesi vardı. İçin için gülüyormuş gibi çınlama yapıyordu. Gözlerinden yansıyan bir ışık parıltılar çıkarıyor, bunlar da çocuğun ta yüreğine kadar işliyordu. Delikte geçirdiği o karanlık, boğucu günlerden kurtulmak için, kendisinden ne istenirse yapmaya hazırdı. Parıltılar sanki onu buna zorluyordu.

Zor duyulur bir sesle:

— Artık beni bırakın... diye yalvardı.

— Söz veriyorum sana... Bırakacağım. Dahası da var, seni yanıma alacağım. Ama benim de senden bir isteğim var. Senin kaldığın odayla, ondan daha güzel olan yandaki odalara başkalarını tıkacaksın.

Gülmeye başladı. Dudakları şapırdıyordu gene.

Klimkof başını eğdi. Soluk almaya korkuyordu.

Adam sözlerini sürdürdü:

— Lukiç, evlenmeden önce bana senden söz etmişti. Yaptığın iyi işler, gördüğün hizmetler karşılığı sana bir iş vereceğim. Şimdilik sana ayda yirmi beş Ruble yeterli.

Sözcükler birer birer oğlanın kafasına kazılıyordu.

Gene başını eğdi:

— Bak yanımdaki bu bay, Piotr Petroviç'tir. Senin şefin olacak. Sana ne buyurursa yapacaksın. Anladın mı?... Sizle kalacak değil mi, konuştuğumuz gibi...

Petroviç:

– Evet, evet Filip Filipoviç dedi. Hem benim için de rahat olur.

Kara sakallı adam gene Klimkof'la konuşmaya başladı. Tatlı bir sesle çocuğa bir sürü sözler, öğütler verdi. Avuttu. Klimkof da var gücüyle her söyleneni belleğine yerleştirmeye çalıştı. Gözleri bile adamın dudaklarına dikilmişti. Bir sözcük bile kaçırmak istemiyordu.

— Aklından hiç çıkarmayacağın şey şu olacak. Bundan böyle çarın hizmetindesin. Onun kutsal gücünü tehlikeye sokacak her şeye karşı Çarı koruyacaksın. İşittin mi dediklerimi?

Klimkof:

— Evet efendim. Sağ olun, dedi, alçak sesle.

Piotr söze karıştı, acele gitmesi gerekiyordu:

— Ben anlatırım bunları ona dedi. Haydi biz gidelim.

— Peki! Peki gidin. Uğurlar olsun Klimkof. Doğruyu söyle, yalancı olma; o zaman bizden yakınacak bir şeyin olmaz. Gene de yaşlı kitapçının öldürülmesine adının karıştığını aklından çıkarma. Kendin anlattın, ben de yazıp bir kenara koydum dediklerini. Ne dediğimi anlıyorsun değil mi? Hoşçakal...

Filip Filipoviç başını salladı, yüzüklerle kaplı elini Klim-

kof'a uzattı. Oğlan ürkerek gözlerini kapadı. Filipoviç oğlanın bu davranışını görünce gülmeye başladı. Gevrek kahkahalar atıyordu:

— Zavallı yavrucak. Pek de korkaksın. Bundan böyle kimseden korkmak yok ama. Çarın emrindesin. Sakin ve güçlü ol. Ayağının bastığı toprak sağlamlaştı artık, korkma...

Kendini dışarda bulunca soluğu kesildi. Bacakları gücünü yitirdi. Düşecek gibi oldu. Piotr'sa paltosunun yakasını kaldırmış, arabacısını arıyordu. Bulunca: "Eve" dedi, yavaşça.

Klimkof yeni efendisini ilgiyle izlemeye başladı. Birden dudaklarına kadar gelen çığlığı zor bastırdı. Polisin tüysüz yüzünde sarı bıyıklar çıkmıştı. Şaşkın şaşkın baktı. Piotr onun bu bakışını görünce öfkelendi:

— Ne bakıyorsun yüzüme? diye sordu.

Adamın yüzüne bir kez daha bakmamak için kendini başını öne eğmeye zorladı. Polis onunla ilgilenmiyordu artık. Kendi kendine parmaklarıyla bir şeyler sayıyor, kaşlarını çatıp, dudaklarını ısırıyordu. Sonra gene saymaya başlıyordu.

Sulu kar yağıyordu. Evsei arabanın bozuk bir yoldan karanlık, derin bir uçuruma doğru dörtnala gittiğini düşündü. Bu gidiş uzun sürmedi. Üç katlı bir evin önünde durdular. Piotr: "Çık" dedi.

Bıyık kaybolmuştu.

Merdivenden çıkıp, uzun bir koridora girdiler. Beyaz kapılı bir sürü oda açılıyordu buraya. Evsei kendini gene hapiste sandı. Az sonra burnuna gelen soğan, cila kokuları korkusunu dağıttı. Piotr acele acele beyaz kapılardan birini açtı, iki elektrik lambasını yaktı, odayı iyice bir gözden geçirdi.

Üstünü çıkarırken kuru bir sesle:

— Sana kim olduğunu burada ne iş yaptığını sorarlarsa, yeğenim olduğunu, Tzarskoe-Selo'dan iş aramaya geldiğini söylersin dedi. Ancak çok dikkatli ol.

Dalgın bir görünüşü vardı, ama bakışları çok meraklıydı. Kesik kesik konuşuyordu. Dudakları hep kıpırdıyordu; kısılıyor, büzülüyordu. Bir zil çaldı adamını çağırmak için. Sonra gitti kapıyı açıp, dışarı seslendi:

— İvan çaydanlığı getir.

Klimkof hâlâ ayaktaydı. Üzgün üzgün çevresine bakıyordu.

— Otursana. Üstünü de çıkar. Yandaki odada yatar kalkarsın.

Polis konuşurken, bir yandan da oyun masasını açmış, cebinden bir deste kağıtla bir defter çıkarmıştı. Yerine oturduktan sonra desteyi dörde böldü. Başını kaldırmadan konuşmaya başladı:

— İşimizin gizli tutulması gerektiğini biliyorsun değil mi? Gizlenmemiz gerekiyor, yoksa Lukiç gibi bizi de öldürürler.

— Öldürürler mi? Evsei'nin ödü kopmuştu.

Polis umursamazlıkla:

— Ya, öldürürler dedi.

Alnında biriken terleri sildi. Önündeki kağıtlara baktı. "Bin iki yüz on dördüncü el... Elimde as, kupa yedilisi var. Sinek kızı..." diye söylendi.

Kağıtlarını bıraktı, deftere bir şeyler karalamaya başladı, bir yandan da başını kaldırmadan konuşuyordu:

— Tanrı ile Çar'ın en büyük düşmanları, başkaldıranlardır... Karo yedilisi, maça üçlüsü, valesi... Bunların yardımcısı, yardakçısı, şakşakçısı da Almanlar. Her şeyimizi kendimiz yapmaya başladık ya Almanlar çekemediler, bizi ortadan kaldırmak için yapıyorlar... Papaz, beşli, dokuzlu. Tüh... ne iş be. İşte on altıncı

karşılaşma.

Bu karşılaşmadan çok sevinmişti. Yüzü aydınlandı:

— Nerde kalmıştım? diye sordu.

— Almanları anlatıyordunuz...

— Evet, evet. Almanların gözü doymaz. Bizim ulusun can düşmanıdır. Aklımızı çelip de her şeyleri onlardan satın almamızı istiyorlar. Hem kendimiz yapmayacağız, her şeyi onlardan alacağız sonra da karşılık olarak tüm buğdayımızı onlara vereceğiz... Karo kızı... pek güzel. Kupa ikilisi, sinek onlusu...

Gözlerini kısıp, bir şeyler düşündü. Sonra gene kağıtları karıştırıp konuştu:

— Biz zengin, güçlü bir ülkeyiz. Bütün yabancıların bizi kıskanmasını hoş görürüm. Ama zararları dokunmazsa... Bin iki yüz on beşinci el. Üç as... Onun yerine kendileri için çalışacak insanları koyup, bizi yok etmek istiyorlar...

Kapı vurulunca sözlerini kesti. "Gelin" diye bağırdı.

Kıvırcık saçlı bir uşak çaydanlığı getirdi.

— Bak İvan, yeğenim geldi. Benimle kalacak... Yandaki odayı hazırla...

— Emredersiniz efendim!... Bay Tijin geldiler.

— İçmiş mi gene?

— Oldukça... yukarı çıkmak istedi.

— Gidebilirsin İvan. Evsei kendine çay yap, iç. Eski işinde ne alıyordun?

— Dokuz Ruble.

— Paran var mı?

— Yok.

— Üstünü başını düzeltmen gerekir, aynı kılıkta dolaşamazsın. Yeni şeyler almalı. Ama parayı nerden buluruz?.. Neyse buluruz... Senin yapacağın kendine baktırmadan, başkalarını gözlemek olacak. Öğren bunu.

Söylene söylene kağıtları karıştırdı. Klimkof çayını içtiği kadar o günkü olayları kafasında toparlamaya çalışıyordu. Olmuyordu... olmuyordu. Bir an hasta oluyorum sandı, ürperti geçmişti sırtından. Titredi. Bir köşeye büzülüp orada kalmak istedi. Duydukları bir şerit gibi geçiyordu başının içinden.

Polis cansız bir sesle:

"Lukiç kendini öldürdü" diyordu. Raisa: "Gün gelecek sen kendini asacaksın" diye sakin sakin konuşuyordu. Bu sözler kulaklarında çınlarken kapı hızla vuruldu.

Piotr başını kaldırdı:

— Saşa, sen misin? diye sordu.

— Benim... kapıyı açsana!

Klimkof gitti kapıyı açmaya. Karşısında genç bir adam duruyordu. Daha doğrusu bacakları üstünde yaylanıyordu. Uçları aşağı dönük kara bıyıkları vardı. Kasketini çıkarıp yatağın üzerine fırlattı. Saçları dökülmüştü. Eliyle başını sıvazladı.

Piotr:

— O ne o? Kasketini atacak yer bulamadın mı yatağımdan başka? dedi.

— İblisler götürsün yatağını!

Yeni gelen adam bacaklarını uzatıp oturdu, bir sigara yaktı.

— Bu kim?

— Yeğenim... Çay versin mi sana?

— Hazreti Adem hepimizin babası... Çay içmem. İçkin var mı?

Piotr, Klimkof'a votka ile yiyecek bir şeyler getirmesini söyledi. Klimkof istenilenleri getirdikten sonra büyük çaydanlığın arkasına sindi. Yabancı onu buradan göremezdi.

Uzun bacaklı adam kağıtlara baktı.

— Nasıl gidiyor? diye sordu.

Piotr yüzünde mutlu bir gülümseme ile başını kaldırdı:

— Sırrı çözdüm, dedi.

— Çözdün mü?

— Evet.

Saşa acımayla karışık gülümsedi, başını iki yana salladı:

— Sen bir bu-da-la-sın dedi.

Piotr bu sözlere alınmadıysa da ateşli bir davranışla anlatmaya koyuldu. Şimdi bağırıyordu:

— Görürsün... Yalnız ben iki yüz on dört el vermeme karşın on altı karşılaşma oldu. Artık eller gitgide sıklaşıyor. Anlayacağın iki bin yedi yüz dört el yapmam gerekiyor. Elli ikişer, elli ikişerden... Sonra her eli on üç kez daha yapmam gerekiyor. Bu da otuz beş bin yüz elli iki eder. Sonunda bunları da dört renk olduğu için dört kez daha yapmalı ki bu da yüz kırk bin altı yüz sekiz eder.

Saşa gene "budala" demekten kendini alamadı.

— Neden böyle söylüyorsun Saşa? Oynaya oynaya bütün elleri öğrenmiş olacağım... Düşünsene canım! Kağıtlara bir bakacağım –defterinden okumaya başladı– örneğin elimde maça ası, karo yedilisi sinek onlusu var, bir oyuncuda kupa papazı, karo dokuzu, karo beşlisi, bir diğerinin elinde kupa ası, yedilisi, sinek kızı olduğunu bilirim. Dördüncü oyuncuda da karo kızı, kupa ikilisi, sinek onlusu olması gerekir.

Anlatırken elleri titriyor, şakaklarında ter damlacıkları oluşuyordu. Klimkof gizlendiği yerden, koca koca gözleri kan çanağına dönmüş olan adama bakıyordu.

Saşa'yı inceliyordu. Konuğun iri burnu şişmiş gibiydi. Küçük sivilceler sarı alnını baştanbaşa bir taç gibi kaplıyor, çevreye ağır bir koku yayılıyordu. Piotr defterini göğsüne yapıştırmış, elini sallayarak heyecanla bağırıyordu:

— Yakında yüz binler, hatta milyonlarla Ruble kazanacağım. Hilesiz... Düzensiz... Oyunun sırrını çözdüm...

Göğsüne o denli şiddetli vurunca öksürmeye başladı. Gülerek bir iskemleye attı kendisini.

Saşa:

— Neden içkiyi getirmiyorlar? diye sordu.

— Evsei git getir, dedi Piotr, sonra da Saşa'ya dönerek gülümsedi.

— Yine mi içiyorsun?

— Daha başlamadım ama, şimdi başlıyorum, dedi Saşa şişeye uzanırken.

— Sana zararlı biliyorsun!

— Çok sağlam insanlara bile alkolün zararı vardır. Aklı bozar, örneğin sen, yakında tam bir budala olacaksın..

— Yok yok, hiç üzülme.

— Yo... ben anlarım... sen zaten sersemin birisin...

— Görüşe göre değişir, dedi Piotr sinirli sinirli.

— Sus artık, diye bağırdı Saşa. Sonra ağır ağır bardağını bitirerek gene doldurdu. Ellerini dizlerine dayadı, başını eğdi, anlatmaya başladı:

— Bugün generalle gene konuştum. Ona "bana para verin bir edebiyat kulübü açayım, bir sürü serseri yakalarım. Ne dersiniz?" dedim. Kaba herif yanaklarını şişirip hindi gibi kabardıktan sonra "Ben yapmam gerekeni sizden iyi bilirim" demesin mi?.. Hıh! Her şeyi bilirmiş... Yalnız metresinin, Von Ruzen'in önünde çırılçıplak dans ettiğinden, kızının da çocuk aldırdığından haberi yok...

Boşalan bardağını gene doldurdu.

— Her yer hergele dolu. Yaşamın çekilir yanı kalmadı artık.

Saşa rüyadaymış gibi konuşuyordu:

— Tüm generalleri, asilleri hür fikirlileri, orospuları yakmalı! Tüm dünyayı kanla sulayıp, külle kuvvetlendirmeli

ki iyi ürün versin. O zaman gözü doymuş köylüler kendilerine yakışan başkanlarını seçerler. Kentlere gelince onları da yakmak gerek, hayvanlar gibi basit yaşamamıza engel olan her şeyi yakmak gerekli...

Bu dehşetli sözler Evsei'nin kalbine işliyor, acı veriyor, korkutuyordu. "Ya beni gene yakalarlarsa? Neler konuşulduğunu sorarlarsa..." diye düşündü birden bire. Titredi. İskemlesinde kıpırdandı.

— Gidebilir miyim? diye sordu adama.

— Nereye?

— Yatmaya...

— Git!

Saşa başını kaldırmadan:

— Sersem korktu, dedi.

— Git, git... diye yineledi Piotr.

— Canın cehenneme! diye seslendi Saşa, Evsei çıkarken...

Klimkof gürültü etmeden karanlık odasında soyundu. Yatağını açtı elleriyle yoklayarak, soğuk yorganına sarıldı sımsıkı. Hiçbir şey görmek ya da duymak istemiyordu. Gözle görülmez bir yumak gibi kıvrılıp yatmaktı amacı, ama Saşa'nın burnundan konuşan sesi kulaklarında uğulduyordu. Adamın pis kokusunu duyuyor, sarı alnının üzerindeki iğrenç sivilceleri görür gibi oluyordu.

Duvarın arkasındaki kızgın sesleri hâlâ duyuyordu.

— Ben de köylüyüm. Bana neler gerekli bilirim.

Evsei elinde olmadan kulaklarını kabarttı. Bu kızgın adamı kime benzettiğini düşündü boş yere. Karanlık buz gibiydi. Camlarda arasıra bir ışık parlıyor, yok oluyor, gene parlıyor, hafif sesler geliyor, iri yağmur damlaları camlara çarpıyordu.

Evsei "Manastıra gidebilseydim" diye düşündü heyecanla. Birdenbire kente geldiğinden beri unuttuğu, ismini çok az duyduğu Tanrı'yı anımsadı. O güne kadar, ürkek, basit ruhu, Tanrı'dan umut beklemek gereksinimi duymamıştı. Oysa şimdi, bu arzu belirmiş, göğsünü sıcak bir heyecan kaplamıştı.

Yatağından atlayarak diz çöktü Evsei. Ellerini göğsüne sıkı sıkı kavuşturdu. Odanın en karanlık köşesine dönerek, gözleri kapalı kalbinin çarpıntısını dinledi. Oysa yorgundu. Soğuk tüm vücudunu iğneliyor, her yerini ürpertiyordu. Gene yattı.

Uyandığında dua ettiği köşede kilise resmi olmadığını gördü, ama duvarda iki resim asılıydı. Birinde yeşil tüylü şapka takmış bir avcı, şişman bir kadını öpüyor, ötekinde göğüsleri çıplak bir kadın elinde çiçek tutuyordu.

İçini çekti Evsei. Kalktı, giyindi, odasına umursamaz bakışlarla bakarak, pencereden dışarısını izlemeye koyuldu. Kaldırımlar, sokaklar, evler, tümü kirliydi. Hızla yağan yağmurun altında insanlar, eskisi gibi telaşla bilinmeyen işlerine gidiyorlardı.

Acıkmıştı Evsei. Acaba çayla ekmek istemeye hakkı var mıydı? Duvara vurulduğunu duyuncaya kadar kımıldamadı. Muhbirin odasına giderek kapının önünde durdu. Muhbir hâlâ yatıyordu.

— Kahvaltı ettin mi? diye sordu.

— Hayır...

— Ne duruyorsun İvan'ı çağır...

Çıplak ayağını yataktan çıkarttı, parmaklarını oynattı, esnedikten sonra konuştu:

— Çay içince birlikte çıkarız. Sana birini veririm, yani izlemen gereken birini gösteririm demek istiyorum. O nereye giderse sen de arkasından gidersin. Bir yere girerse ne kadar kaldığını not edersin... Biriyle konuşunca şekline

dikkat edersin... Sonra da... Yok, yok her şeyi birden öğrenemezsin...

Klimkof'u süzdü. Yavaşça ıslık çaldıktan sonra, umursamaz bir sesle sürdürdü konuşmasını.

Bak aklıma gelmişken söyleyeyim. Dün akşam Saşa gevezelik etti. Tehlikeli sözler kaçırdı ağzından. Sakın yineleyeyim deme! Dikkatli ol! Sarhoş, hastadır, ama kolu uzundur. Sen ona kötülük edemezsin, ama o en küçük bir davranışıyla seni mahveder. O da öğrenciydi. Hatta acayip düşünceleri nedeniyle hapse bile girdi. Bugüne bugün ayda yüz Ruble alıyor. Yalnız Filip Filipoviç'in değil, generalin de sağ koludur, gözbebeğidir.

Söylenerek giyindi:

— İşimiz eğlence gibidir. İnsanları boğazlamakla problem daha kolay çözümlenirdi, ama onları yakalamadan önce uzun uzun izlemek, işlerini güçlerini, her şeylerini öğrenmek gerek... Her şeylerini...

Bir akşam önce olanlara rağmen Klimkof, Piotr'u hâlâ ilginç becerikli bir adam sanıyordu. Oysa şimdi şef güçlükle konuşuyor, ters davranışlar yapıyordu.

Evsei cesaretinin arttığını duyumsadı.

— Bütün gün sokaklarda gezinmem mi gerekir? diye sordu.

— Kimi zaman tüm gece... Sıfırın altında otuz derece soğuk da olsa... Bizim mesleği şeytanlar keşfetmiş olmalı!

— Peki ama, tümü yakalanınca ne olacak?

— Kimlerin tümü?

— Düşmanların... şüphelilerin!...

— İkimiz tümünü yakalayamayız. Hem kimbilir günde kaç tane yenisi doğar...

Yemek yediler. Çıkarken bir siyah pardösü giydi. Başına bir astargan kalpak taktıktan sonra, kolunun altına da çanta alınca tam bir memura benzedi.

— Yolda yanımda yürüme, benimle konuşma, bir eve gireceğim, sen kapıcının odasına girer, Timolef'i bekleyeceğini söylersin. Çabuk dönerim.

Kalabalığın arasında Piotr'u yitirmemek için gözlerini dört açarak adımlarını uyduruyordu, Evsei. Oysa muhbir birdenbire gözden yitti. Deliye döndü Evsei. İleriye koşarak bir fenerin altında durdu. Karşısında pencereleri demir parmaklıklı, büyük bir ev vardı. Taş döşeli bir avluya dar bir koridordan geçiliyordu. Girmeye kôrktu Klimkof. Korkak bakışlarla çevresini süzdü.

Koyu sakallı, uzun pardösülü bir adam çıktı avludan. Kasketi kulağının üzerine düşmüştü. Seri adımlarla Klimkof'a yaklaştı. Alçak bir sesle:

— Gel buraya! Neden kapıcının yanına girmedin? diye mırıldandı.

— Sizi gözden yitirdim.

— Bundan sonra daha dikkatli ol... Yoksa kapı dışarı edilirsin ha... Dinle şimdi. Bu evden sonraki dördüncü evden bir adam çıkacaktır... Dimitri Kurnusof adında bir işçi... Bu adı aklında tut! O adamı izleyeceksin... Gel sana göstereyim onu.

Bir iki saniye sonra Klimkof, buruşuk şapkalı, yırtık pantolonlu birini, küçük bir köpek gibi izlemeye başladı. İşçi iri yarı ve güçlü kuvvetliydi. Elindeki bastonu sallayıp arada sırada asfalta vuruyor ve hızlı adımlarla yürüyordu. Ak düşmüş siyah saçları kıvrımlar halinde kulaklarının ve boynunun üzerine düşüyordu.

Klimkof insanlara karşı ender olarak acıma duyardı, fakat birdenbire içinde bir duygu belirmiş ve onda ne olduğunu bilmediği bir şey yapma isteğini uyandırmıştı. Caddeyi geçerek adamla karşı karşıya geldi. Klimkof, sakallı, esmer bir yüz, sık kaşlar, gülümseyen mavi gözlerle, çizgili, geniş bir alın gördü. Adamın kalın dudakları

kımıldıyordu. Ya kendi kendine konuşuyor ya da şarkı mırıldanıyordu.

Klimkof durdu ve elinin tersiyle yüzünde parlayan terleri sildi. Sonra da sırtını kamburlaştırıp gözlerini yere dikerek adamı yeniden izlemeye başladı. Arada bir gözlerini kaldırıyordu gözden yitirmemek için. Kendi kendine: "Pek genç değil," diye düşündü. "Yoksul olduğu besbelli... Her şey yoksulluktan geliyor zaten..." Boru'yu anımsayarak ürperdi. "Dayaktan kemiklerimi kırar" dedi üzüntüyle. Evleri, bulanık ve yorgun gözlerle süzüyordu. Sokağın gürültüsü ise kulaklarında uğulduyor, onu büyülüyordu. Sulu, buz gibi bir çamur ayaklarının altında fışırdarken, Klimkof yalnızlığını duyuyordu. İzlediği adam bir kapının önünde durdu. Zile bastı. Şapkasını çıkararak yelpazelendi, sonra yeniden başına taktı. Oradan birkaç adım ötedeki bir taşa dayanmış olan Klimkof, ona üzüntüyle bakıyor ve bir şeyler söylemek gereğini duyuyordu. Kurnusof bunun ayırdına vararak kaşlarını çattı ve arkasını döndü. Ne yapacağını şaşıran Klimkof taşa oturup düşünmeye koyuldu: "Hiç olmazsa küfür etseydi bana... Bana hiçbir fenalık yapmadı ki... Bunu yapmam doğru değil... Hayır, hiç doğru değil."

Kısık bir ses:

— Sen gizli polisten misin? dedi.

Konuşan koyu saçlı, kirli önlüklü, uzun boylu bir gençti. Elinde bir süpürge tutuyordu.

Klimkof:

— Evet, dedi.

Kapıcı:

— Hergün yeni birini gönderiyorlar. Kurnusof'u sürekli izliyor musunuz?

— Evet, sürekli...

— Öyleyse şefine söyle... Bu sabah istasyondan şık

giyinmiş bir genç konuk geldi. Yanında bavulları da vardı... Üç bavul...

Kapıcı sustu, yeri süpürür gibi yaptı ve Klimkof'un ayakkabılarıyla pantolonunu çamur içinde bıraktı. Sonra durdu ve:

— Orada seni görürler, onların aptal olmadığını bil... Onlar da sizi görüyorlar... Kapının altına gidersen daha iyi olur, dedi.

Klimkof kapıcının söylediklerini yerine getirdi ve birden caddenin öbür tarafından gelen Zarubin'i gördü. Başında siyah melon şapka, sırtında yeni bir pardösü, eldivenli elinde de bir baston tutan esmer delikanlı gülümsüyor ve güzelliğinden emin bir sokak kadını gibi kırıtıyordu.

Çevresine bakındı:

— Bonjur, dedi. Seninle nöbet değiştirmeye geldim. Somof barına git ve Nikola Pavlof'u iste.

Klimkof:

— Sen de gizli teşkilattan mısın? diye sordu.

— Senden on gün önce girdim.

Klimkof meslektaşının gülen yüzüne baktı.

— Beni sen mi ihbar ettin? diye sordu.

Zarubin:

— Boru da seni etmişti, demek ki...

Klimkof bir ara düşündü.

— Ben, sen bana ihanet ettikten sonra konuştum... Yalnız sana güvenmiştim.

— Boruda sana güvenmişti, demek ki...

Zarubin gülmeye başladı ve arkadaşının omzuna vurdu:

— Muhallebi çocuğu seni! dedi.

Bastonunu sallayarak bir süre onun yanında yürüdü.

— Benim anladığım meslek işte budur. Krallar gibi yaşıyoruz. Üstelik de gözümüz açılıyor. Yeni giysimi

gördün mü? Artık kızlar beni eskisinden daha fazla sevecekler...

Klimkof'dan ayrılarak hızlı adımlarla döndü. Klimkof onu umutsuz bakışlarla izledi. Zarubin onun gözünde gereksiz, kötü bir insandı. Onu bu kadar şık giyinmiş ve hindi gibi kabarmış görmek hoşuna gitmiyordu. "Beni aldattı... Ben Boru'dan söz ettimse korkudan ettim. Fakat o? Acaba beni neden ihbar etti?" diye düşündü Zarubin'in arkasından. "Dur bakalım! Hangimiz kazanacak görürüz!"

Bara gelince Nikola Pavlof'u istedi. Gösterilen merdiveni çıkarak sahanlıkta durdu. Bir kapının arkasından Piotr'un kükreyen sesi geliyordu:

— Bir destede elli iki iskambil kağıdı vardır. Kentle, benim mahallemde binlerce kişi var. Belki birkaç yüzünü tanırım, uğraşlarını, dostlarını bilirim. İnsanlar durmadan değişiyor, ama iskambiller aynı kalıyor.

Odada Piotr ile Saşa'dan başka bir de yabancı vardı. Pencerenin yanında gazete okuyordu. Klimkof girince başını bile kaldırmadı.

Saşa, Klimkof'a öfkeyle baktı:

— Öf, ne budala! Bunun suratını değiştirmek gerek, duyuyor musunuz Maklakof?

Yabancı adam dönerek Klimkof'a baktı. Gözleri açık renk ve iriydi.

— Evet, dedi.

Heyecanlı bir görünüşü olan Piotr, Klimkof'a bir yandan sorular soruyor, bir yandan kaz tüyü ile dişlerini karıştırıyordu. Saçları karmakarışıktı. Yemek artıkları hâlâ masanın üzerinde duruyordu. Lahana ve yağ kokusu Klimkof'un burnunu gıcıklıyor, iştahını artırıyordu, Klimkof söze başlar başlamaz, Maklakof gazeteyi elinden bırakmadan kollarını kavuşturdu. Sonra başını eğdi ve dikkatle dinlemeye koyuldu. Sarı bıyıkları titriyordu. Beyaz

saçları vardı. Aydınlık yüzü, düşünceli alnı, durgun bakışı, güçlü ve uzun bedeninin güvenli hareketleri, kalın güçlü sesi, temiz ve düzgün giysileriyle Saşa ile Piotr'dan çok daha başka ve kibardı. Klimkof'a:

— Apartmana bavulları kapıcı kendisi mi götürmüş? diye sordu.

— Söylemedi.

— Öyleyse götürmemiştir. Yoksa bize bavullar ağır mı, hafif mi söylerdi... Kendileri taşımış olacaklar. Herhalde şey olsa gerek...

Saşa:

— Broşür mü? diye sordu.

— Hayır, yasaklanmış kitaplar.

— Öyleyse evi basmak gerek.

Bir süre sustu. Sonra sürdürdü konuşmasını:

— Arkadaşlar... Bana bir el matbaasıyla harfler bulmaya bakın....

Tipografik atölyeyi kendim kurarım... İş verecek eşekleri de çabuk bulurum... Onları yakalar ve ödül kazanırız...

Piotr:

— Çok güzel bir düşünce diye bağırdı.

Maklakof, Klimkof'a bakarak:

— Yemek yediniz mi? diye sordu.

— Hayır.

Piotr masayı gösterdi:

— Haydi çabuk! diye emretti.

Maklakof:

— Neden ona artıkları ikram ediyorsunuz? diyerek kapıya gitti ve dışarıya seslendi:

— Hey... Otelci, bir porsiyon yemek getir!

Saşa:

— Piotr! Şu aptal Afanasof'u kandır da geçen yıl el

koyduğun basımevini bize versin!

— Çalışırım.

Maklakof bıyıklarını kıvırarak, bir şey söylemeden onlara bakıyordu.

Garson yemeği getirdi. Yaşlı, yuvarlak yüzlü bir adam girdi onunla birlikte. Herkese içtenlikle gülümsedi. Klimkof'un elini güçle sıktı:

— Adım Soloviefdir... Haberiniz var mı arkadaşlar? Bu akşam Çiftof salonunda isyancılar şölen veriyor. Üç kişi garson kılığında aralarına karışacağız. Piotr siz de bunların birisiniz.

Muhbir:

— Yine mi? diye bağırdı. Yüzü sarardı, buruştu.

— İki ay içinde üçüncü rol yapıyorum, artık yeter... Yapamam!

— Bana söylemenizin bir yararı yok...

— Ne demek bu?... Neden bir uşak gerekince hemen beni gönderiyorlar?

Saşa alay etti:

— Suratın bu işe uyuyor da ondan!

Soloviefsöze karıştı:

— Üç kişi ayırdılar... Biraz bira içsek ha, ne dersiniz?

Piotr kapıyı aralayarak tuhaf bir sesle: "altı şişe bira getirin!" diye bağırdı. Sonra yumruklarını sıkarak pencerenin kenarına geldi.

Parmakları çıtırdıyordu. Saşa yeniden konuşmaya başladı:

— Görüyor musun Maklakof, bizimkilerden hiç kimse canı gönülden çalışmak istemiyor. Oysaki asilerin çalışmaları gün geçtikçe artıyor. Kongre yapıyorlar, şölenler düzenliyorlar, fabrikalarda propaganda yapıyorlar, kitap basıyorlar.

Maklakof susuyordu.

Solovief gülümseyerek konuştu:

— Ben bugün bir genç kızı tutukladım. Yasak edilmiş broşürler taşıyordu. Daha yazdan ayırdına varmış, "eğlen bakalım... küçük hanım" demiştim. Bugün istasyonda rasgele dolaşırken karşıma çıktı. Elinde bir bavul vardı. Yanına gittim. Kibarca beni izlemesini söyledim. Sarardı, ürperdi, bavulu arkasına gizlemeye çalıştı... Kendi kendime, "küçük budala, işte kapana kısıldın" dedim. Tabii hemen karakola götürdüm onu. Karakolda bavulu açtılar, içinden yazılar, kitaplar çıktı... Sonra kızı oradan merkeze götürdüm... Ne yapalım, koyunun olmadığı yerde keçiye... Yolda başını hep öte yana çevirdi, ama ben yine yanaklarının alev alev yandığını gördüm. Gözlerinde de yaşlar vardı. Hiç konuşmadı, bir ara; "Küçük hanım, iyi misiniz?" diye sordum. Yanıtlamadı.

Maklakof,

— Kim bu kız? diye sordu.

— Doktor Babikof'un kızı.

Saşa yayvan bir sesle atıldı:

— Aaa... Ben tanırım.

— Doktor ünlü bir kimsedir. Kendisine Vladimir ve Santa Ann nişanı verilmiştir.

Saşa, ötekinin sözünü kesti:

— Tanırım onu... Öteki doktorlar gibi şarlatanın biridir. Beni iyi etmeye uğraştı ama...

— Sizi yalnız Tanrı iyi edebilir, gittikçe güçsüzleşiyorsunuz.

— Canın cehenneme.

Maklakof pencereden bakıyordu; düşünmeden:

— Demek kızcağız üzgündü? diye sordu.

— Herhalde neşeli değildi... Ben, bilir misiniz, genç kızları yakalamasını sevmem. Benim de bir kızım var. Belki de bundan!

Saşa sertlendi:

— Ne bekliyorsunuz Maklakof?

— Şunun yemeğini bitirmesini... Acelem yok.

Saşa, Klimkof'a:

— Çabuk ol! diye bağırdı.

Yemeğini yerken, Klimkof söylenenleri dikkatle dinliyor, çevresindekileri inceliyordu. Saşa'dan başka hiçbirinin hain olmadığını düşündü. Onlar, öteki kişilerden ne daha fena, ne de daha iyiydi. Bu adamlarla hevesle çalışmaya ve onların gerekli bir memuru olmaya karar verdi. Çatalla bıçağı bırakarak kirli peçete ile ağzını sildi.

— Hazırım, dedi.

Kapı birden ardına kadar açıldı. Telaşlı bir adam arkasından atlı kovalıyor gibi odadan içeri girdi. Dişleri arasından:

— Şişşşş... dedi. Başını kapının arasından çıkarıp seslere kulak kabarttı. Sonra içeri dönüp, kapıyı sürmeledi.

— Anahtar yok mu? Nerede?

Çevresine bakındı, rahat bir nefes aldı.

— Çok şükür, dedi.

— Aptal... gene ne var, dedi Saşa. Herhalde pataklamak istemişlerdir seni...

Adam koşar adım yanına geldi, el kol hareketleriyle, terini silip, anlatmaya başladı:

— Evet... çekiçle öldürmek istediler beni. Hapishaneden beri peşimdeler. İki kişi. Hapishanenin konuk odasına gitmiştim konuşulanları dinlemek için. Çıktığımda kapının önündeydiler. Bir tanesinin cebinde çekiç vardı.

Solovief ileri doğru uzanarak:

— Belki de tabancadır, dedi.

— Hayır çekiçti.

— Gördün mü? dedi Saşa.

— Tanrım! Herhalde ben sizden daha iyi bilirim değil mi? Beni gürültü etmeden çekiçle öldürmek istediler.

Ceketini düzeltti, önünü iliklediği, ceplerini karıştırdı, terden ıslanmış kıvırcık saçlarını parmaklarıyla taradı. Kolları gövdesinden ayrılacakmış gibi durmadan devinim içindeydi. Kemikli yüzü ter içinde kalmıştı. Gözlerini kırpıştırıp duruyor, çevresine ürkek ürkek bakıyordu. Bu bakışlar birden Klimkof'ta durdu. Kapıya doğru çekildi adam; boğuk bir sesle:

— Kim... kim bu? dedi.

Maklakof adama yaklaşıp kolundan tuttu:

— Kendinize gelin, Elizar, bizden o da, yeni bir arkadaş, dedi.

— Tanıyor musunuz onu?

Saşa tok bir sesle:

— Sen aklını kaçırmışsın, git de doktora görün, dedi.

Elizar:

— Tramvayın altına ittiler mi sizi hiç? İtmediler değil mi? Başınıza gelsin de ondan sonra konuşun, diye homurdandı.

Saşa:

— Görüyor musunuz Maklakof, diye başlıyordu, Elizar sözünü kesti.

— Gece yarısı yabancıların hücumuna uğradınız mı siz, ha... Yabancıların!... Duyuyor musunuz? Yüz binlerce insan var. Çevremde dolaşıp duruyorlar, hiçbirini tanımıyorum, ama hep aralarında dolaşıyorum.

Elizar'la odada bir korku havası belirmişti. Evsei bu etki altında kalmış başı dönüyordu. Yeni gelen bu adamın telaşıyla sersemlemişti. Şimdi kapı açılacak, içeri koskoca kara bir canavar girecek odayı kaplayıp dünyayı ezecek gibi geliyordu!...

Maklakof omzuna dokundu:

— Haydi gidelim artık, dedi.

Arabaya bindiklerinde Klimkof dertli dertli:

— Ben hiç işe yaramıyorum galiba, diye mırıldandı.

— Neden? dedi Maklakof.

— Korkağın biriyim ben!

— Geçer...

— Hiçbir şey geçmez.

— Her şey geçer.

Sokak karanlık, çamurlu, soğuktu. Işıklar su birikintilerinde yansıyor, bu yalın çerçeveler, insanların, ayaklarıyla çiğneniyordu. Maklakof'la Klimkof uzun süre konuşmadılar. Kafasının içi boşalmış, gözleri uzakları tarayan Klimkof, arkadaşının kendisini incelediğini duyumsuyordu. Bekledi. Neden sonra Maklakof konuştu.

— Alışırsınız. Ama, başka mesleğiniz varsa durmayın... Var mı başka bir mesleğiniz?...

— Hayır.

— Çok oldu mu, gizli polise gireli?

— Daha dün...

— Ya, işte bunun için korkuyorsunuz.

— Şimdi nereye gideceğim?

Maklakof başka bir soruyla karşılık verdi:

— Kimseniz var mı?

— Hayır, kimsem kalmadı.

Muhbir ürperdi, ama sesini çıkarmadı. Gözleri yarı kapalı burnundan soluyor, ince bıyıkları titriyordu.

Okşayıcı, derin çan sesleri çevreye yayılıyor, ama yükselmeyen hüzünlü sesler kentin üstünü örten ağır sıkıntılı buluta karışıp, evlerin üstünde sürükleniyordu.

Maklakof:

— Yarın pazar. Gider misin kiliseye? dedi.

— Hayır.

— Neden?

— Bilmem. Boğuluyor insan orada.

— Ben gidiyorum. Sabah dualarını severim. Şarkılar söylenir, camlardan güneş dolar. Benim için bir yortu gibidir.

Bu basit sözler Klimkof'u güçlendirdi. Kendinden söz etmek istedi:

— Şarkı söylemeyi severim, dedi. Çocukken kilisede söylerdim. İnsan şarkı söylerken nerde olduğunu bile bilmez, sanki yaşamıyordur...

Maklakof kesti sözünü:

— Geldik... dedi.

Klimkof istasyonun uzun yapısına baktı, içini çekti. Birdenbire önlerine çıkmış, yollarını kesmişti.

İkisi hemen kalabalık perona gelince durdular, duvara gidip arkalarını dayadılar. Maklakof gözlerini kapadı. Yanlarından geçen jandarmaların mahmuzları şakırdadı. Kara gözlü esmer çok güzel bir kadın, şuh kahkahalarla gülüyordu. Maklakof sözcüklerinin tek tek üzerine basarak:

— Bu kadına da, yanındaki ihtiyara da iyi bakın, dedi. Kadının adı, Sara Luri'dir. Sadousaia Sokağı'nda oturur, ebelik yapar. Hem hapse girdi, hem de Sibirya'ya sürüldü. Yanındaki ihtiyar da hapse girip çıkmış bir gazetecidir.

Sonra birdenbire kasketini indirdi, telaşla yürümeye başladı. Uzun bir süre sonra:

— Kürk şapkalı, kara pardösülü adamı görüyor musunuz? dedi. Klimkof, "evet" der gibi başını salladı.

— Yazar Mironof. Değişik kentlerde dört kez hapse girdi. Okudunuz mu kitaplarını?

— Hayır.

— Yazık oldukça ilgi çekici şeyler.

Üç parlak gözlü, boynuzlu koskoca demir yılan, raylarda madeni sesler, iniltiler çıkararak kaydı, durdu. Havayı

beyaz bir bulut kapladı, acı acı ıslık çaldı. Bu ıslık, sıcak nefes, Klimkof'un yüzüne çarptı. Gözlerinin önünden işlerine giden bir yığın insan geçti. Kocaman makinenin yanında ufacık kalıyorlardı.

Klimkof ilk kez bu denli yakından görüyordu bu demir yığınını: O anda canlı, duygulu gibi geldi ona. Bütün bilincini bir noktada toplamıştı, birden çok kötü bir duygu kapladı içini.

Parlak, ateşten gözler, kör edici bir ışınla yandı kafasında Klimkof'un. Büyük kırmızı tekerlekler döndü, çelik kol iri bir bıçak gibi inip kalktı.

Maklakof alçak sesle bir şeyler söyledi.

— Ne dediniz? diye sordu Klimkof.

— Hiç, dedi adam. Yüzüne kan çıkmıştı. Dudaklarını kemiriyordu. Onun baktığı yöne bakınca yazarı izlediğini anladı.

Yaşlı bir adamın yanı sıra bıyıklarını burarak ağır adımlarla yürüyordu. Yanındaki, yüksek sesle gülüyordu. Yuvarlak sakallı yüzünü kaldırdı:

— Anlıyorsunuz değil mi? Tam yolculuk sırasında birdenbire...

Yazar birini selamlamak için şapkasını çıkardı. Kısa kesik saçlar, yüksek alın, çıkık elmacık kemikleri, çekik gözler ortaya çıktı. Klimkof hoşlanmadı ondan, bir kabalık sezdi. Kızıl kalın bıyıkları, kavgacı sert bir görünüm veriyordu.

Maklakof:

— Haydi gidelim, dedi. Onlar da birlikte gidecekler galiba. Çok dikkat etmemiz gerek. Yeni gelen bizi oldukça uğraştıracak çaptadır.

Maklakof bir arabaya atladı, adama, göstereceği arabanın peşini bırakmamasını söyledi.

— Evlerine girdim, aramak için.

— Yazarın evine mi? diye sordu Klimkof.

— Evet.

Önlerinde giden arabanın durduğunu görünce:

— Sen devam et arabacı, dedi.

Biraz sonra arabadan indi, adama parasını verdi; sonra Klimkof'a dönerek:

— Siz burada bekleyin, dedi. Islak karanlıkta kayboldu.

Klimkof onun birisiyle konuştuğunu duydu:

— Affedersiniz, İakovlev'in evi burası mı?

— Hayır, Pertzef'in evi burası, dedi kuru bir ses.

— İakovlev'in evini biliyor musunuz?

— Hayır.

Kenarda duran Klimkof, Maklakof'un ayak seslerini dinlerken "İnsanları izlemek çok kolaymış" diye düşündü.

Hoşnut olmayan bir suratla geri geldi. Maklakof:

— Yapacak bir şey kalmadı burda. Yarın sabah başka bir giysi ile bu evi gözetlersiniz.

Yürümeye başladılar. Maklakof'un sesi Klimkof'un kulaklarında davul gibi patlıyordu.

— Buraya girip çıkanların yüzlerini, giydiklerini, yürüyüşlerini belleğinize iyice yerleştirin. Birbirine tıpatıp benzeyen iki insan yoktur. İlk bakışta bu ayrılığı bulup çıkarmak, kafaya yerleştirmek gerekir. Bizim mesleğimizde her şeyden önce gelen bellek gücüdür, dedi.

Kilimkof'un içinde Maklakof'un kendisini beğenmediği gibi bir duygu uyandı. Üzüldü buna.

— Kolay unutulmayacak çizgileriniz var... Özellikle gözleriniz... Çok kötü bu. Üstünüzdekileri değiştirmeden gezmemelisiniz. Kapı kapı gezen satıcılara o kadar çok benziyorsunuz ki... İçinde bir şeyler bulunan bir çanta alın yanınıza. İğne, kurdele, firkete gibi... Hepsini bulurum size... böyle böyle mutfaklara girer, hizmetçilerle arkadaşlık

edebilirsiniz.

Sustu. Sakalını çıkarıp kasketini giydi, adımlarını yavaşlattı.

— Genellikle hizmetçiler, efendilerine kötülük etmeye her an hazırdırlar. Çok kolay söz alınabilir ağızlarından. Hele dadı, ahçı, oda hizmetçisi olan kadınlar gevezeliğe bayılırlar. Birden sesini değiştirerek:

— Of, soğuk içime işledi. Haydi bir meyhaneye gidelim.

— Benim param yok ama...

— Ben sizi çağırdıktan sonra ne önemi var?

Garsona emir verir gibi:

— Bize bir kadeh konyakla iki bira getirin. Konyak ister misiniz Bay Klimkof?

— Ben içmem, dedi Klimkof utançla.

— Nasıl isterseniz.

Muhbir bir süre dikkatle Klimkof'a baktı. Bıyıklarını sıvazladı, sonra da kemikleri çatırdayana kadar gerindi. Konyak kadehini boşaltınca, yavaş yavaş konuşmasını sürdürdü:

— Sessiz olmanız çok iyi... Ne düşünüyorsunuz?... Ha...?

Klimkof başını önüne eğdi:

— Çok şey, dedi. Kendimi...

— Peki, kendiniz için ne düşünüyorsunuz?

Maklakof o kadar tatlı bakıyordu ki, Klimkof açıklamaktan çekinmedi:

— Manastıra gitsem belki daha iyi olur, diye düşünüyorum.

— Neden?

— Hiç, yalnız bir düşünce...

— Tanrı'ya inanır mısınız?

Bir an düşündü Klimkof. Affedilmek ister gibi bir sesle:

— Evet, ama, dedi. Manastırı Tanrı'ya hizmet için değil rahatım için istedim. Ben Tanrı'nın işine yaramam ki...

— İçelim haydi!

Klimkof özenerek bardağını boşalttı. Soğuk ve acıydı içkisi. Dudaklarını yalarken titredi genç adam. Birdenbire:

— Sık sık hücuma uğrar mısınız siz? diye sordu. Şaşırdı Muhbir. Aşağılanmış gibi:

— Ben mi? Kimler? dedi.

— Hayır, siz değil. Demek istediğim, genellikle Muhbirler.

Maklakof gülümsedi:

— Muhbir denmez, diye düzeltti. Ajan, haberci denir. Evet olağan bir şeydir, ama beni kimse pataklamadı daha.

Düşünmeye daldı. Omuzları çöktü, sırtı kamburlaştı, renksiz yüzü gölgelendi:

— Zordur bizim meslek. Halk kötü gözle bakar bize. (Gülerek Klimkof'a eğildi.) Beş yıldır yalnız bir tek kişi beni insan yerine koydu. Olay Mironof'un evinde geçti. Jandarmalarla birlikte baskına gitmiştik. Üstümde komiser üniforması vardı. Hastaydım da o gün. Zor duruyordum ayakta. Çok terbiyeli karşıladı bizi. Uzun boylu, uzun kollu, keçi sakallı bir adamdı. Bizimle birlikte odadan odaya dolaştı. Kimseye "sen" demedi. İçimizden biriyle çarpıştığında özür bile diledi. Onun bu tutumu büyüklerimizi de utandırmıştı. Çok ünlü bir kişiydi. Durmadan gazetelerde fotoğrafı çıkardı. Yabancı ülkelerde bile tanınan bir adamın evini biz didik didik ediyorduk. Hem de gece yarısı... Çok güç bir işti. Bir ara bana yaklaştı tatlı bir sesle, "Siz oturun bari, hastasınız besbelli. Bir sandalye alınız lütfen." dedi. Altüst oldum bu sözlerle. Teşekkür ettim oturdum. Ama o, "İlaç ister misiniz?" diye sordu gene. Herkes susmuş, bize bakacak kadar bile yürekleri kal-

mamıştı.

Maklakof güldü, gene başladı anlatmaya:

— Kinin verdi bana. Ağzımın içindeki acıya dayanamıyordum, ama içimi fırtına kapladı. Kalkarsam düşeceğimi biliyordum. Polis müdürü yanımıza geldi, beni komiserliğe gönderdi. İşimiz de bitmişti artık. Şef, Mironof'a yaklaştı, özür diledi. "Sizi tutuklamak zorundayım" dedi. Yazar gülümsemişti. "Peki? Beni tutuklayın. Herkes elinden geleni yapabilir." diye karşılık verdi.

Olaydan hoşlanmıştı Klimkof. Etkilemişti onu. Gene içinde o, işe yaramak hoşa gitmek isteği canlanmıştı. Maklakof için, "Ne iyi adam," diye düşündü. Polis bir kadeh içki daha istedi, ağır ağır içti. Sözcükler kafasının içinde kaynaşıyor, ama anlaşılır bir tümce biçimine giremiyordu. Sonunda büyük bir çabayla, bir soru sordu:

— O da mı düşmanların emrinde çalışıyor?

— Kim?

— Yazar...

— Hangi düşmanların?

Klimkof şaşaladı. Muhbir ona alaylı alaylı baktı. Ayağa kalktı, masaya bozuk para attı, kasketini alıp kapıya yöneldi. Klimkof şapkasını bile giymeden, ayaklarının ucuna basa basa peşinden gitti. Sokağa çıktıklarında Maklakof:

— Yarın tam dokuzda iş başında olun, dedi. Öğle üzeri birisi sizinle nöbet değiştirmeye gelecek.

Ellerini pardösüsünün ceplerine koyup gözden yitti. Klimkof boş kaldırımda yalnız, üzgün kalmıştı. "Allahaısmarladık, bile demeden gitti" diye geçirdi içinden. Fenerlerin ışıkları altına geldiğinde adımları yavaşlıyor, karanlık yerleri bilinçsiz, daha hızla geçiyordu. Kendisini çok mutsuz duyumsadı. Her yandan kırılmış gibiydi. Soğuktu hava. Biranın ağzında kalan acı tadı midesine kadar ini-

yordu. Düzensiz çarpıyordu yüreği. Kafasında düşünceler yavaş dökülen kar taneleri gibi görünüyordu. "ilk iş günüm de geçti... Çalışanların hepsi de birbirinin aynı. Bir kişi olsun hoşlanacak mı acaba benden?"

Klimkof bir gece düşünde, amcasının oğlu Jakov'un göğsüne oturduğunu, kendisini boğmak istediğini gördü. Hemen uyandı. Piotr'un sesi yan odadan geliyordu:

— Hükümet de, bütün saçmaları da bana vız gelir diyordu.

Tiz gülen bir ses:

— Şişş... Yavaş... Bağırma, dedi.

— Haklıyı haksızı ayıracak zamanım yok. Budala değilim ben. Ben de gencim, yaşamak istemez miyim? Tam dört saattir bir yığın serseriye garsonluk ediyorum. Üstelik bu salak da kalkmış bana otokrasi konferansı veriyor. Zaten ayaklarım ağrıyor, sırtım tutuldu eğilmekten. Bu kadar hoşlanıyorsan otokrasiden, paranın değerini bilme. Ben kafamı yok pahasına satamam hükümete.

Klimkof yarı uykulu, başını cama doğru çevirdi. Sonbahar sabahının uyuşuk aydınlığının derinliklerine bakınca uykulu gözleri kamaştı. Yorganına sarıldı, yeniden uykuya daldı.

Birkaç saat sonra bir taşın üzerine oturmuş, Pertzef'in evini kolluyordu. Yorulana dek, kaldırımda dolanmış, gözlediği evin büyüklüğüne bakmış, camlarını saymış, en küçük ayrıntısına varana dek kafasına yerleştirmeye çalışmıştı. Dinlenmesi uzun süreli olmadı. Evin kapısı açıldı, yazar çıktı dışarı. Caddeyi geçip, Klimkof'un yanına geldi. Bu sert anlamlı yüzü, kızıl çatık kaşları görünce, "Dövecek..." diye düşündü, kalkıp kaçmak istedi, ama korkudan yere çakıldı kaldı. Öfkeli bir ses:

— Ne yapıyorsunuz orada? diye sordu.

— Hiç...

— Defolun buradan.

— Olamaz.

— Öyleyse alın bu mektubu, kim sizi yolladıysa buraya, ona verin.

— Yapamam.

— Niçin?

İri mavi gözleri emir verir gibiydi. Boyun eğmemek olmayacaktı. Klimkof başını çevirerek kekeledi:

— Hiçbir şey almaya yetkim yok... Konuşmamam bile gerekir sizinle... Gidiyorum, gidiyorum ben...

Öfkeliydi, ama gene de gülümsedi Mironof:

— Evet, çok iyi olacak gitseniz.

Klimkof kurşunî zarfı aldı, bir süre nereye gideceğini bilemeden yürüdü. Mektubu korkulu bir şey gibi olanca dikkatiyle sağ elinde taşıyordu. Uyuşan parmakları sızlıyor, kafasını ezici bir düşünce durmadan kurcalıyordu. "Acaba daha neler gelecek başıma?"

Birden zarfın açık olduğunu anladı. Şaşkınlıkla durdu. Çevresini sıkıca gözden geçirdi, hemen mektubu çıkardı, okudu:

"Alın bu aptalı buradan...

Mironof."

Klimkof bir nefes aldı. Rahatlamıştı. "Bu kağıdı Maklakof'a vermem gerek. Herhalde gene azarlayacak ya da kırıcı sözler edecektir. Merkeze dönsem mi acaba? Hayır, nasıl olsa başkası gelip benim yerime evi gözetleyecek."

Artık korkmuyordu. Yalnızca bir iş beceremediği için üzgündü. Bu denli hoşlandığı muhbirin isteklerini yerine getiremediği için yeriniyordu.

Maklakof, kara giysiler içinde şaşı bir adamla yemek

yiyordu.Maklakof tanıştırdı onları:

— Klimkof, Krassavin.

Klimkof mektubu çıkarmak için elini cebine soktu, utanarak söze girdi:

— Ben, dedi, oradayken...

— Sonra anlatırsınız, dedi Maklakof, şimdi oturun da yemeğinizi yiyin.

Yorgun yüzünde gözleri sönük, saçları karmakarışıktı. "Çok içti dün herhalde." diye düşündü Klimkof.

Şaşı, kesin sözlerle ve alçak bir sesle karşı koyuyordu:

— Haklı değilsiniz, Timofei Vasilieviç, hayır. Sevmek başta gelmek üzere her mesleğin iyi bir yanı vardır.

Maklakof ondan yana baktı, sonra bir dikişte büyük bir bardak votkayı yuvarladı.

— Onlar da insan bizim gibi. Ama önemli değil bu. İsteyen öyle, isteyen böyle konuşur, ben gene bildiğimi okurum. Krassavin, Klimkof'un kendisini incelediğini anladı, kemik çerçeveli gözlüğünü taktı. Kedi gibi sessiz ve çevik hareketleri, küçük sivri dişleri, ince düz bir burnu vardı. Konuşurken pembe kulakları oynuyordu. Ekmeğinin içini oyup durmadan toplar yapıyor, tabağının çevresine diziyordu. Başıyla Klimkof'u göstererek sordu:

— Yeni mi başladı, dedi.

— Evet.

— İşler nasıl delikanlı?

— Dün başladım daha.

— Bizim işimiz açıktır, dostum. Kanunu, sessizliği bozanları yakalamamız için emir verdiler bize. Zor ama heyecanlı bir meslektir, tıpkı av gibi.

Maklakof masadan kalktı. Kenara çekildi. Klimkof'u belirli bir işaretle yanına çağırdı.

— Ne var? dedi.

Klimkof uzattı zarfı, öteki okudu, yavaşça sordu:

— Nerden bu?

Klimkof aptallaştı:

— Kendi verdi bana, dedi. Aşağıya kadar indi. Ondan sonra başını önüne indirip işiteceklerini beklemeye başladı, ama bir kahkaha patlayınca, kaldırdı başını. Muhbir, parlayan gözlerle zarfa bakıyordu.

— Hey, Tanrım! Sakın kimseye söz etme bundan, dedi.

Krassavin:

— Bir iş başardınızsa kutlamak isterim, dedi.

Maklakof gene masaya geldi.

— Evet, evet, dedi.

— Aferin delikanlı, dedi şaşı.

Maklakof neşeyle ellerini oğuşturuyordu:

— Son gelen haberleri duydunuz mu? Japonlar gene tekmelemişler bizi.

— Bu neşenize katılmıyorum. Herkesin dediği gibi bunda alınacak bir ders olsa bile söz konusu dökülen Rus kanıdır, aslında ordunun yetersiz olduğu da bilinen bir şey.

— Kim sorumlu öyleyse bundan?

— Japonlar. İstedikleri nedir sanki? Her ulus istediği gibi yaşamakta başına buyruktur.

Tartışmaya girdiler. Klimkof, Maklakof'un davranışından o denli sevinçliydi ki, sözlerini dinlemiyor yalnız ona bakmakla yetiniyordu. Yalnız bu nedenle, herkesi kınayan, Boru gibi de yakalanma olanağı çok kuvvetli olan Piotr'la oturmaktansa Maklakof'la yaşardı daha iyiydi.

Krassavin sonunda kalktı, gitti. Maklakof gene zarfı çıkarttı, bir kez daha okudu, Klimkof'a döndü gülmeye başladı:

— Bundan kimseye söz etmeyeceğinizi anlıyorsunuz, değil mi? Bunu size kendi verdi demek...

Klimkof, sinirli sinirli gülümsemeye çalıştı;

— Evet kendisi verdi, hem de "Defol!" dedi.

— Ya, bakın işte. Onun yerinde başkası olsaydı, iki tokat atmadan edemezdi.

Sonra cama döndü, yavaş bir sesle:

— Gene söylüyorum size, bir satıcı kılığına girmeniz şart. Bu günlük boşsunuz. Benim için yapacak bir işiniz yok. İsterseniz biraz gezinebilirsiniz. Size başka çeşit bir şeyler bulmaya çalışacağım. Şimdilik hoşçakalın.

Klimkof'a elini uzatıp, teşekkür eder gibi dokundu, sonra gitti.

Aradan birkaç hafta geçip gitmişti. Klimkof kendini daha özgür, daha işe yarar gibi duyumsuyordu. Her sabah sıcak giysilerini arkasına geçirip içi ıvır zıvır dolu çantasını alıyor, çoğunlukla ajanların gittiği kulübe gidiyordu. Orada onu yapabileceği, hiç de güç olmayan işlerle görevlendiriyorlardı. Bir eve gitmesini orada hizmetçilerle anlaşıp ev sahipleriyle ilgili bilgiler getirmesini isterlerdi. Böylece işe çıkar, mutfaklardan birine girebilmeyi başarınca küçük armağanlar ya da büyük indirimlerle hizmetçilerin gönüllerini kazanmaya çalışır, şeflerinden öğrendiği gibi ustaca sorular sorar, yeterince bilgi topladıktan sonra da ihtiyar Soloviefden öğrendiği gibi bunlara ayrıntılar eklerdi.

Bir gün ona Soloviefşöyle demişti:

— Bizi ilgilendiren kimselerin alışkanlıkları hemen hemen aynıdır. Tanrı inançları yoktur, kiliseye gitmezler, giyinişleri pek düzgün değildir, ama terbiyelidirler. Çok okurlar. Az içki içerler, kumar oynamazlar, geç yatarlar. Yabancı devletlerden, ayaklanmadan, hepimizin özgürlüğünden söz ederler. Çar'a karşı ayaklanması ge-

reken yoksul halktan söz ederler, böylece gerekli özgürlükten yararlanmaya çalışırlar. Adamın sesi zayıflar, öksürürdü. İçini çekip gene söze başlardı:

— Özgürlük! Kim istemez... Ama oldukça sakıncalıdır. Onu bana verseler, bir canavar kesilirim. Çocuğa bile tam özgürlük verilemez. İnsanları tutan, özgürlük değil, korkudur. Kanuna boyun eğilmesi şarttır. Anarşistler, kanunu hiçe sayıyorlar.

Solovief düşünce yüklü gözlerini kaldırır, bir süre bekler sonra gene başlardı:

— Onların politikasını anlamak zor bizim için. Belki de onlar haklı. Ama bizim için onların bütün tasarıları bir düşten ileri gidemez. Biz Tanrı'nın seçtiği bir imparatorun emrindeyiz. Tanrı katında o sorumludur yaptıklarımızdan. Onun için bütün isteklerini yerine getirmek zorundayız. Anarşistlerin güvenini kazanmak için, "Yaşam dar gelirliler için zordur, polisler bize karşı güç kullanıyorlar, eşitlik yok" demek gerekir. Ne kadar akıllı olurlarsa olsunlar, bu oltaya er geç yakalanacaklardır. Uşaklarla konuşurken dikkatli ol. Bazen içlerinde çok akıllı olanlar da vardır. Seni sevmeleri gerekiyorsa istediklerini çok ucuza sat, ama sakın kuşkularını uyandırma. Ucuz satışından o kadar çok soruşturmandan kuşkulanabilirler. En iyisi kadınlarla dostluk kurmaktır. Nasıl olsa senin için bir kız arkadaş gerekli. Sana armağanlar verecek, her isteğini yapmaya çalışacak, her zaman seni çağıracaktır. Hınzırların kulakları deliktir. Onları kullanarak insan çok şey başarabilir...

Elleri kıllı, kalın dudaklı, çizgili yuvarlak bir yüzü olan adam erkeklerden çok kadınlarla konuşmaktan hoşlanırdı. O zaman sesi bir fısıltıya dönüşür, ensesi terlemeye başlardı. Durmadan bacaklarını oynatır, kaşsız kirpiksiz gözleri pırıldardı. Koku duyusu keskin olan Klimkof'a yağlı ağırlaşmış et kokuyor gibi gelirdi.

Klimkof komiserlikten "gizli" memurları duymuştu. Onlar her şeyi bilirler, her yanda sabırlı, gerçekten dost olan yardımcıları vardı. Bütün sakıncalı insanları bir çırpıda yakalayabilecek güçteydiler, hem bunu yalnızca sınıflarından olmamak için yapmadıklarını da bilirdi. Gizli polisliğe, muhbirliğe başlarken kimseye dalmamaya, kendilerini adadıkları gizemli, korkunç şeyle ilgili hiçbir şey söylememeye yemin ederlerdi.

Bu insanların çok konuştuklarını, hep sert yüzlü olduklarını sanırdı Klimkof. Onların ufak sınıflardakilerle anlayamayacakları bir dilde konuşacaklarını, hepsinde karşısındakinin kafasından geçenleri okuyabilecek bir uyanıklık, bir yetenek var diye düşünürdü.

Ama onları yakından tanıyınca, hiç de hoş özelliklerle donatılmamış olduklarını gördü. Öteki insanlardan ayrılan bir yanları yoktu, belki de çok aşağılıktılar bile. Yanlışlıklarını, yaptıkları uygunsuz işleri büyük içtenlikle arkadaşlarına anlatırlardı. Birbirleriyle alay ederler, ama iş, şeflerini çekiştirmeye gelince yek vücut olup çıkarlardı.

Karşılıklı bir bağ yoktu aralarında. İçlerinden biri gecikecek olsa, arkadaşları meraklanırdı. Klimkof'u, Zarubin'i ya da "yeni gelenlerden" başka birini yoklamadan kaçan adamın peşine yollarlardı. Hiçbiri paraya önem vermezdi bunların. Kumarda eğlencede son meteliğini de yitirmiş arkadaşlarına yardım ederlerdi. Aralarında şeflerinin başından geçenleri de anlatmaya bayılırlardı.

Bu gençler tanıdıkları kötü kadınların gövdelerini en gizli yerlerine kadar anlatırlardı. Bu da yetmezdi: Cinsel ilişkilerin çeşitli biçimlerini de söz konusu ederlerdi. Çoğu gençti, evlenmemişlerdi daha. Kadını uyuşturucu bir ilaç ya da içki gibi görürlerdi. İşin doğrusu da buydu, şu lanet işlerini unuttururdu kadınlar onlara. Ceplerinde açık-saçık resimler taşırlardı. Zaman zaman resimleri ortaya çıkarıp,

büyük bir tutkuyla, heyecanla bakarlardı. Sonra da iğrenç düşüncelerinden söz ederlerdi.

Klimkof bu işlere bazen iğrenmeyle karışan, başını döndüren bir ilgi duyardı. İş arkadaşlarından birkaçının kötü alışkanlıkları olduğunu bilirdi. Çoğu da belsoğukluğuna yakalanmıştı. Gene de tümü daha çabuk sarhoş olabilmek için biralarına votka ya da konyak karıştırırlardı.

Bu gençlerden pek azı, candan iş görürdü. Yaptıklarıyla övünenler ise pek çoktu. Tümünün ortak yanı ise yüzlerinden okunan usanç, can sıkıntısı izleriydi.

Öyle ki Saşa ikide bir savurduğu o ateşli nutuklarında ortaya koyduğu kini, kurbanlarına karşı göstermiyordu. Klimkof'a göre Maklakof bir taneydi. İri yarı, kıllı, gürül gürül sesi olan bir adamdı. Yürürken hep boynunu ileri uzatırdı. Kara gözlerinde bir şeylerin, en olmayacak şeylerin olmasını bekleyen bir bakış vardı. Çok az konuşurdu. Ama Klimkof'a göre sürekli olarak korkunç şeyler düşünürdü. Krassavin buz gibi bir adamdı. Hiç açık vermezdi. Soloviev ise ününü yaşıyla değil de kavga, kadın, kan üzerine yaptığı konuşmalarla sağlamıştı.

Gençler arasında en çok işe yarar görünme çabasında olan Zarubin'di. Arkadaşlarına peşpeşe sorular sorardı. Devrimci yaradılışta olanları kaşlarını çatıp dinler, sürekli olarak onların konuşmalarını defterine geçirirdi. Şeflerinin gözüne girmek için yapamayacağı şey yoktu. Her çıkan olanağı değerlendirirdi. Bütün bu çabalara karşın kimse de onu sevmezdi. Defteriyle çevresinde bir güvensizlik yaratırdı.

Polislerin çoğu, devrimcilerden söz ederlerken umursamaz bir durum takınırlardı. Sanki bunlar anlaşılamaz ya da iç sıkan birer varlıktı. Bu varlıklarla alay ederlerdi, gülünç bulurlardı. Zaman zaman yakınırlar, başkaldıran

çocuklar gibi ceza görmelerini isterlerdi.

Bu görüşler Klimkof'a da etki yapmıştı. Devrimciler ne istediklerini bilmeyen, ortalığı karıştırmak, toplumun huzurunu kaçırmaktan başka işe yaramayan zırdeli takımıydı oğlana göre. Sonunda bu düşünceye sahip olmuştu.

Günün birinde Piotr ile konuşmaya karar verdi.

— Siz, devrimcilerin Almanlara satıldığını söylüyorsunuz, başkaları başka şeyler söylüyorlar...

— Ne diyormuş başkaları?

— Uyuşuk beyinli alçaklarmış bunlar...

— Saçmalama... hem seni ilgilendirmez... Sen, sana buyrulanı yap, gerisine karışma!...

Kimse isteyerek işine gitmiyordu. İşten konuşmaya kalktıklarında da ilgisizce konuşurlardı. Küçük bir memurun şöyle konuştuğu duyulurdu sık sık:

— Ben hiçbir şey anlayamıyorum arkadaşım...

— Sen de mi?

— Niye konuşmadığımı sanıyorsun?...

Klimkof elinden geldiğince Saşa'dan uzak durmaya çalışıyordu. Saşa her dakika kızgındı. Homurdanıyordu. Hasta yüzünden sıkıntı, gövdesinden ilaç kokuları yayılırdı çevresine. Bütün bunlar da Klimkof'u iğrendirirdi.

Zaman zaman Saşa üstlerine de küfrederdi:

— Alçaklar! Milyonlar vuruyorlar da bizlere üç beş Kapiği çok görüyorlar. Ama kadınlarla ya da o yüksek yerlerde çalışan ileri gelen kişilerle delicesine para harcamaktan geri kalmıyorlar. Korkunç tasarıları vardı tehlikeli kişileri yok etmek için. Bunları anlatırken ayağıyla yere vurur, kuru parmaklarını boşlukta sallar, titreyen ellerini öne doğru uzatırdı. Konuşurken yüzü de sararırdı. Kan çanağına dönmüş gözleri koyulaşır, ağzından salyalar akıtırdı. Gerçekten iğrenç bir görünüşü vardı.

Herkes sakınırdı ondan. Ne var ki, korktukları için on-

dan iğrendiklerini, hastalığından sakındıklarını gizlemeye çalışırlardı. Ancak bir tek Maklakof vardı, ondan iğrendiğini elini bile sıkmak istemediğini belli edebilen. Gerçekten elini bile sıkmazdı.

Saşa da bütün arkadaşlarıyla alay edip, onlara budalalar derken Maklakof'la konuşurken davranışlarını değiştirirdi. Onunla konuşmayı yeğ tutardı. Üstelik arkasından da konuşmazdı. Saygısı vardı.

Maklakof gene bir gün elini sıkmadan gidince Saşa:

— Bu beyefendi benden iğreniyorlar, diye söylendi. Ama... Tanrı cezasını versin... haklı adam benden iğrenmekte. Onun öyle dedeleri var ki; adamlar büyük, havadar odalarda yaşamış, temiz urbalar giymiş, iyi yemekler yemiş. Bense köylünün biriyim. Pislikte doğdum, pislikte büyüdüm. Pireler beni ısırdı, ben de kara ekmeği. Eh onun damarlarında akan kan benimkinden temizdir, iyidir. Kafası da iyi.

Bir süre sustu. Konuşmaya başladığında sesinde alaydan eser yoktu. Alçak bir sesle:

— Kafasız herifler... bir de tutup kişilerin eşit olduğunu söylerler, hepimiz birmişiz... Bu başkaldırıcılar beceriksiz birer alçak. Ellerinden hiçbir şey gelmediği için bu propagandayı sürdürüyorlar. "Sen de benim gibi bir insansın. Bunun için yaşantını öyle bir biçimde düzenle ki ben de daha iyi yaşayayım." İşte ünlü eşitliğin kuramı da bu...

Ateşli konuşmalarına arkadaşları katılmazdı. Hiç karşılık vermeden yalnızca dinlerlerdi. Bir tek Melnikof kara saçlı başını sallayıp, aksi sesiyle onu doğrulardı:

— Hakkın var. Tümü düzenbaz bunların.

— Melnikof işçileri izlemekle görevlendirilmişti, kızgınlıkla kıllı yumruklarını sallardı onlardan söz ederken...

Saşa:

— Bu başkaldıranları öldürmek gerekir, köylüler at hırsızlarını nasıl öldürüyor?..

Çaçin söze karıştı. Adam bilardo oynamakta ustaydı:

— Öldürmek... biraz abartılmış bir davranış bence. Ama bir an geliyor seve seve bazılarını tokatlayabilirim. Belki duymuşsunuzdur, geçen haftaydı, başımdan çirkin bir olay geçti. Kanonef meyhanesindeydim. Tanımadığım bir adamla oyun oynuyordum. Ama, adamın yüzü de hiç yabancı gelmiyordu. Ben kazançtaydım. Birden adam yerinden fırladı: "Tanıdım, tanıdım sizi" diye haykırdı. "Gizli polissiniz... Üniversitedeyken dört ay içeri girmemi sağlamıştınız. Siz bir alçaksınız." Önce korktum ne yalan söyleyeyim, ama hemen toparlandım, "İçeri girmenizi ben sağlamadım, sizin tutumunuz neden oldu" dedim. "Bu da beni ilgilendirmez. Üstelik de bir yıla yakın bir süre gece gündüz iyi hava, kötü hava demeden sizi izlemek zorunda kaldım. Bir keresinde de soğuk almışım, tam on beş gün hastanede yattım. Bir de kalkmış bana ağır sözler söylüyorsunuz."

Son derece hareketli, sevimli bir adam olan Akim Grotokof söze karışırdı:

— Ben de tanırım bu tipleri. Gençken her şeyi altüst etmek isterler. Ne var ki yaşlandıkça durulup otururlar. Karılarının sözlerini dinlerler... Bazıları ekmek parası için bizim işimize girmeye bile rıza gösterir... Bu yaşam yasasıdır...

Sık sık şöyle konuştukları duyulurdu:

— Dün üç kişi daha yakalamışla

Bu sözleri eden Vekof uysal, kendi halinde bir adamdı, ama göze batacak kadar yenilikleri izlerdi giyiminde.

Arkadaşları sorardı:

— Gene ne haberler var bakalım?

Büyük bir umursamazlık içinde sorulan bu sorular Vekof'u durduramazdı. Ne yapıp yapıp fazla bilgi vermek isterdi. Gözlerinde ışık yanar, kuşkulu bir sesle:

— Devrimci baylar Nikitsky Sokağı'nda gene bir şeyler yapacaklar galiba. Pek kaynaşıyorlar orada... çevresine kuşkulu, kuşkulu bakardı.

— Attın gene! Oradaki tüm kapıcılar bizim adamımız...

— Çok iyi iş görürler.

— Evet, evet...

Vekof hemen atılırdı:

— İyi ama, onları kandırabilirler... diye sokuştururdu.

— Herkes, sen de, o da kandırılabilir. Bütün iş paraya dayanır.

— Dün akşam Sekaçef, yedi yüz Ruble kazanmış, duydunuz mu?

— Hile yaparsa... sen de yap, kazanırsın.

Vekof artık sözlerini üstelemekten vaz geçerdi. Ceketini çekiştirir, kıravatını düzeltirdi.

Başka bir gün gene bir haber atardı ortalığa:

— Yeni bir beyanname yayımlamışlar...

— Her gün yenisi yayımlanıyor. Hangisi en son, hangisi önce şaşırdık artık...

— Bu kez yayımladıkları çok kötü çatıyormuş...

— Okudun mu?

— Ben okumadım ama, Filip Filipoviç okumuş, o söyledi. Adam ateş püskürüyor.

Grotokof bir düşünür gibi:

— Şefler hep ateş püskürür. İşin aslı budur, derdi.

— Sen öyle san. Yutar gibi okuyor adamlar.

— Okusunlar ne yazar? Ben de okudum... Ne değişiklik var bende?... Saçlarım gene eskisi gibi kıpkırmızı işte... Korkacaksanız bombalardan korkun, be-

yannamelerden değil...

— Çok doğru söyledin.

— Beyannameler patlamaz ki...

Söz bombaya gelince hepsi birden konuyu değiştirmeye uğraşırdı. Kimse hoşlanmazdı bombalardan.

Melnikof iş arkadaşlarından daha çok savaşla ilgilenirdi. Maklakof sık sık sorular sorardı. Çünkü Maklakof ilgiyle, dikkatle gazeteleri izlerdi.

— Hâlâ yeniliyor muyuz?

— Evet.

— Neden yeniliriz?... Askerimiz mi azdır ne?...

Maklakof'un karşılığı kısa, kuru olurdu:

— Aklımız az, aklımız...

— İşçiler de memnun değil... yenilmemizi anlayamıyorlar. Dediklerine göre generallerimiz düşmanlardan para alıyorlarmış.

Krassavin burda söze karışırdı:

— Ama bu çok doğru... Hiçbiri gerçek Rus değil ki. Bizim kanımız dökülmüş onlara ne?...

Solovief garip bir gülümseme ile:

— Çok ucuzdur kan... derdi.

Konuşmalar bu kadarla kalırdı. Genellikle savaştan, tehlikeli bir söz söylemekten korkarlardı. Sanki birbirlerinden çekiniyorlardı. Bozguna uğrandığında her günkünden çok içer, birbirlerine ağır sözler söylerlerdi. Böyle zamanlarda Klimkof kaçıp, odasına gizlenirdi. Onların kavgalaşmalarını görmek istemez, iş arkadaşlarının yaşantılarını düşünürdü odasında. Çok kalabalıktılar. Gün geçtikçe de sayıları artıyordu. Klimkof hepsini kimsesiz, üzgün, kara bahtlı kimseler gibi görürdü. İçinde onlara karşı bir kin duyuyordu. Gene de aralarında bulunup, dinlemek hoşuna giderdi. Hele Saşa ordaysa duymalıydınız küfürleri.

— Sersemler, tümünüz kendini bir şey sanıyor, ama bir şeyden çaktığınız da yok. Daha işinizin ne olduğunu bile kavramamışsınız...

Onun sözlerine karşılık kimisi tuhaf tuhaf gülümserdi!... Kimisi susar, kimisi yüzünü asar, birazcık yüreği olanlar da konuşurlardı:

— Ne kadar para veriyorlar ki daha çoğunu isteyecek yüzleri olsun.

Saşa bu karşılıklara çok kızardı.

— Tümünüzü asmalı, derdi.

Saşa'yı kimse sevmiyordu. Klimkof da bundan yüreklenip, her geçen gün ona daha çok kin besliyordu.

Aslında polislerin hiç de imrenilecek bir yaşantıları yoktu.. Sürekli dayak, ölüm korkusu içinde yaşıyordu bu adamlar. Birçokları kaçırmıştı. Elizar bile birçok arkadaşı gibi akıl hastahanesinde yatıp çıkmıştı.

Bir gün Piotr geldi, bir akşam önce başına gelenleri anlatmaya başladı:

— Dün akşam kulüpte oyun oynuyordum. Birden enseme iğneler batmış gibi oldu. Arkama döndüm: Köşede durmuş bir adam, baştan aşağı beni süzüyor. Hadi o bakışlar altında oyunu sürdürebilirsen sürdür. Yerimden kalktım, arka merdivenlerden inip, fırladım sokağa. Ama birisi bacaklarımdan tutuyormuş gibi geldi. Atladım bir arabaya. Bir de baktım, adam atların önünden karşı kaldırıma geçiyor. Çok heyecanlanmıştım, düşünmeden bağırdım. Adam durdu. Arabadan atladım başladım kaçmaya. Bu kez de araba düşmüştü peşime. Deliler gibi koştum da koştum. Belki de arabanın önünden geçen adam bana bakan değildi, ama bilmiyorum, kaçtım işte...

Grotokof o sakin gülümsemesiyle:

— Olağan şeyler bunlar, dedi. Benim başıma daha kötüsü geldi. Korkunç duygular içinde ben de kaçmıştım.

Hem de ne kaçış. Sonunda bir avluya sığınmıştım. Oradan da bir daha tırmandım, bir bacanın arkasında tan ışıyana kadar bekledim. Kişi kişiden sakınmalıdır. Bu doğa yasasıdır.

Bu konuşmaların geçmesinden birkaç gün sonra Krassavin geldi. Ter içindeydi. Beti benzi atmıştı. İki eliyle başını kavradı:

— Peşimde adamlar var, dedi.

— Kimler?

— Bilmiyorum... ama peşimdeler. Sokakta... hep arkamda adam var.

Solovief onu yatıştırmaya çalıştı:

— Sokaklar birbirinin peşinden yürüyen adamlarla dolu.

— Evet ama bunlar beni izlemek için peşimden yürüyorlar.

Klimkof dikkat etti, bu olaydan sonra Krassavin iki hafta boyunca ortada gözükmedi.

Klimkof'un polislerle, muhbirlerle arası iyiydi. Doğrusu ona iyi davranırlardı. Alayları bile tatlıydı. Üstelik korkusunu da yatıştırmaya çalışırlardı:

— Alışırsın... geçer... korkma...

Klimkof'un anlayamadığı bir şey vardı. Bu polisler işlerini ne zaman yaparlardı. Çünkü kendi gibi acemileri, utangaçları işe gönderiyorlar, polisler de meyhanede vakit öldürüyor sanıyordu. Bildiği bazı polisler vardı ki onlar başkaydı. Gözüpek, tuttuğunu koparan bu adamlar devrimciler arasında yaşardı. Onlara "kışkırtıcı" denirdi. İşleri yöneten aynı zamanda en çok çalışanlar da bu adamlardı. Şefleri bile severdi. Yalnız adi polisler pek hoşlanmazlardı. "Kendilerini beğenmişler" diye adlandırıp, nefret ederler, üstelik de kıskanırlardı.

Grotokof bir gün Klimkof'u yanına çağırdı, bir adam

gösterdi:

— Bakın, bakın Klimkof, yüksek dereceli memurlardan biri. Ne güzel adam değil mi? Ha?...

Gerçekten onlara doğru gelen iri yarı adamın omuzlarına dökülmüş sarı saçları, gür bıyıkları vardı. Soylu yüz hatlarını zengin, rahat yaşayan bir kentlininkine benzeyen kılığı tamamlıyordu.

Grotokof hızını alamamış, hâlâ anlatıyordu adamı:

— Bizim muhafız alayımızın şefidir. Tam on iki devrimciyi ele verdi. Onlarla birlik olmuş, bir bakanı havaya uçurmak için bomba hazırlamış, patlayıcı madde yapmasını öğretmiş... Hah, hah sonra da hepsini yakalatmış. Nasıl? İyi iş değil mi?...

Klimkof adama bakakalmıştı. Tıpkı kendi tanıdığı polislere benziyordu, onlar gibi sakin bir hali vardı.

— Evet, iyi iş...

Grotokof:

— Gerçek polisler tıpkı bunun gibidir. Çar'ın en yakın adamlarından biri bile olabilirler. Doğrusu yaraşırlar yerlerine. Bize gelince, neyiz ki biz? Sıfırı tüketmiş bir efendinin aç uşakları.

Klimkof özentiyle bu eşi bulunmaz muhbire baktı. İçini çekti.

Tatlı bir bakış ya da arkadaşça edilmiş bir söze karşılık herkesin işine koşardı. Bütün gün boyunca kentin bir ucundan öteki ucuna koşar dururdu. Arar, tarar, soruşturmalar yapar, gördüklerini yinelerdi. Şeflerini memnun etmeye çalışırdı. Bunda başarılı olunca gerçekten sevinir, kendi gözünde yükselirdi. Aslında çok da çalışırdı. Öyle ki düşünecek zamanı kalmazdı akşamları. Klimkof'un gözünde Maklakof'tan değerlisi yoktu. Ciddi, kendi halinde olan bu adam yeryüzünün en iyi, en dürüst insanıydı çocuğa göre. Genç polisin son derece sevimli, düşünceli

davranışları vardı. Ona durmadan sorular sorar, onu konuşturmak isterdi...

Bazen:

— Timofei Vasilieviç, devrimcileri izleyenler ayda kaç lira alırlar? diye sorardı Evsei.

Buna karşılık Maklakof gözleri bulanmış, alçak, hoşnutsuzluk dolu bir sesle:

— Git de onlara sor, derdi.

Günler sıradan ama, çabuk geçiyordu. Olaylar oluyordu, ama alışılagelmiş olaylardı bunlar da. Klimkof bazen ömrünün bu olaylarla dolup, biteceğini sanırdı. Bu sanrı yüreğini sıkar, öldürücü bir acıyla doldururdu. Gövdesi de hareket etmek istemezdi. Bomboş duyumsardı kendini. Sanki dipsiz bir uçuruma iterlerdi onu.

Ne var ki, tekdüze günler kış ortasında birden bozuldu. Genel bir kargaşalık, bir sarsıntı ortalığı karıştırıverdi. Halk birbirine giriyordu.

Ellerini kollarını sallayarak merakla, korkuyla konuşuyorlar, ateşli ateşli söz kavgaları ediyorlardı. Herkes karşısındakine bir şeyler soruyor, aldığı yanıtları beğenmiyordu. Oldukları yerde tepiniyorlardı. Sanki büyük bir güç tepelerine bir darbe indirmiş, adamlar kör olmuşlardı. Ne yapacaklarını bilemiyorlardı.

Klimkof bir akşam gizli polis örgütüne rapor vermeye geldi. İşte o akşam halktaki bu değişikliği ayırt etti. Ancak her şey tuhaf, anlaşılmaz gibi görünüyordu. Her gün gördüğü yüzler bile değişmişti sanki. Kimse eski yüzüne benzemiyordu. Durumdan memnun, aynı zamanda şaşkınlardı. Anlaşılamaz davranışları vardı: Ya çok yavaş konuşuyorlar ya da öfkeyle bağrışıyorlardı. Bir amaçları yoktu odadan odaya koşarlarken. Herkes herkesin

söylediklerine kulak kabartıyordu. Söze karışmadan önce kuşku, endişe dolu bakışlarla çevrelerine bakıyor, gözlerini kırpıyor; içlerini çekip, başlarını sallıyorlar sonra hep birden başlıyorlardı tartışmaya...

Bir korku kasırgası esmiş, odadakileri saman çöpü gibi önüne katmış, ordan oraya savurmuştu. Klimkof pek eğlenmişti bu görüntüyle. Bir köşede çivilenmişçesine durmuş, boş bakışlarla bu heyecanlı, şaşkın toplumu gözlüyor, dinliyordu.

Melnikof o kalın boynunu uzata uzata önüne çıkanı omzundan yakalayıp, gür sesiyle soruyordu:

— Bunu halkın yaptığına neden inanıyorsunuz?

— Çok kalabalıklarmış. İki yüz bin kişi kadarlarmış...

— Ne önemi var? Halk dediğin, alışkanlıklarından ayrılmadan yaşamalıdır.

— Ölülerin sayısı yüzü aşmış, yaralıların sayısıysa bilinemiyor. Çok ölü var, çok..

Birden nerden geldiği belli olmayan, çınlayıcı, tatsız bir ses yükseldi, Saşa'nın sesi:

— Önce papazı yakalamak gerekiyordu, budalalar, diyordu.

Krassavin endişeliydi. Çevresini süzerken, dudaklarını ısırıyordu. Alçakgönüllü Vekof, Klimkof'un yanına yanaştı, yeleğinin düğmeleri ile oynuyordu konuşurken:

— Bu duruma getirdiler... Tanrım... Ne öldürücü iş... Ne diyorsunuz siz buna?

— Ne oluyor ki?

Klimkof çok alçak bir sesle sormuştu.

Vekof karşılık vermeden kuşkuyla çevresine bakındı, Klimkof'un koluna girdi, fısıltıyla:

— Petersburg'da halk bu sabah bir gösteri yürüyüşü yapmış... Papazlar da katılmış onlara... hem de ellerinde bayraklarla... Çarın yanına çıkmak istiyorlarmış... Tabii izin

vermemişler... Asker gelmiş, silah kullanmış... Halkı öldürmeye girişmişler... (*)

Gözlerini kapadı bir an, söylenenlerin anlamını kavramaya çalıştı Klimkof. Halkı büyük kitleler halinde sokakta yürürken gözlerinin önüne getirmeye çalıştı. İyi ama diyordu, asker niçin silah kullandı. İnanamıyordu böylesi bir kırıma.

Yavaş yavaş odadakilerin heyecanı ona da bulaştı, içini anlatılmaz bir endişe kapladı. Bir yüreklilik gösterip oradakilerin arasına karışmak, konuşmalara katılmak istedi, yapamadı. Büzülüp kaldı, olduğu yerde.

Önünden sürü sürü insan geçiyordu. Besbelli gizlenecek, düşüncelerini toplayacak bir yer arıyorlardı. Klimkof öyle bakıyordu arkalarından.

Maklakof girdi içeri o sırada. Elleri cebinde kapının önünde durdu. İçeriye baktı. Melnikof yaklaştı yanına:

— Savaş yüzünden miymiş? diye sordu.

— Ne bileyim ben?

— İyi ama neden? Gerçekten halk yaptıysa bunu... Belki de bir yanlışlık olmuştur... Biliyor musun ne istiyorlarmış?

— MEŞRUTİYET!...

— Sanmam...

— Canın nasıl isterse.

Melnikof uzaklaşırken bir yandan da homurdanıyordu:

— Kimse ne bir şey biliyor ne bir şey anlıyor? Yalnızca gürültü ve heyecan var ortalıkta.

Maklakof birden:

— Bugün rapor falan istemez, dedi.

(*) 5 Ocak 1905 kırımı. Başlarında Papaz Gapon olduğu halde yüz binden çok işçi, dilekçe vermek için Çar'ın yanına çıkmak istemiş, kışlık saraya gitmişlerdi. Ancak askere "silah kullan" buyruğu verilince, yürüyüşçülerden birçoğu ölmüş ya da yaralanmıştı. (Ç.N.)

O sırada kan-ter içinde Soloviеf geldi, Maklakof'a gitti doğruca:

— Bizi de Petersburg'a yollayacaklar mı? diye sordu.

— Böyle şey duymadım...

— Ama, bir söylenti dolaşıyor. Ne kötü bir olay, değil mi? Bir isyan bu.:. gerçek bir isyan.

— Ne olduğunu yarın öğreniriz.

— Çok da kan dökülmüş.

Maklakof geldiğinden beri çökmüş gibiydi. Ürkek bakışlar atıyordu çevresine, bıyıkları bile sarkmıştı.

Klimkof birden koşarak kendisine doğru gelen Zarubin'i gördü. Zarubin fısıltıyla konuşmaya başlamıştı.

— Dinle de bak... parlak bir iş buldum, şöyle çekilelim de anlatayım.

Klimkof ağzını bile açmadı, ancak bir iki adım attı. Durdu, sordu:

— Nereye götürüyorsun beni?

— Meyhaneye... Margorit adında bir kız var orada. Benim de arkadaşım oldu. Şimdi... onun da bir arkadaşı varmış, terziymiş. Akşamları terzinin evine yüksek okul öğrencileri gelip, yasaklanmış kitapları okuyorlarmış. Gidip onları yakalamak istiyorum. Hadi...

— Gelemem.

— Budala!

Klimkof, olan biteni anlayamıyordu. Bunu engelleyen de yüreğiydi. Bin çeşit gariplikler, heyecanlarla dolup taşıyordu. Kimseye görünmeden oradan ayrıldı. İçinde korkunç önseziler vardı, paramparça ediyorlardı onu sanki. Yüzünün kendini ele vereceğinden korktu. Gölgelere sığınarak yürüdü, evine varana dek. O gün gördüklerini belleğinde canlandırmaya çalıştı. Hep korkulu yüzler, he-

yecanlı sesler, kesik kesik tartışmalar, ölüm, kan, yüzlerce ölünün çöp gibi kaldırıp atıldığı koca mezarlar için yapılan konuşmalar geldi aklına.

Eve girince doğru pencerenin önüne geçti, oturdu. Dışarıya, ölü bir ışık veren sokak fenerine, zaman zaman oradan geçen insanlara bakmaya koyuldu. Beyninde de bir ışık vardı. Ama, ölgün, ürkek. Küçücük ışığın aydınlattığı yalnızca boğucu, karanlık binbir düşünceydi. Körler gibi, çöplükteki sinekler gibi birbirine çarpıyor, itişip karışıyordu düşünceleri. Sonra da ortadan kayboluveriyorladı, hem de iz bırakmadan. Onlar gittikten sonra ruhu yapayalnız kalıyordu. Tıpkı yalnız ve ölgün ayın zavallı ışığı ile aydınlattığı çöl gibi tekbaşına bomboş.

Günler peşpeşe, kabus dolu geçti. Herkes o korkunç kırımdan konuşuyordu. Klimkof da çevresinde bir takım canavarlar görüyordu. Yeryüzüne nerden geldikleri belli olmayan, içtikleri kan yüzünden davul gibi şişmiş, kara renkli, gözsüz canavarlar. Açık ağızlarından iğrenç, boğucu kokular saçıyorlardı sanki. Zavallı insanlar kaçışıyor, düşüyor, kalkıyor, gözyaşları kanlarına karışarak ağlayıp, yalvarıyorlardı. Ama kör canavar dinler mi? Genç, yaşlı, kadın, erkek, tümünü önüne katmış eziyor, yakıp yıkıyordu. Bu ocak söndürücü, yok edici canavarı ortaya süren yaşamın efendisiydi. Efendinin adı da Korku'ydu. Kara-kızıl bulutlara benzer rengi, çağlayan bir ırmağın gücü vardı onda.

Kırım, başkentte yapılmıştı. Ne var ki, korku her yerde duyuluyordu. Bu olayı anlayabilen, açıklayabilen kimse çıkmıyordu. Korkunç bir gizdi bu.

Polisler de bekliyordu. Kararlaştırdıkları yerlerde sabahtan akşama dek gazete okuyarak, meyhanelerde içerek, işlerinde tartışarak bekliyorlardı. Sabırsızlıkla geleceklerini bekliyorlardı.

Melnikof:

— İçinizden biri şu olayın doğrusunu anlatabilir mi? diye sordu.

Aradan birkaç gün geçmişti, tüm polisler ve muhbirler iş yerlerinde toplanmışlardı ki Saşa konuşmaya başladı:

— İşte gerçek, dedi. Tüm söylenenler Japonların uydurması. İşin doğrusu, Papaz Gapon'a halk arasında isyan çıkartsın diye on sekiz milyon saymışlar... saraya yürüyenlerin tümünü de sarhoş etmişler. Onlar da birkaç meyhaneyi soymaktan başka bir şey yapamamışlar. İşte gerçek bu. Japon kışkırtması.

Sözlerine karşı çıkacak biri var mı diye çevresindeki arkadaşlarına bir göz attı. Sonra sözlerini sürdürdü:

— Aptallar Çar'ın kendilerini sevdiğini, koşup onları kucaklayacağını sanıyorlar... Tam bu sırada da onu öldüreceklerdi ama... Açık değil mi söylediklerim?

Zarubin söylenenleri yazarken:

— Evet, diye bağırdı.

Saşa sert bir sesle:

— Sen sus budala... Ukala. Sana bir şey soran oldu mu? Melnikof duydun mu söylediklerimi?

Melnikof başını elleri arasına almış oturduğu yerde sallanıyordu. Ellerini çekmeden, boğuk bir sesle:

— Düzenbazlık, dedi.

— Düpedüz düzenbazlık, diye Saşa onayladı sözlerini Melnikof'un. Sonra çok düzgün sözcüklerle konuşmasını sürdürdü. Arada bir parmaklarının ucunu inceliyor, alnına dokunuyor ya da dizlerine sürtüyordu. Klimkof onun söylediği sözlerden bile iğrenç bir kokunun çıkarak yayıldığını sandı. Dinlerken kaşlarını çatmıştı. Her söyleneni anlamıştı. Ne var ki, bu parlak sözler, palavralar, o kara yortunun kara izlerini belleğinden silemeyecekti. Herkes susmuştu. Birbirine bakıp başlarını

sallıyorlardı arada bir. Saşa'nın sözleri kimseyi etkilememişti.

Birden Melnikof konuştu:

— İyi ama... iyi ama... halkın başkasının elinde oyuncak olduğunu biliyorlardı da niye üzerlerine ateş ettirdiler?

Saşa:

— Sersem herif, dedi. Sana karının aşığı olduğumu söyleseler, sen de bıçağınla beni korkutsan, ne yapmamı beklerdin acaba? Suçsuz olsam bile kendimi savunmak için seni öldürmek zorunda kalırdım, değil mi?

Saşa sözlerini bitirmişti ki Melnikof yerinden bir ok gibi fırladı:

— Yeter köpek, yeter uluduğun diye haykırdı.

Saşa sırıttı, elini cebine atıp, bir adım geriledi. Diğerleri, o kadar kalabalık oldukları halde yerlerinden kıpırdamadılar. Gözleriyle Saşa'nın buyruk vermesini bekliyorlardı. Melnikof'sa başından kasketini çıkarıp havaya savurdu, sonra yavaş adımlarla kapıya doğru yürüdü.

— Tabancanla beni korkutamazsın, diye bağırdı. Kapıyı arkasından büyük bir gürültüyle çarptı. Vekof yerinden kalkıp, açık kalmış kapıyı dikkatle kapadı, yerine otururken de:

— Tehlikeli adam, diye homurdandı.

Saşa cebinden çıkardığı tabancasını yoklayarak:

— Bu nedenle hepiniz işinizin başında olacaksınız, anlaşıldı mı? Şunu da bilin, işimiz eskisinden daha çok olacak. Bazılarımızın Petersburg'a gitmesi gerekebilir. Gözlerinizi, kulaklarınızı her zamankinden çok açmalısınız. Yüzde yüz bu olaydan sonra halk konuşacak da konuşacak... asiler de daha özgür davranacaklar sanırım.

Grotokof, içini çekti:

— Anlaşıldı, dedi. Japonlar bu kadar para döktüklerine göre... Her şey anlaşılıyor demektir...

Saşa:

— Artık olayların içyüzünü öğrendiniz. Görüyorsunuz ki budalalara vereceğimiz karşılık son derece açık-seçik. Eğer, bu konuda tartışacak biri çıkarsa hemen ensesinden tutup, içeri tıkın... Böylelerine dert anlatmasını biliriz biz... Hey Vekof bana bir soda getir...

Zarubin yerinden fırlayıp, zili çaldı.

Klimkof, Saşa'nın sözlerine, davranışlarına, bakışlarına, gülümsemelerine alışmıştı ama... şimdi hepsi ona koca bir ateşin üzerine damlayan bir iki yağmur damlası kadar gereksiz, budalaca göründü. Edilen sözler korkusunu azaltacağına artırmıştı.

Nedenini anlamadan o günden sonra çevresindeki insanlara bambaşka bir gözle bakmaya başladı. Binlerce, on binlerce kişinin biraraya gelip, Çar gibi güçlü, varlıklı birinin korunduğunu istemelerini haklı görenler vardı. Ama, bunlara yaylım ateşiyle karşılık verenleri de haklı görenler çıkıyordu. Aklına Boru'nun sözleri geldi... "Halk yoksul... Çar varlıklı..." Hepsinde, korku kanat germişti. Bazılarında yoksulluk içinde boğulmak, bazılarında ellerinde olanları yitirmek korkusu... Bir yandan da şaşkınlığa düşüyordu: Halk umutsuzluk içersinde öyle ataklar yapıyordu ki, içi şimdiye dek tanımadığı duygularla doluyordu.

Olaylardan önce sokakta yürüyenlere çarpmamak, onlara değmemek için kaldırımlardan iner, duvar diplerinden yürürdü. Şimdiyse utancını azaltmak için bir çeşit saygıyla bakıyordu yüzlere. Sıradan kişilerin yüzleri değişmiş, önem kazanmıştı. Değişik bir anlamları vardı artık. Onlarla içten, yürekten konuşuyordu; adımları bile çabuklaşmış, yere kendinden emin basıyordu.

Klimkof'un pek sık gittiği bir ev vardı. Bir doktorla bir gazetecinin oturduğu bu evi gözetlemek zorundaydı. Evde Maşa adında bir de dadı vardı. Ufak tefek, mavi gözleri

neşeyle parlayan tombul bir kadındı. Çok konuşurdu. Ama sözcükleri şarkı söylüyormuşçasına uzata uzata söylerdi. Ya beyaz ya mavi renkte elbiseler giyerdi. Boynuna da bir dizi iri inci takardı. Klimkof'u çeken yanı, güzel göğüsleriyle, canlı davranışlarıydı.

Klimkof, kadını, mis gibi kokular saçan taze çavdar ekmegine benzetirdi. Bilmediği yanı yok gibiydi. Köyünden başlamıştı sorularına; kenti, işi, yanında yaşadığı aileye gelmişti sıra. Derken, başarıyla öğrenmişti istediği her şeyi. Saşa'nın o parlak söylevini verdiğinden beş gün sonra Maşa'yı görmeye gitti. Mutfağın yanındaki odada aşçının yatağında yatıyordu. Bitikti yüzünün görünüşü. Gözleri kan çanağına dönmüş, alt dudağı da acayip bir biçimde sarkıyordu. Gene de neşesini yitirmeden Klimkof'a:

— Günaydın... Sağol, bir şey istemem... dedi.

— Efendilerin mi azarladı yoksa?

Klimkof böyle bir şey olmadığını biliyordu ama, işini gizlemek için böyle sorular sormak zorundaydı. Yalancıktan içini çekti:

— İşte çalışırsın, çabalarsın sonunda ya azar işitirsin ya dayak yersin. Efendiler yalnız adamı azarlamasını bilirler... dedi.

Aşçı kadın Anfisia dinledi dinledi birden patladı:

— Ne azarı ne dayağı... eniştesini öldürdüler, ablası da yediği dayaklardan hastaneye yatmış diye bağırdı.

Maşa derin derin soludu, sonra başını elleri arasına aldı. Bir yandan da: "Neden Tanrım? Neden?" diye ağlıyordu.

Aşçı kadın da bulaşık suyundan çıkarıyordu öfkesini...

— Kim bilir? diye bağırdı. Uğursuzlar, neden öldürüyorlar adamları orada acaba? Ne istiyorlar ki?

Maşa hıçkırıklar arasında:

— Suçlu olmadıkları için öldürüyorlar. Tanımaz mıyım enişteni? Sessiz, uysal adamın biriydi. Cilt işleriyle uğraşırdı. Ayda kırk Ruble kazanır, içki bile içmezdi... Tanrım Tania'yı nasıl döverler, kız gebeydi. İkinci kocasıydı... ama çok severdi. Arkadaşlarını bile severdi kocasının. Öyle ki onlardan birinin adını, Tomas, koyacaktı eğer çocuk oğlan olursa. Şimdiyse zavallı... kocasının beynini parçalamışlar. Canları çıkasıcalar rahat yüzü görmesinler dilerim Tanrı'dan. Sürüm sürüm sürünsünler, kan kussunlar...

Gözyaşları sözlerine, sözleri gözyaşlarına karışıyordu. Paralanır gibi de kaşınıyordu bu arada. Bir yandan beddualar yağdırırken bir yandan da başını yastıklara gömüp inleyerek feryatlar koparıyordu.

Aşçı kadın Maşa ile fırın arasında gidip geliyordu.

— Amcasının Petersburg'dan gönderdiği mektubu bir okusanız. Sokağımızdaki herkes okudu.. kimse bir şey anlayamadı yalnız. Halk kutsal birer simge olan papazlarımızla Çar'a gidiyorlarmış... Ona: "Babamız, bizi yöneten birkaç kişi var, onlardan kurtar bizi... Bu kadar efendinin boyunduruğu altında yaşayamıyoruz artık... Öyle bir egemenlik kurdular ki üzerimizde... zorla her istediklerini alıyorlar bizden" diyeceklermiş... Açık, açık, erkekçe davranmışlar. Bir ay boyunca hazırlanmışlar, polis de biliyormuş yani. Bildiği halde de bir şey söylememiş. Sonra tam yola düzülmüşler, paşa paşa gidiyorlar, başlamış karşıdan yaylım ateşi. Her yandan sarmışlar. Çoluk çocuk demeyip kılıçtan geçirmişler, atlarla çiğnemişler. Nerde görülmüştür böylesi? Anlamı nedir? Şöyle demek istiyorlar besbelli: "Artık halkın bize gereği yok, onu ortadan kaldırmaya karar verdik..."

Kadın susmuştu. Odayı şimdi tavada kızaran etin cızırtısı, kaynayan suyun fokurtusu, ateşin çıtırtıları dol-

duruyordu. Klimkof, Maşa'yı avutmak istiyordu ama, düşündü ki aşçı kadına karşılık verirse daha iyi olur, öksürdü:

— Bunları Japonlar düzenlemiş diyorlar. Başını kaldırmadan konuştu.

Aşçı kadın alayla:

— Yok canım... dedi. Japonlar düzenlemiş ha? Biz biliriz bu Japonları... Rus Japonudur onlar. Patronumuz anlatmadı değil... git de bu Japonları benim kardeşime anlat. O tanır onları. Japon mapon değil, düpedüz bizim hergeleler bu olayları yapanlar...

Klimkof aşçı kadının kardeşi Zimin'i Melnikof'tan duymuştu. Zimin ev eşyası yapan bir atölyede çalışıyordu. Yasaklanmış kitapları okuduğu da polisçe biliniyordu. Birden içinde bir istek tutuştu. Aşçı kadına kardeşi için polisin ne gibi iyilikler (!) düşündüğünü söyleyecekti, durdu. Maşa yerinden doğrulmuştu:

— Ne diyecekler kendilerini haklı çıkarmak için? Bir yalan gerekli... Attılar suçu Japonların üstüne, oldu bitti iş, diye bağırıyordu.

Aşçı kadın her hecenin üstüne vurarak:

— Al-çak-lar, dedi. Dün pazarda da duydum. Adamın biri suçu yükleyiverdi Japonlara. Besbelli hükümeti korumak için para alanlardan biriydi. Ama, küçücük, yaşlı bir adam ona istediği karşılığı verdi. Generallerden, vekillerden, Çar'dan bile çekinmeden konuştu, durdu.

Klimkof sesini çıkarmadı. Gözlerini yere dikmişti, artık aşçı kadına kardeşinin polisçe izlendiğini söylemekten de vazgeçmişti. Kafasında istemeden bir düşünce belirmişti: "Ölenlerin, ailesinden biri ölmüş olanların hepsi çocuklarının niçin öldürüldüğünü, heyecanla, korkuyla kendi kendilerine soruyorlardı. Niçin çocuklarımızı öldürdüler?" Birden derin bir şaşkınlığa düştü. Bu insanlar ağladıkları

kadar, katillere, cinayetlerini haklı göstermeye çalışanlara karşı yüreklerinde bir kin filizi besliyorlardı. Ölüm nedenini anlayamıyorlar, kin duyuyorlardı.

İçini çekti: "Doğru, korkunç bir şey," dedi.

İçindense "Benim hükümeti korumam gerekirdi. Neler söylüyorum" diye düşündü.

Maşa odadan çıktı. Aşçı kadınla yalnız kalmıştı. Kadın kapıya bir göz attı, homurdanır gibi;

— Eridi, bitti kadın. Sütü de çekildi; üç gündür çocuğuna bir damla bile veremedi. Gelecek perşembeye ikimizin de doğum günü, sen benim davetlimsin. Ona küçük bir armağan getir, gelirken... avutmak gerekiyor kadını, dedi.

— Peki, gelirim...

— İyi olur...

Evden çıkarken iki kadının söylediklerini düşünüyordu Klimkof. Aşçı kadın son derece tok, cesur konuşmuştu. Bunları bir yerden duyduğu anlaşılıyordu. Maşa'nın çektiği acıdan etkilenmedi bile. Kendi ailesi olmadığından başkasının acısından dolayı pek üzülmezdi. Anlamazdı böyle şeylerden. Ne var ki, kadınların yakınmalarında toplumun nefreti yankılanıyordu. Klimkof kendine göre açıklamaya çalıştı olayları: Korku yüzünden halk birbirine düşman kesiliyordu. Ancak bu yarım-yamalak açıklama ona yetmedi. Halk, yönetimdeki baskı boyunduruğundan kurtulmak istiyordu. Kurtulmak için çabalıyor; korkmadan, yılmadan suçluları arıyor, buluyor, yargılıyor ve cezalandırıyordu... Her yerde gizli bildiriler dağıtılıyordu. Bunlarda Petersburg'daki kanlı olaylar anlatılıyor, Çar suçlanıyor, halktan hükümetin sözüne inanmamaları isteniyordu. Klimkof çoğunu okumuştu. Güçlükle anlıyordu ama... okuduklarının sıkı birer gözdağı olduğunu, yüreğinin de bir daha boşalmayacak gibi, yeni bir heyecanla dol-

duğunu duyuyordu. Bir daha okumayacaktı bu bildirileri... karar verdi. Aklı karışıyordu.

Polisler, muhbirler ne pahasına olursa olsun bu bildiri basan gizli basımevini bulmak, bunları dağıtanları yakalamak emrini almışlardı. Saşa durmadan küfrediyordu. Bir keresinde de Vekof'u yumruklamıştı. Gizli polisler hemen her akşam Filip Filipoviç'in evinde toplanıyorlardı. Uzun uzun tartışıyorlardı. Filipoviç başkanlık ediyordu bu tartışmalara. Masanın başında otururdu. Uzun parmaklarını masanın, hokkanın, kalemlerin üzerinde dolaştırırken yüzüklerinden çıkan renkli ışıklar çevreye yayılırdı. Başını, mavi camlı gözlükler ardına gizlenmiş gözlerini ağır ağır duvar diplerine sıralanmış iş arkadaşlarına çevirirdi. Koltuğundan kıpırdamazdı. Bir kez oturdu mu, yalnız parmakları oynardı. Konuşmadığı zaman sakin, gene de zorba bir görünüşü vardı. Konuşmaya başlayınca çıkan ses yadırganırdı, ince, cızırtılı bir sesti bu. Kara renkli redingotu, yüzükleri, göğsündeki koca, sarı madalya gözden silinirdi. Klimkof böyle zamanlarda onu al renkli, buruşuk yüzlü, çok korkak, küçük bir çığlık duysa dört nala kaçmaya hazır bir iblise benzetirdi. Gene de korkardı. Hele o mavi camlar arasından sızan bakışlarla karşılaşmamak için en uzak köşelere çekilir, kıpırdamadan durmaya çalışırdı.

Klimkof'un içini gıcıklayan tiz ses konuşuyordu:

— Baylar sözlerimi çok iyi dinleyip, belleklerinize kazımalısınız... Geçirmekte olduğumuz bu buhranlı günlerde herkes tüm akıl ve yetenekleriyle bu sırlı, kurnaz düşmana karşı çarpışmalı. Size verilecek buyrukları dinleyip, istenen biçimde uygulamanız gerekiyor. Bazı durumlarda kendi sağduyunuzu kullanabilirsiniz, gerekirse. Şunu hepimizin bilmesi gerekiyor, anamız Rusya'nın yaşamını korumak için hiçbir şeyden çekinmeyeceğiz.

Devrimciler bir şeyden korkuyorlar mı? Cinayet bile işliyorlar. Öldürdükleri bir sürü arkadaşımızı anımsayın. Ama, size siz de onları öldürün demiyorum. Adam öldürmek kolay değildir. Yasaları tanımayanları cezalandırabilecek yasalar, sizin elinizde. Nasıl zehirli bitkilerin kökü kurutuluyorsa zararlı insanların da kökü kurutulmalıdır. Elinizde, doğmakta olan devrimi boğacak araçlar var... Bunu benim için değil,Çar için, vatan için yapacaksınız; bunu ben değil, Çar, vatan istiyor sizlerden...

Bir an sustu, yüzüklerine baktı. Sonra sözlerini sürdürdü:

— Baylar hiç de istenilen derecede atak değilsiniz. Kutsal görevinizi yaparken yeteri derecede dikkat, sevgi göstermiyorsunuz. Buyrun buna bir örnek: Kentimizde üç buçuk ay kalan Saidatof adlı devrimci hâlâ yakalanamadı. Basımevini de bulamadınız.

Söylenenlerden alınan biri:

— Elimizde delil olmayınca, çok zor, dedi.

— Bayım, sözümü kesmeyin, lütfen. Neyin kolay, neyin güç olduğunu ben bilirim. Hükümete karşı çıkan, ortalığı karıştıran bir sürü insan hakkında kesin delilleri bile bulamadınız daha. Onları çoktan tutuklamanız gerekiyordu.

Kıs kıs gülen Piotr:

— Delil olmadan da tutuklayabilirsiniz onları, dedi.

— Yersiz şakalar yapmayın... Ben ciddi konuşuyorum. Onları bir neden göstermeden tutuklarsak, bir süre sonra salıvermek zorunda kalırız, anlıyor musunuz? Size gelince Krassavin, bana bu yürüyüşçüler arasına sokulmanıza yardımcı olabilecek bir adamdan söz etmiştiniz, o ne oldu?

Krassavin kılını kıpırdatmadan:

— Düzenbazın biriymiş ama, bugünlerde o da ökseye

yakalanacak, dedi.

— Göreyim sizi. Arkadaşlar, sizlerden bütün istediğim işlerinize dört elle, candan sarılmanızdır. Yitirilecek zamanımız kalmadı.

Soluk almadan konuşuyordu sanki. Bir gün toplantı bitmiş çıkıyorlardı. Klimkof geri kalmıştı. Saşa'nın şefle konuştuğunu duydu. Filipoviç umutsuz bir sesle:

— Salaklar, dedi.

— Hakkınız var. Saşa alaycı bir sesle konuşmuştu.

— İyi`ama, ne yapmalı? Bilemiyorum...

— Zeki olanlara değer verirsiniz siz ama...

— Bulsana bana birkaç tane...

— Doğru, yok... tuzluya oturuyorlar.

Klimkof duyduklarından alınmamış, şaşırmamıştı. Şeflerin yanlarında çalıştırdıklarından yakınmaları olağandı. İlk kez duymuyordu.

Bu öğütlerden sonra memurlar aralarında:

— Bizim şef vaftiz edilmiş bir çıfıt ama, oldukça çaba gösteriyor.

— Yeni yılda yüklü bir zam alacakmış...

— İşimizin değeri artıyor, diye konuşurlardı.

Bazen polislerle Lenotief konuşurdu. Her zaman şık, zarifti. Ellerini cebine sokar, bir aşağı bir yukarı odayı arşınlardı. Kendi oturmazdı ama, herkese yer gösterirdi. Yüzü bakır rengindeydi. Soğuk, alaycı bir anlam taşırdı. Kaşlarını çattığı için de gözleri görünmezdi.

Bir de Petersburg'dan gelen yüksek dereceli biri vardı. Küfür etmeden bir cümle edemezdi. Kocaman bir ağzı, yuvarlak gözleri vardı. Bir konuşması Klimkof'u çok şaşırttı.

— Onlar halka "Sen kendine yepyeni, parlak, rahat, kolay bir yaşantı kurabilirsin" diyorlar ama, yalan söylüyorlar yavrularım... Yaşantıyı düzenleyen ancak saygıdeğer, soylu Çar'ımız ile kutsal kilisemizdir... Halk

derseniz... onlar hiçbir şeyi değiştiremezler, hiçbir şeyi ama...

Tümü de ağızlarında birbirinin eşi sözleri geveliyordu:

Yok devrimciler günden güne güçlendiklerinden işlerine daha yürekten bağlanmalıymışlar, yok daha çok çalışmalıymış, daha atak olmalıymışlar falan... Bazen de çarlardan, onların iyiliklerinden, akıllarından, yabancılarda uyandırdıkları nefret duygularından söz ederlerdi. Sanki Rus Çarları halkı yabancıların bir saldırısından, zavallı Mançuryalıları da Çin İmparatoru'nun boyunduruğundan kurtarmışlarmış... Almanlarla İngilizlerin bütün istedikleri Rusların özgürlüğe kavuşturdukları ülkeleri egemenlikleri altına almakmış. Bunun için de Japonları satın almışlar, Rusları içten kışkırtmış da zayıf düşürsün diye. Yoksa Rus Çar'ı o ülkeleri yabancıların egemenliğine sokmazmış. Çar'dan bu yüzden nefret ediyorlar, Rusya'da ihtilal çıkarmak istiyorlarmış.

Klimkof ilgiyle dinlerdi bu sözleri. Beklediği birtakım sözler daha vardı. Ama kimse yanından bile geçmezdi bu konuların. Rus halkı; insanların nasıl bu kadar hain, kötü olduğu; her yandan fışkıran yoksulluk, korku, kin, öfke dolu yakınmalar... Kimse söz etmezdi işte bunlardan.

Perşembe günü Maşalara gitti. O gün bir devrimci olan doğramacı ile tanışacaktı. İlk o gelmişti. Maşa'ya mavi bir inci dizisi, aşçı kadına da güzel bir tarak almıştı. Kadınlar pek sevindiler armağanlarına. Hemen çay, likör verdiler. Maşa içtenlikle gülümsüyor, gözleriyle Klimkof'u okşuyordu. Sanki oğlanı canlandırmak, yüreklendirmek istiyordu.

Aşçı kadın çayını koyarken hınzırca sordu:

— Eli açık satıcı, söyle bakalım senin düğün pastanı

ne zaman yiyeceğiz?

Klimkof utanmıştı, alçak bir sesle:

— Bir türlü evlenmeye gönlümü yatıramıyorum. Çok güç bir iş... dedi.

— Güç iş mi? Ne tuhaf adam... Maşa, duydun mu? Karı bulmak güç diyor...

Aşçı kadın kahkahalar atarken, Maşa da Klimkof'a gülümsüyordu.

— Güç dedim çünkü, tam bir anlaşma içinde ve yanında hiçbir korku duymadan yaşayacak kadın bulmak zor da...

— Maşa gelip de yanına oturunca Klimkof onun boynuna, göğüslerine aç gözlerle baktı. Sonra: "Onlara kim olduğumu söylersem ne yaparlar" diye düşündü.

Bir ürperti geçti sırtından. Yüksek sesle konuştu:

— Bir erkek evlenmeden yaşamı anlayamamışsa, evlenmesin daha iyi, dedi.

Buna Maşa karşılık verdi:

— Evet ama, yalnız yaşamak da hiç hoş değil. Klimkof'un bardağını doldurdu "İçiniz" dedi.

Klimkof kadınların onu nasıl candan dinlediklerini görüyordu. Açık açık her şeyi konuşmak isterdi onlarla, hem de uzun uzun. Kadınların ilgisi, içtiği iki kadeh içki başını iyiden iyiye döndürmüştü.

Az sonra yazarın yanında çalışan Lisa adlı kadın geldi. Kadınlar şimdi de onunla ilgilenmeye başlamışlardı. Lisa az şaşı, zayıf ama çevik, oldukça güzel, biraz da hoppa bir kadındı. Dikkatle taranmış, giyinmişti.

Otururken:

— Bir düşünün, bizde yemek var bu gece, bense buradayım, diye söze başladı. İzin vermediler, ama ne yaparlarsa yapsınlar, çıktım geldim işte.

İşinin gerektirdiklerini düşünerek Klimkof bir iki soru

sordu:

— Çok mu kalabalıklar?

— Hem de ne çok bilseniz. Gelenlerden hiçbirinde iş yok. Bir Kapik bile bırakmadan giderler şimdi.

— Varlıklı kimseler değiller mi?

— Onlar mı varlıklı... hah... çoğunun tabanı delik...

— Memur tabakasından mı?

— Her işten var. Gazeteci, Üniversiteli... Hele bir tanesi var bayılıyorum ona. Kapkara, uzun kirpikleri, uzun bukleleri, pos bıyıkları, inci gibi dişleri var. Güneş gibi oğlan. Bir bülbül kadar da şakrak üstelik. Sibirya'dan gelmiş. Hep avdan konuşuyor.

Klimkof başını eğdi. İçinden kadına: "sus artık" diyordu. Yavaş, umursamaz bir sesle sordu:

— Kürek suçlusu muymuş?

— Ne bileyim ben? Belki de... bizim beyler de boylamışlar orayı... çavuş söyledi bana da.

Aşçı:

— Bu günlerde oraya gitmeyen kaldı mı? Popoflarda çalışıyordum. Varlıklı bir mühendisti. Evleneceği günlerdeydi, bir gece Jandarmalar geldi. Yaka paça götürdüler adamı. Evi de didik didik ettiler. Sonradan duyduk, adamı Sibirya'ya sürmüşler...

Lisa, aşçı kadının sözünü bitirmesini beklemeden konuştu:

— Bizimkileri suçlamıyorum ben... Neme gerek, kötü insanlar diyemem. Bana bir gün olsun kötü söz etmemişlerdir. Başkaları gibi de çekingen değillerdir, sözlerini esirgemezler. Onları dinlemek hoşuma gidiyor... Her şeyi biliyorlar... her şeyi konuşuyorlar...

Klimkof kadının yüzüne bakmak istiyordu ama, utanıyordu."Gitsem iyi olacak ama... yanında çalıştıklarının nasıl insanlar olduklarını falan başka zaman sorarım... Ni-

ye gideyim ama... salak karı o da çenesini tutsa ya..." diye düşünüyordu.

Maşa da hemen böbürlendi:

— Bizimkiler de her şeyi bilirler.

Lisa:

— Ama Petersburg olayı olduğu zaman, bizimkiler sabahlara kadar bunu konuştular, diyerek Maşa'nın sözünü ağzına tıkadı.

Maşa:

— Bizde de sabaha kadar konuştular, diye onayladı.

— O akşam bizde hemen hemen yirmi kişi vardı. Tümü de yakındı. Öyle ki birisi kendini tutamayıp ağladı bile.

— Haksız da değil yani, içini çekerek aşçı kadın konuşmuştu.

Klimkof, Lisa'ya döndü:

— Bu yakınmalarını kime bildirdiler? diye sordu.

— Bilmem!

O sırada dışardan bir öksürük sesi duyuldu. Az sonra da Zimin içeri girdi. Koyu renkli bir atkı sarmıştı boynuna.

— Ne ayaz var dışarda! dedi.

— Hemen sana sıcak bir çay vereyim...

— Sağol... selamlar...

İnce davranışları olan bir adamdı. Ağır ama çevik hareketleri vardı. Uyuşmayan bir yanı vardı o da sesindeki ağır, ciddi ton ile sarı sakalıyla genç sivri kafası.

Klimkof adamın elini sıkarken hiç sesini çıkarmamıştı. Yalnız "Bu adam devrimcinin biri" diye düşünüyordu. Birden kalktı:

— Ben gidiyorum artık...

Aşçı kadın:

— Yo! Bırakmayız. Bak satıcı, döneklik yok... Zimin, görüyor musun bize ne güzel armağanlar getirdi bu bay!

Zimin başını kaldırıp uzun uzun Klimkof'a baktı. Düşünceli bir sesle konuştu:

— Dün çalıştığım yere on beş bin Rublelik eşya ısmarladılar. Bir salon, Bir yazıhane, bir yemek bir de yatak odası hazırlanacak. Ismarlayan herif subay... başka kim olabilir ki! Savaş sırasında iyi vurgun yaptılar, şimdi de istedikleri, diledikleri gibi yaşıyorlar... Tek eksikleri yok...

Klimkof'un içi nefretle burkuldu. Ancak acı da karışmıştı.... "Adımını atar atmaz başladı" diye düşündü. Yüreği koparılıyormuş gibi sıkıştı. Birden bir soru sordu ki bunun ne denli bir önem taşıdığını anlayamamıştı sorarken.

— Çalıştığınız yerde devrimciler var mı?

Zimin vurgun yemişe döndü. Şimşek gibi başını Klimkof'a çevirdi, ta gözlerinin içine baktı.

Aşcı kadının da kaşları çatılmıştı:

— Nerde yok ki!

Klimkof adamın bakışlarına dayanamadı, gözlerini indirdi. Arada kaçamak bakıyordu.

Zimin son derece kibar, sordu:

— Sizi ilgilendiriyor mu bu?

— Yoo... hayır. Yalnızca merak...

Doğramacı güldü. Üç çift göz üzerine dikilmişti. Klimkof tedirgin oldu. İçini bir şeyler tırmaladı sandı. Sallanarak kalktı.

— Benim için kötü şeyler düşünüyorsanız yanılıyorsunuz, diye mırıldandı... Yalnızca sordum... Çünkü... şey... çoktandır kardeşinize sizden söz etmek istiyordum.

— Niye benden söz edecek mişsiniz?

Klimkof:

— Bildiğim bir şey var... Sizi izlediklerini biliyorum... Bir polis peşinizde... Sizin devrimci olduğunuzu bi-

liyorum...

Aşçı oturduğu yerden fırlamıştı:

— Tanrım... Doğru mu?

Zimin:

— Dur! İş değişti... Önemli bu, dedi. Sonra Klimkof'a döndü, buyurur gibi bir sesle:

— Haydi çıkalım, ben de sizinle geliyorum, dedi.

Klimkof gülümsedi ama, boğazını bir şey acıtıyor, kirpikleri batıyordu. Nasıl çıktığını bilemiyordu oradan. "Ama galiba soğuk bir hava içinde ayrıldım" diyordu.

Doğramacı yanısıra yürüyordu. Keskin bir sesle:

— Artık kızkardeşimin evine gelmenizi istemiyorum.

Klimkof:

— İncittim mi sizi? dedi.

— Asla.

— Peki neden kovuyorsunuz beni?

— Siz kimsiniz?

— Bir satıcı.

— Öyle mi? Ama benim kim olduğumu nereden biliyorsunuz? Kim söyledi size benim peşimde olduklarını?

— Arkadaşlarımdan biri.

— Muhbir mi?

— Evet.

— Herhalde siz de muhbirsiniz.

— Hayır!

Zimin'in solgun pis suratı, boğuk sesi karşısında;

— Evet, bir araştırma memuruyum, dedi.

Birkaç adım yürüdüler, Zimin birdenbire durdu:

— Defol öyleyse, dedi. Bas git diyorum sana, defol!.

Klimkof durdu, sürekli olarak kırpıştırdığı gözlerinin arasından baktı, işçi de tepeden aşağı süzdü onu.

Sonunda Klimkof:

— Size gerçeği söyledim. Bildirdim size, yardım ettim.

— Peki, n'apalım?

— Kızıyorsunuz ama...

Doğramacı ona doğru eğilmiş kamçı etkisi yapan sözlerle içini boşaltıyordu:

— Allah belasını versin. Anlamıştım ne mal olduğunu zaten, çok mu kötü durumdasın ki kendini sattın? Gelsinler bakalım peşimden. Sen de beni arkadan vurmaya çalış. Kalleş! Kafanı kırmadan defol git burdanl.

Klimkof karşılık vermeden gidiyordu ki, arkasından, "Yılan"diye bir ses duydu. Olduğu yerde dönüp:

— Yılan sensin! diye bağırdı.

Adam karşılık vermedi. Ayak sesleri yitti.Gıcırdıyan karların, taşların üstünden bir araba geçti.Klimkof, "Eve gidiyor olmalı, hepsini anlatır. Kimbilir nasıl kızacak Maşa." diye geçirdi kafasından. Yere tükürdü, sonra bir türkü tutturdu:

Bahçem, güzel bahçem...

Fenerin birinin altında durdu. Birisinin kendisini avutmasını ne kadar isterdi. Kendi kendine konuşuyordu. "Hem yürüyorum, hem türkü söylüyorum. Polislerden biri duyup gelecek olsa, ona gizli örgütten olduğumu söylerim. Kartımı gösteririm; o da özür diler gider. Ama ya Zimin şarkı söylemeye kalkarsa işte o zaman hapı yutar. Kolundan tuttukları gibi götürür deliğe tıkarlar." Güldü, sonra da karanlıklar içinde bir noktaya:

— Heeey, Zimin... Sıkıysa sen de benim gibi avaz avaz bağır.

Ama ne bu kafa tutmalar,ne de kendini büyüklemesi, Klimkof'u yatıştıramadı. Yüreği mengeneye girmiş gibi daralıyor, ağzı kuruyordu.Gözlerine yaşlar doldu.

Bahçem, güzel bahçem benim...
Bahçem, zümrüt bahçem benim...

Gözleri kapalı avazı çıktığı gibi bu türküyü söylüyordu. Kirpiklerinin arasından yaşlar süzüldü, alev alev yanan yanaklarını ıslattı, serinletti.

Birdenbire kendini toparladı, arabacıya seslendi. Kızağa oturur oturmaz da, gerginliği birden gevşedi, sinirleri kendini bıraktı, oraya yığılıp kaldı. Başı düştü. Arabanın sallantısıyla sağa sola yalpalarken:

— Beni küçük düşürdüler, canıma okudular... Acı verdiler bana... diye inledi durdu.

Bu yerinmeler onu yatıştırdı, yüreği eskiden çocukluğunda olduğu gibi sarhoş edici bir zevkle doldu.

Bir sonraki sabah, Klimkof yattığı yerde düşünüyordu. Kaşları çatılmış, gözleri tavana dikilmiş bir gün öncesinin olaylarını sıralamaya çalışıyordu. Kendi kendine, "Ne halt ettim ben? Neden uyardım Zimin'i? Başkalarını göz hapsinde tutacağıma kendime baksam daha iyi olacak galiba." diye söylendi. Sonra, "Ne var canım? Kendi kendimin düşmanı değilim ya ben." dedi. Doğramacının kara, hüzünlü gözleri, gözlerinin önüne geldi; zayıf sıkıntılı bir yüz hafif bir sesle "Hava soğuk."diyordu.

Birden kendi iç dünyasıyla giriştiği bu tartışmadan ürktü. Kalktı, derin derin refes aldı, içinden gelen tartışmacı havayı bir süre ciğerlerinde tutmak istedi. Bunların hepsini bir yana atsam artık korkmasam diye geçirdi kafasından, kendini de inandırmaya çalıştı. Ama ne yaparsa yapsın rahatlayamıyordu. Yavaş yavaş giyindi, görevi onu bekliyordu.

Satıcı kılığına girmezdi pek... Önemli bir görev ver-

mişlerdi kendisine. Fabrikalara gidecekti o gün, çalışacaktı. Ellerini yağla kuruma buladı, sonra da sabunladı. Maden işçilerinin derilerine benzemişti kendi derisi de. Bunların bir yararı yoktu ama, kaşlarını, bıyıklarını boyamak da hoşuna giderdi. Sanki böyle olunca görevini daha bir önemsiyordu. Suratını boyamayı Grotokof'tan öğrenmişti. Bir yığın takma saçı, sakalı, bıyığı vardı onun. Çok güzel saç boyar, yüzüne sivilceler, yaralar yapmasını da bilirdi. Arada bir de şeflerden birinin şekline girer, sesini taklit eder, arkadaşlarını saatlerce güldürürdü. Hele hayvan taklitleri, miyavlamalar, havlamalar, anırmalar, kükremeler şaşılacak gibiydi. Bütün arkadaşları gülmekten kırılır, tebriklere boğarlardı. O alçakgönüllü gülümseyişiyle:

— Daha başlangıcı bu, derdi. Bir yıl geçsin hele, yerdeki gökteki bütün hayvanları taklit edeceğim.

Melnikof ondan iğrenir, yere tükürürdü. Bir gün:

— Hey taklitçi, bitin taklidini yapsana, dedi.

Muhbir:

— O sessiz bir hayvandır, dedi.

— Öyleyse ondan örnek al da kapa çeneni.

Klimkof giyinirken bu konuşmayı anımsadı, sonra da birden Anatol geldi gözlerinin önüne. "O çok iyi muhbir olurdu... Bak doğramacı olamazdı. Gözlerinden anlaşılırdı. Herhalde Maşa'nın dostu olmaya çalışıyor." dedi kendi kendine. "Allah topunun belasını versin, bana ne be..."

Dışarda güneş pırıl pırıldı. Damlardan inen gürültülü sular karları eritiyordu. Uzaktaki çan sesleri Klimkof'un kulağına çarptı.

Fabrikaların dar yollarına geldiğinde. "Bir gitsem buradan... Bir tarlaya bir çöle." dedi. Çevresinde cüzzamlı gibi evler birbirlerine sokulmuşlardı. Havaya, buharlaşan

sıcak yağ kokusu ve dumanı dolmuştu. Işçilerin kara yüzlerinde bembeyaz dişleri vahşice parıldıyor, her yerde düşmanca bir görünüm göze çarpıyordu. İnsan yığınlarının ardında çalıştığı isli, dumanlı kafeslere bakmak bile yoruyordu insanı. Klimkof bu görünüm karşısında eridi bitti. Öğleye yakındı kendini bir meyhaneye attı. Camın yanında bir yer seçti. Yiyeceğini istedi, istemeden çevresindekileri dinlemeye koyuldu. Oradaki birkaç işçi de hem yiyor hem de içiyorlardı. Arada bir de tek tük bir şeyler konuşuyorlardı. Odanın bir köşesinde genç, heyecanlı bir ses çınlıyordu:

— Düşünün bir defa, nereden geliyor bütün bu kazanç?

Geniş omuzlu, bukleli saçlı, iri yarı bir delikanlıydı bu sözleri söyleyen. Klimkof canı sıkılarak baktı ona, başını çevirdi sonra. Sık sık duyardı servetten, kazançtan konuşulduğunu. Bu konudaki sözlerden hoşlanmaz, üzülürdü, çünkü bilirdi... bunların altında yatan kıskançlığı, çekememezliği. Bu tip konuşmaların yıkıcı olduklarını anlamıştı. Ama bugün kentin aydınlık sokakları, bildiği bu sözlerden çok daha çekici geldi. Onun için ancak kendini zorlayarak dinleyebildi.

Genç işçi:

— Ucuza çalışıyorsun, mallarını da pahalıya alıyorsun değil mi? diyordu. Kazançlar bizim emeğimizle ortaya çıkıyor. Ama bize koklatmıyorlar bile. Biliyorsunuz...

Klimkof gene düşünüyordu. "Herkes hırslı. Dün Maşa bile gerdanlığa nasıl atıldı. Doğramacı isteseydi beni döverdi, ama korktu. Yoksa parçalardı beni. Polis çağırırım diye korktu. Beni kapı dışarı ettiler ama armağanlarımı tuttular. Beni bu kadar iğrenç buluyorlarsa onları da geri verebilirlerdi. Alçaklar!"

İnsanlıktan nefret etmeye o denli kaptırmıştı ki kendini,

ne gözleri görüyor, ne kulakları işitiyordu. Birden kulağının dibinde sevinçli bir ses çınladı.

— Evsei Klimkof'sunuz değil mi?

Hızla başını kaldırdı, tanımadığı geveze işçiyi gördü, boşuna çabaladı kalkabilmek için.

— Ben Jakov! Piotr Amca'nın oğlunu tanımadın mı?

Gülmeye başladı delikanlı. Elini uzattı, tam karşısına geçip oturdu. Bir kahkahayla Klimkof ılık anılar bulutuna büründü. Klise, yangın, demircinin sözleri birer birer dirildi. Utangaç bir gülümsemeyle amcasının oğlunun elini sıktı..

— Tanıyamadım seni.

— Bilirim, dedi Jakov. Kentte anımsayamaz insan. O kadar çok yeni şey var ki, kafada eskilere yer kalmıyor. Nasılsın?

— Şöyle, böyle...

— Boşta mısın?

— Evet...

Klimkof telaşa kapılmadan sözlerini seçiyordu. Önce bu rastlantının kendisi için ne çekincesi olur diye düşünmüştü.

Jakov ikisi için konuşuyordu sanki. Konuyu bir an önce tüketmek istercesine durmadan köyden anlatıyordu. İki dakikada babasının kör olduğunu, anasının sıkıntıda, kendisinin de üç aydır fabrikada olduğunu söyledi.

— İşte bütün haberler bu...

Her yanı kara yağ tabakası içindeydi Jakov'un. Ellerini kollarını sallıyor, yüksek sesle konuşuyordu. Yırtıktı üstündekiler ama, insana hafiflik veriyordu. Klimkof hoşlanarak baktı ona, hiç de sinirlenmeden bu güçlü kuvvetli delikanlıdan yediği dayakları anımsadı. İçi burkuldu, "O da devrimcilerden mi acaba?" diye geçirdi kafasından.

Jakov:

— Senden ne haberler var, dedi.

Kara, yuvarlak yüzü içtenliğe bir çağrı taşıyordu. Ama Klimkof bu çağrıyı görmemezlikten geldi. Sabahtan beri kafasını kurcalayan duygu gittikçe yoğunlaştı. Kendini gizleyerek onu sorguya çekmeye başladı:

— Peki sende ne var ne yok?

— Ne olsun... işler ağır. Ama oldukça güzel yaşamak. Bayılıyorum kente. Her şey o kadar basit, o kadar da anlaşılır ki... Yalnız bize düşen iş çok... Bütün günümüzü, ömrümüzü ustamıza veriyoruz. Birkaç dakika ancak kalıyor bize. Okumaya bile zamanım kalmıyor. Ne kadar isterdim tiyatroya gitmek. Gitsek bu kez ne zaman uyuyacağız? Sen okuyabiliyor musun bari?

— Ben mi, hayır...

— Herhalde sen de zaman bulamıyorsun. Ama ben gene arada okuyorum. Öyle kitaplar çıkıyor ki arada, insan onları okurken sevdiği kadına sarılıyormuş gibi geliyor. Kadın deyince aklıma geldi... sahi, şansın nasıl?

— Oldukça iyi, dedi Klimkof.

— Bana bayılıyorlar, nefis kızlar var burda. Yaşamak ne güzelmiş meğer... Tiyatroya gidiyor musun?

— Arada sırada.

— Çıldırıyorum tiyatro için. Yarın bir daha olmayacak, ya da ölecekmişim gibi olanaklardan yararlanıp kendimi canlandırmaya çalışıyorum. Müzikten de hoşlanıyorum. Hele hayvanat bahçesi...

Yanaklarının alev alev yandığı kirlerin altından bile belli oluyordu Jakov'un. Gözlerinden kıvılcımlar saçılıyor, serinletici bir likör içmişçesine damağı yapışıyordu. Klimkof onun büyük heyecanlı benliğini kıskandı. Eskiden yediği dayakları, tekmeleri gene zorla düşünmek istedi, ama içine çöken nedenini bilmediği üzüntü dalgası bunu engelledi.

Jakov'un durmadan saçtığı neşeli, canlı sözler Klim-

kof'un çevresinde kuş cıvıltıları gibi şakıyordu.

Dudaklarında bir gülümseme, mutlulukla dinliyordu. Gene de sıkıldığını, sanki utandığını sezdi. Konuşmak istedi, ama kendini anlatacağını sanıp korktu. Gömleği boynunu sıkıyordu. Başını döndürdü. O anda dışarıda yürüyen Grotokof'u gördü. Beli belirsiz bir göz kırptı sonra:

— Eskicii! Satılık mallar var! diye bağırmaya başladı, Klimkof ayağa kalktı:

— Artık gitmeliyim, dedi.

— İşin yoksa pazar günü de boşsundur herhalde. Hayvanat bahçesine gideriz, ne dersin? Uğra bana, ya da ben sana uğrarım... Sahi, nerede oturuyorsun sen?

Klimkof yanıt vermedi. Yerini belli etmek istemiyordu.

— Ne o? Sevgilin filan mı var. Boş ver utanmayı. Fena mı bana tanıtırsın.

— Yalnız oturmuyorum.

— Ben de onu demek istiyorum zaten.

— Kadın değil. Yaşlı bir adam.

Jakov kahkahalarla güldü.

— Ne tuhaf şeysin... Saçmaladığının ayırdında mısın? Moruklarla işimiz yok. Biz iki arkadaş oturuyoruz. Senin de bana gelmen doğru olmaz. O zaman bir yerde buluşuruz.

Birbirlerine söz verip meyhaneden çıktılar. Jakov sevgiyle elini sıktı. Klimkof, onun geri dönüp bu sevgi belirtisini elinden almasından korkuyormuş gibi koşar adım uzaklaştı.

Üzüntülü üzüntülü. "Bir daha asla gidemem istasyon yönüne. Zimin ya da arkadaşları beni orada görürlerse canıma okurlar. Kentin en sakıncalı bölgesi burası. Bütün devrimciler burada anlaşılan... Jakov da peşimi bırakmaz zaten. Ne olursa olsun elimden gelmez bir şey." diye düşünüyordu.

İçini birdenbire öfke sardı. Arkasında Grotokof'un fısıltısını duydu:

— Klimkof bir ceket al haydi.

Yarı döndü Klimkof, eline paçavrayı aldı inceler gibi yaptı. Öteki yüksek sesle malını över gibi konuşuyor, bir yandan da alçak sesle:

— Yaşa Klimkof. Tam iz üzerindesin... O herif isyancıların başıdır. Kaçırmıştım ben onu elimden. Sakın peşini bırakma, ondan yararlanıp daha bir çoğunu ortaya çıkaracağız, diyordu.

Sonra da eski ceketi Klimkof'un elinden çekti.

— Ne beş Kapik mi? Çıldırdın mı sen? Malıma hakaret ediyorsun. Yürü git, haydi, dedi, sonra da homurdanarak yoluna gitti.

Göz ucuyla Grotokof'u izleyen Klimkof "şimdi beni de göz hapsine alırlar"diye düşündü.

Bilgisiz bir muhbir, işçilerden biriyle tanışır tanışmaz gidip şefine haber vermeliydi. Şef de yanına ya daha bilgili birini verir, ya da kendisi giderdi. İşçiyle arkadaşlık ederler, sonra da adamı tongaya düşürürlerdi.

Aslında sakıncalı bir işti bu. Çok sayıda işçiyi ele geçiren muhbirlere iyi para veriliyordu, onlar da bu işi istekle yaparlardı. Bazen de birlikte çalıştıkları arkadaşlarının işlerini baltalarlar, yalnız kendileri başarılı olsun isterlerdi. Gülünç durumlar da olurdu. İşçiler içlerine kadar giren muhbirlerin kimliklerini çok gizli kaynaklardan öğrenirlerdi. Böyle durumlarda muhbir tam zamanında paçasını kurtaramazsa iyice ıslatılır, pestili çıkarılırdı, "tokalaşmak" derlerdi buna da.

Klimkof inanmıyordu Jakov'un isyancılardan olduğuna. Bu konuya kendinin de inanmasını istiyordu. Bu gençle karşılaştığından beri içindeki eski kıskançlığın yerini birdenbire öfke almıştı. Yediği dayakları anımsadı gene.

Bir gün sonra Saşa, Klimkof'un eline geçirdiği avdan söz etti, uzun uzun sordu soruşturdu. Bir an düşündükten sonra ona öğütler verdi. İğrenç bir gülümseme vardı suratında:

— Bir süre sonra onlara, bir basımevinde iş bulduğunu söylersin. Hiç soru sorma onlara, yalnız dinle. Bırak konuşsunlar. Nasıl olsa senden hurufat isteyeceklerdir. Bulabileceğini söylersin. Bir şey çaktırmamaya çalış, aptal gibi davran, herhalde zor olmayacaktır. Neden istediklerini de sorma. Yalnız şunu bil ki bu işi bozarsan pahalı ödersin. Her gördüğünde bana bildireceksin onları, hem de konuşulanları sözcük sözcük aktaracaksın bana.

Klimkof kendini emir bekleyen köpeklere benzetti. Karşısında duran sivilceli soluk yüze baktı. Midesi bulandı, bıraksa da gitsem diye düşündü.

Jakov'la saptanılan yerde buluştular. Kafasının içi bomboştu. Delikanlı şapkasını kulaklarına indirmiş sigara içiyordu. Klimkof'u gördü, dostça gülümsedi. İçi ürperdi Klimkof'un.

Jakov çok neşeliydi.

— N'aber, dedi.

— İyilik.

— İş buldun mu?

— Evet.

— Nerede?

— Bir basımevinde.

Uzun ıslık çaldı Jakov.

— Çok iyi. Ne kadar alıyorsun?

— Yirmi beş Ruble.

— Basımevinde ha? Çok iyi, çok iyi...

Bir an durdu, sonra.

— İster misin bu akşam benimle gelmek? Çok sevimli kimselerle tanıştırırım seni. İki kız var aralarında. Biri terzi, öteki ibrişimci. Bir çilingir, bir de gitar çalan iki de başka delikanlı var.

Çabuk çabuk konuşuyor, gördüğü her şey karşısında gözleri parlıyordu. Dükkanların vitrinleri önünde duruyor her şeyi ilgiyle inceliyordu. Bir iki şeyi de Klimkof'a gösterdi, o da istenileni yerine getirmek için dalgın boş gözlerle baktı. Ötekinin bunları ilk kez görüyormuş gibi heyecanlanmasına gülümsedi, bir an için olsun sıkıntıdan sıyrılmış sandı kendisini.

Jakov'a döndü:

— Çok neşelisin, dedi.

— Neşeliyimdir, dedi Jakov. Kazaklarla dans etmeyi öğrendim. Bizim fabrikada yirmi tane kadar var. Hem duydun mu işçiler az kaldı ayaklanıyorlardı. Gazeteler yazdı. Nasıl dans ettiğimi göreceksin, kimse yarışamaz bu konuda benimle.

Ayaklanmadan olağan bir şey gibi söz edince Klimkof sordu:

— Neden çıktı kargaşalık?

— Nedeni var mı? Çarkımıza okudular.

— Sen de katılıcak mıydın ayaklanmaya?

— Ben mi. Tabii. Tersini zaten yapamam. Hepimiz dostuz fabrikada.

— Peki, ya kazaklar?

— Kazakların bir zararları yok. Cana yakın insanlar, önce başa geçmek istediler ama, sonra aşağıdan aldılar. Günün birinde bildirilerimizi bile okumaya kalkıştılar.

Jakov birden durdu, Klimkof'a baktı. Kaşlarını çatttı. Bildiri sözcüğü Klimkof'u göreve çağırıyordu. Alnını kırıştırdı. Geçiştirmek ister gibi.

— Nasıl?
— Bu bildirilerin bazılarını okudum, dedi.
— Pek bir şey çıkaramadım... neye yarıyorlar?
— Biraz daha okursan anlarsın.
— Gereği yok.,
— Neden?
— Çünkü...
— İlgilendirmiyor mu seni?
— Hayır.

Konuşmadan biraz yürüdüler. Jakov bir yandan türküler mırıldanırken öte yandan da göz ucuyla Klimkof'u inceliyordu.

— Hakkın yok, dedi Jakov. Bu kağıtlar değerli, önemlidir. Herkes okumalı onları. Ömür boyu bizi zorla işe bağlamışlar. Kapitalistlerin kölesiyiz. Maddi ve manevi yoksulluklar içindeyiz. Yalan mı? o sayfalar, pasın demiri kemirdiği gibi, bağlandığımız zincirleri de kemiriyor. İnsan düşüncesini kölelikten kurtarıyor.

Klimkof yürüyüşünü hızlandırdı. Amcasının oğlu olan bu delikanlının heyecanlı söylevini dinlemek istemiyordu. Az kaldı:

— Bu konuda benimle konuşma, diyecekti, ama o sırada sustu Jakov.

— İşte hayvanat bahçesi.

Kapıda bandoyu dinleyerek birer şişe bira içtiler. Jakov, Klimkof'u dürterek:

— Beğendin mi burasını, diye sordu. Sonra içini çekti. Faust'tan bir valsti, dedi. Üç defa dinledim bu operayı... Neyse, maymunları görelim gel de.

Kafeslere doğru giderlerken Jakov ona Faust'la Mefistofales'in öykülerini anlattı. Parçalarından çalmak istedi, beceremedi. Sonunda kahkahalar attı:

— Hay Tanrım, olmuyor unutmuşum, dedi. Me-

fistofales rolündeki adam, her oyun için bir Ruble alıyor. Bence az bile, o kadar iyi oynuyor ki...

Müzik, tiyatroyla ilgili sözler, güzel kadın çehreleri, kahkahalar, pazar gününe özgü giysileri içinde insanlar, güneşli gök, her şey, her şey içini doldurdu, coşturdu onu. Jakov'a baktı, şaşırdı: "Ne kadar da atılgan... Her şeyi de biliyor. Üstelik benimle aynı yaşta." diye geçirdi kafasından.

Klimkof bu oğlanın kendisini alıp bilmediği çok uzak yerlere götürdüğünü sandı. Sanki ardarda bir sürü kapıyı açıyor, ışıklar renklerle dolu bir başka evrenin içinde kendini yitiriyordu.

Maymunlara geldiler.

— Zeki hayvanlara bayılırım, dedi Jakov, sonra:

— Bizim arkadaşlar, dedi.

Bir kızla bir delikanlının koluna girip yanına getirdi Klimkof'un. Yine o şen konuşmasıyla:

— Amcamın oğlu Evsei Klimkof, dedi. Sözünü etmiştim sizlere, Klimkof, bunlar da, Olga Kostantinovna, Aleksi Makarof.

Klimkof aptallaşmış, başı önünde, tanıştırılanların elini sıktı. Kendi kendine, "Hapı yutacağım galiba." dedi... "Gitsem iyi olacak." Ama istemiyordu gitmek. Çalışma arkadaşlarından birini görmekten çekiniyordu. Çevresini korkuyla gözden geçirdi. Göremedi kimseyi.

Jakov genç kıza:

— Açıkgöz değildir. Bana benzemez, akıllı usludur, dedi.

Olga:

— Çekinmeyin bizden, savımız yok bizim, dedi.

Klimkof'u ancak geçiyordu boyu. Parlak saçlarını tepesine toplamıştı, daha uzun duruyordu. Solgun yüzünü renklendiren ışıltılı mavi gözleriydi.

Ötekisi, erkek olan, babacan görünüşlüydü. Yavaş davranıyor, iri gövdesini rasgele sallıyordu.

— Serseri serseri burada mı dolaşacağız? dedi.

— Ne yapalım isterdin? dedi Jakov.

— Bir yere oturalım, bari.

Olga, Klimkof'un yüzüne bakmak için başını eğdi.

— Hiç gelmemiş miydiniz buraya?

— Hayır ilk kez geliyorum.

— Sevdiniz mi?

— Pek çok...

Kızın yanında bilinçsiz olarak, ondan kısa olmamak için ayaklarının üstünde yükselmeye çalışarak yürüyordu. Pek gülünç bir görünüşü vardı. Dördü de aynı masaya oturdular. Hepsi bira içmek istedi. Jakov sözü kimseye kaptırmadan konuşuyordu. Klimkof ise zaten konuşmak istemiyordu, hafiften ıslık çalarak yarı aralık göz kapaklarının altından çevresindeki insanları gözlüyordu.

Olga:

— Yalnız bir insan olduğunuzu hemen anladım, dedi.

— Hiç arkadaşınız var mı? diye sordu.

— Ne arkadaşım, ne kimsem var.

Olga gülümseyerek:

— Sizler tuhaf kişilersiniz, yürüyüşünüzden belli olur... Kaç yaşındasınız?

— Yirmi ikime giriyorum.

Aleksi'ye döndü:

— Bak bir sivil polis, dedi Olga.

Klimkof bu sözleri duyar duymaz bir yerine iğne batırılmış gibi iskemlesinden fırladı. Hemen yerine oturdu sonra. Yan gözle kıza bakıyordu. Korku etkisiyle yaptığı bu bilinç dışı davranışı kız anlamış mıydı acaba? Bir şeyler sezinleyemedi kızın yüzünden. Zaten Olga ona değil masaların arasından ağır ağır yürüyen Melnikof'a bakıyordu.

Polisin başı yere eğikti, kolları da takmaymış gibi iki yanından sarkıyordu.

Kısık bir sesle Jakov:

— Kalleşe bakın... dedi.

Aleksi:

— Sanırım adam sarhoş, dedi.

Olduğu yerde kıpır kıpır oynayan Klimkof az kaldı: "Yok o her zaman böyledir"diyecekti, zor tuttu kendini.

Melnikof kara bir gölge gibi kalabalık arasında yitivermişti.

Olga bu kez de Klimkof'a döndü:

— Nasıl yürüdüğünü gördünüz mü? diye sordu.

Klimkof'un sesi çıkmıyordu. Başını sallamakla yetindi.

— Belli ki namussuz bir adam ama... Olga düşünceli bir sesle konuşuyordu, o da sizin gibi yalnız ve üzgün.

Klimkof başını kaldırıp kızı süzdü. Yüzünde kuşku izleri vardı. Olga sözlerini sürdürdü:

— Yalnızlık, zayıf bir kişi için yeryüzündeki en dayanılmaz acıdır.

Aleksi:

— Dört yıldır tanırım onu, dedi. Sanki yüzü uzamış, suyu çekilmiş gibiydi. Kocaman kocaman olmuş kara gözlerini uzaklara dikmişti. Bakışları sert, kesinlik doluydu. Yeniden konuşmaya başladı.

— Bize okuyalım diye kitap veren üniversiteli bir genç vardı. İşte o çocuğu polise bu bildirdi. Sibirya'ya kadar sürdüler oğlanı. Sonra Tikonof adlı bir işçiyi de içeri attırdı. O da bir yıl sonra tifodan öldü. Kötü adamdır anlayacağınız...

Klimkof birden Olga'nın sorusuyla irkildi:

— Muhbirlerden korkar mısınız? diye sormuştu kız.

Ancak boğulurmuş gibi bir sesle: "Niye?" diye karşılık verebilmişti.

— Adamı gördüğünüzde öyle bir irkildiniz ki...

— Şey... Kuru kuru öksürüp boğazını temizledi sonra. Şey... dedi, ben de tanırım onu.

Aleksi gülerek:

— Korkunç şeydir. Onu her türlü kötülüğe itekleyebilir...

Klimkof'un sesi mırıltı gibi çıkıyordu:

— Evet.

— Anlaşıldı... anlaşıldı.

— Tümü de yere bakan-yürek yakan takımıdır bunların, diye söze karıştı Jakov.

Birden üçü de Klimkof'un çevresini sarıverdiler. Sanki onu bir düşmandan korumak istiyorlardı. Ancak Klimkof bu davranışın ne anlama geldiğini anlayamadı. Ağzından bir şey kaçar korkusuyla da konuşmadı.

Aleksi:

— Burada mı oturalım yoksa eve mi gidelim? diye sordu.

— Burada ne var ki?

— Pek bir şey yok ama, bir şarkı söyleyen kadın var, ip cambazları, işte birtakım böyle şeyler var anlayacağın..

Eve gitmeye karar verdiler.Oradaki eğlenti çekici gelmedi hiçbirine. Yolda Olga, Klimkof'a sordu:

— Hiç içeri attılar mı seni?

Klimkof:

— Evet, diye karşılık verdi. Ancak bir an duraladı:

— Pek kısa bir süre kaldım, dedi.

Ev dedikleri küçücük bir odaydı. Her yanda mavi renk görülüyordu. Sıkışık bir odaydı, ama canlıydı. Neşe ile üzüntü el ele vermişti. Aleksi duvarda asılı duran gitarını aldı, çalmaya başladı. Bir yandan da şarkı söylüyordu. Klimkof söylenen şarkılardan birini bile o güne kadar duymamıştı. Jakov'sa arada sırada açık-saçık sözler ediyor,

canı sıkıldıkça kalkıp oyun oynuyordu. Dans ettiği kadar hızla ökçelerini yere vuruyor, bir yandan da ıslık çalıp, nara atıyordu. Yaptığı gürültüler küçücük odayı çınlatıyordu.

Aleksi gitarını çalarken bazen duruyor, Jakov'u alkışlayarak "Yaşa, yaşa... en büyük kötülükler bile içleri neşe ile dolu olan insanların yanından geçemez" diye bağırıyordu.

Olga'nın gördüklerinden hoşlandığı anlaşılıyordu. Bir ara Klimkof'a döndü:

— Nasıl, hoşunuza gidiyor mu? diye sordu.

Klimkof sanki kendinden geçmişti. Karşılık olarak kıza gülümsedi. O zamana kadar böyle bir neşe, bir canlılık tatmamıştı. İçmiş gibi başı dönüyordu. Ancak evine döndüğünde kendisinin ne olduğunu, işini, gücünü anımsayabildi. Birden aklını oynatacak gibi oldu. Odanın orta yerinde durmuş, korkuyla yüreği sıkışmıştı.

Bu neşeli, bu canlı arkadaşlarını kendi elleriyle polise verecekti. Soluğu kesilmişti. Kuruyan dudaklarının üzerinde pas tutmuş gibi olan dilini gezdirdi. Gitti camın yanına oturdu. Birkaç saniye hiçbir şey düşünemedi. Sonra:

— Gidip, Olga'ya, Jakov'a her şeyi söyleyeceğim, dedi.

Hemen aklına Aleksi'nin sözü geldi "kalleş", bir kırbaç gibi şaklamıştı bu tek sözcük beyninin içinde.

Durdu... başını eğdi. "Hayır söyleyemeyeceğim ama... yazayım daha iyi olur...(dikkat edin) derim. Sonra da onlara kim olduğumu söylerim." Bu düşünce içini mutlulukla doldurdu. Bir süre geçince bu düşüncesini de beğenmedi. "Ya onların evlerini ararlarken, benim mektubumu bulup, yazımı tanırlarsa. İşte o zaman şapa otururum..."

İçinden gür bir ses yükseldi: "Sen, tek başına bir şey yapamazsın... sana ne emrediliyorsa onu yapmak zo-

rundasın."

Tan ağarana kadar oturduğu yerde kaldı. İğne batırılmış bir balon gibi sönmüştü sanki.Yüreğini kötü bir sıkıntı kemiriyordu. Dışarıdaki her şey ona Saşa'nın al bir topa benzeyen yüzünü, o tehdit dolu, kötülük dolu yüzü anımsatıyordu. Bütün kasları birbirine geçer gibi oldu. İçine kapanmış, olduğu yerde büzülmüştü ama, düşüncelerini toparlayamıyordu bir türlü. Dayanamıyordu artık, gitti yattı. Yorganın altına gizlendi.

Ortalık durulmuş, eski yaşantı geri gelmişti. Ama polisler gene kuşkulu, şaşkındı. Her akşam işlerinin başında toplaşıp, tartışıyorlardı. Konuları, toplumdaki kaynaşmanın gitgide artmasıydı. Varlıklı kişilerin ellerinde bulunan toprakları ele geçirmek isteyen gizli bir örgüt kurmuş olan köylülerden, artık açık açık hükümeti yeren işçi toplantılarından, gün geçtikçe devrimcilerin güçlendiğinden de konuşuyorlardı. Gıcırtılı sesiyle Filip Filipoviç durmadan polisleri kışkırtıyordu. Tümünü, işlerini yapmadıklarından dolayı azarlıyordu. Glasnagurski başka bir yol tutmuştu. Ellerini göğsü üzerinde kavuşturup, dilini şaplatarak yalvarırdı.

— Yavrularım... Az daha çalışkan olmanızı istesem sizlerden derdi. Çar'ımız kendi için çalışanları unutmaz bilirsiniz. Azıcık daha çalışkan, atak olun, diye yalvarırdı.

Krassavin sıkıntılı bir sesle:

— Peki ama, ne yapmamızı istiyorsunuz? diye sorunca, adamcağız ağzını açıp kapadı, ellerini salladı, karşılık veremedi. Neden sonra toparlanıp:

— Bayım, tutuklayın siz de! diye bağırdı.

İki dirhem bir çekirdek Lenotief de Saşa'ya döndü:

— Bu genel çılgınlık günlerinde bizim eski savaş yol-

ları pek sökmüyor, dedi.

Saşa tıslamayı andırır bir sesle:

— Koskoca bir yangının tükürükle söndürüldüğü görülmüş müdür? dedi. Dudaklarında iğrenç bir gülümseme belirdi:

— Baylar, devrimciler sizleri dövüyorlarmış! dedi.

Zaten herkes kızgındı, bağrışıp duruyordu. Üstüne de Saşa'nın alaycı kahkahaları gelince deliye döndüler. Ne var ki, Saşa hiçbirinden korkmazdı.

Gece gündüz dolaşıyordu polisler. Durmaksızın müdüriyete uzun uzun raporlar getiriyorlar, gözlemlerini bildiriyorlar, birbirleriyle tuttukları yolun doğru olup olmadığını tartışıyorlardı. Ama, toplumun ayaklanmasını engelleyecek önlemi kimse bulamıyordu.

Piotr, parmaklarını çıtlatarak. geleceği okuyabilen adam gibi:

— İyi hakkımızdan gelecekler bizim... derdi.

Soloviеf üzgün bir sesle:

— Bari birer emekli aylığı bağlasalar, derdi.

— Evet, evet kesme umudunu. Aylık yerine bize bir iple, bir darağacı verecekler, diye homurdanırdı Melnikof. Zaten insanın içini boğan bir görünüşü vardı, bu sözleriyle de büsbütün sıkıcı olurdu.

Tümü yorgundu, umutsuzdu. Yarınlarını düşünüyor, geleceği korkuyla bekliyorlardı. Şefinden en küçük memuruna kadar tanınmayacak kadar değişmişlerdi.

Klimkof onları gördükçe şaşkınlığa kapılıyordu. Bu adamlar üç gün öncesine kadar ne kadar da korkusuz görünüyorlardı. Kendilerini Tanrı kadar güçlü sanıyor, çevrelerine korku salıyorlardı. Şimdiyse bir güz fırtınası önünde savrulan yapraklar gibi bir odadan diğerine koşturup duruyorlardı.

Buna karşılık peşlerine düştükleri, yakalayıp, tu-

tuklamak için can attıkları kişiler ise neşeyle, inançla, yalınlık içinde yaşantılarını sürdürüyorlardı. Klimkof bundan dolayı daha da şaşkınlık içerisindeydi. Hiçbir şeyden yılmıyorlardı.Önlerine dikilen engeller, tuzaklar birer birer onların cesareti, yüreklerini dolduran inanç karşısında yok oluyordu.

Arkadaşlarını düşündü. Seviyordu onları. Olga'nın tatlı sesini mavi gözlerini, iyilik, acıma dolu sözlerini sevmişti. Jakov'un şamataları, gevezelikleri, alaycılığı, her şeyi bilirmiş gibi davranışlarıyla eğlenirdi. Aleksi ise yufka yüreklinin, gamsızın biriydi. İlk elini açana elindekini, avucundakini, sırtındakini verirdi.

Klimkof her gün yeni devrimcilerle tanışıyordu. Hepsinin de gözlerinde düşlerinin gerçekleşme gününün yaklaştığını görüyordu. Onlara düşmandı ama, gene de istemeye istemeye bu insan fırtınasına tutuluyordu.

Birden gördü ki, o ana kadar emrinde çalıştığı dava çökmüştü. Lanetlenmiş ihanetten kurtulma yolları aramaya başladı. "Onları görmekte inat edersem, çenemi tutamayacağım, biliyorum. Yok onları izlemeyi başkasına bırakırsam, iş daha da sarpa saracak. Bugün zafer onların... onların yanında yer almak da benim için en çıkarlı yol..."

Olga'yla tanışması onu öylesine etkilemişti ki, amcaoğlunun evine daha sık gitmeye başladı. Olga'yla karşılaşmak, onu görmek isteği bir tutku olmuştu artık. Ama, her gidişinden sonra, arkadaşlarının okuduklarını, düşüncelerini, neler yapmak istediklerini sözcüğü sözcüğüne Saşa'ya anlatmaktan da geri kalmazdı. Garip bir şey, onlardan konuşmaktan, kullandıkları sözcükleri yinelemekten mutluluk duyuyordu.

Saşa kötü kötü bakıp, alayla:

— Sersem, geveze, dedi. Senden hiç kuşkulanma-

dıklarını söylüyorsun, neden ağızlarındaki baklayı çıkartmaya çalışmıyorsun. Onlara basım için yararlı kalıpları, harfleri bulabileceğini, daha da ileri git, basımevi bile kurabileceğini söyle... Bu da gelmez mi elinden?

Klimkof sustu.

— Söylesene budala... Yapabilir misin? Evet mi, hayır mı?

— Evet...

— İyi ya. Yarın git, söyle...

Klimkof'un bu söyleneni yapması çok kolaydı aslında. Geçenlerde bir gün Olga ile Jakov ondan basım için gerekli birtakım kalıplar istemişlerdi. Klimkof da onlara ne evet, ne hayır demişti. Ama bu konuşmadan Saşa'ya söz etmeye korkmuştu o zaman.

Sabah olunca Olgalara gitti. Sinirleri gergin olduğu zamanlar içini bir boşluk doldururdu, şimdi de öyleydi işte. Yabancı bir güç kendisine ne yapması gerektiğini kabullendirmişti. Yabancının verdiği iş yüreğine yazılmıştı. Artık bu konu üzerinde denenmesi gereksizdi.

O kötü aydınlatılmış odada, Olga ile karşılaştığında şaşaladı, ama utangaç bir yüzle kapının önünde çakıldı, kaldı.

Olga onun elini sıktı:

— İçeri gelmiyor musun? Ben de şimdi fabrikadan geldim. Bugün bir miting yaptık. İyi ama senin neyin var? Çok mu yoruluyorsun?.. Hasta mısın?... bir çay içelim açılırsın.

Lambanın ışığını arttırdı. Gülümsedi. Bir yandan masayı hazırlıyor, bir yandan da konuşuyordu:

— Seninle birlikte çay içmekten hoşlanıyorum... Kendi arkadaşlarımla olunca o kadar çok konuşuyoruz ki, düşünmeye zaman kalmıyor. Bu yüzden sana bayılıyorum. Çok sessizsin çünkü... Süt ister misin? İyi gelir sana. Son

zamanlarda çok zayıfladın.

Klimkof sütünü ağır ağır içti, artık konuyu açmak istiyordu.

— Aklıma geldi şimdi... Siz basım için gerekli kalıplar falan istiyordunuz değil mi?

— Ben biliyordum bunları bulabileceğini zaten!

Böylesine sakinlikle söylenen sözler Klimkof'un kanını dondurdu. İskemlesine iyice yaslandı. Gene konuşmaya başladı:

— Nerden biliyordunuz?

— Sorduğumuz zaman ne evet, ne hayır demiştin. İşte bundan biliyordum bulabileceğini.

Anlamadı kızın ne demek istediğini. Bakışlarından kaçınarak üsteledi:

— Ama, nerden biliyordunuz?

— Seni namuslu, inanılabilir, dürüst bir insan olarak görüyorum da ondan...

Klimkof hemen atıldı:

— Bana inanmak doğru değildir, dedi.

— Yok canım! Sana inanabileceğimden kuşkum yok.

— Ya sizi aldatmışsam?

— Bir şey değiştirmez. Omuzlarını silkti, sakin bir görünüşü vardı. Konuşurken de sakindi.

— Elinde ipucu olmadan birine yalancı, ikiyüzlü demek, ondan kuşkulanmak hem saçma hem de gereksizdir.

Klimkof içini çekti.

— Size gerekli kalıpları bulabileceğimi sanırım, dedi.

Görevini yapmıştı. Başını eğdi. Ellerini bacaklarının arasına kıstırmış, deli gibi çarpan yüreğini dinliyordu.

Olga dirseklerini masaya dayamış anlatıyordu. İstenilen şeyler ne zaman, ne şekilde, nereye getirilecekti... Klimkof kulaklarını dört açmış dinliyordu. An-

cak ruhunu kemirmekte olan duyguyu boğmak için kızın cümlelerini o da içinden söylüyordu.

Tam görevini bitirdiği sırada içi karmakarışık olmuştu. Ruhundan birtakım iğrenç duygular yükseliyordu. Kendi kendine karşı düşman yapan bir duygu gitgide onu sarıyor, eziyordu:

Olga alçak sesle konuşuyordu:

— Toplumun ne çabuk değiştiğini görüyor musun? Bize eskisinden çok daha fazla güveniyorlar. Dostluk da gösteriyorlar üstelik. Açık yürekli, candan olmak daha güzelmiş değil mi?

Klimkof sözcükleri tepesinde uçuşan pervanelere benzetti. Her sözün ayrı biçimi, ayrı anlamı vardı. Kızın yüzüne bakmaya korkuyordu. Ancak göz ucuyla onun gölgesini izliyordu. Kafasının içindeyse kızın yüzünü çizmeye çalışıyordu. Mavi bir çift göz, solgun dudaklar, yorgun yüz çizgileri. "Bunun bir tuzak olduğunu ona söylesem" Sonucu biliyordu. "Besbelli kovar beni. Cbürlerinin yaptığı gibi bir sürü aşağılayıcı söz söyler..."

Birden:

— Doğramacı Zimin'i tanır mısınız? diye sordu.

— Hayır, neden sordun?

— O da sizin gibi devrimci de..

Olga kendinden emin:

— Oldukça kalabalığız, dedi.

Klimkof içinden "Zimin'i tanısaydı, gidip, beni ondan öğrenmesini isterdim. O zaman da..." diye düşündü. İskemlesi altından kaydı gibi geldi. Midesi bulanırmış gibi duygular boğazını tırmaladı. Öksürdü. Bakışlarını odada gezdirdi. Bu yoksul ama temiz yer onu etkiledi. Ay Jakov'un yüzüne benziyordu. Yusyuvarlak parlıyordu. Lambanın ışığını iç sıkıcı, gereksiz buldu Klimkof.

Düşünceli bir sesle konuşuyordu Olga:

— Yaşamı adalet ve aklın kurallarına göre düzenleyecek vicdanlı kişilerin sayısı gün geçtikçe çoğalıyor.

Klimkof giderek kızın inanç dolu sözlerine kapılıyordu. "Işığı söndüreyim, diz çöküp ayaklarına kapanayım, sonra da... her şeyi anlatacağım... Bana bir tekme atar..." Düşüncesini yerine getirmek için kalktı, elini ışığa uzattı. Ama, kolu yanına düştü. Bacakları titriyordu. Olduğu yerde sallandı.

Olga:

— Ne oldu sana? diye sordu.

Klimkof karşılık veremedi. Diz üstü çöktü. İnlemeye başladı. Titreyen ellerini uzattı. Olga'nın eteklerini tuttu. Kadın bir eliyle oğlanın omzunu tuttu diğer elini alnına koydu. Sonra birden ayaklarını kendi iskemlesi altına çekti, sert bir sesle:

— Hadi, hadi kalkın, dedi. Dostum... anlıyorum seni... acıyorum. İyi bir çocuksun... hayır, hayır. Kalkın diyorum ama...

Olga'nın iri gövdesinden taşan sıcaklık Klimkof'un içinde ihtiraslı bir istek uyandırdı. Kadının kendisini itekleyen ellerinin hareketini tahrik edici birer okşama sandı. "Olga da yabancı bir kadın " diye düşündü, genç kadının dizlerini artan bir istekle sardı.

Olga'nın sesi artık buyruk verir gibi çıkıyordu. Yumuşaklıktan eser yoktu:

— Kalkın diyorum size!

Klimkof buyruğu yerine getirdi. Hem de tek sözcük etmeden. Ancak içinde istek, duygu diye bir şey kalmamış, üstelik de kadın kendisini alçaltan, yaralayan bir şeyler atmıştı sanki içine.

— Anlıyorum, dedi. Hem de çok iyi anlıyorum. Tanrım her zaman aynı şey...

— Gücüme gidiyor doğrusunu isterseniz... Beni ancak bir kadın olarak görüyorsunuz. Ne acınacak yaratıklarsınız bilseniz siz erkekler.

Camın önüne gitti. Aralarında bir masa vardı. Belirsiz bir şaşkınlık yüreğini doldururken, utançtan da ateş gibi yanıyordu.

— Sizden isteğim bir daha buraya gelmemenizdir. Her ikimiz de zor durumda kalacağız. Rica ederim gelmeyin bir daha...

Klimkof kasketini başına geçirdi, pardösüsünü omzuna attı. Birden kamburu çıkmıştı sanki. Dışarda kapının az ilerisindeki bir sıraya çöktü. Çok öfkeliydi:

— İğrenç yaratık diye homurdandı.

— Niçin beni anlamak istemiyorsunuz? diye sordu. Kolları düşmüştü.

Kadın:

Gözlerini gözlerine dikmiş, tok bir sesle konuşuyordu şimdi:

Kadınlar için söylenecek ne kadar kötü söz varsa tümünü yağdırdı Olga'ya. Halbuki onu temiz, sevimli bulurdu. Yüzünü görmemek için tepeden tırnağa çamurla sıvayıp, kirletmek istiyordu kadını. Peşpeşe küfürleri sıralarken, Olga'da onu itmek için kollarını uzatıyordu. Ne var ki hiçbir şey içinde nefret duygusu uyandıramıyordu. yalnız ve yalnız küçük düşürüldüğünü, aşağılandığını duyuyordu yüreğinin ta derinlerinde.

Uzun bir süre aya baktı. Bulutların arasından zaman zaman parlak bir top gibi ışıldıyordu. Sakin yalnız. Bu ak topu sevmezdi Klimkof. Yaşantısının en güç, en kötü anlarını birlikte yaşamıştı. Hep kendisini gözlüyormuş gibi gelirdi. Sevmezdi bu yüzden. İçini boğardı.

Gece oldukça ilerlemişti. Ama kent daha uykuya varmamıştı. Her yandan sesler geliyordu.

"Eskiden gecelerim daha sessiz geçerdi" diye düşündü. Pardösüsü sırtında yürümeye başladı. Kasketini burnuna kadar indirmişti. Son düşüncesi "Onları yakalatacağım. Bana verilecek ödüle karşılık da başka kente gönderilmemi istéyeceğim" oldu.

Bile bile intikam alacaktı Olga'dan. Ama istemiyordu bunu. Bir an onu gene görmek, sözlerini işitmek, varlığıyla canlandırdığı odanın kokusunu içine çekmek isteğiyle yandı. Derken aklına duyacağı küçültücü sözler geldi. Eğer varlıklı biri olsaydım, şimdi karşımda çırılçıplak dans ediyor olurdun... Hepiniz birbirinizin eşisiniz, biliyorum, orospular..." diye düşündü.

Ona tapınmak istiyordu, ya da nefret etmek... ama, hiçbirinde başarılı olamıyordu. İçindeki fırtına durulduğunda bu duyguları anlıyordu. Korkunç bir düş içindeydi sanki.

Verdiği sözü tuttu. Üç kez koca koca paketler içinde basım için gerekli şeyleri götürdü Aleksi'ye. Bu arada gizli basımevinin nerede kurulacağını da öğrenmişti. İşin sonunda Saşa onu bütün arkadaşları önünde kutladı.

Saşa:

— Aferin sana! dedi. Elimize altısı geçti. Hiç de az değil. Ödülünü alacaksın Klimkof...

Umurunda bile değildi bu övgüler, ödüller. En son odada Maklakof kalmıştı. Klimkof onun bir hayli zayıflamış olduğunu gördü. Odanın karanlık bir köşesinde koltukta oturmuş, bıyıklarını buruyordu. Klimkof'a diktiği bakışları sert, tedirgin ediciydi. Oğlan arkasını döndü:

Muhbir:

— Buraya gel, Klimkof, diye bağırdı. Onlara acımıyor musun?

— Hayır... Birden sık sık şeflerinin kullandığı bir sözcük geldi aklına, caka ile:

— Bizim için ancak Çar'ımızın, ülkemizin düşmanları vardır, dedi.

Maklakof gülümsedi:

— Öyledir. Bir an sustu, sonra: Sen gerçekten üzüntü duymayan birisin, dedi.

Klimkof adamın gülümsemesinde, sesinin tonunda derin bir alay sezdi:

— Belki de... belki de çok üzgünüm!

— Gerçekten mi?

— Ne yani, ödevimi canla başla yapmayacak mıyım yani?

— Yapacaksın, yapacaksın. Ama, ben bunun tartışmasını yapmıyorum ki salak...

Bir sigara yaktıktan sonra:

— Niye burda kaldın? diye sordu.

— Başka işim yok da ondan!

Maklakof uzandı, oğlanın dizine vurdu, birden:

— Ne bahtı kara adamsın biliyor musun? dedi.

Klimkof yerinden doğruldu, sesi titriyordu:

— Timofei Vasilieviç... dedi.

— Eee,

— Bana söyler misiniz...

— Neyi?

— Bilmiyorum...

— Ben de...

Klimkof:

— Amcaoğluma acıyorum... yanındaki genç kıza da... tümüne de acıyorum aslında. Bizim çok çok üstümüzde kişiler onlar. Evet, çok üstün kişiler, diye fısıldadı.

Muhbir gitmek üzere yerinden kalktı, kapıya dikildiğinde:

— Cehenneme kadar yolun var! dedi.

Klimkof yalnız kalmıştı. "İşte biri daha. Tıpkı ötekiler gi-

bi. Önce seni tava getirirler, sonra da kıçına atarlar tekmeyi" diye düşündü. Olga'dan intikam alma isteği yeniden parladı içinde. Tüm insanlara karşı duyduğu nefrete, şimdi bu intikam duygusu da karışmıştı. Ancak şimdiye kadar ruhu aşağılatıcı sözlerle öylesine zehirlenmişti ki, nefret duygusu kolay kolay yeşeremiyordu içinde... Klimkof bu yeni duyguların akışına kapıp koyverdi kendini. Görevine de o zamana kadar tanımadığı, bilmediği bir sadakatla sarıldı.

Derken gizli basımevinde çalışanların tutuklanacağı gün geldi çattı. Klimkof buranın yerini biliyordu. Kostia adındaki iri yarı, sakallı bir adamın eviydi burası. Küp gibi şişman bir adamdı, karısıyla bir de Olga'yla birlikte oturuyordu orda. Kafasını hep ustura ile kazıtırdı. Karısı çok esmer bir kadındı. Değişken bakışları vardı. Klimkof ikisini de biraz tuhaf bulurdu. Uzun süre akıl hastanesinde yattıklarına inanıyordu.

Jakov anlatmıştı onları. Aleksilerin evindeydiler.

— Korkunç bir çifttir, demişti.

Jakov arkadaşları için iyi sözler söylemesini severdi. Kıvırcık saçlı başını gururla sallayıp, gösterişli bir davranışla anlattı:

— Korkunç yaşantıları olduğundan böyleler. Geceleri rutubetli ve havasız bodrumlarda çalışıyorlar... Sadece zindanlarda dinlenebiliyorlar. İkisi de pranga kaçağıdır. İkisinin de sahte pasaportları vardır. Kim olsa aklını oynatırdı bu durumda. Gene de çok şen insanlardır. Kostia bir başlasa yaşamını anlatmaya herkes hıçkıra hıçkıra ağlayacak sanırsınız. Ama bu öykünün sonunda da insan gülmekten bayılır. Böyle insanlarla uğraşmak kolay değildir.

Klimkof, Olga'yı son bir kez görmek istedi. Küçük grubun hangi yollardan hapishaneye gideceğini biliyordu. Bu olaya bütün benliğiyle ilgisiz kalacağına kendi kendini inandırdı, onları karşılamaya gitti. Olga için, "herhalde korkup ağlayacaktır" dedi.

Alışık olduğu gibi gölgeden gidiyordu gene, birkaç kez ıslıkla birşeyler çalmaya yeltendi, ama anılarının akışını durduramadı. Olga'yı, onun sakin gözlerini görüyordu, alınmış bir sesle kadın ona:

— Halk için kötü sözler kullanmamalısınız, Klimkof, diyordu. Sanki sizin hiç kötü yanınız yok mu? Herkes sizin gibi, "İnsanlar kötü olduğu için yaşamaya halim yok," diye düşünseydi, çok gülünç olurdu. Anlayamıyor musunuz bunu? Kendinizi yüceltirken, başkalarını küçültmeyin. Hiç hakkınız yok buna.

Her zaman haklı olduğuna inanmıştı Klimkof onun. Ama o anda onu korkmuş ve bitkin görmek için can atıyordu.

Uzaklarda bir arabanın tekerleklerinin gıcırtısını duydu. Nal sesleri çınladı. Çevredeki kapılardan birinin altına girip saklandı Klimkof. Kapalı bir fayton tam önünden geçti. Arabanın içindeki iki suratsız adamı, arabacının beyaz sakalını, yanında oturan bir polisin pos bıyıklarını gördü.

"İşte bu kadar, onu görmek kısmet değilmiş." dedi. Ama arkadan bir arabanın daha sesini duydu. Seslerin havada asılı kalacaklarını, hiç yaklaşmayacaklarını sandı.

Bir şala sarınmış. Tam karşısında bir başka polis oturuyordu. Tanıdığı uysal yüz, gözlerinin önünden hızla geçti. Olga çok sakin gibi geldi ona. Umulmadık bir sevinç doldu yüreğine; başına dert olan birisine karşılık verir gibi, "Hayır, ağlayacak" dedi.

Gözlerini kapayıp gülümsedi. Birkaç dakika sonra mahmuz ve ayak sesleri duydu. Zindana atıldıklarını an-

ladı. Gürültü etmemeye çalışarak çabucak kaçtı. Yan sokaklardan birine daldı. Koşarak eve geldiğinde ter içinde kalmıştı.

Bir sonraki akşam, Filip Filipoviç mavi gözlüklerinin ışıklarını saçarak, her zamankinden daha çok kurulan, çatlak bir sesle:

— Klimkof, tebrikler, dedi. Bunu öteki başarılarının izlemesini dilerim.

Klimkof görünmeyen bağlardan kurtulmak ister gibi durmadan ayaklarını değiştiriyor, ellerini oğuşturuyordu.

Orada bulunan birkaç polis, sessizce dinliyor, ona bakıyorlardı. Onlara bakmadığı halde Klimkof ötekilerin bakışlarını kendi üzerinde duyumsuyordu.

Şef susunca: Kendisini başka bir yere nakletmelerini istedi? Filip Filipoviç:

— Ne saçma iş bu! dedi. Çok ayıp bu korkaklık. Hele bu zamanda. Nasıl olur bu? İlk defa önemli bir iş başarıyorsun, sonra da naklini istiyorsun. Ben bilirim seni ne zaman nakledeceğimi.

Klimkof ümitsiz, alçalmış bir duyguyla. "İşte benim ödülüm?" diye geçirdi kafasından. Aldanmıştı. Saşa çağırttı onu.

Piotr'un arkadaşı:

— Hey bücür işte senin payına düşen, dedi.

Terli, sarı parmaklarla Klimkof'un eline para sıkıştırdı.

Zarubin koştu hemen;

— Ne kadar?

Klimkof titrek elleriyle parayı büktü.

— Yirmi beş Ruble, dedi.

— Kaç kişiyi ele verdin?

— Yedi.

— Yedi mi? Vay be?

Zarubin gözlerini tavana dikti.

— İki kere, yok üç kere yedi...yirmi bir... desene adam başına üç Ruble yirmi beş Kapik. Hafif bir ıslık çaldı. Araştıran gözlerle çevresine baktı.

— Saşa bunun için tam yüz elli Ruble aldı. Üstelik altmış Rublelik bir masraf listesi çıkardı. Peki bu başarıdan sonra bana ne ısmarlıyorsun bakalım, Klimkof?

— Ne istersen, gel bakalım. Gene de korkuyordu parayı cebine koymaktan.

Giderlerken Zarubin:

— Pek havadan sudan bir şeylerdi galiba seninkiler.

Dokundu bu Klimkof'a. "Neden?" diye sordu, içini çekti. Sonra sesini alçaltarak.

— Hiç de sandığın gibi değillerdir, dedi.

— Ödülüne bakılırsa, daha çoğuna değmez galiba... Anlamıyor değilim, beni aldatamıyorlar. Krassavin isyancılardan birini yakaladı. Burdan yüz Ruble, bir o kadar da Petersburg'dan aldı? Uydurma pasaportlu bir kadın için de yetmiş Ruble aldı Soloviеf. Gerisini sen düşün. Hele Maklakof'u hiç sorma. O daha yükseklerde. Avukatlar, profesörler peşinde. Çok iyi alıyor. Onlara özel tarife uygulanıyor, biliyorsun.

Durmadan konuşuyordu Zarubin. Onun bu gevezeliği biraz kendini de rahatlattığı için hoşlanıyordu Klimkof bundan.

Bir geneleve girdiler. Her zaman gelirdi Zarubin buraya. Zayıf, kambur bir kadına buyurur gibi:

— Nasıl Lidia? dedi. Kapitolina nerede? Kapitolina'yı tanımalısın Klimkof. Ne kız Tanrım! Yeryüzünde bir iblis. Yüz yıl geçse öğrenemezsin onun öğrettiklerini. Konyakla limonata verin bize. Bu içkilerle işe başlarım her zaman. Sen ne içersin?

— Ne olursa, dedi Klimkof.

Birinci sınıf bir evdi. Perdeler iyi kumaşlardandı. Klim-

kof döşemeleri çok beğendi. Şık giyimli kızlar ulaşılamaz gibi geldi ona. Aptallaştı. Önünden geçen etekleri dizlerine sürtülen kızlara geçit vermek için köşeye büzüldü.

Boynunda mavi kurdele olan göğüsleri çıplak esmer bir kız yüksek sesle;

— Bunlar üniversiteli mi? diye sordu.

Öteki kulağına eğildi bir şeyler fısıldadı. Kız suratını ekşitti. Klimkof arkasını döndü onlara. Zarubin'e.

— Kim olduğumuzu biliyor mu bunlar, diye sordu.

— Tabii, dedi Zarubin. Onun için bizden yarı fiyat alıyorlar, hesaptan da yüzde yirmi beş indirim var.

Klimkof beğendiği içkiden iki kadeh yuvarladı. Pek neşesi artmadı, ama çevresindekileri daha tasasız karşılayabiliyordu.

İri yarı iki kadın, masalarına oturdular. Lidia'yla Kapitolina'ydı bunlar. Gövdesine göre küçüktü Lidia'nın yaşı. Dar alınlı sivri çeneliydi. Dişleri balıklarınki gibi keskin, gözleri karaydı. Kapitolina'ysa bedeni bir yığın topun birleşmesinden oluşmuş gibiydi. Gözleri şiş, dumanlıydı.

Zarubin durmadan sinekler gibi bacaklarını, boynunu oynatıp duruyordu. Kızları yakalıyor, okşuyor, boyunlarını kokluyordu.

Klimkof çok öfkelenmişti. "Hayvan herif! Benim paramla kızların iyisini kendi alıyor, canavarı bana bırakıyor." Öfkesinin nedenleri daha da derindi. Bardakların birine konyak doldurdu, bir dikişte içti. Boğazı yandı alkolden, ağzını açtı, bitkin bakışlarını çevresinde gezdirdi.

— Ha gayret! diye takıldı Zarubin.

Kahkahalarını koyverdi kızlar. Klimkof uykuda gibi ne gözleri görüyor, ne kulakları duyuyordu.

Uyandırmak ister gibi, Zarubin dürttü onu.

— Klimkof, bilir misin, Lidia benim sadık dostumdur. Aklı başında kızdır. Şefin biraz gözüne girebilirsem,

çıkaracağım onu buradan, evleneceğiz. Beraber çalışacağız, değil mi sevgilim?..

Kız gözlerini kaçırdı ondan,

— Ölmezsek görürüz, dedi.

Kapitolina, Klimkof'un sırtına vurdu, kalın bir sesle;

— Neden konuşmuyorsun sen dostum? dedi.

— Herkesle senli benlidir o, diye söylendi Zarubin...

Klimkof kızdan yana bakmadı bile;

— Vız gelir bana, dedi. Söyle ona, hem beğenmedim, rahat bıraksın beni.

Bir an için kimseden ses çıkmadı. Kapitolina yavaşça;

— Cehennemin dibine, deyip koca gövdesini masaya abanarak kaldırdı.

Kadının can damarına basamadığını görünce, Klimkof:

— Tam bir fil, dedi.

Lidia, alınmış gibi:

— Bu ne kabalık, diye çıkıştı.

Zarubin de:

— Ya, dostum, hiç kibar değilsin, dedi. Kapitolina şahane kızdır... bayılır herkes ona.

— Bana ne, dedi Klimkof. Bira getirsinler bana.

Zarubin:

— Bira getirsinler, diye bağırdı.

Kapitolina biraları söylemek için dışarı çıktı. Zarubin arkadaşına eğildi, gösteri yapar gibi:

— Onlar da insan. Kalabalıklarda onları küçük düşürmek gerekmez. Canları istediğinden burada değiller herhalde.

Klimkof susturdu onu;

— Rahat bırak beni, dedi.

İstedi ki çevresindeki her şey sussun, kızlar dansetmesin, o kafatasındaki sırıtık sarı dişlere benzeyen tuşlara vurmasın mor yüzlü piyanist, perdeler sallanmasın. İstedi

ki birdenbire bembeyaz giysiler içinde Olga kapıda görünüversin. O zaman yerinden fırlayıp odadakilerin hepsini bir yumrukta devirecek, Olga'ya onlardan nefret ettiğini haykıracaktı. Ona kafasında yalnızca kendisi olduğunu söyleyecekti. Yeniden sesler geliyordu kulağına. Arkadaşı:

— Eğlenmeye geldik buraya, çıngar çıkarmak mı istiyorsun dedi.

Bütün gövdesi sallandı Klimkof'un. Belli belirsiz baktı ona, "başıma bütün gelenler bu hayvanın yüzünden geldi, gelmekte de..." diye geçirdi kafasından.

Dolu bira şişelerinden birini aldı, bardağına doldurdu, sonra elinden bırakmadan kalktı;

— Parayı veren benim, sersem, diye bağırdı.

— Efendim, efendim? Arkadaşım değil misin?

Zarubin'in sivri, kara başı arkaya kaydı. Bir an için Klimkof'un gözüne adamın gözüken dişleri, bakır rengi yüzü çarptı.

Zarubin:

— Otur! diye bağırdı. Eğlencemizi berbat etme.

Klimkof nişan alıp savurdu şişeyi. Yapışkan, kıpkırmızı bir kan aktı, Klimkof coşkun bir sevince kapıldı. Kolunu gene kaldırdı, ama bira üstüne döküldü. Ondan sonra da çevrede çığlıklar, koşuşmalar oldu. Bir an sonra da Klimkof güçlü kolların saldırısına uğradı. Her yanını tırmalıyor, ellerini tutuyorlardı. O sırada biri bir balgam attı suratına. Sonra kollarından tutup dışarı çıkardılar.

Ayıldığında kendini karakolda buldu Klimkof. Üstü başı paralanmış kan içindeydi. Olayı anımsadı o an, ilk aklına gelen, "Ne yapacaklar bana acaba?" oldu.

Tanıdığı bir memur yıkanmasını, eve gitmesini söyledi.

— Dava açılacak mı, dedi Klimkof.

— Bilmiyorum, diye karşılık verdi memur. Sonra da:

zannetmiyorum. Şefleriniz oldukça güçlü. Bir yolunu bulurlar. Siz de göz hapsinde olduğunuza göre korunuyorsunuz demektir.

Gülümsedi Klimkof.

Ertesi gün, Filip Filipoviç yanına çağırdı, iyice azarladı.

— Aptal, bu pis yerlerde çıngar çıkaracağına, örnek olmalısın. Bir daha aynı haltı yersen bir ay tıkarım içeri.

Oldukça korkmuştu Klimkof. Gürültüsüz yaşantısını sürdürdü. Olayı unutmak için kendini işine verdi.

Zarubin'e rastladı bir gün. Sağ gözünün altı yaralıydı. Hoşlandı bundan. Birini dövebildiği için kendi gözünde büyüttü kendini.

— Neden saldırdın bana, diye sordu, Zarubin.

— Sarhoştum, biliyorsun.

— Az kaldı kör olacaktım.

Barışmaları için de Zarubin onu yemek ısmarlamaya zorladı.

Klimkof içinde yeşeren düşünceleri silemiyordu. Çar'a karşı bir suikast için içerdeki düşmanlarla bazı subayların işbirliği yaptıklarını öğrendiği gün büsbütün karıştı kafası. Düzenleyiciler bir de bildiri yayımlamışlardı. Halka, çok yakında siyasal, dinsel toplantıların serbestleyeceğini, gazetelerde istenilenin rahatça yazılacağı söyleniyordu.

Şefler yeniden telaşlanmışlar, toplantı düzenlemişlerdi. Memurlara pek bir şey bildirmiyorlar, yalnız arkadaşça konuşmalarını sürdürüyorlardı. Filip Filipoviç, Saşa, Krassavin, Soloviefle öteki yüksek memurlar uzun saatler boyunca tartışırlar, dışarı çıktıklarında da suratları bir karış asık olur, arkadaşlar bir şey soracak olsa kaçamak yanıtlar verirlerdi.

Filipoviç'in kapısı açık kalmıştı bir gün. Saşa'nın öfkeli sesi kalem odasına kadar geliyordu:

— Neden söz edilsin onlara meşrutiyetten ya da po

litikadan. Yeni örgütün onları açlıktan geberteceğini anlatmalı, zindanlarda çürümelerinden başka bir işe yaramayacaklarını kafalarına sokmalı. Sanki bizim memurlar da ne? Her biri sersem, çakal beyinsiz birer hayvan...

— Neler söylüyorsun sen de, dedi Filipoviç. İasnagurski:

— Amacınızı pek kavrayamadım diye ekledi.

Kalem odasında Piotr, Grotokof ve Klimkof vardı. Yeni memurlardan biri koyu saçlı, çilli burunlu, altın gözlüklüydü. Öteki yeni tıraşlı kel kafalıydı. Kırmızı yanakları, basık burnu, sol kulağının altında da şarap rengi iri bir leke vardı. Hepsi kulak kesilmiş Saşa'nın sözlerini dinliyorlardı. Piotr birkaç kez yerinden kalkıp, kapıya gitti, var gücüyle öksürdü. Görünmeyen bir el kapadı kapıyı. İçerdekilerden kel kafalısı, koca parmaklarıyla burnunu karıştırdı:

— Beyinsiz diye kime dedi acaba?..

Karşılık veren olmadı. Grotokof içini çekti, açıklamayı yaptı:

— Herkese dedi, dedi.

Piotr gülümsedi:

— Çok da zeki hergele...

Kel kafalı çevresindekilere birer birer baktı:

— Bizden söz ediyor o zaman...

Grotokof:

— Politika böyledir, dedi. Her şeyi geçerli kılar.

— Okumuş olsaydım ben de oynardım kozumu, diye mırıldandı Piotr.

Sandalyesinde ilgisizce sallanan koyu renk saçlı, durmadan esniyordu.

Saşa dışarı çıktığında, saçları darmadağınık, yüzü pancar gibiydi. Kapının eşiğinde hepsini birer birer gözden geçirdi.

— Dinlediniz mi kapıdan? dedi.

Kan ter içinde kalan memurlar birer birer geliyor, yavaş seslerle birbirlerinden bilgi alıyorlardı. O sırada Maklakof çıkageldi. Her zamanki gibi asıktı suratı. Ters bakışlarla Krassavin'in odasına yürüdü, ardından da kapadı kapıyı.

Piotr'a döndü Saşa:

— İsyancılara karşı taktik değiştiriyoruz, dedi. Gizli bir örgüt kuracağız, onlar da açıkta kalacaklar. Sonra, kimse bir yere ayrılmasın konferans var.

Ortalık yatıştı, kimse konuşmuyordu. İasnagurski, şefin yanına çıktı. Gülümseyen ağzı yayvan bir çanağa benziyordu. Etli kulakları ensesine yapışmış gibiydi. Gövdesi kaypaklaşmıştı sanki. Alçakgönüllülükle gruplar arasında dolaştı, tek tek memurların ellerini sıktı. Bu işi bitirince de, bir köşeye gitti, ulur gibi konuşmaya başladı:

— Çar'ın sadık köleleri! Acıyla yoğrulan yüreğimle, vatanın, Çar'ın Ortodoks Kilisesi'nin, atılgan, korkusuz, sadık evlatlarına sesleniyorum.

Klimkof'un yanındaki:

— Aldı fitili, dedi.

— Düşmanlarımızın son günlerde aldıkları korkunç, o derece sakıncalı önlemleri öğrenmişsinizdir, herhalde, Bakan Bulugin'in İmparator'umuzun Tanrı'nın kendilerine vermiş oldukları kuvvet ve yetkiyi korumak konusundaki gücü ve iradesiyle ilgili bildirisini okumuşsunuzdur. Sevgili kardeşlerim ve arkadaşlarım, bunların hepsi ruhlarını kapitalistlere satmış birkaç soysuzun heyecanından başka bir şey değildir. Bütün amaçları, Rusya'mızı batırmaktır. Bu meşrutiyet ve özgürlük dilekleriyle halkı kandırmak istiyorlar.

Muhbirler, çemberlerini daralttılar

— Onlara yalnızca sağduyumuzla dokunmamız yeter.

Hemen toz olacaklardır. Bir düşünün: Çar'ımızın da elinden, kutsal yetkisini almak, seçim hakkını halka vermek, seçtikleri insanları da İmparator'a göndermek, böylece kanunlar yapmak, İmparator'un yetkisini kırmak istiyorlar. Bilgisiz ve sarhoş halkın parayla, alkolle baştan çıkacağını sanıyorlar... Hainlerden, isyancılardan, libarallerden seçeceklerini saraya göndereceklermiş. Seçecekleri vekillerin kimler olacağını şimdiden biliyoruz: Yahudiler, Polonyalılar, Almanlar, Ermeniler, yani, Rusya'nın düşmanları.

Onun arkasında ayakta duran Şaşa gülümsüyordu. Klimkof gördü bunu, ama bu iğrenç herifin dikkatini çekmemek için başını eğdi.

— Bu haydutlar ordusu ışıklar saçan imparatorluk tahtının çevresini saracak, Çar'ın vatanın kaderine gözlerini kapayacak, Rusya'yı hainlerin,yabancıların eline bırakacaklar... Ermenilerle Gürcüler de onlardan aşağı kalmayacaklar. Rusya'nın her zaman koruduğu bu sefil uluslar ayrı birer hükümet olurken Rusya da yalnız kalacak.. o zaman...

Saşa onun kulağına birkaç sözcük fısıldadı. İhtiyar sinirli bir hareket yaptı.

— Almanlarla, İngilizler bize çullanacaklar, bizi çiğ çiğ yiyecekler...

Son sözlerini olanca gücüyle söyledi. Bir an sustu, sonra gene başladı:

— Ama İmparator'umuzun, şerefini gücünü sadık köpekler gibi koruyan dostları var. Onlar, isyancılarla, meşrutiyetten yana olanlarla savaşmak için birleştiler. Aralarında dükler, prensler, kontlar, imparatorluk idaresine, kutsal bir geçmişe boyun eğmiş valiler var.

Saşa konuşmacının sözünü kesti gene. İhtiyar dinledi, elini salladı, birdenbire:

— Öyleyse konuşun. Neden sözümü kesiyorsunuz, dedi. Sonra sallanarak yürüdü. Yerine Saşa geçti. Kamburunu çıkarttı, boynunu ileri doğru uzattı, kırmızı gözlerini oradakilerin üzerinde dolaştırdı, ellerini oğuşturdu, tiz bir sesle:

— Anladınız mı, diye sordu.

Polislerden birkaçı:

— Evet, evet, dediler. Ama hiçbiri içten değildi.

Saşa:

— Sanırım, dedi. Ve açık, güçlü, her saniye artan bir kinle konuşmasını sürdürdü:

— Dinleyin. Sözlerimin anlamını zeki olanlar aptallara anlatsınlar. Liberallerle, isyancılar kazanmak üzere. Gün gibi açık bu. Hükümet onların istediklerini kabul etmek, meşrutiyet vermek için karar aldı. Sizin için meşrutiyet ne olabilir? Yüzde yüz ölüm? Hepiniz çalışmaktan kaçan korkak tembellersiniz. Çoğunuz gideceksiniz kodese. Hak ettiniz bunu. Arta kalanlar da soluğu tımarhanede alacak. Çünkü aranızda bir yığın deli ya da delirmek üzere serseri var. Yeni örgüt yürürlüğe girdiği zaman hepinizi ezecekler. Karakollar kapatılacak, emniyet kuvvetleri dağılacak. Sizler de sokağa atılacaksınız.

Herkes taş kesilmiş dinliyordu. Klimkof, "O zaman ben de nereye olsa giderim." diye düşündü.

Saşa bir an sustu herkesi gözden geçirdi:

— Sanırım anlaşıldı, dedi. Alnındaki sivilceler, sanki yüzünün her yanına dağılmış gibi kıpkırmızıydı.

— Bu yeniliğin hepimizin zararına olacağını anlamalısınız, dedi. Öyleyse vakit yitirmeden savaşmaya geçmeli, yok etmelisiniz onu. Kendiniz için savaşacaksınız tabii. Önemli olan kendi çıkarlarınızdır.

Kalabalık odada mırıldanmalar oldu. Birkaç memur, ses çıkarmadan suratlar asık, başları önde dışarı çıktılar.

Biri:

— Ne gereği var bu palavraların. Maaşlarımızı arttırsalar daha iyi olur, dedi.

— Bizi korkutmaktan başka bir şey yapmıyorlar. Saşa'nın çevresini on kadar memur sarmıştı. Klimkof da sokuldu bu grubun yanına. Piotr heyecanlanmıştı:

— İşte böyle konuşmalı, dedi. İki kere iki dört.

Solovief, soru dolu gözlerle:

— Pek memnun değilim ben, dedi. "Düşünün." Ne demek bu sözcük? Herkes kendine göre savaşını sürdürüyor. Ne yapılması gerektiğini söylemek daha doğru olmaz mı?

Krassavin kabaca:

— Ettiler ya canım, dedi.

— Anlamadım, dedi Maklakof.

— Pekiyi anladınız, diye bağırdı Saşa. Yalan söylüyorsunuz anladınız...

— Hayır!

— Ben de anladınız diyorum... Ama korkaksınız... Asilzadenin birisiniz de ondan... Ben sizi bilirim...

— Belki de, dedi Maklakof. Ne istediğinizi kendiniz biliyor musunuz ama...

Öyle soğuk konuşuyordu ki, ürperdi Klimkof. "Saşa tokatlar onu"diye geçirdi kafasından. Ama Saşa daha alçak bir sesle:

— Ben mi? Ne istediğimi bilmiyor muyum?

— Hayır...

Saşa omuzlarını silkti, korku dolu bir sesle:

— Şu halde söyleyeyim, diye bağırdı. Nerdeyse gebereceğim. Kimden korkum var benim? Zaten bir ayağım çukura girmiş... Düşüncelerinizle önünde diz çöktüğünüz bu ayak takımına karşı, bastırılmaz bir kin var içimde. Ben onlardan iğrenirken, siz tapınıyorsunuz onlara. Yadsıyor

musunuz? Yalan söylüyorsunuz o zaman. Asil bir aileden olduğunuz için köle ve uşaksınız, hepiniz. Ben ise bir köylü, gözlerini açmış bir köylüyüm... Böyle olduğu halde, üniversite ahlakımı bozamadı benim...

Klimkof bu sözlerin yüreğine örümcek ağı gibi takıldığını duyumsadı. Kendini bağlıyor, sıkıyor, Saşa'yı sürüklüyordu. İki saldırganın yüzlerini görebilmek için arkadaşları arasından bir yol açtı kendine.

— Düşmanlarımızı tanıyorum ben. Siz asiller! İşi muhbirliğe vardırana kadar efendimiz oldunuz. Erkekleriniz gibi kadınlarınız da, isyancılarınız gibi polisleriniz de her yerde her zaman kinle karşılanıyorlar... Sizi mahvetmenin formüllerini bilmiyor muyum sanıyorsunuz beni...

Maklakof ellerini ceplerine soktu.

— Çok önemli bir konu bu, dedi. İsterik bunalımlarınızdan çok önemli bir konu bu.

— Öyle mi? Ne demezsin? Söyleyeyim o zaman.

Haline bakılırsa Saşa oturmaya yelteniyordu. Saat tokmağı gibi durmadan sallanıyordu, arada bir de kekeliyor, ama susmuyordu.

— Yaşamayı düzenleyen kim? Tabii asiller. Hayvanların en uysallarından biri olan insanı kim bozdu?. Onu iğrenç, hasta, yırtıcı bir hayvan yapan kimdir? Siz asiller! Size yapılacak en iyi şey nedir biliyor musunuz? Bütün lağımları açmak, üstünüze doğru akıtmak. Zehirlediğiniz insanların kusmuklarıyla sizi boğmak. Yok olmanızın, cezanızı çekmenizin saati geldi de geçiyor bile... Baltaladıklarınız hepsi size karşı gelecek, boğacak sizi!. Duyuyor musunuz? Bunların hepsi birer birer olacak. Zaten kentlerin birkaçında asilleri yakalamışlar bile... Biliyorsunuz bunu değil mi?

Önce geriledi biraz, sallandı, sonra da ellerini ileri uzatıp, duvara yaslandı.Göğsünden gelen kısık bir kahkaha

attı. Maklakof arkadaşlarına bir göz attı, güler gibi oldu, sonra yüksek sesle.

— Anladınız mı ne dediğini, diye sordu.

Soloviеf:

— İnsan arkadaşlarının içinde her şeyi söyleyebilir, orası önemli değil. Aslında Petersburg'ta gizli bir örgüt olup olmadığı daha önemlidir. Kurulduysa, amacının ne olduğu bilinmeli...

— Öğrenmeliyiz, hele üyelerini iyice bilmeliyiz, dedi kararlı bir sesle.

— Gerçekten prenslerden kurulmuşsa, işlerimiz yolunda demektir, dedi Soloviеf.

— Senin için öyle, bankada yirmi bin Rublen var çünkü... Ne tilkisindir sen...

Soloviеf gruptan ayrıldı, ekşimişti yüzü.

— Kimbilir, belki de otuz bindir, dedi.

Kuru, sarsıntılı bir öksürüğe tutulmuştu Klimkof, boğazı tırmalanıyordu sanki. Kendini kaptırmıştı önceleri söylenen sözlere, şimdi, bunlar yağmurda kalmış kar taneleri gibi gittikçe eriyordu. Maklakof gözüne ilişti bir an, sıkıntı dolu bir yüzle gözlerini ayırmadan kendisine bakıyordu.

— Ne bakıyorsunuz? dedi Klimkof.

Beriki arkasını döndü gitti. Klimkof görmeyen gözlerle baktı peşinden.

— Anladınız mı? dedi Maklakof.

— Beğenmiyorum söylediklerini.

— Cidi mi söylüyorsunuz, neden?

— Hep kin aşılıyor... sanki kıtlığı var...

Başını salladı öteki:

— Haklısınız, dedi.

Klimkof dikkatle çevresine bakındı:

— Aslında anlaşılan hiçbir şey yok... herkesin dediği

başka...

Ortaya attığı bu düşünceden ürperdi, kaçamaklı bakışlarını üstüne çevirdi. Ama o mendiliyle şapkasının tozunu alıyordu. Duymamıştı herhalde bu çekinceli tümceyi.

Klimkof'a uzattı elini:

— Alahaısmarladık, dedi.

Onunla birlikte gitmek istedi Klimkof, ama Maklakof şapkasını giymiş, bıyığını burarak yola düzülmüştü bile.

Bütün kentte hızla, gittikçe büyüyen bir kabus havası vardı. Halk hiç de korkulu gözükmüyordu. Eskiden anlamsız gibi duran yüzler şimdi daha canlı, daha bilinçli bir görünüm kazanmıştı.

Kenar mahallelerde aşağı yukarı her gün, polisce de tanınan isyancıların da katıldıkları toplantılar yapılıyordu. Olayları bağırarak protesto ediyorlar, hükümetçe alınan son önlemlerin, önce halkın gözünü boyamak, sonra da aldatmak için kullanılacağını ileri sürüyorlardı. İşçilerden yalnız ve yalnız kendilerine inanmalarını istiyorlardı.

İsyancılardan biri bir gün:

— Egemenlik ancak ulusundur! Bütün toprak ve özgürlük yalnız onundur, diye bağırdı. Her yanı korkunç bir kükreme, heyecanlı bağrışmalar sardı.

— Arkadaş, haklıdır.

Klimkof aptallaşmıştı, arkasını döndü, Maklakof'u gördü. Saçları darmadağın, gözlerinden kıvılcımlar çıkıyordu. Kargaların kanat çırpmaları gibi durmadan ellerini birbirine çarpıyor, alkışlıyordu.

— Haklısın.

Klimkof şaşırdı kaldı. Ceketinin eteğini çekti.

— Ne yaptığınızın ayırdında mısınız? Konuşan peşinde olduğunuz isyancılardan biri...

— Rahat bırak beni, dedi öteki. "Yaşa, var ol!" diye bağırdı gene. Klimkof'a döndü sonra:

— Gerçeği isteyen bir adamın kişiliğinin ne önemi var, dedi.

Utandı, gülümsedi Klimkof, gözlerini çevresinde dolaştırdı. Yüreğini olduğu gibi açıklayabileceği birini aradı halk arasında. Ama cana yakın bir yüz görünce, "Onunla konuşacak olursam, polis olduğum hemen anlaşılır," dedi.

İsyancıların yaptığı konuşmalarda, başka bir yaşama düzeninin gerekliliğini savunduklarını duymuştu. Bu sözler onun çocukluk anılarını canlandırıyor, anlamlarını daha iyi kavramasına yardımcı olarak açıklık kazandırıyordu. Yakıcı, dirençli de olsa, inanıyordu onlara. Korkudan, baskıdan bunalımlar geçiren benliği, balçığa gömülmüş gibiydi. Zayıflıktan kemikleri kötürümleşmiş ama gene de gözleri ilerde olan çocuklara benzetti kendisini.

İsyanın parlak gelişimini beğeniyordu beğenmesine, ama sevecek kadar gücü yoktu. Sözlere inanıyordu, ama söyleyenlere değil. Hoş gibi gelen bu düşler dünyası yüreğini okşuyor, heyecanlandırıyordu, ama onlara tam anlamıyla sarılamıyor, korkuyordu bundan. Gene de hangisi olursa olsun taraflardan birinin başarılı olmasını diliyor, düzeni daha kolaylaştırmalarını, böylece, güneşin altında kendine de ufacık bir yer kalmasını istiyordu.

Başlangıçta, isyancılarla polislerin bakanlarca ağız dolusu küfür savurmalarını, düşmanların halkı aldatmak amacında olduklarını savlamasını pek anlayamamıştı. Ama onları dinledikten sonra bu soruyu bir daha kendi kendine sormadı. Çünkü memurlar ilgisiz, isteksiz çalışıyorlardı. Yabancıydılar birbirlerine. Kendi güvenliklerinden korkuyormuş gibi hepsi ötekini kuşkuyla gözden geçiriyordu. Şefler de görünmeyen birer insan olup çıkmışlardı. Astlarına ne bir buyrukta bulunuyorlar ne de izleyecekleri bir yöntem çiziyorlardı.

Hemen her gün Krassavin:

— Hâlâ bir haber yok mu Petersburglu prenslerden? diye sorardı.

Piotr şen şakrak çıkageldi bir gün.

— Arkadaşlar, Saşa Petersburg'a çağrılmış, dedi. Orada belliki büyük işler başaracak.

Kumral, eğri burunlu polise cansız bir sesle Vakizef karşılık verdi:

— Rus halk birliği –gerçek Ruslar– isyancıları öldürmek için savaş birlikleri kurmayı düşünüyorlarmış, ben de gireceğim bu kuruluşa, iyi silah kullanırım çünkü..

Bir ses:

— Zaten silah kullanmakta ne var? Tetiği çektin mi kaçarsın.

Klimkof, "Ne de basit karşılıyorlar her şeyi" diye geçirdi içinden; bilinçsiz, Olga'yla Jakov'u anımsadı birden.

Sevinçten uçuyordu Saşa, Petersburg dönüşü. Boş gözlerinde yeşil kıvılcımlar yanıyordu. Kendinden emin gibi çıkıyordu sesi. Gövdesi de dikleşmiş sanki yeniden doğmuştu.

— Ne yapacağız, diye sordu Piotr.

Dişlerini gösterdi öteki:

— Öğrenirsin yakında, dedi.

Güzel, üzüntülü sonbahar gelmişti. Kimsenin haberi yoktu. Korkusuzca gürültüyle sokaklara iniyor, gittikçe çoğalan gurur, güvenle dolaşıyorlardı. Klimkof da artık onların başarılarına, çok yakın görünen sessiz, şen yaşayışa inanmaya başlamıştı.

Çok geçmeden korkunç, güzel masalımsı günler geldi. Kimse çalışmıyordu. Halkı çoktandır baskısında tutan değişimsiz yaşam, çok güçlü kollara sarılmış gibi bir-

denbire durmuştu. İşçiler, ekmek, su ışık vermek istemediler. Açlık, susuzluk, karanlık, günlerce sürdü. Bu genel grev günlerinde halk sokaklara döküldü; türküler söylüyorlar, çocuklar gibi eğleniyorlardı. İlk kez halk kendi egemenliğinin tadını almıştı. İlk kez tüm yaşantılar üzerindeki gücünü ölçebiliyordu. Evlerdeki sessizlik, makinelerin durgunluğu, polislerin şaşkınlığı, eskiden Kaf dağında olan, şimdi yerlerde sürünen burjuva burunlarını görmek çılgına döndürüyordu bu insanları.

O günlerde korkunç iktidarı zayıf ellerinden almışlar, ama düzenbazlığı, acımasızlığı bırakmışlardı. Klimkof, buyurmaya alışmış insanların, şimdi ciğeri on para etmezlere boyun eğdiklerini görüyordu. Efendilerin düşmanlarını anlıyordu. Korku saçanlar, öfkelerini gizlemeye çalışıyorlar, sanki işçileri haklı görüyorlarmış gibi gülümsüyorlar, yalan söylüyorlardı. Klimkof biliyordu geçmişin geri gelmeyeceğini. Yeni türeyen efendiler başkaydı. Tüm yaşantıyı bir çırpıda durdurmasını bildiklerine göre nasıl olsa yeniden örgütlendirmeyi, kendileri için olduğu kadar, başkaları için de kolaylaştırmayı bileceklerdi.

Eski sert gelenekler, görenekler yavaş yavaş değişiyordu. Gözle görülür biçimde iyiye gidiyordu halk. Akşamları sokaklarda ışık yoktu, ama gene de gündüz gibi kahkahadan, çılgınlıklardan geçilmiyordu.

Her yanda özgür, korkusuz insanlar gruplaşıyordu. Herkes heyecanla büyük yargının başarılı olacağından söz ediyor, inanıyordu buna. Çekimser kalanlar, seslerini çıkarmıyorlar, yeni yüzleri inceliyorlar, ateşli söylevleri can kulağıyla dinliyorlardı. Bu gruplara çoğunlukla muhbirlerin de katıldığını görürdü Klimkof. Göze çarpmamak için hemen yok olurdu. Sık sık özel ilgi duyduğu Melnikof'a rastladı. Her zaman çevresinde dinleyiciler bulunurdu. Gök

gürültüsü gibi çıkardı kalın sesi.

— Görüyorsunuz ya, her şey halkın istediği gibi oldu. İstersek her şeyi ele alabiliriz. Gerçek güç yalnız bizimkidir. Halk! İyi anımsa bunu. Eline geçirdiğini sakın kaçırma! Baskın çık, kim olursa olsunlar, efendilerine tetik davran. Kov onları, çok üstelerlerse, gebertene kadar döv.

Bunları duyunca Klimkof bir süre düşündü, "Daha yeni atıldı içeri bu tip konuşanlar. Şimdi birlik gibi gözüküyor. Kışkırtma mı gene acaba?"

Sabahtan akşama dek tek başına halk arasında dolaştı. Arada bir konuşmak istedi, ama tam o anda hemen kaçıyor, ıssız bir sokağa dalıyordu. "Sesimi yükseltirsem beni tanırlar," diye düşünüp, üzülüyor, sonra da avunmak için, "Daha zaman var." diyordu.

Dolaşırken, bir akşam Maklakof'a rastladı. Kapılardan birinin gölgeliğine girmiş, başını kaldırmış, karşıdaki evin ışıklı penceresini gözetliyordu. Kemik için bekleşen aç bir köpek gibiydi. "Her zaman görevde," dedi Klimkof içinden.

— İsterseniz kaldırayım sizi, dedi Klimkof ona.

Polis yavaş bir sesle, şaşkın şaşkın:

— Sen mi kaldıracaksın beni? dedi.

Klimkof bir terslik olduğunu sezdi. İlk kez Maklakof ona "sen" diyordu. Sesi de bir tuhaftı.

— Hayır, git buradan, dedi.

Üstü başı her zaman temizken bu akşam dökülüyordu. Arkaya taradığı saçları bu akşam alnından, şakaklarına sarkıyor, ağzı da içki kokuyordu.

Kasketini çıkardı Klimkof:

— Allahaısmarladık, dedi, yavaş yavaş yola koyulmuştu, birden bir ses:

— Buraya bak, dedi,

Klimkof arkasını dönünce Maklakof'u gördü yaklaştığını duymamıştı.

— Gel benimle...

"Herhalde sarhoş." dedi Klimkof içinden.

Maklakof arkasına baktı:

— Kim oturuyor bu evde biliyor musun? dedi.

— Evet...

— Mironof... yazar... anımsadın mı?

— Evet...

— Tabii anımsarsın, seninle alay etmişti.

Yavaş yavaş sessiz yürüyorlardı. Dar küçük sokakta bir iki kişi vardı. Çok da soğuktu hava.

— Haydi dönelim, dedi Maklakof. Önünü ilikledi, kasketini düzeltti, düşünceli görünüyordu.

— Ben gidiyorum, dedi. Güney Amerika'ya... Arjantin'e...

Kuşkulu, umutsuzdu sesi. Klimkof bunu kendi içinde de duydu. O da sıkıntıya kapıldı.

— Neden bu kadar uzaklara gidiyorsunuz? dedi.

— Gerekli olan bu...

Evin karanlık duvarlarında yalnız başına dev gözü gibi parıldayan temiz ışıklar saçan camın karşısında durdu gene, ses çıkarmadan bir süre baktı.

— Miranof'un penceresi... dedi. Yalnızdır geceleri, durmadan yazar... Gidelim...

Klimkof çok alçak bir sesle:

— Bu sokaktan gidelim, dedi.

— Korkuyor musun, diye sordu Maklakof. Haklı değilsin. Türkü söyleyerek uğraşmaktan söz eden bu insanlar, sakin ve uysaldır. Canavarlar onların arkasında değil. Bir meyhaneye girsek de ısınsak, ama her yer kapalı.

— Eve gidelim...

— Eve mi... Sen git, teşekkür ederim.

Kımıldamadı Klimkof, üzgündü..

Öteki kaldırımda sesler çınlıyordu.

Birisi:

— İnanmazsın buna Mişa, diyordu.

Öteki kalın ses:

— İnanıyorum ama hemen olacağını sanmıyorum, diye karşılık verdi.

Maklakof, Klimkof'u dürttü;

— Ne biçim muhbirsin. Hanidir gözlüyorum seni uyuşmuş gibisin, dedi.

Kendinden söz etmek için olanak bulduğuna sevindi. Klimkof:

— Ben de gitmek istiyorum, dedi. İşler yoluna girince hemen ayrılacağım bu kentten. Ufak ticarete girerim, sessiz sedasız yaşarım.

— Yoluna girecek ne var?

— Ne olacak... yeni toplum... her şeye halk el attığı zaman...

Öteki kahkahalarla güldü bu söze, gereksiz neşe Klimkof'un konuşma isteğini kırdı.

Gene ses çıkarmadan yürümeye koyuldular. Sıkıntılıydı Klimkof.

Yeniden evin önüne gelmişlerdi. Maklakof birden:

— Beni dinle... gerçekten gidiyorum. Temelli bırakacağım Rusya'yı. Gitmeden önce bu yazara birkaç belge vermem gerekiyor. Görüyor musun bu paketi?

Klimkof'un gözünün önünde üç köşeli bir paket sallıyordu.

— Kendim gitmek istemiyorum ona. İki gündür kolluyorum onu, ama çıkmıyor dışarı. Hasta mıdır nedir? Sokakta verecektim ona bunları. Postayla da gönderemem. Bütün haberleşmeler kontrolde, hepsi de bizim elimizden geçiyor... Onun için ben gidemem.

Göğsünde sıktı paketi, eğildi, Klimkof'un tam

gözlerinin içine baktı:

— Yaşantımın öyküsü yazılı bu kağıtlarda. Ona açıkça kimliğimi bildiriyorum... beni şey eden... bütün nedenler burada... Okumasını istiyorum onun.

Kocaman elini Klimkof'un omzuna koydu, sarstı, buyurur gibi...

— Bunu git ver ona, yalnız ona ver, bir bey yolladı size dersin.

Bir an için sustu, veremedi, sonra:

— Gizli örgütten biri gönderdi, okumanızı rica etti, aynı dediğim gibi söylersin, rica etti dersin... Burada bekleyeceğim seni, haydi... Ama sakın buralarda olduğumu söyleme. Eğer nerede olduğumu soracak olursa kaçtı, Arjantin'e gitti dersin. Anladın mı?

— Peki, merak etmeyin.

— Haydi o zaman, çabuk.

Yavaşça itti Klimkof'u. Kapıya kadar birlikte gittiler, sonra kenara çekildi, kulak kabarttı dinledi.

Çok güçlü bir heyecan dalgası altında Klimkof kendi kişiliğini unutmuş, Maklakof'un sözleri altında iyice ezilmişti. Zile bastı, muhbirin bakışlarından bir an önce kurtulmak için, diziyle kapıyı zorladı. Aralanan kapıdan üç köşeli bir ışın belirdi, karanlık gölgeyi zar zor gösteriyordu; tok bir ses:

— Ne istiyorsunuz?

— Yazar Mironof'u görmek istiyorum, kendisine verilecek çok acele bir mektup var.

Tıpkı Maklakof gibi telaşla konuşmuştu. Her şey gene karmakarışıktı kafasında: Şefinin kemik gibi soğuk, çıplak sözlerini ancak anımsıyordu. Tam konuşacaktı, başının üstünden bir ses:

— Nedir istediğin delikanlı? dedi.

Klimkof hiç düşünmeden:

— Gizli polisten bir memur size bu kağıtları gönderdi. Okumanızı rica etti, dedi. Kendisi Arjantin'e gitmek üzere yola çıktı da...

— Nerede kağıtlar?

Dostça bir sesti. Klimkof başını kaldırınca koyu bıyıklı tunç renkli yüzü tanıdı. Elindekileri Miranof'a uzattı.

— Girin içeri, oturun şöyle.

Klimkof söyleneni yerine getirdi, başını önüne eğdi gene. Yazarın zarfı yırtarken çıkardığı ses ürpertti onu. Korkak bakışlarını adama çevirdi. Tam önünde ayakta duruyor, zarftan çıkanlara bakıyordu.

— Yola çıktığını mı söylemiştiniz?

— Evet.

— Siz de mi polistensiniz?

— Evet, dedi Klimkof, "Şimdi galiba hakaret edecek"diye düşündü.

— Yabancı gelmedi yüzünüz bana.

Gözlerini kaldırmamaya çalıştı, içini çekti.

— Tanırsınız beni, dedi.

— Siz de peşimde olanlardan biri miydiniz?

— Yalnız bir kez... Camdan beni görüp aşağı gelmiş, bir mektup vermiştiniz bana.

— Evet, evet şimdi anımsadım... Hay aksi şeytan. O mektupta sizin için kötü sözler kullanmıştım galiba, değil mi?

Klimkof ayağa kalktı, yazarın gülümseyen yüzüne baktı:

— Zararı yok, dedi.

Bu sert, ama koruyucu sesi duymak çok acı geliyor, Mironof'un kendisini kovduracağından korkuyordu.

— Ne garip olaylar... Yorgun görünüyorsunuz ama siz... Biraz oturun da dinlenin.

— Hayır, artık gitmeliyim.

— Siz bilirsiniz, çok teşekkürler, güle güle.

Kıllı parmaklı elini uzattı. Klimkof bu eli sıktı. Yazarın şaşırtan tümcesi ağzından döküldü:

— İzin verirseniz ben de yaşamımı anlatayım size.

Açıkça söylemişti bu sözcükleri. "Maklakof, bütün polislerin en zekisi, en akıllısı ona saygı gösteriliyor da, benim her şeyi açıklamamda ne sakınca var?" diye düşündü. Şefini anımsadı birden, camdan dışarı baktı. "Zarar yok, ilk kez üşümüyor, herhalde, dedi."

— Eğer istiyorsanız, anlatın, dedi yazar. Pardösünüzü de çıkarın... Çay içer misiniz? Hava oldukça soğuk çünkü.

Klimkof gülümsemek istedi, başaramadı.

Aradan ancak bir kaç saniye geçmişti. Gözleri yarı kapalı merkezde rapor veriyormuş gibi, köyünden, demirci dükkanından, Jakov'dan söz ediyordu.

Mironof, büyük bir masanın yanındaki sandalyeye oturmuş bir ayağını altına almış, hem dinliyor, hem de bıyıklarıyla oynuyordu. Yuvarlak yeni traşlı başını iki mum aydınlatıyordu. Gözleri çok uzaklardaydı.

"Beni dinlemiyor bile." diye düşündü Klimkof. Sesini yükseltti, kaçamak bakışlarını odada gezdirdi, yazarın yüzünü inceledi.

Soğuk, sert görünüşlü bir odaydı. Ciltler dolusu kitap odanın duvarlarını kalınlaştırıyordu. Rafların arasındaki pencereler, gecenin koyu karanlığından parlamıyordu bile. Ancak kapı beyaz bir leke gibi belli belirsiz seçilebiliyordu. Masanın üstündeki örtü, koyu rengiyle, odaya büsbütün sıkıntı veriyordu.

Bir köşede sert deri kaplı bir sandalyede oturan Klimkof, Kendi de nedenini bilmeden ensesini sandalyenin arkasına dayıyor, sonra da kaydırıyordu. Mum ışıklarından sıkıldı. Sarı dilleriyle birbirlerine bir şeyler söylüyorlardı

sanki. Sokuluyorlar, titreşiyorlar, titreşiyorlar, doğrulup havaya yükseliyorlardı.

Yazarın oturduğu sandalyenin arkasında, sarı yüzlü, sivri sakallı, hırçın bakışlı büyük bir resim asılıydı.

Hâlâ Mironof bıyıklarıyla oynuyor, bakışları uzaklarda odanın dışında dolaşıyordu. Şaşırdı Klimkof onun bu durumuna. Bir türlü anılarını bir araya getiremiyordu. Gözlerini iyice kapamak istedi. Gecenin karanlığı bu isteğine yardım etti. Derin bir nefes aldı. O anda içinde iki kişinin varlığını duyumsadı. Biri yaşıyor, öteki de bu birinciden bir yabancı gibi söz edebiliyordu. Sözcüklerini daha kolaylıkla seçebiliyor, daha iyi açıklamalar yapabiliyordu. Bütün başından geçen olayları bir mantık silsilesi içinde kavrayabiliyor, yüklendiği iğrenç, bulaşık olaylardan arındırıyordu kendini. Kendinden söz etmek hoşuna gidiyordu. Kendi başına yaptığı bu konuşma sırasında gerçeği söyledikçe, hiçbir konuda suçlu olmadığına inanıyordu, çünkü hiçbir zaman başına buyruk yaşamamış, iğrendiği, gereksiz yere yaptığı işler için hep baskı görmüştü. Yerinirken bile, içtenliği karşısında kendi kendine hayran oldu, gözleri yaşardı.

Yazar arada bir, bir şey soracak olsa:

— Durun her şeyi sırasıyla anlatacağım, diyordu.

Söz Maklakof'a gelene kadar yorulmadan konuştu durdu. Birden aklına geldi Maklakof. Kendisini uçurumun kenarında sandı. Gözlerini açtığında dışarda solgun bir sonbahar gününün ilk ışıklarını gördü. İçini derin derin çekti, ayağa kalktı. Beyni yıkanmış, arınmış gibiydi. Hiç böylesine rahatlamamıştı. Gene de tuhaf bir boşluk vardı içinde. Yüreğinde yeni buyruklar almak, hırçın davranışlarda bulunmak için hazırlık vardı gene.

Mironof koca gövdesini doğrulttu, gürültü ile ayağa kalktı. Klimkof'a bakmadan:

— Ne yapmak istiyorsunuz şimdi? diye sordu.

Klimkof da ayağa kalktı, Maklakof'a söylediklerini bir kez daha güvenle yineldi:

— Yeni düzen başlar başlamaz, başka bir kente gidip küçük ticaret yapacağım. Biraz birikmiş param var... İki yüz Ruble kadar.

Yavaşça ona döndü yazar:

— Ya! dedi, başka isteğiniz yok mu?

— Hayır.

— Demek yeni düzene inanıyorsunuz. Bunun kurulabileceğini de sanıyor musunuz?

— Tabii... yeter ki halk istesin. Siz inanmıyor musunuz?

— Doğrusu söyleyemeyeceğim.

Pencereye döndü, sesini çıkarmadan bıyığını okşadı. Klimkof kıpırdamadan bekledi.

— Geride bıraktığınız o genç kızı, amcanızın oğlunu, arkadaşlarınızı aramıyor musunuz?

Klimkof ceketini çekiştirdi başını eğdi.

— Onların haklı olduklarını biliyorsunuz değil mi?

— Acırdım eskiden onlara... Herhalde utanıyordum. Şimdi hiçbir duygum yok onlara karşı.

— Niçin?

Bir an sustuktan sonra Klimkof:

— Yapacak bir şey yok ki... Onlar mert insanlardı ama...

— Hiç kötülük ettiğinizi düşünmediniz mi?

İçini çekti Klimkof:

— Hoşlanmıyorum ama, verilen görevi yapıyorum.

Yazar ona doğru bir adım attı, sonra geriledi. Klimkof geldiği kapıyı gördü, Mironof oraya bakıyordu çünkü. "Gitmeliyim artık." diye düşündü.

— Bana soracak bir şeyiniz var mı? dedi Mironof.

— Hayır, artık gidiyorum.

— Güle güle...

Çekilerek, Klimkof'un geçmesi için yol verdi Mironof. Klimkof parmaklarının ucuna basarak yan odaya geçti. Tam pardösüsünü giyiyordu, Mironof birdenbire sordu:

— Peki ama, bütün bunları neden anlattınız bana söyler misiniz?

Bir an duraladı Klimkof, kasketini evirip çevirdi:

— Çünkü, dedi. Beni yollayan Timofei Vasileviç'in size çok saygısı var da ondan...

Gülümsedi yazar:

— Yalnız bunun için mi? dedi.

Klimkof şaşalamıştı, "Neden anlattım sanki her şeyi ona", diye geçirdi aklından. Gözlerini Mironof'a dikti. O da:

— Haydi güle güle, dedi.

— Allahaısmarladık, deyip saygılı bir şekilde eğildi Klimkof.

Günün ilk ışıkları yayılırken sokağa çıktığında, kaldırımda bir adamın başını öne eğmiş, dolaşıp durduğunu gördü.

"Beni bekliyor. Geç kaldığım için küfür ediyordur." dedi Klimkof içinden.

Polis, donmuş toprakta ayak sesleri duymuş olacak ki hemen başını o yana çevirdi, koşar adım Klimkof'un yanına geldi.

— Bıraktın mı?

— Evet.

— Neden geç kaldın? Ne konuştu seninle? Ne sordu?

Tirtir titriyordu. Yanakları morarmış, burnu kıpkırmızı olmuştu. Klimkof'un pardösüsünün ucunu yakaladı, sonra bıraktı. Parmaklarını hohladı, olduğu yerde tepindi. Soğuktan donan yüzünde korkulacak bir görüntü yoktu.

— Ben de anlattım başımdan geçenleri ona, dedi,

Klimkof yüksek sesle. Bu haberi vermek hoşuna gitmedi ama...

— Benim için bir şey sormadı mı?

— Yola çıkıp çıkmadığınızı sordu.

— Ne dedin?

— Evet, dedim.

— İyi, o kadar mı?

— Hayır.

— Gidelim haydi... Dondum çünkü.

Pardösüsünün cebine sokmuştu ellerini, kamburu çıkmış, iri adımlarla yürüyordu.

— Sen de anlattın yaşamını ha?

Klimkof kendini bu polisle bir tutmaktan hoşlanmıştı, kıvançla:

— Başından sonuna kadar, bu sabaha kadar her şeyi...

— Ne dedi?

— Hiç!

Birden durdu Maklakof, onu kolundan tuttu, yavaş ama sert bir sesle:

— Gerçekten verdin mi? dedi.

— İnanmıyorsanız üstümü araştırın, diye bağırdı Klimkof.

Maklakof bir süre düşündü.

— Hayır, dedi. O zaman eyvallah. Ben artık yokum... Sana verdiğim öğütleri dinle. Acırım sana. Elinden geldiği kadar çabuk bırak bu işi... Sana göre değil, sen de biliyorsun bunu. Zaman yitirmeden çık git. Tam sırası... Durumun nasıl değiştiğini görüyorsun. Halk güveniyor birbirine, ölüler hortluyor. Böyle zamanlarda çoğu şey affedilir, unutulur bile. Hele Saşa'dan sakın iyice... Deli, hasta adamın biri. Amcanın oğlunu bile ele verdirdi sana, unutma bunu. Uyuz bir köpek gibi ölmeli o. Haydi,

hoşçakal dostum.

Klimkof'un elini kavradı, parmakları arasında sıkı sıkı tuttu:

— Sahi, doğru söylüyorsun verdin değil mi? dedi gene. Belki yanılıyorsun da...

— Yemin ederim ki verdim...

— İnandım, inandım; Tanrı aşkına benden birkaç gün söz etme dairede.

— Ben de pek uğramıyorum ki zaten. Maaşımı almak için ayın yirmisinde gideceğim.

— İstersen daha sonra bir şeyler söyleyebilirsin. O zaman nasıl olsa çok uzaklarda olacağım. Allahaısmarladık.

Sokaklardan birinde yok oldu. Klimkof gözleriyle izledi onu, içine bir kurt düştü. "Hemen yola çıkarsa şeflerden bir korkusu var demektir. Dayak yemiş gibi bir durum var."

Bir daha Maklakof'u göremeyeceği düşüncesi üzdü onu. Ama daha birkaç dakika önce onu zayıf, titrerken gördüğünde sevinmişti. Eskiden ne kendini beğenmiş dediği dedik bir adamdı. Şefleriyle kendini bir tutardı. Ama galiba göz hapsinde tutulan bu yazardan çok korkuyordu. "Ben sıradan bir memur olduğum halde korkmuyorum Mironof'tan." diye düşünerek yürüdü.

Mutluydu bir an kendi kendine. Ama birdenbire içini alçalmış gibi üzüntü doldurdu. Hiç beklemediği bu duygudan adımları yavaşladı. Anlamadığı bir üzüntünün nedenini araştırırken. "Bunları ona anlatacağıma Olga'ya anlatsaydım çok daha iyi olurdu." diye düşündü.

Genç kızın gözlerinde canlanması büsbütün karartti içini.

Yeni uyanıyordu kent. Klimkof uyumak istiyordu oysa. Bitkin, çok umutsuz duyumsadı kendini. Bütün nesneleri dışarı atılmış bir odaya benzetti kendini.

Uyumak istiyordu, ama, eve gitmek ölmekten de ağır geldi, ağır ağır yürüdü.

Kara sevdalı Vekof, öğleye doğru uyandırdı. Pardösüsünü, kaşketini, çıkarmamıştı. Demir karyolayı sallıyor, kısık bir sesle üst üste:

— Kalk haydi Klimkof... Hepimizi daireden çağırıyorlar. Klimkof, Meşrutiyeti kabul ettiler, Filip Filipoviç bütün memurları çağırıyor, hey Klimkof, diye bağırıyordu.

İri yağmur taneleri gibi düşüyordu sözleri. Dişi ağrıyor gibi ekşitiyordu polis yüzünü. Gözlerini de durmadan kırpıyordu.

— Ne var, diye fırladı Klimkof yatağından.

— Kimse bilmiyor ne olduğunu. Daha dün İmparator meşrutiyet verecek denirken bugün bildiriler dağıtılıyor. Saşa'nın kabalığını engellemez bu. "Vurun, öldürün." demeye başladı bile. Beş yüz Ruble de verseler gene de bu haltı yemem ben... Ayda kırk Ruble alıyoruz üstelik. Bunları işitmek işte isyan ettiriyor insanı. Artık bizim orasının tımarhaneden ayırdı kalmadı.

Yanaklarını şişirmiş, odada beş aşağı beş yukarı dolaşıyordu.

— Korkunç... Haydi, giyin de gel...

— Kimleri öldürmeliymiş? diye sordu Klimkof, pantolonunu giyerken.

— İsyancıları... Ama İmparator'un bildirisi yayınlandığına göre, kime isyancı gözüyle bakılacak, o da belli değil. Bir yandan elimizde bayraklar, ulusal marş söylememizi isterlerken öte yandan da "Kahrolsun meşrutiyet" diye bağırttırıyorlar, isyancıları öldürttürüyorlar. Bir şey anlayamıyorum! Bildiriye, Çar'ın iradesine karşı mı

geleceğiz? Bunu anlayamayan yalnız ben de değilim herhalde?

Üzgün üzgün karşı koymaya çalışıyordu. Kemikleri alınmış gibi bütün gövdesi oynuyor, bacakları birbirine dolaşıyordu.

— Ben gelmeyeceğim daireye, dedi Klimkof.

— Nasıl? Niçin?

— Sokaklarda olup bitenleri görmek için biraz dolaşacağım.

İçini çekti gene Vekof:

— Eh, sen yalnızsın tabii... Başında koskoca bir aile hele ters bir karı bulunursa insan istemediği yere bile zorla gider. Zora gelirse insan ipte bile yürür. Cambaz görünce hep kendi kendime, "Senin de yaşamın söz konusu olsaydı sen de yürürdün bu ipte" derim hep. Yazgı, yoksulların isteklerini bastırmaktan, iradelerini yok etmekten başka bir işe yaramıyor.

Odanın içinde durmadan geziniyor, sağa sola çarpıyordu. Yanaklarını da şişirince davul gibi oluyordu. Küçücük gözleri yitiyor, burnu yanakları arasına gömülüyordu. Üzüntülü sesi, umutsuz sözleri Klimkof'un sinirlerini iyice bozdu. Ona döndü, oldukça sert:

— Her şey değişecek yakında, üzülmeye değmez, dedi.

— Şeflerimizin istemedikleri bu zaten! diye bağırdı. Anlıyor musun?

İçini birden kuşku dolduran Klimkof, oturduğu yerde döndü, yanıtlamak için gerekli sözcükler bulamadı, ayakkabılarını bağlamaya koyuldu:

— Saşa, "öyle vurun ki bel bağladıkları özgürlükten korksunlar!" diye bağırıyor, Vakirlef, tabancasını çekip, "Gözlerinden vururum kerataları" diyor. Krassavin de çevresinde bir yığın serseri toplamış, durmadan

öldürmekten söz ediyor. Çaçin'i sorarsan o da elinden sevgilisini alan üniversiteliyi öldüreceğini söylüyor. Bir de yeni memur geldi. Kambur. Durmadan gülüyor. Ön dişlerini kırmışlar. Acınacak durumda. Görülmemiş korkunç şeyler bunlar!...

Gizemli davranışlarıyla sözlerini sürdürdü:

— Çok normal herkesin kendini koruması. Hiç olmazsa bunu ölüme yol açmadan yapmalı. Biz öldürürsek, yarın da sıra bize gelecek.

Vekof, başını pencereden uzattı, dinledi, sonra da sapsarı bir renkle ellerini kaldırdı.

— Ne oluyor? diye sordu Klimkof.

Büyük bir gürültü, küçük ama aralıksız darbelerle pencerelere iniyor, odayı kaplamak istiyordu sanki. Klimkof , arkadaşına soru dolu korkulu bir bakış attı, ayağa kalktı. Öteki kollarını uzatarak camı açtı, ama hemen kenara çekildi. Pencere açılır açılmaz da sel gibi içeri doldu gürültü.

— Eğleniyorlar, dedi Vekof, yavaşça.

— Bak bakalım, dedi Klimkof, çabucak pardösüsünü giydi. Pencereden uzandı Vekof:

— Bayraklar, insanlar, her renk her çeşit. Korkunç kalabalık. Her sınıftan insan var. Subaylar bile var aralarında. Papaz Uspenski de var orada. A! A! Bak... Melnikof, bizim Melnikof elinde bir de bayrak var!...

Yıldırım gibi cama koştu Klimkof. Yoğun halk kitlesi sokakları doldurmuştu. Herkes neşeyle coşmuştu. Başlarının üzerinde salladıkları bayraklar da kuşlar gibi uçuşuyordu. Donup kalan Klimkof, ilk sıralarda Melnikof'un iri gövdesini gördü. İki eliyle sımsıkı tuttuğu bayrağı sallıyordu. Bayrağın kumaşı arada bir yüzüne değiyor, kaşlarının altından fırlayan kara perçemleri yanaklarına ve sakalına dolanıyordu. Hayvanlar gibi kıllı olan bu adamın

ağzı açıktı bağırıyor olmalıydı.

— Nereye gidiyorlar? diye sordu Klimkof arkadaşına.

Öteki başını cama dayamıştı.

— Bilmiyorum, dedi.

İkisi de seslerini çıkarmadan akıp giden bu insan seline baktılar. Yürekten, ruhtan coşan fırtına gibi gürültüleri; alışık kulaklar açıkça seçebiliyordu.

— Ne büyük güç değil mi? dedi Vekof. Aslında her biri yalnız kendi için yaşar gibi görünürdü ama, birdenbire birleşivermişler... Olağanüstü bir olay doğrusu.

— Akıllandılar artık, kazanırlar, dedi Klimkof inançla.

— Bizim Melnikof'a ne dersiniz?

— O her zaman demokrattır zaten, diye bir açıklama yaptı Klimkof.

— Her şey yoluna girecek.

Yüzüne baktı aynada, neşeliydi, hoşlandı bundan.

— Birlikte çıkalım istersen, dedi Vekof.

Sokağa çıkmışlardı.

— Gene de budala bir halk, dedi arkadaşı. Ellerinde bayraklarla dolaşacağına, türküler söyleyeceğine iktidarı ele geçirse, politika ayrılığına son verse daha iyi olmaz mı? Güç onlarda şimdi. Kendileri gibi bizi de adam edebilirler, herkese de yaptığı işe göre ödülünü verebilirler.

Bir sokağın köşesine geldiklerinde Vekof, vedalaşmadan ayrıldı, gözden yitti. Klimkof, başıboş bir adam gibi yürüdü...

"İki yüz Rublem var şimdilik. Ticaret yapabilirim, insan özgürdür bu meslekte... Yakında yirmi beş Ruble daha alacağım" diye düşündü.

Sokaklarda insanlar karıncalar gibi kaynaşıyorlar, avazları çıktığı kadar bağırıyorlardı. Yüzlerindeki şenlik belirtileri, bu sıkıntılı sonbahar akşamında parlak bir paskalyayı anımsatıyordu.

Her yerde kahkahalar, dostça sesler duyuluyordu. Klimkof hoşlanırdı gürültüden. Dudaklarında gülümseme, hoşgörülü bakışlarla onları izliyor, gelip geçene yol veriyor, geleceğini daha renkli daha tatlı olarak düşünüyordu.

Kahkahalarla gülen iki adam bir köşede tam karşısına çıktı. Birisi kazayla çarptı, şapkasını çıkardı özür diledi.

— Affedersiniz...

— Rica ederim, dedi Klimkof.

Grotokof'tu bu. Yeni tıraş olmuştu. Parıl parıl yanıyordu yüzü. Neşeli gülen gözlerle her yanı tarıyordu.

— Klimkof dostum, doğrusu ucuz atlattım, dedi. Allahtan aklıma... Sahi siz tanışıyor muydunuz? Patnelief, o da bizden.

Grotokof, sık sık soluk alıyor, hızla konuşurken kekeliyor, durmadan da alnının terini siliyordu:

— Bir kalabalık vardı bulvarda, birisi konuşuyordu. Ben de yaklaştım, dinleyeyim dedim. Hiç çekinmeden söyleyip duruyordu. Hemen bilgi toplamaya başladım. Kim olduğunu sordum yanımdaki adama. Yüzünü tanır gibiydim. Adam, "Zimin." dedi. O anda iri yarı iki delikanlı kollarımdan tutup. "Arkadaşlar muhbir var." diye bağrıştılar. Söz söylemeye olanak bulamadan kalabalığın ortasındaydım. Çıt yoktu çevrede. Delici bakışları üzerimde duyumsuyordum. "İşim bitti artık." dedim kendi kendime.

Klimkof şaşırmıştı!...

— Zimin ha! dedi. Adımlarını sıklaştırdı.

Grotokof ellerini havaya kaldırdı, haç çıkarıp konuşmasını sürdürdü:

— Tanrı yardımıma koştu. Birden toparladım kendimi, "Yanılıyorsunuz efendiler, ben muhbir değilim, şöhretli insanlarla hayvanların çok iyi bir taklitçisiyim. İsterseniz sa-

natımı göstereyim size." dedim. "Tanıyoruz onu yalan söylüyor." dediler. Ama ben çoktan başlamıştım polis müdürünü taklit etmeye. Onun sesini kullanarak "kim izin verdi burada toplanmaya" dedim. Herkes kahkahalarla güldü. Onun üzerine ben de numaralarımı döktürdüm. Valinin, papazın, sinek vızıltısının, domuzların taklitlerini yaptım. Kollarımı hâlâ bırakmayan o iki serseri de gülmeye başlayıp, bıraktılar beni. Öyle bir alkışladılar ki aklınız durur. Pantelief de oradaydı, sor istersen.

Arkasında bir gömlek olan adam, doğruladı söylenenleri.

Grotokof, heyecanla göğsüne öyle bir vurdu ki, öksürdü.

— Şimdi iş daha da kolay, dedi. Yolunu buldum demektir. Sanatım yaşamımı kurtardı.

— Halk çok saflaşmış, dedi. Pantelief.

— Doğru, onlara artık her şey yutturulabilir, diye ekledi Grotokof. Ama gene de oldukça çok değişiklikler var. Eskiden göz hapsinde bulundurduğunuz isyancılar, sosyalistler şimdi hep ön sıradalar.

— Ne demek olur bu?

— Söylevi verenin Zimin olduğunu kesinlikle biliyor musun, dedi gene Klimkof.

— Evet Matvei Zimin'di, dedi Pantelief. Knopp Fabrikaları yararına propaganda yapan adam.

— Onun hapiste olması gerekirdi, dedi Klimkof. Hiç hoşlanmamıştı bu durumdan.

Grotokof neşeli bir ıslık çaldı.

— Hapiste mi? Herkesi bıraktıklarını duymadın galiba daha?

— Kim bıraktı?

— Canım, halk tabii.

Hiç konuşmadan bir iki adım daha gitti Klimkof...

— Onları bu iş için mi bırakmışlar, dedi.

— Anlaşılan öyle...

— Ama neden?

Pantelief:

— Benim düşüncem böyle, ama şimdi durumumuz ortada... Şefler de artik ilgilenmiyorlar bizimle, dedi.

— Bütün isyancıları bırakmışlar mı? diye üsteledi Klimkof.

— Hepsini...

Pantelief burun deliklerini açe açe tok bir sesle:

— Şimdiden daha hiç de hoş olmayan, üstelik tehlikeli çatışmalar oldu... Çaçin gözünden vurulmuş, sonra da halka tabanca çekmiş. Namuslu namuslu yolda giderken yanına bir kadın sokulmuş, avazı çıktığı kadar, muhbir, muhbir diye bağırmış. Eh o hayvanları taklit edecek değil ya, çekmiş tabancayı...

Herkes yapamaz ama bunu. Hepimizin tabancası yok ki.

— Verilecek ama...

— Doğrusu durum büsbütün kötü. Silah kışkırtır adamı, kullanmak zorunda kalırsın.

Klimkof sözlerini kesti:

— Ben eve gidiyorum, dedi. Dar sokaklara daldı.

Gelip geçenlere görünmemek için kaldırımdan kaldırıma geçiyor, karanlıkta saklanmaya çalışıyordu. Sürekli korkusunun nedeni, Olga'ya Jakov'a ya da onlardan birine yakalanmaktı. İçine doğan bu kuşku saniyeler geçtikçe daha da çoğalıyor, oldukça rahatsız etmeye başlıyordu.

Kendi kendine avunmak için, "Kent büyüktür, ama insanlar o kadar çok değil." diyordu. Gene de her ayak sesi onun yüreğinin daha hızlı çarpmasına yol açıyor, ayakları titriyordu. Üzülerek, "Hepsini de bırakmışlar. Hem de kim-

seye sormadan. Ne yapacağım şimdi? Nerde olduklarını bilseydim hiç olmazsa" diye düşünmekten alamıyordu kendini.

Akşam olmak üzereydi. Komiserliğin önündeki sokak feneri yanıyordu. Kapının önünden geçerken bilinmeyen bir ses:

— Buradan, arka kapıdan girin, diyordu.

Durdu, korkuyla karanlıklar içindeki iki kapıyı inceledi. Kapalıydı, ama hemen orada kara bir gölge gözünden kaçmadı.

— Boğuk bir ses:

— Çabuk olun, dedi.

Klimkof eğilerek geçti, avlunun dibinden sızmakta olan ışığa doğru yollandı. Ayak sesleri, boğuk, ağlamaklı başka sesler geldi kulağına. Durdu, dinledi. Başını omuzlarına gömdü, pardösüsünün yakasıyla yüzünü örttü, gövdesinin yarısını kapıya döndürdü. Kapının önüne geldiğinde de, kendiliğinden açıldığını gördü. Hızla bir adam içeri girdi, çarpıştılar.

— Allah belanı versin, kimsin sen?

— Benim.

— Sen kimsin?

— Klimkof, Evsei.

— Ha siz miydiniz? Çabuk haydi, tanımadınız mı beni?

Kemerli burnu, kulaklarının arkasına kadar uzanan bukleleri inceleyen Klimkof:

— Vakirlef, değil mi? dedi.

— Evet evet... ta kendisi.

Klimkof hiçbir şey söylemeden, bir yığın karanlık gölgenin dolaştığı avluya girdi. Soloviefin tatlı sesini duydu:

— Bir genç kız getirin bana... Yakışmaz bana ama,

onu eşek sudan gelene kadar döverim, diyordu.

— Tam olayın sırası ya, dedi Vakirlef.

— Prensip olarak her çeşit şiddete karşıyımdır ama, dayak atmak hoşuma gider. Bizim yeğeni de iyice ıslattım hani.

Öte yandan Saşa'nın sesi yağmur damlaları ya da dualar gibi geliyordu:

— ...Elleri bayraklılara nerde rastlarsanız basın dayağı. Hele bayrak taşıyanları asla bırakmayın. Ötekiler nasıl olsa kaçarlar.

— Ya kaçamazlarsa?

— O zaman tabancalarımız olacak. Gizli topluluklardan olanlara ya da halkın kaçırdıklarına rastlarsanız, aynı şekilde davranın, gebertin hemen.

— Çok doğru... Ya onlar ya biz dedi bir ses. Pantelief'inkini andırıyordu.

— Aksi olursa bizim ne olacağımız da belli.

Vakirlef kesin bir sesle:

— Onlara özgürlük verildi, peki biz... biz ne olacağız? diye bağırdı.

Klimkof, avlunun bir kenarında odun yığınlarının üstüne oturmuş, çevresinde konuşulanları can kulağıyla dinliyordu. Biçimsiz kalın duvarlar avluyu çeviriyor, Pencerelerden donuk ışıklar saçılıyor, gökte bulutlar ağır ağır gidiyordu. Bir köşede alçak bir merdiven gördü Klimkof. Tepesinde yakasını kaldırmış, kasketini ensesine çekmiş Saşa oturuyordu. Başının üstünde her an sönecek gibi ölü ışıklar saçan bir fener asılıydı. Tam arkasında da karanlık bir kapı vardı. Birçok kişi de merdivenin basamaklarına oturmuştu. Griler içinde iri gövdeli bir adam da kapıya yaslanıyordu.

— Özgürlüğün, size isyana karşı savaşabilmeniz için verildiğini bilmelisiniz, dedi Saşa.

Arada bir ayak sesleri, madeni gürültüler, boğuk, kuşkulu öğüt veren sesler geliyordu kulaklara.

— Dikkatli ol.

— Değiştirilmeleri için emir verilmedi daha.

Gecenin karanlığında birbirlerine benzeyen insanlar gruplara ayrılmışlardı. Gıkları çıkmadan Saşa'yı dinliyorlar, rüzgarda savrulur gibi titriyorlardı. Saşa'nın sesi bütün ötekileri bastırıyordu. Klimkof'un içini üzüntü kapladı gene. Konuşup duran bu adama karşı içinde sonsuz bir tiksinti doğdu.

— İsyancılara karşı açıkça savaşmakta özgürsünüz. Aldatılan Çar'ı korumak zorundasınız. Bilmelisiniz bunu. Ödülleri de unutmayın. Kimde tabanca yoksa yaklaşsın buraya.

Çevreden sesler yükseldi:

— Bende... bende... bende...

Merdivene doğru ilerlediler, grili adam:

— İki tane alabilir miyim? diye sordu.

— Niçin?

— Bir arkadaşım için.

Klimkof'a hiç de yabancı gelmeyen polislerin sesi daha neşeli daha korkusuzca yükseliyordu.

— Kimseyi dövemem ben...

Pantelief, kaba bir tarzda:

— Söyledi işte, dedi.

— Savaş.

Ağlamaklı bir ses yeriniyordu:

— Az mermim var benim, bir kutu olsa iyi olurdu...

Tam iki sokağın derdiyle uğraştım, bittim bugün,dedi Saşa.

— Yarın oldukça ilgi çekici olacak.

— Evet...

Kulaklarında bomba gibi patlayan sesler Klimkof'a

yarını gösteriyordu. Herhangi bir başarısızlık sonucu, tüm düşlerinin kurgularının yok olmasından, eski korkunç yaşamına yuvarlanmaktan çekiniyordu. Gene yüreğinde zayıf adamın kini, özgürlüğe susayan kölenin içgüdüsü belirdi. Umutlarının nasıl olsa öldüğüne inandığından, gözleri yarı kapalı, yeniden Saşa'yı incelemeye koyuldu, her söylediği sözcüğü yuttu.

Polisler duvarın altındaki iri delikten ikişer üçer çabucak gidiyorlardı. Saşa'nın başının üstündeki ışık söndü. Klimkof onun aşağı atladığını, sonra da genzinden gelen kısık sesini duydu:

— Tam yedi memur gelmedi bugün daireye. Neden ama... Herkes şenlik var sanıyor. Böyle durumlarda asla tembelliğe göz yummayacağım. Şunu iyi bilin ki işleri aynı ciddiyetle yürüteceğim. Çünkü ben Filip Filipoviç değilim. Ondan çok daha iyi çevirebilirim sizi. Kim söyledi Melnikof'un elinde bayrak dolaştığını?

— Ben gördüm.

— Bayrak mı vardı elinde?

— Evet... Hem de "Özgürlük," diye bağırıyordu.

— Vakirlef, sen misin?

— Evet, benim.

Saşa'nın gölgesi yitmişti ama, merdivenin yanındaki bütün polislerden daha iri olan gövdesi, büsbütün uzamış, ezici bir bulut gibi avluyu doldurmuştu sanki.

Klimkof olduğu yerde doğruldu, düşmekten korkuyormuş gibi dikkatle kapıya doğru gitti. Saşa'nın sesi yarı yolda yakaladı onu, sırtından buz gibi bir ter boşandı.

— Klimkof!

Ellerini öne doğru uzattı Klimkof, daha hızlı yürümeye çalıştı, dizleri titriyordu.

— Klimkof, Vekof, Evsei, nerede bu sersemler, diye bağırıyordu Saşa.

Klimkof bir ara Krassavin'in sesini duydu.

— Gittiler herhalde, diyordu. Soyadlarıyla çağırmayın.

— Bana akıl vermeye kalkma. Soyadlarını da ötekileri de, hepsini halledeceğim yakında...

Klimkof içinden "Asıl ben seni halledeceğim," dedi. Dişlerini öylesine sıktı ki canı acıdı..

Kapıdan çıkar çıkmaz, gene kendi güçsüzlüğü altında ezildi. Çoktandır biliyordu bunu, sonsuz umutsuzluklara kapılmıştı. Korktu. Boyunduruk gibi sımsıkı dolanan bu duygudan kurtulmaya, korkusunu silkmeye çalıştı. "Her şey yoluna girer belki. Belki de asla başarılı olunmayacaktır." diye geçiriyordu kafasından.

Kendine de inanmıyordu artık. Ötekiler de kendi gibi güçsüz ve iradesizdir diye düşünüyordu. Saşa'nın etkisi altına almak istediği kişiler karşısında nasıl güçlü olabileceğini de biliyordu.

Bir gün sonra, uzunca bir süre dışarı çıkıp çıkmamak arasında bocaladı durdu. Yatağında sırtüstü yatıyor, tavana bakıyor, durmadan Saşa'nın açık gri gözlerini, renksiz çizgilerini, sivilceli alnını görüyordu. Bu yüz, bugün ona çocukluğunu, bataklığın üzerinde sisler içinde mehtabın korkulu çemberini anımsattı.

Soğuk, bomboş, yumuşak bir durumda, Saşa'nın yıktığı düşlerini düşünüyor, kini giderek gözleriyle yemek ya da dişleriyle paralamak isteğine dönüşüyordu.

Belki bir gelen olur diye kalktı, giyindi. Sokağı koşarak geçti. Birdenbire kesildi, durdu, tramvayı beklemeye koyuldu. Bir yığın insan durmadan önünden geçiyordu. Yeni bir şeyler vardı onlarda, ama ne? Kurcaladığında, eski kuşkular, heyecanlar olduğunu anladı. Çoğu çekimser, bakınıyordu çevresine. Eski dost bakışlar yoktu artık. Sesler boğuk çıkıyordu. Hınçla, kinle doluydu. Yolculardan ikisi Klimkof'un önünde durdu. Birisi:

— Kaç ölü dedin?

— Beş... On altı da yaralı...

— Kazaklar ateş etti mi?

— Evet... bir çocuk ölmüş...

Klimkof, onlara bir göz attı, kısa bilgi edindi.

— Neden?

Sakallısı omuz silkti:

— Sarhoşmuş, güya Kazaklar, dedi.

"Saşa düzenlemiştir bunu." diye düşündü Klimkof.

— Spaski Köprüsü'nde, halk, üniversiteli birini vurmuş, ırmağa atmış.

— Hangi halk, diye sordu Klimkof.

— Bilmem, galiba milliyetçiler.

Sakallı:

— Sabahtan beri, ellerinde üç renkli bayraklarla, İmparator'un resmi bulunan üstleri başları yırtık pırtık kimseler, sokak sokak dolaşıp, önlerine gelen iyi giyimli insanları dövüyorlar.

""Saşa'dır." dedi: Klimkof gene içinden.

— Polisin, emniyetin işidir, diyorlar.

Klimkof:

— Doğrudur, dedi.

Hemen susup dudaklarını ısırdı, hemen gitmek istedi, ama o anda tramvay geldi. Konuşan adamlar durağa gittiler. "Ben de gideyim, kuşkulanmasınlar" dedi, kendi kendine.

Onlarla birlikte tramvaya bindi.

İçerdeki halk sokaktakinden daha sessizdi. Onların konuşmalarına kulak kabarttı.

Kemikli yüzlü iri bir adam yerinen bir sesle:

— Ben de severim sayarım İmparatoru... bildirisi için de yürekten teşekkür ederim. Yaşasın! diye avazım çıktığı kadar bağırırım, ama milliyetçilik diye cam kırmaya, halkın

suratını parçalamaya gelemem.

— Barbarlık bu, dedi şişman bir kadın.

Bir köşeden:

Kesinlikle eminim ki polisin işidir bu, dedi bir ses.

— Ne gereği var bu davranışların?

Hiç kimseden ses çıkmadı bir an... "Bunun nedenini ben biliyorum." diye geçirdi kafasından Klimkof.

Ses gene konuşuyordu:

— Karşı bir isyan hazırlanıyor. İyi açın gözlerinizi. Bu milliyetçi davranışları kim yönetiyor? Polisler, kılık değiştirmiş provakatörler..

Klimkof bunları söyleyen adamı inceliyordu. Bu adamın yüzü genç çizgili, temiz, bıyıkları sarıydı. Çenesinde gene açık renk sakalı vardı. Sırtını duvara yaslamış, ayak ayak üstüne atmıştı. Zeki mavi gözlerini halkın üzerinde gezdiriyor, sözlerine, düşüncelerine güvenen, inanan bir dille konuşuyordu.

Üstünde içi kürklü bir palto, ayaklarındaki çizmelerle bir işçi de olabilirdi, ama ellerinin beyazlığı, alnındaki ince çizgiler bunu yalanlıyordu.

"Kılık değiştirmiş, ya bir üniversiteli ya da soylulardan biri" diye düşündü Klimkof. İyice kulak verdi bu sarışın delikanlının sözlerine. Mavi gözlerine bakıyor, haklı görüyordu onu. Birdenbire içgüdüsel bir çarpıntıyla sahanlıkta vatmanın yanında kara yuvarlak enseli, çökük omuzlu, dar bir sırt gördü... Hemen tanıdı Klimkof.

— Zarubin!

İçini kemiren bir duyguyla sarışın gence baktı. Kasketini çıkarmış, dalgalı saçlarını sıvazlıyarak durmadan konuşuyordu:

— Devletin elinde, asker, polis, provakatör, muhbir oldukça, halkın haklarından hiçbirini savaşa girmeden vermeyecektir. Bunu aklımızdan çıkarmamalıyız.

Kemik yüzlü adam:

— Yalan, diye bağırdı. İmparator bize meşrutiyetten söz etti. Gün gibi açık bu. Onun için böyle konuşmakta haksızsınız.

Delikanlı soğukkanlılığını bozmadan:

— Söyleyin o zaman, bu cinayetleri düzenleyen, "Kahrolsun meşrutiyet " diye sokaklarda bağırtan kim? Eski rejimden yana olanlara bakın... Buyrun...

Tramvay gıcırtılı bir ses çıkardı durdu. Sinirleri bozan makina gürültüsü kesilince kükreyen sesler, gürültüler duyuldu:

— Tan–rı Ça–rı ko–ru–sun!...

— Yaşaaa...

Tramvayın önünde bir sürü bağıran çocuk belirdi. Herbir yana dağıldılar. Arkalarında karmakarışık düzensiz bir kitle vardı. Ellerinde bayraklar taşıyorlardı.

— Hurraaaa...

— Kahrolsun meşrutiyet.

— İstemiyoruz!

— Tanrı Çarı korusun! Hurra!

İnsanlar birbirine çarpıyor, kasketlerini havalara atıyorlardı.

Önlerinde Melnikof başını eğmişti yürürken. Saldırmaya hazırlanan bir boğaya benziyordu. Elindeki uzun sopanın ucunda bir bayrak takılıydı. Gözlerini bir türlü yerden kaldırmıyor, ayaklarını karnına çekip sonra hızla yere vuruyordu. Öylesine sert vuruyordu ki tüm gövdesi sarsılıyor, başı sallanıyordu. Bu arada bağırıyordu da. Daha doğrusu kükrüyordu. İnceli, kalınlı binlerce ses arasından seçilebilen bir kükreme:

— Tanrı Çar'ımızı korusun!

Arkasından da bir serseri takımı geliyordu. Darmadağınık saçları, pis, tuhaf giysileriyle kuşkulu bir

görünümleri vardı. Ellerini de başlarını da yukarı kaldırmışlar, pencereleri gösteriyorlardı. Arada kaldırımlara sıçrıyorlar, gelip geçen adamların şapkalarını kapıyorlardı. Naralar atıyor, şarkılar söylüyorlardı. Sonra gene ele-başlarının peşi sıra diziliyorlardı.

Melnikof elindeki bayrağı bir o yana bir bu yana savuruyor, sesi bir çan gibi çınlıyordu:

— Kahrolsun asiler... kahrolsun dinsizler!... Durun!...

Klimkof "Çok içmiş belli!" diye düşündü.

Polis bayrağını salladı gene!

— Durun! diye bağırdı. Şimdi şarkı söyleyeceğiz. Ağzını alabildiğine açmış, böğüre böğüre şarkı söylemeye başladı:

— Ta–an–rıı... Ça–aa–rıı...

Derken gökyüzünü bir bağırtıdır kapladı. Herkes bir ağızdan haykırıyordu.

— Yaşasın Çar... şapkalarınızı çıkarın... Ortodoks Hıristiyanlar... Halkı aldatanlar, asiler kahrolsun, her şey eskisi gibi olsun.

Tramvay durmuştu. Yolcuların hepsi ayaktaydı. Şapkalarını çıkarmışlar, dışarı bakıyorlardı. Serseri takımı pis bir dalga gibi çevrelerini sarmıştı. İçlerinde bir sarışın oğlan vardı; kasketini çıkarmamıştı.

Klimkof oğlanın kendinden emin, ağırbaşlı yüzüne baktı:

"Kendini bir şey sanıyor" diye düşündü. Yüzünde yalancı bir gülümseme, dışarı bakmaya başladı. Şu bağıranlar, çağıranlar ne budalaca davranıyorlar. Ama bildiği bir şey vardı: Tümünde de içlerini dolduran kapkara bir korku vardı. Ancak korkmadıklarını göstermek istiyorlardı. Küfür etmek, bağırmak, çağırmak sanki onların başını döndürüyor, avutuyordu.

Geniş, aydınlık caddelere inmekten ürktükleri için, ipini

koparmış köpekler gibi tramvayın çevresinde dönmekle yetiniyorlardı.

Birbirlerine sokulmuş, durmadan uluyorlardı. Gene de hiçbir şey korkularını yenmeye, çevrelerine kuşkuyla bakmaktan alıkoymaya yetmiyordu.

Tramvayın yanında ufak tefek bir köylü vardı. Üstü başı dökülüyordu. Başını kaldırmış, gözlerini yummuştu. Ağzını alabildiğine açmış, sararmış dişlerini gösteriyordu. Bir yandan düdük gibi haykırıyordu.

— Kah-rol-sun Meş-ru-ti-yet.

Çenesi titriyor, sivri sakalları sallanıyordu.

Harcadığı güç, çektiği korku ona buram-buram ter döktürüyordu. Arada sesi kısılıyordu. İşte o zaman dizlerini büküyor, başını omuzlarına gömüp, ürkek bakışlar atıyordu çevresine. Derken kendine geliyor, toparlanıyor, gözlerini yumarak, dayak yiyormuşçasına gene bağırıyordu:

— Ye-teer!

Köylü, Klimkof'un hoşuna gitmişti. "Ben de onun gibi yapabilirim" diye düşündü ama, acımaktan da alamadı kendini. Derken gözüne kapıcılar ilişti. Yüzleri her zamanki gibi asık ve laubaliydi. Sonra Kilimçi'i –dinine yürekten bağlı, sakallı ihtiyarcık– gördü. Kilise bekçisi; kötü kötü bakan genç serseriler, korkak, utangaç köylülerin değişken davranışları ilgisini çekti. Onlar da kendisi gibiydi. Sürekli tutuklanma korkusu içinde yaşıyorlar, bir türlü bu düşünceden kurtulamıyorlardı.

Kalabalığın içinden, bir yılan balığı gibi oradan oraya kıvrılan Zarubin'e kaydı gözü. Zarubin, Melnikof'u görünce hemen yanına seğirtti. Yeninden çekip, tramvayı gösterdi, bir şeyler fısıldadı.

Klimkof oturduğu yerden doğrulup, arkasına baktı: Sarışın genç kapıya doğru gidiyordu. Hemen yerinden

kalktı. O anda Melnikof da tramvaya atlamış, iri gövdesiyle kapıyı kaplamıştı:

— Kasketini çıkar! diye kükredi.

Oğlan ön kapının tutulduğunu görünce arka kapıya doğru atıldı. Ne var ki, orayı da Zarubin tutmuştu. İncecik sesiyle haykırıyordu:

— Şu bayı görüyor musunuz? Zahmet edip de kasketini bile çıkarmıyor. Hem ben onu iyi bilirim... Bombalar yapar... Arkadaşlar dikkat...

Birden elinde bir tabanca belirdi. Taş atacakmış gibi tutuyordu silahını. Serseri takımı tramvayın inişini kesmişler, yolcuların inmesini engelliyorlardı. Hıçkıra hıçkıra ağlayarak bir kadın yalvarıyordu:

— N'olur şu kasketinizi çıkarsanız... Çıkarın... Ne yapıyorsunuz? diye bağırıyordu.

Tramvayın içindekiler de şaşkına dönmüşlerdi. Herkes bir karmaşıklık içindeydi. Bağıran, feryat eden, uluyan, korkarak sarışın gence bakanlar... Şimdi sarışın genç de tabancasını çekmişti. Zarubin'in üstüne yürüyüp:

— Çekilin yolumdan, yoksa vururum, diye bağırdı.

Diğeri geriledi. Ama arkasından itmişlerdi. Diz üstü düştü, bir elini yere dayadı, öbürünü kaldırdı. Ardarda iki el tabanca sesi duyuldu. Camların şangırtısına kin dolu, gür bir ses karıştı:

— İtler!

Üçüncü el de duyuldu. Bu kez Zarubin'den yürekler paralayıcı bir çığlık koptu:

— Ahh...

Bir şeyin önünde secde ediyormuş gibi yere kapandı, alnı yere değdi.

Klimkof'un birden çevresi genişledi, gürültü durdu gibi geldi. Oturduğu sıranın üzerinde büzülmüş, heyecanla "Şimdi onun yerinde yerde ben yatıyor olabilirdim" diye

düşünüyordu.

Ruhunun karanlıklarından doğmuştu bu düşünce. Ona ne neşe verdi, ne de korku. Bıkkın, yorgun çevresine bakındı. Sarı saçlı genç dimdik, sahanlıkta ayakta duruyordu. Melnikof, yıldırım gibi Klimkof'un önünden geçip gence doğru atıldı. Zarubin'in ise atılacak hali falan kalmamıştı, cansız, yerde yatıyordu.

Sahanlıktan az önceki tok ses gene duyuldu:

— Bir adım daha atarsanız kendinizi ölmüş bilin!

Bu sözler Melnikof'u durdurmadı; Zarubin'in ölüsünün üzerinden atladığı gibi genci belinden kavrayıp, kaldırıma fırlattı. Ardından da vahşi bir sesle bağırdı:

— Gebertin onu, yok edin onu!

Ardarda üç el silah sesi duyuldu. Boğuk bağrışlar, tekme, yumruk sesleri birbirine karışıyordu. Yalancıktan heyecanlandığı belli olan gür sesli biri:

— Böyle demek ha... başına başına vurun... öyle, öyle... ha... diye sesleniyordu.

İsterik, tiz bir ses:

— Arkadaşlarım parçalayın onu, kafasını ezelim. Yeteri kadar çektik ellerinden, şimdi sıra bizim, biz ezeceğiz onların kafalarını, diye bağırdı.

— Budalalar!

Tok ama nefret, acı dolu bir sesti bunu söyleyen. Çevresindeki kendini ezen, çiğneyen tüm o kalabalığın çığırtılarını bir an için bastırmıştı. Çabuk bastırdılar bu çığlığı. Gördüklerinden sonra olduğu yerde sallanan Klimkof sahanlığa kadar çıkabildi. Kaldırımın üstünde kıllı solucanlar gibi kıpırdaşan, ellerindeki işi bir an önce bitirmeye çalışan bir kalabalık gördü. Tümü de kamburunu çıkarmış, elleri, ayakları durmadan oynuyordu. Boğuk boğuk sesler çıkarıyorlardı.

Sarı saçlı gencin gövdesini parça parça etmişlerdi.

Yetmedi. Hırslarını alamadılar. Taşlarla vurup, tekmelemeye, yüzünü gözünü çiğnemeyi sürdürdüler. Zavallı çocuğun gövdesi yavaş yavaş çamur halini alıyordu. İnsanlıktan çabucak uzaklaşmışlardı. Halk hâlâ onu tanınmayacak hale koymak için birbiriyle yarış ediyordu.

Üvez gibi yaşlı bir adam koca çizmeleriyle başı ezmeye uğraşıyor bir yandan da uluyordu:

— Al! Al sana! Sonunda bizim de sıramız geldi işte!

Acıklı oyun bitiyordu: Ancak biterken perdeyi de açmış, iğrenç Rus vahşetini de ortaya çıkarmıştı. Klimkof onlardan, hatta kendinden bile nefret ediyor, tiksiniyordu.

Üşüyen ellerini gocuğuna sürterek ısıtmaya çalışan bir delikanlı:

— Onun tabancasını kim aldı? diye sordu.

Belli yorulmuştu, canı konuşmak istemiyordu. Hoş hiç kimsenin canı çekmiyordu ya konuşmayı.

Birkaç kişi sokak fenerinin altında toplanmıştı. Daha gülecek halleri vardı belli ki, kahkahalar atıyorlardı.

— Hadi hadi yalan atma! Yere yuvarlanır yuvarlanmaz suratına ilk tekmeyi ben patlattım. O şeref benimdir!

— Palavracı, ilk tekmeyi arabacı Mikailo attı, sonra da ben...

— Mikailo bacağından vurulmuş...

— Kemiğine gelmediyse zararı yoktur...

Kan dökmenin zevkine vardıktan sonra bu insanlar daha da zorba olmuşlardı. Umutları boşa gitmemişti. Şimdi kendilerinden emin, can alıcı bakışlarla çevrelerini süzüyorlardı. Budalalar!

Sokağın ortasında biçimsiz bir yığın kalmıştı şimdi. Öylesine kanlıydı ki kaldırımlara bile akmaya başlamıştı.

Klimkof kan izlerini gözleriyle izledi. "İşte bağımsızlık" dedi. Çok üzgündü. Birden karanlık dumanlar arasından

Melnikof'un yüzünü seçti. Polis kalın sesiyle homurdanır gibi konuşuyordu:

— Öldürdüler...

— Hem de pek çabuk...

— Bu sabah birini daha öldürmüşler...

— Niye?

— İleri geri konuşmuş. Bir taşın üstüne çıkmış, halka söylev veriyormuş. Çaçin de tam göbeğinden vurmuş...

— Niye? Klimkof illa nedenini öğrenmek istiyordu.

— Halkı aldattıkları için... niye olacak. Yayınladıkları beyannamenin de aslı astarı yok... Halkın daha hiçbir hakkı yok...

Klimkof alçak ama inanç dolu bir sesle:

— Bunların tümünü de Saşa uydurmuştur, dedi. Melnikof başını sallayarak ellerine baktı. Kocaman elleri vardı. İçmiş gibi, kendinde değilmiş gibi, garip bir sesle konuştu:

— Her zaman aldatılacak biri bulunur... Zarubin bile öldü, baksana!

Tramvayın sahanlığına çıktı, eğilip Zarubin'in cansız gövdesini kucağına aldı, içeri götürüp bir sıranın üzerine yatırdı.

— Bak şurasından vurulmuş...

Klimkof onun neresinden vurulduğuna bakmıyordu. Bir süre önce şişeyle vurup yaraladığı yüzde o çatışmanın izlerini arıyordu. Şişenin izi kalmamıştı. Yalnızca sağ gözün hemen üstünde küçük bir kırmızı delik görünüyordu. Gözleri o deliğe takıldı kaldı. Sanki delik onu içine çekiyor, ölmüş arkadaşı için sonsuz bir acıma duygusu veriyordu ona.

Melnikof'un sorusuyla kendine geldi.

— Senin tabancan var mı?

— Yok...

— Zarubin'inkini al...

— Yok, istemem şimdi...

— Şimdi herkesin bir tabancası olmalı. Eğildi, tabancayı alıp Klimkof'un cebine koydu. Zavallı Zarubin gerçekten ölmüştü...

Klimkof gözlerini Zarubin'in yüzünden alamıyordu. "Onu bu ölüme ben hazırladım" diye düşündü.

— Hadi gidelim, Melnikof kolundan tutmuş, çekiştiriyordu. Klimkof hâlâ Zarubin'e bakıyordu.

— O ne olacak peki? diye sordu.

— Polis bir icabına bakar... Ölülere dokunmamalı biliyorsun. Yasalar böyle der... Hadi nereye gideceksek gidelim... Sabahtan beri ağzıma bir lokma girmedi... Zaten üç gündür ne bir şey yiyebiliyorum ne de uyku uyuyabiliyorum.

Derin derin içini çekti. Sonra umursamazlıkla somurttu:

— Zarubin'in yerine ben ölmeliydim! diye açıkladı.

Klimkof dişlerinin arasından tıslar gibi:

— Saşa kökümüzü kurutacak... Mahvımıza çalışıyor, dedi.

— Ruhu kör de ondan...

Konuşmadan yürüyüp gittiler. Geçtikleri sokakları bile görmüyorlardı. Sarhoş gibi sallanıyorlardı. Arada kendi düşüncelerini açığa vuracak birkaç söz ediyorlardı.

Melnikof:

— Gerçek nerde? diye sordu. Sanki boşlukta gerçeği tutmak istermişçesine ellerini uzatmış, havayı avuçluyordu.

Klimkof!

— Bugüne kadar iki kişi öldürüldü... dedi. Sonra sustu, kaçan düşüncesini yakalamaya çalışıyordu.

— Ne ikisi, ne üçü... Herkes kör doğrusu...

— Bu düzenlerle ne yapmak istiyor Saşa?

— Azizim, sevmiyorum o adamı...

Klimkof kin dolu bir sesle:

— Asıl onu ortadan kaldırmalı, dedi.

Melnikof uzun bir süre sustu. Sonra birden yumruklarını sıkıp sert bir sesle:

— Yetti artık diye bağırdı. Vicdanım, taşıyamayacağı kadar suçla yüklendi artık... Volga'nın ötesinde yaşayan bir amcam var. Yeryüzündeki tek akrabam... Onun yanına gideceğim. Birlikte arıcılık yaparız onunla. Gençliğinde sahte para basmış, yakalanmış.

Kısık bir sesle gülmeye başladı.

Klimkof şaşırmıştı:

— Ne oluyorsun? diye sordu.

— Amcam üç yıl önce öldü... hep unuturum da...

Ayakları onları hep gitmeye alışık oldukları meyhaneye sürüklemişti. Klimkof kapıdan içeri baktı, hoşnut kalmamıştı. Tatsız bir sesle:

— Genę kalabalık, ben girmem...

Melnikof:

— Kalabalıksa ne olur yani? dedi. Kolundan çekip, içeri sürükledi. Bir yandan da konuşuyordu:

— Tek başıma canım sıkılır... Üstelik de bir korkaklaştım ki sorma... Beni tanıyacaklar da öldürecekler diye korkmuyorum ama... belirsiz, anlatamayacağım bir korku bu...

Sık sık toplandıkları odaya çıkmadılar bu kez. Büyük salonun bir köşesinde oturdular. İğne atılsa yere düşmeyecekti, o kadar kalabalıktı. Şaşılacak şey kimse sarhoş değildi. Yüksek sesle, anlaşılır biçimde konuşuyorlardı. Heyecan oraya da yayılmıştı. Klimkof alışkanlıkla dinlemeye başladı. Aynı zamanda Saşa'yı düşünüyordu. Geçen günlerin ağırlığı altında ezilen beyni öylesine zonkluyordu ki, o iğrenç, uğursuz şefine karşı

duyduğu nefreti azıcık olsun uyuşturmuştu. "Beni de yok edecek... ortadan kaldıracak... hiç kuşkum yok bundan..." diye düşündü. Birden Zarubin'in ateş püsküren gözlerini, sarı saçlı oğlanın paramparça olmuş gövdesini anımsadı. Korka korka çevresindekilere baktı, bir düşten uyanırmışcasına gözlerini kırpıştırdı. Sanki korkulu bir düşten uyanmıştı. Melnikof'a baktı: Adam durmadan birasını yudumluyor, sesi soluğu çıkmıyordu.

Az ötelerindeki bir masada, üç genç adam oturuyordu. İyi giyimliydiler, belli iyi paralı bir işleri vardı. Birisi üzgün bir sesle konuşuyordu. Yüzü tunç rengiydi, kıvırcık saçları, güzel gözleri vardı:

— Baldırı çıplak serseri takımının yaptığı vahşetten yararlanıp, bize bağımsızlığın gelmeyeceğini, bunu yaşatmayacaklarını göstermek istiyorlar, dedi. Eskiden olsa bu serserileri yola getirmek içini yasaların gücünden yararlanırlar, onların başını ezerlerdi. Şimdi bak onları destekliyorlar. Niye bu başıbozukların hunharca yaptıklarına, cinayetlerine göz yumuyorlar? Niye?

Savaş kazanmış bir kumandan gibi başını kaldırdı, çevresinde oturanlara bir baktı. Sonra kendi sorduğuna kendi yanıt vermek ister gibi, çın çın öten bir sesle:

— Bize ders vermek istiyorlar da ondan, dedi. Bağımsızlık mı istiyorsunuz? Alın size bağımsızlık! Sizin için bağımsızlık cinayet, soygunculuk, toplumun aşırı taşkınlığıdır, demek istiyorlar.

Klimkof:

— Duyuyor musun? diye sordu. İşte Saşa'nın tasarladığı buydu.

Konuşan adamın sesinde ateş, inanç, Klimkof'un içinde bir umut ışığı yaktı: "Belki de Saşa yenilgiye uğrayacak" diye düşündü.

Melnikof'sa onun sözleri üzerine kötü kötü bakmakla

yetinip, yanıt vermemişti.

Kıvırcık saçlı genç adam şimdi ayağa kalkmış, elindeki şarap bardağını sallayarak konuşuyordu:

— Yaptıkları doğru değil. Buna karşı çıkıyorum ben. Toplum, alnının akıyla yaşayan bu insanları, bağımsızlığı birbirlerini öldürtmek için değil; yaşantılarını zehirleyen unsurlara karşı kendilerini korumak için istiyorlar. Bağımsızlık us tanrıçasıdır. Bu susuz canavarlar kanımızla gidermek istiyorlar susuzluklarını, ama yeter artık, kanımızı döktükleri yeter... Yaşasın bağımsızlık! Yaşasın bağımsızlık!

Topluluk da ayaklanmıştı, onlar da bağırıyor, ayaklarını vuruyorlardı.

Melnikof konuşan genç adama baktı:

— Budala, akılsız herif! diye homurdandı.

Klimkof sanki kendine söylenmiş gibi bu sözlerden gocunmuştu:

— Ama, gerçeği söylüyor, dedi.

Melnikof umursamaz bir sesle:

— Sen nereden biliyorsun ki? diye sordu sonra gene birasına döndü.

Klimkof onun yüzüne karşı düşündüklerini haykırmamak için kendini zor tuttu. Budalanın da kör hayvanın da asıl o olduğunu, hain, uğursuz, birtakım şeflerin insan avına çıkarttıkları bir köpekten ayırtsız olduğunu bu irikıyım polisin yüzüne karşı bağırmak istedi, bağıramadı. O sırada Melnikof başını kaldırmış, fırıl fırıl dönen gözlerini Klimkof'a dikmişti:

— Niçin korktuğumu biliyor musun? diye sordu. Ben hapisteyken...

Klimkof onun sözünü kesti:

— Sus şimdi. Adamı dinlemek istiyorum...

Kulağının zarını delecek kadar tiz bir ses duyuldu o

bağrışmaların arasından:

— Duydunuz mu arkadaşlar?... Bir tanrıçadan söz edildi... İyi dinleyin beni, biz bir tek tanrıça tanırız o da Meryem Ana'dır. Bu bukleli saçlı züppelerse bizlere başka tanrıçalar kabul ettirmek istiyorlar...

— Defol buradan!

— Kes sesini...

— Baylar izin verin konuşayım, mademki bağımsızlık var diyorsunuz... hepimiz istediğimiz gibi konuşuruz.

— Görüyor musunuz? Bu kıvrılmış saçlı, karı kılıklı herifler sokaklarda dolaşıp, hainlerin saldırısına uğramış Çarlarının yaşamını korumak için ayaklanan halkı öldürürlerken, biz zavallı Ortodoks Hristiyanların ağzımızı açmaya bile hakkımız yok. İzin vermiyor baylar bize. Bağımsızlık, özgürlük dediğiniz bu mu sizin?

Klimkof ürpermişti:

— Bunlar kavga edecekler galiba, dedi. Yüzde yüz içlerinden birisi de ölecek... ben kalkıyorum.

— Kardeşim sen de ne sıkıcı adamsın yani... Peki, peki dediğin olsun, gidelim bakalım. Ama, olacaklardan sana ne?

Parayı masanın üzerine bıraktılar, Melnikof başını iyice öne eğdi, kapıya doğru ilerlediler. Yüzünü gizlemek zorundaydı, artık onu herkes tanımaya başlamıştı.

Kimseye bulaşmadan sokağa çıkmayı başardılar. Hava soğuk, sokaklar karanlıktı. Melnikof kısık bir sesle konuşuyordu:

— Ben hapisteyken... niye mi girdim? Çalıştığım fabrikada bir ustabaşı öldürülmüştü, topumuzu birden tutuklayıp hapse koydular, işte o zaman beni hep sürgüne göndermekle korkuturlardı. Hakiminin de jandarmasının da ağzından başka söz işitemezdin, sürgün... O zaman gitmedim... doğrusu gitmek istemiyordum da... Sürekli

ağlıyordum... Bir öksürük konuşmasını kesti, adımlarını ağırlaştırdı. Bir gün hapishane müdürünün yardımcısı beni görmeye geldi, hücreme. Ufak tefek, yaşlı bir adamdı Aleksi Maksimiç, beni de çok severdi. Tutuklanmama da pek üzülürdü. Hep "Ah Liapin" derdi, benim asıl adım Liapin'dir, "sana öyle acıyorum ki"...

Klimkof onun anlattıklarını gözünde canlandırmaya çalıştı. Kendini sarp bir yamaçtan, içinde cinlerin, iblislerin bağırıp, haykırdığı bir uçuruma düşüyor sandı. Dinlemeye koyuldu.

— Gene bir gün geldi "Liapin dinle bak beni, seni buradan kurtarmak, gene eski yaşantına kavuşturmak istiyorum... İkide bir sürgün, sürgün diye seni korkuttuklarını biliyorum, ama kurtulmak gene senin elinde. Politikacının birini asacaksın, olacak bu iş. Üstelik de üzülecek bir şey değil." dedi. Ben de "Olur, ne derseniz yaparım... kimi isterseniz asarım. Ama bu işi nasıl yapacağımı bilemem ki" dedim. "Sen üzülme öğretiriz biz sana. Bir celladımız vardı, adama felç geldi, işe yaramıyor artık." Bütün gece, adam nasıl asılır bana öğrettiler. Bir çuvalın içine paçavraları doldurmuşlar üst kısmını da boyun yerini belli etsin diye bir boğum yapmışlar. Bana verdiler çuvalı. Birkaç kere astım. Sabahleyin de yarım şişe votka içirdiler, alana götürdüler. Sehpanın yanında bir yığın asker, gocuklarına sarılmış bir yığın da önemli kişi vardı. Hava bir buzdu azizim, buz. Sehpanın üzerine çıktım. Ayağımın altında tahtalar bel verip, çıtırdamaya başlayınca bir korktum, bir şaşırdım. Yeniden içki istedim. Şişenin geri kalanını da bitirince rahatladım. Sonunda mahkumu getirdiler.

Gene bir öksürükle sözlerini kesti. Klimkof iyice sokuldu, adımlarını polisin adımlarına uydurdu. Gözlerini yere dikmiş, sağa sola bakmaya korkuyordu.

— ...Mahkum genç, aslan gibi bir adamdı. Kendinden emin, dimdik duruyordu. Saçlarını sıvazlıyordu. İlmeği geçirdim boynuna. O sırada çimdikledim mi, bir yerini mi acıttım neyse, bana usulca en küçük bir kızgınlık göstermeden "Azizim dikkat et" dedi. Papaz istavrozu uzatınca da delikanlı "Aman, rica ederim, zahmet etmeyin... ben dindar değilimdir" dedi. Öylesine sakindi ki sanırsın nereye gideceğinden haberi yoktur. Ellerim, bacaklarım titreye titreye astım onu sonunda... ama, bunu bana sanki soğukkanlılığıyla o buyurmuştu. O denli güçlü bir görünüşü vardı ki, ölümün efendisi oydu, sanırsın.

Sustu. Çevresine baktı adımlarını sıklaştırdı.

Klimkof:

— Sonra? diye sordu.

— Sonra mı? Sonra adam öldü... hepsi bu. Yalnız o günden beri ne zaman birinin öldürüldüğünü duysam ya da görsem o adam gelir aklıma. Bana sorarsan yalnız o adam biliyordu gerçeği. Onun için de korkmuyordu ya... Klimkof sen de gelsene bize. Hadi gel, bizde kal bu akşam.

Bu çağrı Klimkof'u adamakıllı hoşnut etti. Tek başına ne evinde ne de karanlık sokaklarda kalamayacaktı. Canı sıkılıyor, kemikleri bile ağrıyordu. Belliydi durumundan.

Melnikof:

— Yalnızken canım sıkılıyor, dedi.

Klimkof ters ters:

— Saşa'yı öldürmelisin, dedi.

Melnikof:

— Yok canım! Sen beni katil mi sanıyorsun? Ben katil değilim... o adamı astıktan sonra bir kadınla bir de üniversiteliyi asmamı söyledilerdi ama, yapmadım istediklerini... Birinin benim peşim sıra gelmesi yetiyor... Tümü hortluyor biliyor musun? Öldürülenler, hiç kuşkum

yok bundan, hortluyorlar.

— Genellikle mi?

— Belli olmaz ama... Bazen, hemen her gece... Nasıl karşı koyabilirsin onlara? Üstelik dua etmesini de unuttum. Sen bilir misin?

— Bilirim.

Bir avluya girdiler. Yerler taş, tahta, pislik doluydu. Uzun bir yol yürüdükten sonra bir bodruma indiler. Klimkof inmeleri hiç bitmeyecek sandı.

Melnikof'un odasına girdiklerinde şaşkınlıktan dona kaldı. Duvarlar tablolarla, yapma çiçeklerle kaplanmıştı. Yatak da beyaz perdelerin arkasına gizlenmişti.

Melnikof bir yandan soyunuyor bir yandan da Klimkof'un şaşkınlığını yatıştırmaya çalışıyordu:

— Tania adlı bir metresim vardı. Odayı bu hale o getirdi. Sonra da bir jandarmaya kaçtı. O işe de hiç aklım ermemişti ya... Herif duldu. Saçları da ak pak olmuştu. Tania'ysa gençti. Anlaşılan herife tutulmuştu. Kahpe, bıraktı gitti beni... Ondan sonra üç kadın daha bıraktı beni... Neyse, hadi yatalım artık.

Yan yana birbirlerine sokulmuş yatıyorlardı. Yatak gemi gibi sallanıyordu altlarında. Klimkof'un içi bulandı. Melnikof'un sözleri yüreğini sıkıştırıyor, onu boğuyordu.

— Bir de Olga adında bir metresim vardı...

— Nee!

— Olga!.. Niye şaşırdın öyle? Çıtı-pıtı, neşeli, canlı bir kızdı. Bazen pek gerekli eşyalarımı, kasketimi saklardı. Sorduğum zaman da "Polis değil misin, ara bul!" derdi. Bayılırdı dalga geçmeye. Ama, sürtüğün biriydi. Kafamı çevirsem birini bulur, giderdi. Öylesine de narindi ki dövemezdim, saçlarını çekerdim. Kıyamazdım ama, cezalandırmazsam da olmazdı.

Klimkof inleyerek:

— Tanrım, benim halim ne olacak? dedi.

Melnikof susmuştu. Sonra tok, ağır bir sesle:

— Halinden yakınan yalnız sen değilsin ki, ben de sızlanırım sık sık, dedi.

Klimkof başını yastığa gömdü. Avaz avaz ağlamak, bağırmak, içindekileri dışarı vurmak istiyordu.

Dişlerini sıktı, iyice yastığa gömüldü.

Uyandığı zaman aklını gizemli, sarsılmayacak bir karar kaplamıştı. Çaresizlik içersinde bu kararı kafasından atmaya çalışıyordu. Çünkü derinleştirmeye korkuyordu.

Melnikof elini yüzünü yıkamış, giyinmişti. Ama tıraş olmadan masaya çöktü. Çayını içip, kafasını toplamak istiyordu. Bir öküz gibi ağır ağır ekmeğini çiğniyordu. Klimkof'u görünce:

— Rahat uyudun mu? diye sordu. Ben ölü gibi uyumuşum. Ama, bir ara uyandım, bir de baktım yanımda biri var. Şaşkına döndüm. Tania'nın uzaklarda olduğunu düşündüm... Sonra yanıma geldi, beni ısıtmak için sokuluyor dedim... seni anımsayamadım birden...

Yüzünde acıma dolu bir gülümseme belirdi:

— Alay etmiyorum inan... Bir kibrit yaktım... seni uzun uzun inceledim. Yüzünü pek beğenmedim... mosmordun... tıpkı şey gibi... şey...

Sustu, sözlerini bitiremeyecekti, öksürdü. Ama Klimkof onun neye benzettiğini anlamıştı. Üzgünlükle: "Raisa da anlamıştı kendimi asacağımı" diye düşündü. Birden benliğini bir korku kapladı. Kafasından uzaklaştırmak istedi. Saçma sapan bir soru sordu, unutmak için:

— Saatten haberin var mı?

— On bir oldu.

— İyi, daha erkenmiş.

— Evet...

— Benimle birlikte oturur musun? Melnikof bir süre

sustuktan sonra, bu düşünceyi ileri sürmüştü.

— Bilmem!

— Neyi bilmezsin?

— Ne olacağını...

— Hiçbir şey olmayacak, inan bana. Sen geveze bir adam değilsin. Ben de sevmem çok konuşmayı... Ancak canım sıkılırsa avunmak için konuşurum. Yoksa susarım... Öyle boş yere gevezelik edenlerden de hiç hoşlanmam kafamı bozuyorlar. İçimden: "Laf? Yalnızca boş laf! Hep boş laf diye bağırmak gelir yüzlerine karşı.

— Doğru!

Melnikof'a kısa bir yanıt vermişti, çünkü düşünüyordu: "Harekete geçmek gerek". Birden kesin kararını verdi, yüksek sesle:

— Önce Saşa, dedi. Sözlerinin neler doğurabileceğini düşünmemişti. Melnikof'a döndü:

— Nereye gidiyoruz? diye sordu.

Polis kaşlarını kaldırdı.

— İşe... dedi.

— Ben gelmiyorum...

Melnikof önündeki çay bardağını geriye itti, dirseklerini masaya dayadı, çenesini kaşıyarak düşünceli bir sesle:

— Artık bizim işler de çok güçleşti, dedi. Herkes başkaldırmaya başladı. Nerede gerçek asiler? Git de bul bakalım bir tane.

Klimkof dişlerini gıcırdatarak:

— En büyük fitnecinin, en iğrenç alçağın kim olduğunu ben biliyorum, dedi.

Melnikof sanki büyük bir buluş yapmışcasına:

— Sözünü ettiğin kişi Saşa değil mi? diye sordu.

Klimkof kafasının içindeki tasarıyla öyle doluydu ki karşılık bile vermedi.

Melnikof çıkarken derin derin soluyarak:

— Birlikte oturacağız, anlaşıldı değil mi? diye sordu.
— Evet.
— Eşyalarını bugün getirir misin?
— Belki!
— Akşama yatmaya gelecek misin?
Klimkof bir süre düşündü, sonra:
— Evet, dedi.

Muhbir gider gitmez Klimkof yerinden fırladı. İçini bir korku, bir kuşku sarmıştı. Çevresine bakındı:

"Ya beni üzerimden kitleyip de Saşa'ya haber vermeye gittiyse... gelip beni yakalarlarsa... En iyisi pencereden kaçmalı..." diye düşündü. Kapıya doğru atıldı. Kapı kilitli değildi. Yatıştı. Sanki yanında biri varmış gibi yüksek sesle konuşmaya başladı. "Bu ne biçim yaşam... Ne kimseye inanıyorsun ne de kimseyle..."

Masanın başına çöktü. Kımıldamadan oturuyordu. Bütün kurnazlığını, zekasını ortaya dökerek bir tuzak düşünmeye başladı. Ancak bu tuzağın kendine zararı dokunmamalıydı. Sonunda bir tanesinde karar verdi. "Bir şeyler uydurup Saşa'yı daireden uzaklaştırırım. Sokakta bir kalabalığa rastlayınca –Bu adam bir muhbirdir, ezin başını– diye bağırırım. Böylece o da Zarubin'le, sarı saçlı oğlan gibi yeryüzünden silinir. Eğer kalabalık genç asiye yaptıklarını Saşa'ya yapmazsa ben önderlik eder, tıpkı Zarubin gibi tabancamı çeker, ateş ederim. Hem de tam göbeğinin ortasına!"

Güçlüydü, ataktı. Hemen, düşündüklerini yapabilmek için adımlarını sıklaştırdı. Ne var ki, Zarubin'i düşünmek onu sarstı. Kolaylıkla yerine getirebileceğine inandığı tasarısından kuşkuya düştü. Elinde olmadan kafasının içini gene o düşünce sardı: "Zarubin benim yüzümden öldü."

Aslında kendini suçlamıyordu, üzüldüğünü de söyleyemezdi. Ancak bu zavallı polis ile arasında bir bağın

olduğunu, bunu koparmak için de en kısa zamanda bir şeyler yapmasının zorunlu olduğunu anlıyordu.

— "Ona uğurlar olsun bile diyemedim... Nerede bulacağım şimdi onu?.." diye mırıldandı.

Pardösüsünü giydi, elini cebine sokunca tabancayı buldu. Hoşnut kalmışcasına gülümsedi, okşadı tabancayı. İçinden yeni bir güç, yeni bir istem fışkırdı. Daireye yaklaştıkça cesareti zayıfladı. Dar yola sapıp da üç katlı, karanlık yüzlü binayı görünce Zarubin'e uğurlar olsun demek istedi. İçini yakıyordu sanki bu istek. "Onunla alay ettim, küçük düşürdüm," diye düşündü. "Onu bulacağım, bulmalıyım" diye söylenerek, amacına ulaştıracak olan yoldan saptı. Saptı, ama içini kemiren kabustan kurtulamıyacağını anlıyordu. Gece gündüz kendini izleyen Saşa'yı ortadan kaldırmak gerekiyordu. Bu düşünce her davranışını engelliyordu. Gene de genç muhbirin ölüsünü görmek onda tutku halini almıştı. İntikam alma düşüncesi geriye itilmişti. Önce, arkadaşını görecekti.

Yoldan geçen bir arabayı çevirdi. Bütün gün boyunca karayolları arasında mekik dokudu. Yalvardı, yakardı, rica etti, gün batarken Zarubin'in ölüsünün nerde olduğunu öğrenebildi. Yalnız iyice karanlık bastırmıştı, artık göremezdi. Melnikof'un evine döndü. İçin için seviniyordu, saatin bu denli geç olmasına.

Melnikof gelmediğinden geceyi yalnız geçirdi. Kımıldamadan yatmak için büyük çaba harcadı. Kımıldadıkça perdeler sallanıyor, yaylar gıcırdıyor, odayı ıslak bir koku sarıyordu. Bütün bunlar da Klimkof'un içini bulandırıyordu. Korkuyordu, boğulacağını sandı. Hele fareler... Karanlık basınca ortalığı boş bulup ortaya çıkmışlardı. Yaptıkları gürültü oğlanın zaten karışık olan aklını büsbütün çivisinden oynattı. Çevresini boğucu, bunaltıcı bir boşluk sardı; ruhunun orada yitip gideceğini

sandı bir an.

Güneş doğar doğmaz kalktı, giyindi. Artık arkadaşını görebilecekti. Zarubin'i götürdükleri yer büyük bir avlunun köşesine yapılmış, eskilikten dökülmek üzere olan sarı bir binaydı.

Yaşlı, kambur bir bekçi kapıyı açtı:

— İki kişi getirdiler buraya, dedi. Birisinin kim olduğu anlaşıldı ama, öbürünü tanıyamadılar daha. Tanınanı bugün gömecekler.

Klimkof içeri girer girmez Zarubin'in sert çizgili yüzünü gördü. Azıcık morarmıştı ama... değişmemişti. Gözünün üstündeki yara silinip, temizlenmişti. Şimdi kara bir leke gibi duruyordu. Zarubin'i sırtüstü yatırmışlardı. Bakır renkli elleri göğsünün üstünde kavuşturulmuştu. Çıplak, temiz, çevik gövdesi bir yay gibi uzamıştı.

Klimkof onun yanında yatan cesedi gördü birden. Kapkara, didik didik olmuş, sarı, mor lekelerle kaplanmış bir yığıntıydı aslında. Ceset demek zordu. Yüzü ise çiçeklerle örtülüydü. Klimkof; gene de kafatası kemiklerini, kanı üzerinde kurumuş saçları, kesilmiş kulağı görebildi.

— Bunun başı maşı kalmamış ama, tanıdılar gene de. Doğrusu ben tanıyamazdım... Dün iki kadın geldi, çiçekleri de onlar getirdi, yüzünün korkunçluğunu örtmek için... Öbürünü kimse tanıyamadı...

Klimkof kesin konuştu:

— Ben tanıyorum onu... Jakov Zarubin... Polisti.

Bekçi ona baktı, sonra hayır diye kafasını iki yana salladı:

— Hayır o değilmiş. Hoş kentin tüm polisleri bu Zarubin'dir dediler, ama tanınması için resmen başvurduğumuz gizli polis örgütü, o değildir, dedi.

Klimkof sözüne inanmadığı için adama darılmış gibiydi:

— Benim arkadaşımdı, nasıl tanımam? dedi.

— Okrana'nın şefi, bizim örgütten değil, dedi. Ben bilemem ki.

— Nasıl olur, inanın bana ki bu Zarubin! Klimkof artık bağırıyordu.

Tam o sırada içeri iki adam girdi. Birisi bekçiye:

— Tanıyamadıkları hangisi? diye sordu.

— İşte şu!

Yaşlı adam parmağıyla Zarubin'i gösteriyordu. Klimkof bahçeye attı kendini. Bekçiye dolgun bir bahşiş verip ayrılırken hâlâ inatla:

— O Zarubin, inanın bana, diyordu.

Yaşlı adam kamburunu salladı.

— Siz öyle diyorsunuz, ama eğer o olsaydı dün gelen memur tanımaz mıydı. Tanımadı işte. Bir ceset arıyormuş, bunun önüne gelince biraz durakladı.

— Son gelen kimdi?

— Kel kafalı, yaşlı bir adam. Güzel konuşuyor ama... Klimkof, Zarubin'in cansız gövdesine çabuk, alışkın bir bakış attı. Sonra içi acıyla kavrularak avludan çıktı. Arkasından bekçinin konuştuğunu duydu. Mezarcılarla konuşuyordu:

— Ne tuhaf bir adam... Tanıyorum diye tutturdu. Belki de o vurmuştur, ne dersiniz?

Mezarcılar bir ağızdan:

— Belli ki o muhbir, dediler.

— Aman bize ne!

Klimkof avludan çıktı, yoldan geçen arabaya atladı:

— Son hızla gideceksin, diye buyurdu.

— Ne yana?

Klimkof bir an durakladı sonra alçak sesle:

— Dosdoğru git, dedi.

Beyninin içinde aşağılatıcı, acı veren bir sürü söz geçit

yapıyordu: "Köpek gibi gömecekler onu... kimse tanımak istemedi, işlerine gelmez ki. Benim de sonum böyle olacak... alçaklar gibi gömüleceğiz..."

Sokak sanki onu yutmak istermiş gibi üzerine geliyor, evler sallanıyor, pencerelerin camları parıldıyordu. Yanından geçen arabaların gürültüsü dayanılmayacak gibiydi. Her şey, her şey yabancı geldi ona birden. "Saşa'yı yok edeceğim, karnına bir kurşun sıkacağım" diye düşündü. Bir süre sonra başka bir düşünce kapladı benliğini: "Böyle gerekiyor... yapmam şart... bana gelince, ne önemim var ki..."

Arabacının parasını verdi. Lokantadan içeri girdi. Saşa diğerlerinden daha sık gelirdi buraya. Muhbirlerin toplandığı odanın önüne gelince durakladı. Kendi kendine söz verdi: "Onu görür görmez vuracağım." Tabancasını yokladı, kapıyı vurdu. Elleri titriyordu.

İçerden:

— Kim o?diye sordu birisi.

— Ben, Klimkof!

Aralanan kapının ardından Soloviefin küçük gözleri, kırmızı burnu göründü:

Adam şaşkınlık içerisindeydi:

— Demek sensin ha! Öldü dedilerdi senin için ya?

Klimkof çok kızgındı. Pardösüsünü çıkardı. Öfkeli bir sesle:

— Görüyorsun işte, sağım, dedi.

— İyi iyi. Kapıyı kapasana... Aklıma geldi de, duyduk ki Melnikof'la kardeş kardeş yaşıyormuşsunuz... Gözümüz yok ama...

— Demek doğru değil ha?

— Niye doğru olmasın?

—Eh. Çünkü sen sağlam birisin... o ise ölmek üzere... Daha bu sabah gördüm onu...

— Nerde gördün?

Soloviеf bir hastanenin adını söyledi.

Klimkof hiç umursamayan bir sesle:

— Ne işi var onun hastanede? diye sordu.

— Ooo, uzun öykü. Başına vurmuş, Kazağın biri kılıçla. Üstünden de atla geçmişler... Nasıl olmuş, niçin olmuş bilmiyorum. Kimse de bilmiyor. Baygın yatıyordu gördüğümde. Doktorların da umudu yok, yaşamaz diyorlar. Kadehine yeniden içki doldurdu, ışığa tuttu, sonra bir solukta içti.

— Söylesene, nerde gizleniyorsun bunca zamandır?

— Gizlenmiyorum...

Koridorda düşen bir tabağın sesi Klimkof'u tepeden tırnağa ürpertti. Tabancasını düşündü, ayağa kalktı.

— Saşa'nın gözüne gözükme, Bir bulsa parçalayacak seni...

Klimkof'un gözlerini mavi bir duman bürüdü sanki. Şefin küstah sesini duyar gibi oldu. Kemikli elleri, sarı parmakları görüyordu sanki...

— Saşa gelmeyecek mi buraya?

— Bilmiyorum. Neden sordun?

Soloviеf'in pek mutlu bir görünüşü vardı. İkide bir gülüyordu. Sesindeki koruyucu, iyilik dolu hava Klimkof'un sinirine dokundu. Parça parça düşünceler geçti aklından: "Tümünüz alçaksınız... Yazıklar olsun Melnikof'a... Zarubin'i tanımak istememiş demek... Niye?"

— Zarubin'i gördünüz mü?

Soloviеf'in kaşları kalkmıştı. Kuşkuyla:

— O da kimmiş? diye sordu.

— Zarubin canım, biliyorsunuz... hastanedeydi... görmüşsünüz ya!

— Ha o mu? Evet, evet gördüm...

— Onu tanıdığınızı niye orada da söylemediniz peki?

Klimkof sert bir sesle konuşmuştu.

Yaşlı muhbir hayretle başını kaldırdı Klimkof'a baktı. Alaycı bir sesle:

— Nasıl? Nasıl? diye sordu.

Klimkof elinden geldiğince tatlı bir sesle sorusunu gene sordu.

— Bak azizim. Bu seni hiç ilgilendirmez. Bunu iyi bele. Çok budalaymışsın doğrusu, acıyorum sana. Yalnız şunu iyi bil ki senin gibi budalaların hiç gereği yok aramızda. Böylelerini de bilmeyiz, tanımayız... Bu sözlerim kulağına küpe olsun... Sakın unutma, dilini de tutmasını iyi öğren.

Küçücük gözlerinde soğuk bir pırıltı vardı. Silik paraların parıltısı gibi. Sesi sert, ürküntü verici tondaydı. Kalın parmaklarını sallayarak konuşuyordu. Sanki o parmaklarla Klimkof'u korkutmak istiyordu. Morarmış, etli dudakları öfkeyle büsbütün kabarık görünüyor, sürekli kıpırdıyordu. Ama Klimkof korkmadı. Adamda korkutucu bir şey bulamıyordu.

"Ne önemi var. Tümü de aynı çamurdan... Gebertmeli onları" diye düşündü. Hemen koştu, cebinden tabancasını aldı, Solovief'e doğrulttu. Boğuk bir sesle haykırdı:

— Al sana alçak! Al sana!

Adam olduğu yerde sallandı, boş bir çuval gibi yere yığıldı. Bir eliyle masanın ayağını yakalamış, diğerini de Klimkof'a uzatmış, yalvarıyordu:

— Hayır... hayır... yalvarırım... beni öldürmeyin beni öldürmeyin...

Klimkof gitgide artan bir güçle tetiğe basıyordu. Öyle ki parmakları soğuk demire yapıştı kaldı. Saçları da diken diken olmuştu.

— Artık gidiyorum... Dönmemek üzere gidiyorum... Bir daha asla dön...

Bu korkak, tek tek dökülen sözler havayı doldurmuştu. Muhbirin çenesinde yağlar parlıyordu. Göğsündeki peçete düşmek üzereydi.

Tabanca ateş almıyordu. Klimkof ne yapacağını şaşırmıştı. Bir yandan parmakları sızlıyor, bir yandan korkudan soluk alamaz oluyordu.

Solovief:

— Size istediğiniz kadar para vereyim... Kimseye ağzımı açıp da tek söz etmeyeceğim... Ağzımı açmayacağım... Hiç... Anlıyorum...

Klimkof adamın yalvarmalarını duymuyordu bile. Tabancayı adama doğru fırlattı, pardösüsünü yakalayıp, odadan kaçarcasına çıktı. Ortalığı "Ah... ah..." diye feryatlar çınlatıyordu.

Korkunun etkisiyle kanatlanmış gibi kaçarken, o çığlıklar da beynini bir burgu gibi deliyor, sülükler gibi emiyordu.

Çığlıklar uzun bir süre peşi sıra geldi. Yalnız onlar gelse iyiydi, ama bir de insanlar vardı peşinde. Bunlar havada uçuyor, uzun tırnaklı parmaklarıyla saçlarından çekiyorlardı. Alay ediyorlar, işkence yapıyorlardı. Sonra bir bakıyordu, hiçbiri kalmamış peşinde. Soluk almasına kalmadan gene yanıbaşında bitiyorlardı.

Bir araba çevirdi. Az sonra dayanamadı, indi. Gene koşmaya başladı. Bir faytona atladı, kaçmak istiyordu, ama o korkunç güç tam yanıbaşındaydı, görüyor gibiydi onu...

Faytondan indi, koşmaya başladı gene. Sonunda karanlık, sık ağaçlı bir ormanın önünde buldu kendini. Azıcık içi rahatladı, kaybolmak istermişçesine sık ağaçların arasına daldı. Koşar gibi yürüyordu. Davranışları onun buyruğundan çıkmıştı sanki. Küçük bir ırmak kıyısına gelince, kumların üzerine çöktü. Az sonra kalktı, ırmak boyunca

yürüdü. Korkudan oluk gibi ter döküyordu, soluk soluğa kalmıştı. Şişelerce içki içmiş gibiydi. Az ötesinde aydınlık bir yer gördü. Dinledi, birkaç adım daha attı, başını ileri uzatıp baktı: Demiryolu oradan geçiyordu. Irmağın karşı kıyısındaki ağaçlar tek tek, hem de kısaydı. Çabucak bir yarım çember çizdi, ırmağı izleyerek gene ormanın karanlık, sık ağaçlarla kaplı kısımlarına daldı.

"Beni yakalayacaklar... Şimdiden aramaya başlamışlardır bile... Koşuyorlar... geliyorlar..."

Ormanın içinde tatlı bir hışırtı duyuluyordu. Ayaklarının altında ırmağın incecik buzları çıtırdıyordu.

Klimkof olduğu yerde oturdu. Ayağının dibindeki bir buz parçasını ağzına attı... Birden ayağa kalktı, gene yürümeye başladı. Önüne dik, yalçın bir yamaç çıktı. Çabucak tırmandı. Orada da ulu ağaçlar vardı. Birinin önünde durdu. Başının üzerindeki dallara baktı, aklından bir şeyler hesapladı. Sonra kemeriyle, askısını çıkardı.

"Yok, yok üstümdekileri çıkarmayayım... Daha ağır olurum. Daha çabuk biter işim..."

Hareketleri çabuklaşmıştı. Parmakları titriyordu. İkide bir omuzlarını kaldırıyordu, sanki boynunu gizlemek istiyordu. Tüm gövdesini, beynini tokmak gibi döven düşünce vardı. Korkak bir düşünceydi bu "Çabuk olmalıyım... yakalanacağım yoksa..."

Yakınlardan bir yerden tren geçti. Yer sallandı, yapraklar titreşti. Dalların arasından görünen ak duman Klimkof'u gözlüyormuş gibi bazen yavaşça ilerliyor, bazen gözden yitiveriyor, sonra gene gözüküyordu.

Kemeriyle bir düğüm yapmıştı, boyunun eriştiği en son dala geçirdi, sağlam olup olmadığını anlamak için iyice asıldı. Kopmadı. Çabuk hareketlerle askısından da bir kör düğüm yaptı. İşini bitirince de içini çekip "Şimdi de dua etmeliyim"diye düşündü.

Aksi gibi aklına bir tek dua gelmiyordu. Sözcükler beliriyor, yitiyor, bir türlü bir araya gelmiyorlardı. Birden aklına başka bir şey geldi: "Raisa nasıl da bildi, sonumun böyle olacağını" diye düşündü. Başını düğümden geçirdi. İçi ürpermemişti bile, (Eb, ibn, ruhulkudüs) "Baba, oğul, kutsal ruh..." diye dua etti, ayaklarını yere vurup havaya sıçradı, dizlerini karnına çekti. Sanki koca bir kılıçla vurmuşlar gibi başında müthiş, tuhaf bir acı duydu. Sersemledi, gövdesinin tüm ağırlığıyla yere düştü. Yuvarlandı, döndü. Gücünü toparlayıp ağaçlara sarıldı, var gücüyle başını gövdelere vurmaya başladı. Sonunda acıdan bayıldı.

Kendine geldiğinde ırmağın kıyısında oturuyordu. Askısı sıyrılmış göğsünden sarkıyordu. Pantolonu ise parça parçaydı. Diz kapakları paralanmış, derisi soyulmuş, kanamış dizleri görünüyordu. Her yanı ağrıyordu. Hele boynu... Buz gibi rüzgar içini donduruyor, iliklerine kadar işliyordu. Başını çevirince kemerinin asılı durduğu ağacı gördü. Kemer bir yılan gibi sallanıyor, sanki onu yanına çağırıyordu.

Bitkindi artık. "Yapamayacağım... hayır, hayır yapamayacağım... Nasıl yapacağımı da hiç bilmiyorum..." diye düşündü.

Güçsüz, küçük düşürülmüş, horlanmış insanların duyguları içini doldurdu, gözlerinden sıcak sıcak yaşlar akmaya başladı. Arka üstü yattığı yerden, ip gibi inen gözyaşlarının arasından kara kara ağaçların karanlık gölgelerle bezendiği bulanık, boğucu gökyüzüne baktı. Bütün acılarına, ayaza karşın pardösüsüne sarınıp, uzun bir süre yattığı yerde kaldı. Geçmişi düşünmek bile istemiyordu, ama umuttan, neşeden yoksun, o garip, çılgınca yaşantısı gözlerinin önünden ağır ağır geçti. Yüreğinin içinde bir şey titreşiyordu; gittikçe de çınlamalar

yapıyordu. İliklerine kadar işleyen bir çınlamaydı bu. Soğuktan katılaşmış zayıf, küçücük gövdesini güçlü, katı toprağa yapıştıracak kadar derin bir çınlamaydı...

Birileri ağaç gövdelerini sorguya çekiyordu. Aralarında birini gizliyorlar mıydı? Sorularını soruyorlar sonra titreyerek soğuğun içinde yitiyorlardı.

O birileri Klimkof'un da yanına sokulduğu sırada oğlan binbir güçlükle yerinden doğruldu, alacakaranlıkta onların peşisıra yürüdü. Ormanın sonuna gelmişti. Başını bir ağaca dayadı, kentin uzaklardan gelen gürültüsünü dinledi. Akşamın basmasıyla gökyüzü de koyu bir maviliğe bürünmüştü. Kentin üzerine yavaş yavaş karanlık bir perde geriliyor, halk da geceyi ağırlamak için ışıkları yakıyordu.

Birden uzaklardan bir gürültü duyuldu. Demiryolu çın çın ötüyordu. Karanlıklar içinde o korkunç gözlerini kırpa kırpa gelen tren göründü. Ardındaki gölge trenden daha karanlık, daha sıktı. Klimkof yerinden sıçradı, kendini rayların üzerine attı. Diz çöktü, sonra arkasını trene çevirip, yanlamasına uzandı. Boynunu korumak ister gibi pardesüsüyle sıkı sıkı sarmıştı. Hattın üzerine iyice yerleştirdi. Birkaç saniye demirin soğukluğu iyi geldi, boynunun ağrısını dindirdi. Derken raylar gitgide artan bir hızla sallanmaya başladı. Dayanılamayacak bir çınlama sardı benliğini. Toprak da büyük gürültülerle sarsılıyordu.

Ağır ağır geliyordu tren. Zincirlerden çıkan gıcırtılar, raya çarptıkça öten tekerleklerin sesi Klimkof'un kulaklarını sağır edecek gibi oluyordu. Buharın sıcaklığını tam sırtının ortasında duyuyordu sanki.

Klimkof'un çevresindeki her şey sarsıldı, yerinden oynadı... Birden dehşet içinde kaldı, yattığı yerden fırladığı gibi koşmaya başladı. Bağıra bağıra rayların üzerinde koşuyordu:

— Ben suçluyum.. Ben suçluyum... Ben...

Cilalı rayların üzerinden kayan iki güçlü ışık onu yakalayıverdi, kaçmasın diye tuttu. Hatların iki pembe şeridi kor gibi oldu, bir dizgin gibi Klimkof'u yönetmeye başladı.

Genç çocuk hâlâ:

— Ben suçluyum diye bağırıyordu.

Birden arkasına katı, geniş bir yığın çarptı. Ayakları raya takıldı, sert, madeni bir gürültü oğlanın yakınmalarına son verdi.

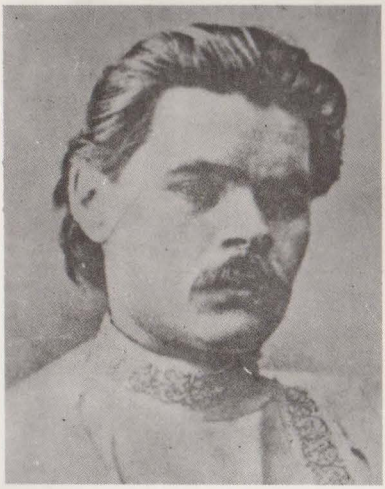
— BİTTİ —

Asıl adı Aleksey Maksimoviç Peşkov olan yazarın, küçük yaşta edindiği acı deneyimler; Gorki (Rusçada "acı") takma adını seçmesine yol açtı. Yapıtlarının olağanüstü başarısı ününün hızla yayılmasına, adının Tolstoy ve Çehov ile bir tutulmasına yol açtı.

Yayınevimizde Ana, Çocukluğum, Ekmeğimi Kazanırken, Benim Üniversitelerim adlı yapıtları da basılmış olan Maksim Gorki'nin Muhbir adlı kitabı büyük bir özenle dilimize kazandırılmıştır.

Muhbir'de, Evsei Klimkof adlı bir zavallının intihar ile son bulan yaşamı sergilenmektedir. Ezik, aşağılık, kişiliksiz, silik bir kimliktir Evsei Klimkof... Ve onun çevresindeki diğer benzer tipler olayların örgüsü içinde Çarlık Rusya'sından bir kesit olarak verilmektedir. Her şey Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi Çar'ın mutluluğu, varlığını sürdürmesi ve egemenliği için yapılmaktadır. İnsanlar gözlenmekte, olaylar tezgahlanmakta, yargısız infazlar gerçekleştirilmektedir.

Gorki'nin bu yapıtı da, diğer birçok yapıtı gibi ölümsüzler arasındaki yerini almıştır. Okuduktan sonra bu görüşe sizler de katılacaksınız.

ISBN 975 - 488 - 040 - 9

500000